

М-р Тања Достилова Запрова
Д-р Љупчо Сотирски

**ДИПЛОМАТСКА ОРГАНИЗАЦИЈА,
ДЕЈНОСТ И ПРОФЕСИЈА**

М-р Тања Достинова Запрова; Д-р Љупчо Сотирски

**ДИПЛОМАТСКА ОРГАНИЗАЦИЈА,
ДЕЈНОСТ И ПРОФЕСИЈА**

Штип, 2014

М-р Тања Достилова Запрова; Д-р Љупчо Сотирски

ДИПЛОМАТСКА ОРГАНИЗАЦИЈА,
ДЕЈНОСТ И ПРОФЕСИЈА

Автори:

М-р Тања Достилова Запрова; Д-р Љупчо Сотирски

**ДИПЛОМАТСКА ОРГАНИЗАЦИЈА,
ДЕЈНОСТ И ПРОФЕСИЈА**

Рецензенти:

Проф. д-р Јован Ананиев, вонреден професор,
с.р. Доц. д-р Борка Тушевска, доцент, с.р.

Лектор:

Васка Кирова

Техничко уредување:

ЗД „ГРАФОСЕРВИС“ Струмица

Издавач:

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

Печати:

ЗД „ГРАФОСЕРВИС“ Струмица

Тираж:

300

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

35:327

ЗАПРОВА, Т.

Дипломатска организација, дејност и професија [Електронски извор]
/ Т. Запрова. - Текст. - Штип : Универзитет “Гоце Делчев”, 2014

Начин на пристап (URL): <https://e-lib.ugd.edu.mk/naslovna.php>. -
Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 07.07.2014. -
Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. 155-156. - Содржи и:
Прилози

ISBN 978-608-244-061-3

а) Дипломатија - Државна администрација б) Дипломатска дејност -
Дипломатски персонал

COBISS.MK-ID 96680714

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ

М-р Тања Достинова Запрова; Д-р Љупчо Сотирски

**ДИПЛОМАТСКА ОРГАНИЗАЦИЈА,
ДЕЈНОСТ И ПРОФЕСИЈА**

Штип, 2014

“Even in those cases where success has attended the efforts of an amateur diplomat, the example must be regarded and exception, for it as a commonplace of human experiences that skilled work requires a skilled workman.”

François de Callieres
“On the manner of negotiating with sovereigns”, (1716)

* * *

„Дури и во оние случаи кадешто напорите на дипломатот-аматер се проследени со успех, примерот треба да се смета и за исклучок затоа што за квалифицирана работа потребни се искусни работници, а не површно човечко искусство.“

Франсоа Калиер
„За начинот на преговарање на монарсите“, (1716)

СОДРЖИНА

Вовед	13
1. ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ НА ДИПЛОМАТИЈАТА	17
1.1. Историски приказ на дипломатијата	17
1.2. Глобализација и дипломатија	21
1.3. Виенските конвенции и можноста за кумулација на функциите и организациските форми	22
1.4. Виенските конвенции и имунитети и привилегии	25
2. ДИПЛОМАТСКА ОРГАНИЗАЦИЈА	29
2.1. Дефиниција на дипломатијата	29
2.1.1. Значење и разбирање на дипломатијата	29
2.2. Органи на меѓународните односи	32
2.2.1. Институционалната структура	32
2.3. Дипломатијата меѓу професионализам и политика	33
2.4. Приказ на македонската дипломатија од распаѓањето на СФРЈ	34
2.5. Дипломатијата како вештина	36
2.5.1. Поим и дефиниција	36
2.5.2. Знаење или препознавање на проблемот	37
2.5.3. Набљудување	37
2.5.4. Селектирање и утврдување на приоритети	37
2.5.5. Фактор време	38
2.5.6. Пристап кон партнерот	38
2.6. Дипломатски јазик	39
3. ДИПЛОМАТСКА ДЕЈНОСТ	41
3.1. Цели и задачи на дипломатските претставници	41
3.2. Претставување на сопствената држава	41
3.3. Заштита на интересите на владата и нејзините државјани	41
3.4. Преговарање со владата на државата на прием	42
3.5. Информирање	42
3.6. Промовирање	43
3.7. Обврски на дипломатските претставници	43
3.7.1. Специфичности	43
3.8. Дипломатска кореспонденција	44
3.8.1. Поим и дефинирање	44
3.9. Интерна дипломатска кореспонденција и документација	49
3.10. Дипломатски преговори	51
3.10.1. Поим и особености на преговарањето	51
3.10.2. Фази на преговарање	52
3.10.3. Начини и форми на мирно решавање на конфликтите	53
3.11. Меѓународни договори и нивно склучување	54
3.11.1. Видови договори	54
3.11.2. Специфики на договорите	55

4. ПРОФИЛ НА ДИПЛОМАТСКИ ПЕРСОНАЛ	57
4.1. Профил на дипломатски персонал	57
4.1.1. Поим на дипломатскиот претставник	57
4.2. Образование и дипломати	58
4.3. Македонската дипломатија	61
5. БИЛАТЕРАЛНА ДИПЛОМАТИЈА	63
5.1. Дипломатски претставници во амбасадите	63
5.1.1. Поим и дефиниција	63
5.2. Отворање дипломатска мисија	64
5.3. Агреман	65
5.3.1. Постапки на именување	65
5.4. Персонал на дипломатска мисија	70
5.4.1. Поим и дефиниција	70
5.5. Дипломатски кор	73
5.5.1. Поим и дефиниција	73
5.6. Дипломатска листа	74
5.7. Прекин на дипломатски односи	76
5.7.1. Поим и причини за прекин	76
5.8. Дипломатски претставници во конзулатите	78
5.8.1. Поим и дефиниција	78
5.9. Воспоставување козуларни односи и отворање конзулат	79
5.10. Класи на шефови на конзулатот	79
5.11. Именување и испраќање шефови на конзулати	80
5.11.1. Постапка	80
5.12. Привремен вршител на должност (Жеран)	81
5.12.1. Поим и надлежности	81
5.13. Персонал на конзулатот	82
5.13.1. Поим и дефиниција	82
5.14. Ред на првенство	83
5.15. Престанок на функцијата на конзуларниот персонал	83
5.16. Конзуларни функции	84
5.17. Прекин на конзуларни односи	86
5.18. Почесен конзул и значење на институцијата	88
5.19. Специјални мисии (Ad hoc diplomacy)	90
5.19.1. Поим и дефиниција	90
5.20. Заштита на специјалната мисија (привилегии и имунитети)	91
5.20.1. Поим и дефиниција	91
6. МУЛТИЛАТЕРАЛНА ДИПЛОМАТИЈА	93
6.1. Дипломатски претставници во мултилатерална дипломатија	93
6.1.1. Поим и дефиниција	93
6.1.2. Меѓународните меѓувладини организации	93
6.1.3. Меѓународните невладини организации	94
6.2. Мисии на државите во меѓународни организации и нивната функција	94

6.3. Меѓународни службеници и претставници на државите членки (персонал на меѓународни организации)	96
6.3.1. Поим и дефиниција	96
6.4. Ред на првенство на меѓународните организации	97
6.5. Организација на Обединети нации	99
6.5.1. Поим и специфичности	99
6.6. Обединетите нации и Република Македонија	100
7. ДИПЛОМАТИЈА НА ВРВОТ (Самит-дипломатија)	101
7.1. Дипломатија на врвот	101
7.1.1. Поим и развој	101
8. ПРИВИЛЕГИИ И ИМУНИТЕТИ НА ДИПЛОМАТСКИТЕ ПРЕТСТАВНИЦИ ..	105
8.1. Поим и дефиниција	105
8.2. Привилегии и имунитети што се однесуваат на самото дипломатско претставништво	105
8.3. Привилегии и имунитети што се однесуваат на дипломатските претставници и персонал	108
8.4. Привилегии и имунитети на територија на трета држава	112
8.5. Траење на дипломатски привилегии и имунитети	112
8.6. Привилегии и имунитет на конзуларното претставништво	113
8.7. Привилегии и имунитети на конзуларните функционери	115
8.8. Привилегии и имунитети на конзуларните службеници	116
8.9. Привилегии и имунитети на прислужниот персонал	117
8.10. Привилегии и имунитети на членовите на семејствата	117
9. ДИПЛОМАТСКИ ПРОТОКОЛ	119
9.1. Поим и дефиниција	119
9.2. Хиерархија и презеанс	120
9.2.1. Протоколрани специфики	120
9.3. Почести и церемонијал	120
9.3.1. Поим и дефиниција	120
9.4. Приеми и покани	121
9.4.1. Покани	122
9.4.2. Приеми	122
9.5. Ручеци и вечери	123
9.5.1. Распоред на седење на маса	124
9.6. Потсетници	125
9.7. Облека	125
10. ПРИЛОЗИ	129
ЛИСТА НА ДИПЛОМАТСКИ КРАТЕНКИ И ПОИМИ	149
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	155

Вовед

Дипломатијата е поим со повеќе значења чијашто заедничка допирна точка допира до сферата на меѓународните односи и надворешната политика.

Зборот „дипломатија“ потекнува од грчкиот збор *diplōma* *што значи двојно свиткан документ кој служи како доказ за завршени студии. Подоцна зборот примил друго пошироко значење, што означувало службен документ (меѓу другото и спогодби меѓу владетелите).

Поимот *дипломатија* исто така се поврзува со формалното посредување во меѓусебното комуницирање помеѓу државите, со одредби и правила што се однесуваат на официјалните органи коишто ги вршат тие работи, како и со вештина во јавното и тајното водење преговори меѓу одделни влади. Преносното значење на овој поим претставува мудро, внимателно и учтиво однесување. Се смета дека поимот *дипломатија* прв го употребил кардиналот Ришелје кој меѓу 1624 и 1642 бил поданик накралот на Франција, Луј XIII. Во меѓународниот јавен промет поимот *дипломатија* се одомаќинил и втемелил дури во почетокот на XIX век, додека претходно во текот на XVII и XVIII век бил само „државничка вештина“ регулирана со обичајното право. Ваквата дејност најмногу се вртела околу разгледување и анализа на стари пергаменти и дипломи, за да на нив се засноваат некои застарени претензии, а во 19 век за да се занимаваат со студии на меѓународни договори, исправи и документи кои се именувале како дипломатски исправи, за да можат дипломатите во нив да бараат поддршка за својата работа и во „дипломатските преговори и нивните резултати (договори) за да имаат одредена форма на исправа или документ“.¹

Подоцна е направена разлика меѓу поимот *дипломатија* и *дипломатика* под кој се подразбира посебна, помошна историска наука што ја проучува веродостојноста на историските извори-повелби, договори и други историски документи. Во подоцнежниот период со еволуцијата на дипломатијата и самиот поим *дипломатија* добива пошироко значење. Таа означува раководење во меѓународните односи по пат на водење преговори, спроведување соработка помеѓу државите со мирољубиви средства, метод преку кој овие односи се регулирани и спроведени од амбасадорите или пратениците, професија или вештина на дипломатите.²

Оттука и звањето *дипломат*, што значи лице назначено од државата да изведува дипломатски работи во друга држава или меѓународна организација согласно уредно овластување од сопствената држава, прошишано со закон.

Во денешно време дипломатија малку го изменила својот облик. Основната функција на дипломатијата е да се претстави државата која се застапува во странство преку промовирање на нејзините интереси и цели. Дипломатијата е задолжена да ја спроведува надворешната политиката и да воспоставува меѓународни односи на тој начин што ќе ја брани политиката на својата држава која ја утврдуваат властите во неа (претседател, влада, парламент и сл.) Накусо, целите на дипломатијата се насочени кон претставување и застапување на земјата во странство, штитење и информирање на својата земја и развивање односи со другите земји преку процесот на преговарање.

Надворешната политика се остварува преку билатералната и мултилатералната дипломатска дејност што ја спроведуваат дипломатите со своите функции и ги извршуваат во интерес на земјата на испраќање или меѓународната организација чијшто интерес го застапуваат. Сепак, дипломатијата има повеќе значења како што се:

а) водење на државните работи на подрачјето на надворешната политика преку службени односи со други држави и меѓународни организации;

б) облик и содржина на односи помеѓу државите коишто се формираат и се одржуваат со службени контакти, а преку кои се настојува да се усогласат интересите на односите држави постигнувајќи одредени договори;

в) способност, умевање, знаење за водење преговори со други држави;

г) надворешно претставување на државите;

д) кариера, професија на претставување и застапување на државите во односите со други држави, припадност на лица коишто ја вршат таа професија.

¹ Гл. Гершиќ, *Данашње дипломатско и конзуларно право*, Белград, 1898, стр.96-97

² Марковски Д. „Дипломатија, организација и практика“, Скопје, 2002, стр.17

Дипломатијата се смета за најстар облик на општење помеѓу државите. Таа претставува средство на државите за водење на надворешната политика, коешто ги опфаќа сите активности при спроведувањето на надворешната политика, како и органите коишто се задолжени за спроведување на зацртаните активности. Дипломатијата е посебна вештина при вршење на работите од областа на меѓународните односи, особено при претставувањето и застапувањето на интересите на државата.

Дипломатијата истовремено е и учесник во креирањето на надворешната политика. Таа е општествена категорија што е директно врзана за надворешната политика и активен чинител во тој процес при што ја пренесува, објаснува, преговара и застапува надворешната политика на една држава.³

Лицата коишто ја практикуваат оваа дејност се нарекуваат дипломати.

Поимот дипломат се разгледува во поширока и во потесна смисла на зборот. Во поширока смисла на зборот, таа се однесува на лица кои работат во дипломатската служба на некоја држава, што наедно е составен дел на дипломатскиот персонал на кој независно од функцијата му е доверена некоја дипломатска задача.

Во потесна смисла на зборот е член на дипломатска мисија кој има дипломатско својство, под што се подразбира дека е овластен да извршува специфични дипломатски работи и тоа самостојно што не е случај кај административниот персонал.⁴

Дипломатот е лице кое поседува висококвалитетни лични својства со висок степен на знаења од областа на науката, историјата, културата, а особено економијата (на што денешната современа дипломатија особено е акцентирана). Тој е претставник на државата, поради што е должен безусловно да ја спроведува официјалната надворешна политика на државата која го именува.⁵

Гледано воопштено, дипломатијата претставува знаење и умевање, меѓународните проблеми да се решат по мирен пат. Дипломатијата е основа за хармоничен развој на меѓународната заедница со задолжително почитување на меѓународни конвенции и меѓународното право. Додека интересите на државите на меѓународен план се конфронтираат, дипломатите користејќи ги традиционалните методи и средства, изнаоѓаат заедничко решение за спротивставените интереси. Дипломатите се занимаваат со управување на односите помеѓу државите и другите меѓународни организации. Во суштина, основна функција на дипломатијата е советување, обликување и имплементирање на надворешната политика.

Во народот постои мислење дека дипломатите своите цели кои им ги поставиле нивните влади ги остваруваат со посебни планови исполнети со лаги со кои своите соговорници ги наведуваат во погрешна насока. Ако во времето на ренесансата, а тогаш со право се велело дека дипломат е чесен човек кој е пратен во странство да лаже за добро на својата земја, денеска дипломатската професија е едно од најчесните професии, знаејќи дека амбасадорот од кој се очекува да добие и задржи доверба од владата на земјата каде што тој е акредитиран, вреди повеќе од сите дописи и преписки. Многу теоретичари расчистиле со дилемата за чесноста на дипломатскиот занает, а со пиетет зборуваат за тоа дека дипломатот секогаш мора да ја говори само вистината каква и да е, бидејќи лагите се со краток здив. Во опис на дипломатскиот занает е и да знае кога и како да ја промени темата на разговорот, кога таа станува премногу чувствителна. Во ситуации кога на дипломатот му се поставува провокативно прашање, тој секогаш може да го избегне прашањето со што го избегнува директниот одговор. Кога дипломатот не ја говори вистината, тој неизбежно ќе го изгуби почитувањето на својот домаќин. Во таква ситуација, неговата влада треба да собере храброст и дипломатот да го врати во својата земја, бидејќи само така ќе се избегне лошата мисла за дипломатијата, мисла што превладувала во минатите времиња.

Со дипломатијата може да се занимаваат и службеници од многу други министерства или агенции со нивните странски партнери, одразувајќи ја нејзината техничка содржина, функционери од различни меѓународни организации како што се Меѓународниот монетарен фонд и Секретаријатот на обединетите нации, или во неа да се инволвираат странски корпорации и

³ Тоновски Ѓ. Меѓународни односи, Скопје 2004 год. стр 234 и 235

⁴ Иблер В., Ријечник Меѓународног јавног права, Загреб 1987 година, стр.57

⁵ Стефанов Г., Видин Б., Захаријева Ј. и Пантев П., Меѓународни односи, Кратка енциклопедија, Софија 2001., стр 97

владата домаќин.

Главна задача на дипломатите е претставување на својата држава пред странски држави и меѓународни организации, остварувајќи ги поставените интереси и цели. Зависно од интересите и целите коишто може да бидат различни се одредуваат и надворешно политичките приоритети на дипломатското дејствување. Дипломатското дејствување претставува динамичен процес со широка лепеза активности чишто приоритети се менуваат во согласност со промените на внатрешната и меѓународната политика. Наведените дејства на дипломатијата пред сè треба да бидат во функција на темелните вредности на меѓународните односи како што се решавањето на меѓународните проблеми по мирен пат, развивање на меѓународната соработка, јакнење на демократијата, како и почитување на меѓународното право.

Дипломатијата е многу важна алка на општественото живеење.

Со оглед на фактот дека глобалната дипломатска сцена доживува секојдневни промени неизбежно е соодветното приспособување на дипломатскиот персонал кон новонастаната ситуација заради успешно етаблирање на државата во меѓународната заедница.

1. ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ НА ДИПЛОМАТИЈАТА

1.1. Историски приказ на дипломатијата

Во теоретска смисла на зборот, не постојат веродостојни записи од кои би можеле со точност да се тврди за точниот датум на настанување на дипломатските односи. Дипломатските односи своите први зачетоци ги појавуваат во периодот на основање на државите и нивните меѓусебни односи поради осовременување на производствените односи и создавање вишок на материјални богатства што се носеле на пазарите во други држави, воведувањето пари како платечно средство, водењето војни за освојување територии, поради што се правеле сојузи помеѓу две или повеќе држави. Иако тогашните дипломатски односи ни оддалеку не наликувале на денешниве, сепак постоеле некои обичајни норми кои во тоа време давале белези на дипломатски односи.

Ако се смета дека праќањето носители на пораки и преговарањето се една од најважните дипломатски дејности, би можеле да тврдиме дека дипломатските активности се стари колку и првите контакти помеѓу различни племиња, општества, а подоцна и држави. Во *Илијадата* се споменуваат т.н. весници, а апостолот Павле во писмото до црквата на Коринт се опишува себеси како амбасадор. Историјата бележи записи на кои се гледа дека Мојсие испраќа гласници да го замолат кралот Едоминиќан да му дозволат премин преку неговата територија. Кралот Давид праќа и прима пратеници, а Соломон одржува врски преку некој облик на пратеници. Стариот индиски законик Ману од IV век пр. н.е. содржи детални правила за постапување со пратениците и нивните задачи.⁶

Во Грција носителите на вест се нарекувале “angelos”⁷ што им давало одредена сакрална вредност. Поделената Грција во која се работело по принцип на еднаквост на градовите-држави, поради мултилатералниот состав на државата, била сосема погодна за развој на дипломатијата. Во тој древен систем во кој секоја држава настојувала да воспостави што подобри услови за сопствен развој, настанале и темелите на првите сојузи, спогодби, конвенции, а честопати и на договори за мир, така што арбитражата била популарен начин за решавање спорови помеѓу различни држави. Војната била прифатлив начин на комуникација, но исто така со одредени изградени правила на водење.

Инспирирана од чист патриотизам, таа прва дипломатска дејност во грчките градови-држави, јасно барала од пратениците да бидат силно определени за својот град-држава и по секоја цена со својата дипломатска дејност да настојуваат да се изборат за своите интереси. Иако не биле водени од страна на некое Министерство за надворешни работи, ниту пак некоја друга институција што би им давала некоја насока, собранијата на општините биле тие кои ги избирале и одлучувале за нивните мисии. Тие просудувале и за нивната успешност, брзо отстранувајќи ги оние коишто покажувале неуспех. Ваквиот систем на пратеници бил развиен и почитуван, а истовремено со негова помош биле спречени низа војни и конфликти.

Римската држава во развојот на она што би можело да се нарече дипломатија, тргнувала од поинакви претпоставки. Големото Римско царство не признавало еднаквост, а големите цели се остварувале единствено со примена на сила. Пратениците, односно нунциите, се упатувани во освоените земји и по враќањето поднесувале извештаи за состојбата во поодделни римски имоти.

Силниот и голем Рим не обрнувал големо внимание на останатите земји. Нивните пратеници кои доаѓале во Рим, долго чекале на прием, не наидувале на љубезност и настојувале што побрзо да ја извршат својата должност. Во третиот век пред Исус, дипломатската традиција станала составен дел на римската теорија и практика, а ја извршувале т.н. *fetiales*. Нивна основна задача била да внимаваат на добрите навик во меѓународните односи, а наедно да бидат и своевидни депозитари на архивата. Римскиот Сенат имал активно и пасивно право на испраќање. Сенатот ги бирал преставниците - најчесто делегација од десетина членови на чело со сенатор. Сите членови на делегацијата биле неповредиви, заштитени со привилегии, обичаи и закони. Истовремено, секој член на мисијата носел карактеристичен златен прстен што им овозможувал право на бесплатен превоз и издршка.

⁶ Ѓорѓевиќ С., Митиќ М. „Дипломатско и конзуларно право“, Белград, 2000, стр.13

⁷ Вукадиновиќ Р., Политика и дипломација, Загреб, 2004, стр.10-13

Целите на римските делегации биле насочени кон објавување војна, склучување мир и потпишување договори. Делгациите пак, коишто доаѓале во Рим, биле примани од страна на квестор, кој подоцна му ја соопштувал целта на Сенатот. После тоа Сенатот или преку квесторот или директно ги изнесувал своите ставови или барања.

Како и кај сите останати робовласнички и феудални држави, така и Рим немал постојани делегации, а задачите биле определувани според точно одредена цел, бидејќи Рим и онака не се трудел да негува долготрајни односи. Она што е посебно важно во Рим е поврзаноста со Сенатот којшто директно управувал со надворешната политика на земјата, која пак од друга страна поради својата големина и сила имала потреба да разгледува прашања кои излегувале од потесниот римски круг. Благодарение на тоа, била изградена и дејноста во која постоела и одредена традиција преку која римските сенатори лесно можеле да го искомбинираат своето знаење со заминување во некоја мисија, а подоцна можеле да ги споредуваат резултатите на политиката за која се залагаат.

Во 12-тиот век Бизант ја проширува улогата на пратениците коишто требало веќе не само да пренесуваат пораки, туку и постојано да известуваат за состојбите во земјите. Со ова започнува и едно ново поглавје на дипломатските активности коишто отвораат простор за поистоветување на дипломатијата со шпионажа.

Ренесансата со значајни општествени и културни новости ја подигнува дипломатијата на ново ниво. Во тогашната Република Венеција, во Милано и Тоскана се развива она што подоцна станува модерна дипломатија. Венеција која во 14-тиот и 15-тиот век станува силна трговска сила со своето дејствување насекаде во светот имала потреба од сè повнимателна проценка на односите на силите, состојбата на пазарот и можностите за преговарање. На овие темели се создава и дипломатијата, но не повеќе како повремено испраќање домашни или примање странски пратеници, туку како постојана дејност.

Токму поради тоа, многу автори ја сметаат Венеција како средиште на модерната дипломатија од која потекнуваат низа активности што ќе станат обележја на дипломатијата. Венецијанските дипломати ги избирал Советот наречен Прегада, а кон крајот на 15-тиот век Сенатот. Амбасадорите морале да имаат најмалку 38 години и веднаш по изборот заминувале на вршење на нивната должност. Пред заминување амбасадорот примал инструкции во коишто било и писмото на именување и инструкции за спроведување на мисијата. Рокот на мисијата бил најмалку 4 месеци, сè до крајот на 15 век кога било одлучено дека амбасадорот може да остане две години. Подоцна овој рок се продолжува на три, па на четири години. Венецијанскиот амбасадор заминувал во дипломатското претставништво најчесто со неколку соработници - секретар, готвач и слуга. Од безбедносни причини, ним им било забрането да ги поведат и сопругите. По враќањето, амбасадорот бил должен најдоцна во рок од петнаесет дена да поднесе извештај до Сенатот во кој најчесто настојувале да го опишат ликот на владетелот, неговите способности, богатството и моќта, политичката клима, но пред сè можноста и условите за соработка со Венеција. Ова истовремено преставува и почеток на модерната дипломатија, односно современо прибирање податоци во рамките на дипломатската мисија. Венецијанската дипломатија меѓу првите се служела со шифри за испраќање и примање пораки.

Но, покрај почитуваните амбасадори коишто ги промовирале интересите на Венеција, низ светот често пати биле упатувани и разни тајни агенти коишто служеле за остварување на разни цели по не толку прифатлив и дипломатски пат. Придржувајќи се делумно на зборовите на Machiavelli, дека употребата на сила е за животните, а законот за луѓето, Републиката не се штедела во тој поглед да ги постигнува своите цели со помош на мито, уцени, грабежи и убиства. Имено, по правен пат не било секогаш можно да се остварат сите цели. Во овој поглед, Венеција не била единствената држава што ги применувала овие методи.

Ренесансната Фиренца исто така, дава голем број угледни, образувани и вешти дипломати, меѓу кои се и Dante и Machiavelli. Во целост италијанските дипломати биле лојални на својата земја, имале осет за политика и сите политички игри, немале илузии, ниту сентимент. Како што опишал еден од првите италијански амбасадори, Ermolao Barbaro, нивната задача како и на сите други државни службеници е да го прават она што најдобро ќе им служи за зачувување и зголемување на својата држава. Тоа и до денес останува како една од темелните одредници на дипломатијата.

Со доаѓањето на Французите во 1494 година, престанал да постои италијанскиот систем на рамнотежа на силите. Меѓутоа, вештината со која дејствувале италијанските дипломати имала такво силно влијание врз Франција, што и тие самите почнале да создаваат постојани делегации. Амбасадорите стануваат постојани, а нивните извештаи се читаат и разгледуваат во посебни бироа.

Во 1626 година кардиналот Ришелје (Richelieu)⁸ како дипломатски советник на Луј XIII го основал првото Министерство за надворешни работи кое станува главно и постојано средиште за водење меѓународни работи. Под ова влијание се создаваат министерства во сите европски земји. Во секоја европска земја се оформува улогата на службеник за надворешни работи и во нивни раце се концентрира можноста за водење надворешна политика на државата.

Паралелно со развојот на дипломатијата, сè повеќе се поставува *прашањето за карактерот на дејноста*. Моралните двоумења околу местото и улогата на амбасадорот, неговите овластувања и слободи во поглед на дејствувањето биле предмет на бројни расправи. Основна задача на амбасадорот била потребата од дејствување во насока на создавање и зачувување на мирот, како борци за општо добро, а во никој случај да бидат упатувани во земји како би поттикнувале војна или внатрешни немири. Слични тврдења се опишани и во делата на сликарот Rubens, којшто благодарение на неговото широко образование, знаење и искреност, бил еден од ретките дипломати кој не предизвикал расправа за моралот и етиката на дипломатите.

Познатиот есеј за дипломатијата напишан од François Callieres⁹ започнува со предупредување дека идниот дипломат мора најпрво да се праша дали е роден со квалитети што му гарантираат успех во работата. Тоа подразбира моќ на набљудување, некорумпираност, рационално просудување во сите прилики, остроумност, духовитост и добро однесување.

За разлика од некои автори од тоа време, Callieres како еден од најдобрите дипломати на Луј XIV, пишувал дека правниците не се добри дипломати. Сметал дека правничкиот ум е претесен, подготвен на претерување и неподготвен да прифати решение на одредени проблеми каде што со спогодба може да се постигне заедничка корист. Исто така Callieres бил поборник на преговори во мали групи, тврдејќи дека големите конференции однапред се осудени на пропаст.

Со овие интересни тврдења Callieres како искусен дипломат бил одлучен поборник за професионализација на дипломатијата. Дипломатијата ја гледал како професија што бара специјални подготовки и квалитети. Според него, дипломатскиот гениј е роден, а не создаден, но сепак постојат квалитети што може да се развијат со практика. Дипломатијата е звање што може да биде доживотна кариера, а сите оние коишто влегуваат во дипломатијата и дипломатските мисии гледајќи го тоа како добра прилика за забава, само си подготвуваат сопствено разочарување и трагедија за она на коешто му служат.

Русија влегува на меѓународната арена кон крајот на 15 и почетокот на 16 век. Конфликтите со Турција и прашањето за ширење на Русија бараат сојузи, па руската дипломатска активност станува сè присутна. Странските амбасадори коишто доаѓаат во Русија наидуваат на голема недоверба, а пак руските дипломати широм Европа доаѓаат со точни инструкции што не им оставаат простор за никакви итроштини. Дури Петар Велики внесува промени на тоа поле во состав на програмата за модернизација на Русија.

Турција како исламска земја успеала да продре во Европа преку Балканот со што мобилизирала против себе повеќе европски земји. Венеција успеала уште во 15-тиот век да испрати свои амбасадори во Турција, а во 16-тиот век Турција склучува сојуз со Франција. Но, европските амбасадори во Турција немале многу овластувања, а во рамките на тамошните обичаи им требало време да се приспособат на ориенталните услови.

После 30-годишната војна (1618-1648) што ги зафатила сите европски земји, со серија договори именувани како Вестфалски мир¹⁰, се создадени услови за формирање нова фаза на меѓународните односи. Токму тука се признава постоењето на држава според принципот на територијален суверенитет, сите држави се сметаат за еднакви и таа еднаквост мора да се почитува. Со признавањето на суверенитетот, разрушена е царската моќ, а воспоставени се

⁸ Armand Jean du Plessis de Richelieu, Cardinal-Duc de Richelieu (1585-1642)

⁹ Callieres F. "On the manner of negotiating with sovereigns", translated as *The Practice of Diplomacy* (1716)

¹⁰ Вукадиновиќ Р., Политика и дипломација, Загреб, 2004

светските начела на меѓународните односи.

Главни носители на легитимитетот стануваат конгресите во Улрехт и Виена на кои се решаваат конкретни прашања поврзани со обидите за создавање европска рамнотежа на силите.

Деветнаесеттиот век после Наполеоновите војни, го означува почетокот на нова епоха во развојот на дипломатијата. Политичките односи во Европа се подигнати на ниво коешто овозможува интензивирање на меѓународната соработка, а од друга страна постои созревање и на условите да може врз основа на постоечката практика да се кодифицира дипломатското однесување. Таа задача ја изврши Виенскиот конгрес 1815 година¹¹, каде што преку Правила за дипломатско однесување всушност се резимираат постојните обичаи и сè она што со текот на историјата станало составен дел на практикување на дипломатските должности со што се создадени потребните услови за натамошен развој на дипломатијата.

Во почетокот на 19 век во Европа се создадени видоизменети општествени односи. На самиот почеток на 19 век, во Европа постоеле само три републики: Франција, Швајцарија и Сан Марино. Личните односи меѓу владетелите извршиле силно влијание на меѓународните односи. Владините поданици кои се занимавале со меѓународни односи биле ограничени, а молчењето било правило. Преговорите се вршеле преку дипломатски мисии. Амбасадорите добивале општи упатства што им овозможувало одврзани раце за постигнување успех. Премиерите освен за политички цели, ретко патувале во странство. По пат на тајни преговори се одржувал дигнитетот, а се усогласувале и спротивставени ставови што на вознемирената јавност по одредено прашање ѝ биле соопштувани готови решенија како најдобар избор. На ваков начин во почетокот на 19 век биле решени поголем број проблеми, а од друга страна ваквата дипломатија ги обединила европските сили на отпор кон заедничките закани.¹²

Првата светска војна ја нарушила воспоставената рамнотежа на моќ во Европа. Општото ширење на парламентарните режими што довело до балканизација на средна Европа, нагласените националистички страсти коишто следувале, довеле до меѓународни проблеми во жариштето на јавната расправа. Се мислело дека Лигата на народите било вистинското место за дискутирање и решавање на проблемите, што се покажало невистинито, бидејќи јавното искажување на националните претензии воопшто не го олеснувало решавањето на меѓународните проблеми. Особено тешка и сложена задача имале преговарачите од коишто се барало да најдат мирно и праведно решение за настанатите несогласувања. Напнатоста не била намалена ниту во периодот од 1920 до 1939 година, кога започнува Втората светска војна.¹³

Настаните што довеле до Втората светска војна која се одвивала во периодот од 1939 до 1945 година ги обединиле големите победнички велесили, а особено Соединетите Американски Држави, за да не се поврзат со некогашната Лига на народите. Во таа смисла, Соединетите Американски Држави направиле сериозни напори за зацврстување на мирот по пат на меѓународна соработка и создавање светски систем и механизми што ќе оневозможат избивање нова војна. Во таа насока овозможено е создавањето на Организацијата на Обединетите нации како нова меѓународна политичка организација за одржување на мирот и сигурноста и создавање превентивни механизми и заштита на загрозените, малите и немоќните држави. Ова всушност го означува и почетокот на развивање на модерната дипломатија.

Организацијата на Обединетите нации стануваат средиште за дипломатска комуникација, силно влијаејќи на развивањето на безброј дипломатски контакти, вклучувајќи ги и оние меѓуконфронтирани држави, како и создавање многу меѓународни иницијативи, процеси и решенија на безброј проблеми на современиот свет.

Но, периодот после Втората светска војна, па сè до крајот на осумдесеттите години, воената и дипломатската блоковска поделеност на двете спротивставени суперсили, САД и СССР, се главните обележја на светската политика и дипломатија, како и на нивните сојузници-НАТО и земјите припаднички на Варшавскиот пакт. Овој период на изразени спротивставувања што кулуминира со Кубанската криза во 1962 година, уште се нарекува и студена војна, окарактеризиран со постојана напнатост и конфронтација на работ на војна, но, од друга страна пак, со одредена рамнотежа на воените сили. После Кубанската криза доаѓа до одредено

¹¹ Марковски Д., Дипломатија, организација и практика, Скопје, 2002

¹² Пивоваров В., Дипломатско конзуларни односи, Скопје, 2006

¹³ Woods J.Serres J. Diplomatic Ceremony and Protocol, Zagreb, 2004

попуштање во меѓусебните односи меѓу суперсилите, со превладување на политиката на детант и настојувања да се избегне војна, како и попуштање на напнатоста на меѓународната сцена. Доаѓа до интензивирање на дијалогот помеѓу суперсилите, што од друга страна ја зајакнува дипломатската активност и дипломатската комуникација.

1.2. Глобализација и дипломатија

Кон крајот на XX и почетокот на XXI век доаѓа до појава на нови светски процеси, односно до *глобализација* што е креирана како резултат на развојот и поврзаноста на светската економија и создавањето на светскиот пазар, распаѓањето на СССР и крајот на биполарната блоковска поделба, политичката, економската и воената сила на единствената светска суперсила САД и нејзиното влијание на формирањето на светските процеси во последните неколку децении, сè поголемото значење на еколошките проблеми како што се глобалното загадување, климатските промени и прекумерното искористување на природните богатства, зголеменото влијание на меѓународното право, пред сè во поглед на заштита на човековите права и борбата против меѓународниот тероризам; како и со брзиот развој на технологијата што води кон унапредување на комуникацијата на глобално ниво.

Со развојот на современиот свет, се развиваат демократијата и слободниот пазар, што водат кон создавање нови силни влијанија, меѓузависност и насочување на меѓународната заедница, кои постепено ги заменуваат старите традиционалистички сфаќања за државите и меѓународните односи. Сето ова води и кон едно поинакво разбирање на улогата и задачите на дипломатијата, односно службите на надворешната политика. Иако државите сè уште претставуваат најважниот фактор во меѓународните односи, не е за потценување и влијанието на меѓународните владини и невладини организации.

Организацијата на Обединетите нации е делотворно тело каде што се решаваат најважните прашања за зачувување на мирот и сигурноста, како и развојот на државите. Покрај тоа, се создадени и други, регионални наднационални меѓудржавни асоцијации, на кои државите членки им пренесуваат дел од суверенитетот, давајќи им на овие асоцијации овластувања за донесување одлуки од национално значење (надворешна политика, сигурност, макроекономија и друго). Пример за тоа е и Европската Унија и зајакнувањето на нејзините институции и правниот систем. Невладините организации како неопходен фактор по многу прашања, исто така имаат сè поголема улога во современиот свет.

Надворешнополитичката дипломатска активност сè повеќе се оформува и од страна на други актери, како што се највисоките тела на државната власт (непосредно дејствување на шефовите на држави и влади, попознато како дипломатија на врвот, парламентарна соработка, меѓународна активност на други државни институции надвор од рамките на министерствата за надворешни работи и сл.), соработка на регионално и локално ниво помеѓу разни државни фактори, значењето и улогата на мултинационалните компании, културни и научни институции и др.

Проширувањето на активностите помеѓу државите како одговор на глобализацијата, сè повеќе води кон потребата за зајакнување на мултилатералната дипломатија што никако не треба да значи дека традиционалната, билатерална дипломатија го губи своето значење. Напротив, билатералната дипломатија и понатаму има важна улога во меѓународните односи и тоа не само по политички прашања, туку и по прашања од областа на економијата, културата, заштитата на сопствените државјани и правни лица во странство, како и по останати сегменти на дипломатски и конзуларни активности.

Со распаѓањето на социјалистичките федерации и создавањето нови независни држави, како никогаш досега во историјата, државите станаа меѓусебно зависни една од друга, поврзани на основа на разни интереси што ги присилуваат на соработка.

Современиот развој на дипломатските односи и експанзијата на дипломатијата утврдиле низ правила со коишто се регулираат прашања по однос на претставување на државите во меѓународните односи, начинот на воспоставување и одржување на дипломатски односи, како

и правилата и обврските на дипломатските претставници и останатите актери, поголемиот дел преземени од меѓународното обичајно право во меѓународните договори, со постојано понатамошно развивање.

Основањето на ООН и нивното влијание на тоа поле, резултирало со склучување низа меѓународни договори чијшто предмет е уредување на дипломатските односи, а чијшто врв се достигнува со склучувањето на широко прифатената Виенска конвенција за дипломатски односи во 1961 година.

1.3. Виенските конвенции и можноста за кумулација на функциите и организациските форми

Современата кодификација на дипломатското и конзуларното право е зацврстена со Виенската конвенција за дипломатски односи од 1961 година, *Виенската конвенција за конзуларни односи од 1963 година*, *Конвенцијата за специјални мисии од 1969 година*, *Конвенцијата за спречување и казнување кривични дела против лица под меѓународна заштита, вклучувајќи ги и дипломатите од 1973 година* и *Виенската конвенција за претставување на државите во нивните односи со меѓународни организации со универзален карактер од 1975 година*.¹⁴

Овие пет конвенции го одржуваат постојниот статус на дипломатските, специјалните и постојаните мисии и конзулати. И покрај злоупотребата или непочитување на важечките правила, дамнешните настојувања и желби на државите се остварени преку овие пет конвенции. Со нив се обезбедува непречено функционирање и унапредување на меѓународните односи, како и целосна заштита на меѓународните претставници, со цел овозможување услови за непречена работа.

Многу отворени прашања од областа на дипломатијата што во предходниот период не беа решени, а беа темел на многу несогласувања и погрешна интерпретација, се решија со овие пет конвенции. Исто така, Виенските конвенции за дипломатски односи со својата разновидност, флексибилни решенија им овозможуваат на државите користење и комбинација на многубројни можности за кумулација на функции и претставништвата, со цел рационално користење на своите дипломатскоконзуларни мрежи, како и мрежите на останатите држави.

Виенската конвенција за дипломатски односи од 1961 година, најмногу придонела за кумулација на дипломатските и конзуларните функции, овозможувајќи им на дипломатските мисии да вршат и конзуларни функции. Имено, член 3 точка 2 од оваа конвенција вели дека „ниедна одредба од оваа конвенција не може да се толкува како забрана за некоја дипломатска мисија да врши конзуларни функции“. Оваа одредба се надополнува со Виенската конвенција за конзуларни односи од 1963 година, каде што во член 3 изричито се предвидува дека „конзуларни функции може да вршат и дипломатски мисии, во согласност со одредбите од оваа конвенција“.

Во член 70 од оваа конвенција се вели дека нејзините одредби се „применуваат исто така, доколку допушта контекстот, за вршење конзуларни функции од странска мисија“ и дека имињата на членовите на дипломатската мисија што се во конзуларното одделение на мисијата или се на друг начин одредени да вршат конзуларни функции, ќе бидат нотифицирани до Министерството за надворешни работи во државата на прием или на друг орган којшто ќе биде одреден од страна на министерството.

Со овој член од Виенската конвенција за конзуларни односи конечно е решено и едно практично прашање во врска со статусот на членовите на дипломатски мисии коишто вршат конзуларни функции, кое со години било предмет не само на академски расправи, туку и на сериозни разидувања околу постапката за кодификација на дипломатското право. Едно од често поставуваните прашања се однесува на овие лица и нивното право на привилегии и имунитети како членови на дипломатска мисија во согласност со одредбите на Виенската конвенција за дипломатски односи или како членови на конзулати во согласност со одредбите на Виенската конвенција за конзуларни односи. По сериозните дискусии на Виенската конференција за конзуларни односи, прифатен е ставот дека членови на дипломатски мисии коишто извршуваат

¹⁴ Виенската конвенција за право на меѓународен договор од донесена во 1969, се применува од 1980 година.

конзуларни функции уживаат привилегии и имунитети по одредбите на Виенската конвенција за дипломатски односи и не го губат тој статус со вршење конзуларни функции. Со ова е ставен крај на некои гледишта дека вршењето конзуларни работи од страна на членовите на дипломатските мисии е поврзано со одрекување од дипломатскиот статус и вршењето конзуларни работи се поврзува со уживање на многу потесни привилегии и имунитети.

За државите коишто немаат доволно материјални средства или интерес да отвораат свои посебни дипломатски мисии и конзулати во сите земји, како и претставништва во меѓународни организации, три од Виенските конвенции создале можности за повеќе алтернативни решенија.

Имено, една држава може да акредитира едно лице како шеф на дипломатска мисија или да го именува како член на мисијата во повеќе држави,¹⁵ под услов претходно да се информираат наводните држави и ниедна од државите да не се спротивстави на акредитацијата (чл. 5 точка 1 од Виенската конвенција за дипломатски односи). Државата што акредитира шеф на мисија во повеќе држави, може, во секоја од тие држави во која шефот нема престојувалиште, да отвори мисија и да постави вршител на должност *ad interim* (чл. 5 точка 2 од истата конвенција). Би требало да се спомене дека и двете варијанти, особено првата (акредитација на шеф на мисија во повеќе држави, без отворање дипломатска мисија во секоја од нив) неретко се користи од страна на малите и средни држави, вклучувајќи ја и поранешна Југославија (која имала ваков вид акредитации на африканскиот, јужноамериканскиот и азискиот континент).

Овој член од Виенската конвенција за дипломатски односи кај нас во Република Македонија како релативно млада самостојна држава со крива демократија и скромна дипломатска мрежа, е применет во повеќе случаи каде што еден амбасадор покрива повеќе држави како шеф на мисија без постојано престојувалиште во сите држави за кои е акредитиран: Амбасада на Република Македонија во Виена (исто така покрива и Словачка Република, Јапонија), Амбасада на Република Македонија во Брисел (исто така покрива и Големо Војводство Луксембург), Амбасада на Република Македонија во Софија (исто така покрива и Република Молдавија), Амбасада на Република Македонија во Пекинг (исто така покрива и Демократска Народна Република Кореја, Монголија и Социјалистичка Република Виетнам) Амбасада на Република Македонија во Париз (исто така покрива и Португалска Република и УНЕСКО), Амбасада на Република Македонија во Рим (покрива и Суверен Воен Ред на Малта), Амбасада на Република Македонија во Варшава (покрива и Република Латвија -Летонија; Република Литванија), Амбасада на Република Македонија во Анкара (исто така покрива и Саудиска Арабија, Обединети Арапски Емирати, Република Казахстан, Киргиска Република, Азербејџанска Република и Република Узбекистан), Амбасада на Република Македонија во Лондон (исто така покрива и Ирска и Република Исланд).¹⁶

Виенската конвенција за односи предвидува конзуларниот функционер да може по нотификацијата од државата на прием, да биде одреден за претставување на државата на именување пред која било меѓувладина организација. Постапувајќи во тоа својство, тој го има правото на сите привилегии и имунитети што се признаени со меѓународното обичајно право или со меѓународни договори пред некои меѓувладини организации, но под услов при вршење на која било конзуларна функција, да нема поширок судски имунитет од оној кој секој конзуларен функционер го ужива според Виенската конвенција за конзуларни односи (чл.17).

Виенската конвенција за дипломатски односи им овозможува на државите шефовите на мисии или член на дипломатскиот персонал на мисијата, да можат да ја претставуваат државата којашто акредитира пред секоја меѓународна организација (чл.5.точка 3.), така што многу држави го комбинираат својот престој во државата на прием со претставништва во меѓународни организации коишто имаат седиште во престолнината на државата на прием (на пр. Виена, Брисел, Париз, Најроби, Адис Абеба и др.).

Виенската конвенција за дипломатски односи предвидува и можност (која досега ретко се користела) повеќе држави да акредитираат исто лице во својство на шеф на дипломатска мисија во некоја држава, освен ако на тоа не се противат земјите на прием (чл.6.). За разлика од претходниот случај, каде едно лице претставува една иста земја во повеќе земји на прием, оваа ситуација, каде едно лице претставува повеќе земји во една земја на прием би можело да

¹⁵ Гершиќ Гл., Данашње дипломатско и конзуларно право“, Белград, 1898

¹⁶ www.mfa.gov.mk

предизвика непремостливи тешкотии, како во поглед на развивање односи и претставување на повеќе различни држави и политики, така и во поглед на статусот и положбата на лице со повеќе акредитации. Во литературата се среќаваат само неколку изолирани случаи. Така на пример, во 1963 година, Нигер, Горна Волта, Брегот на Слонова Коска и Дахомеј акредитирале во Израел заеднички шеф на дипломатска мисија. Исто така, повеќе години, амбасадорот на Сенегал во Холандија бил истовремено и дипломатски претставник на Гамбија. Постои и еден пример на заедничко акредитирање од страна на европски земји. Така, во 1971 година амбасадорот на Холандија во Колумбија истовремено ја претставувал и Белгија во Шри Ланка.¹⁷

Виенската конвенција за претставување на државите во нивните односи со меѓународни организации со универзален карактер од 1975 година, предвидува членовите на дипломатската мисија или конзулат во државата со седиште во меѓународната организација да можат да се вклучат во состав на мисијата или во делегацијата на набљудувачи во меѓународната организација. Во таков случај, според привилегиите и имунитетите што ги имаат според гореспомнатата конвенција, ги задржуваат привилегиите и имунитетите коишто им припаѓаат како на членови на дипломатска мисија или конзулат (чл.75).

Нашата држава го кумулира ова право во неколку случаи како на пример со Амбасадата на Република Македонија во Париз исто така го покрива и УНЕСКО, Амбасадата на Република Македонија во Хаг исто така ја покрива и Организацијата за забрана на хемиското оружје- ОПЦВ.¹⁸

Според Виенската конвенција за претставување на државите, една држава може да акредитира исто лице во својство на шеф на мисија кај две или повеќе меѓународни организации или да именува шеф на претставништво во својство на член на дипломатски персонал на некоја друга своја мисија. Исто така, може да акредитира член на дипломатски персонал на мисијата во својство на шеф на мисијата кај други меѓународни организации или да именува член од својот персонал во својство на член на некоја своја друга мисија (чл. 8). Со истиот член од оваа конвенција е предвидена и можноста две или повеќе држави да можат да акредитираат исто лице во својство на шеф на мисија во иста меѓународна организација, што во практиката нема никаква примена.

Водејќи сметка за разните прилики што можат да се создадат во билатералните односи на одредени држави, Виенската конвенција за конзуларни односи предвидува уште неколку случаи на флексибилна примена на постојните институции. Имено, во случај државата да нема дипломатска мисија во државата на прием и во која не ја застапува дипломатска мисија на трета држава, сосогласноста на државата на прием, конзуларниот функционер може да биде одреден да врши дипломатски акти без да го повреди својот конзуларен статус. Но, со вршењето на ваквите акти, не се кумулира и правото на дипломатски имунитети и привилегии (чл.17). Вакво овластување за последен пат е практикувано од страна на генералниот конзулат на Украина во Југославија во 90-тите години на 20-тиот век, кој до отворањето амбасада на оваа држава ја претставувал државата и на дипломатски план. Инаку, прв постојан конзулат на територијата на Србија (Австрија во 1836 година., Англија во 1837 г., Русија во 1838 г. и Франција во 1839 г.) покрај конзуларните, претежно се занимавале и со дипломатски функции.¹⁹

Општо правило потврдено со Виенската конвенција за конзуларни односи е дека вршењето конзуларни функции е дозволено само во рамките на конзуларното подрачје, односно конзулатот. Но, Виенската конвенција за конзуларни односи предвидува и едно отстапување според кое под посебни услови, конзуларниот претставник може да ги извршува своите функции и надвор од своето конзуларно подрачје, но само со согласност на државата на прием (чл.6). Оваа конвенција предвидува уште две значајни отстапувања:

- Државата на именување може, после нотификација на заинтересираните држави, доколку ниедна од нотифицираните држави не се противи изречито, да го овласти конзулатот отворен во една држава да врши конзуларни функции во некоја друга држава.²⁰

¹⁷ Митиќ М., „Дипломатија, делатност, организација, вештина, професија“, Белград, 1999

¹⁸ www.mfa.gov.mk

¹⁹ Лолчиќ Џ. „Југословенска ревија за меѓународно право“, бр.1-2/1993

²⁰ Во заинтересирани држави спаѓа и државата на прием, која исто така може да се спротисти еден странски конзулат да ја прошири својата дејност и на трета држава. За самото дејствување на конзулатот на територија на трета држава не е доволно само таа да не се противи, туку се потребни и дополнителни договори околу вршењето конзуларни функции на нејзина територија

- Конзулатот на една држава може да врши и конзуларни дејности на сметка на трета држава, под услов за тоа да ја извести државата на прием и ако државата на прием не се противи на тоа.²¹

Виенската конвенција за конзуларни односи предвидува уште една можност, според која две или повеќе држави можат, во согласност со државата на прием да именуваат исто лице за конзулатен функционер во таа држава (член 18).

Со оглед на формулацијата на оваа одредба каде што не се спомнува заеднички конзулат, туку само заедничко конзуларно функционирање, би требало да претпоставиме дека во овој случај сепак станува збор за конзулат на една држава, чијшто функционер има овластувања да врши конзуларни функции во корист на повеќе држави.

Пет латиноамерикански држави, Боливија, Перу, Колумбија, Еквадор и Венецуела во 1911 година склучиле Договор за функциите на конзулите, каде што во членот 6 се предвидува конзулите од секоја страна на договорот коишто престојуваат на територија од една од нив, да можат да вршат функции во корист на граѓаните од која било друга страна што нема конзулат во наведеното место.²² Со оглед на тоа дека оваа е доста општа одредба и не опишува детаљни услови, на засегнатите држави им остава широк простор за договарање можни модалитети за решение. Инаку, оваа одредба во практиката се користи многу малку, како и случајот со акредитација на дипломатски претставник од повеќе држави.

Конвенцијата за специјални мисии, исто така, предвидува можност за комбинација во поглед на составот на специјалната мисија од една страна, и постојаната дипломатска мисија или конзулат од друга страна. Имено, во составот на специјалната мисија по потреба може да се вклучат и претставници од постојаната дипломатско конзуларна мисија на државата на именување, задржувајќи ги покрај привилегиите и имунитетите што им припаѓаат како членови на специјална мисија, така и привилегиите и имунитетите што веќе ги имаат во својство на членови на постојана дипломатска, односно конзуларна мисија (членот 9 од Конвенција за специјални мисии).

Оваа конвенција исто така предвидува можност две или повеќе држави, во согласност со државата на прием, да можат да формираат заедничка специјална мисија.

Виенската конвенција за претставување на државите во нивните односи со меѓународни организации со универзален карактер исто така има одредби што им овозможуваат на државите со ограничени средства да го комбинираат персоналот од различни мисии. Со членот 8 од оваа конвенција се предвидува дека државата на именување може да акредитира едно исто лице како шеф на мисија во две или повеќе меѓународни организации или да го именува шефот на претставништво во својство на член на дипломатски персонал на некоја своја друга мисија. Државата на именување може да акредитира член на дипломатскиот персонал на мисијата во својство на шеф на мисијата кај други меѓународни организации или да именува член од персоналот на мисијата во својство на член на персонал на некоја своја друга мисија. Покрај тоа, конвенцијата предвидува и повеќекратно акредитирање на едно лице од страна на повеќе држави. Имено, две или повеќе држави можат да акредитираат исто лице во својство на шеф на мисијата кај иста меѓународна организација, но во принцип како и повеќекратната билатерална акредитација, многу ретко се прави.

1.4. Виенските конвенции и имунитети и привилегии

Ниту едно друго прашање не предизвикало толку контроверзни ставови, како на Виенските конференции за кодификација на дипломатското право, така и при нивното спроведување, како прашањето за привилегиите и имунитетите на мисиите и нивниот персонал.

Додека на Виенската конференција за дипломатски односи меѓу државите многу лесно се сложиле околу имунитетите и привилегиите, прифаќајќи ја рестриктивната теза за функционални имунитети и привилегии, на Виенската конференција за претставување на државите во нивните

²¹ Покрај наведените услови, потребен е и дополнителен договор со третата држава за вршење конзуларни функции на нејзина сметка, вклучувајќи го и обемот на овластувања, како и модалитетот на вршење на функциите

²² United Nations Legislative Series, Law and Regulations Regarding Consulates

односи со меѓународни организации од универзален карактер не било воопшто лесно да се постигне компромис и мисиите на државите при меѓународни организации, по својата позиција да се приближат кон дипломатските мисии во билатералната дипломатија.

Причината за тоа е сосема едноставна и може да се истакне дека во билатералната дипломатија сите држави во исто време се и држави на именување и држави на прием, сите тие примаат и испраќаат свои дипломатски мисии, па оттука постои целосна заемност со она што нивните мисии го користат во државата на прием и она што тие им го овозможуваат на странските мисии на своја територија. Секое ограничување на правата на странските мисии на сопствена територија според принципот на реципроцитет, би значело и ограничување на правата на сопствената мисија на територија на странска држава.

Но, во случајот со мисијата на меѓународната организација, ситуацијата е сосема различна. Скоро секоја земја е членка на некоја меѓународна организација и испраќа свои мисии, а само неколку од нив прифатиле да бидат земја седиште на меѓународната организација, а најчесто и места за одржување на конференции, па со тоа тие само треба да обезбедат користење на одредени привилегии и имунитети. Поради тоа во 1975 година во Виена имало толку многу конфронтации, многу желби од страна на меѓународните организации, колку и отпор и себичност од страна на државите кои биле седишта на истите (главно развиените западни држави) кои би требало тие привилегии и имунитети да ги гарантираат. При усвојување на Конвенцијата за специјални мисии тој отпор и не бил толку силен, бидејќи повторно во прашање била билатерална дипломатија, каде давателот бил и примател на привилегии и имунитети и каде исто така е испочитувано правилото на заемност.

Виенската конвенција за конзуларни односи, во тој поглед била најшкрта, особено кога биле во прашање имунитетите, како на конзулатите, така и на персоналот во конзулатите. Но, до тоа дошло единствено поради традиционалното омаловажување на конзуларните функционери, кои без поголема контрола од страна на централните органи на државата (за разлика од дипломатите, коишто имаат свои седишта во престолнините), се движат ширум државата на прием и имаат непосредни контакти со локалните органи на власта, односно тие се најблиску до широките народни маси. Јавноста, па и некои официјални кругови сè уште мислат дека некои привилегии и имунитети општо гледано, а посебно привилегиите и имунитетите на дипломатските мисии и мисиите во меѓународните организации како и привилегиите на самите меѓународни организации и нивниот персонал се прешироки, дека масовно се злоупотребуваат и дека треба да се ограничат. Оттука произлегуваат и некои иницијативи за ревизија, односно измена на некои одредби во Виенските конвенции, главно од кругови на јавноста и поедини владини кругови во развиените западни земји, каде што се сместени седиштата на повеќето меѓународни организации, но и седишта на дипломатски мисии од билатералната дипломатија.

Најголем отпор кон постојните дипломатски имунитети и привилегии во јавноста покажале САД. Уште во 1984 година сенаторот Denton по повод расправата за прописите за чување оружје, иницирал расправа за ревизија на Виенските конвенции за дипломатски односи. Меѓутоа, ставот на Стејт депарментот околу ова бил дека неговата иницијатива е „одлучно неентузијастичка“ како што опишал McClanahan во својата книга за дипломатски имунитет.²³

Меѓутоа, во 1987 година републиканскиот сенатор Helms доставува нацрт закон бр. 1437 до Одборот за странски односи со цел да се изменат некои одредби во Виенската конвенција за дипломатски и конзуларни односи. Нацртот предлагал укинување на имунитетите од кривичното судство на членовите на дипломатски мисии коишто не се членови на дипломатски персонал или конзуларни функционери за кое било кривично дело на насилство, пренесување дрога, невнимателно возење или возење под дејство на алкохол или наркотици.

Стејт депарментот се спротивставил на овој предлог, изнесувајќи го ставот дека тоа би ги загрозило обврските според Виенските конвенции, а од друга страна би ги поништило ефектите на билатералните конзуларни конвенции според кои, САД со повеќе држави ги проширил имунитетите на конзуларните функции. Истовремено сенаторот Solarc поднел нацрт закон бр.3036 во Конгресот на САД со што исто така барал ревизија на повеќе одредби за имунитетите и привилегиите на дипломатите, барајќи истовремени од државниот секретар на САД, односно

²³ McClanahan G., Diplomatic immunity, Principles, Practices, Problems, London, 1976

Министерот за надворешни работи, во случај на каков било потезок деликт да бара одрекување од имунитетите или откажување на гостопримството-прогласување *persona non grata*. Предложил и формирање фонд за обесштетување на жртвите на такви деликти, како и зголемување на задолжителното осигурување на дипломатите, што исто така било одбиено со образложение дека тоа уште повеќе ќе ја отежне состојбата на американските дипломати ширум светот. Одлучено е да се разгледа статусот на лицата со дипломатски имунитет, што подоцна од извештаите за преглед на сторени кривични дела не дава основа за ревизија на Виенските конвенции. Овие извештаи покажале дека бројот на лица кои извршиле кривични дела, а уживаат дипломатски имунитети е многу помал во однос на вкупниот број направени кривични дела од иста природа.

Во периодот од 1982 до февруари 1988 година, на територијата на Вашингтон регистрирани се вкупно 147 кривични случаи, од кои 24 дела на насилство, 53 кражби од продавници, 9 случаи на поседување и пренесување наркотици, 9 случаи на обични кражби, 9 деликти во врска со поседување оружје, 8 случаи на непристојно однесување, 3 случаи против јавниот ред и мир, 3 случаи на фалсификување и 2 случаи на проневери. Од тоа 30 члена на дипломатски персонал извршиле кривични дела, вклучувајќи и 4 случаи на насилство, 10 кражби и 5 деликти во врска со поседување оружје. За истиот период мисијата на ОН во Њујорк, односно нивните членови извршиле вкупно 44 кривични дела, 9 од нив насилнички акти, 10 кражби на продавници, 7 кражби и 5 деликти во врска на поседување оружје. Половината од овие кривични дела биле извршени од страна на членови на дипломатски мисии кои уживаат дипломатски имунитет.

Интересен е податокот при споредување деликти извршени од страна на членови на мисии на билатерална дипломатија и дипломати од мисиите на ОН. Првите учествуваат само со петтина од вкупниот број извршени кривични дела, додека другите (членови на Мисии на ОН) се извршители на половина од вкупниот број кривични дела. Овој однос е релативен, бидејќи во прегледот не се земени во обзир кривичните дела на членови на администрацијата и техничкиот персонал на ОН, бидејќи тие не уживаат полн кривичен имунитет.²⁴ Прегледите во Вашингтон и Њујорк покажуваат и голем број неплатени долгови (од 20 до повеќе од 1000,000\$), како и прекршоци за паркирање. Но, дека овие податоци не се загрижувачки покажува податокот дека во 1987 година од 78,855 кривични дела извршени во Вашингтон, не повеќе од пет сериозни кривични дела може да се препишат на лица кои имаат кривичен имунитет.²⁵

Слично незадоволство доаѓа и од страна на Велика Британија, особено по земањето заложници во Американската амбасада во Техеран и убиството на младата полицајка Ивона Флечер, наводно од прозорецот на Либиската амбасада. Ashman и Trescott во 1986 година ја објавиле книгата „Outrage“²⁶ чиј заклучок е дека: „Злоупотребата на дипломатскиот имунитет е опасност за сите нас“. Во уводот на оваа книга парламентарецот и министер за внатрешни работи во сенка (лабурист) Kaufman вели:

„Мора да бидат извршени сериозни промени... Најлогичниот чекор е повторното преговарање за Виенските конвенции за дипломатски имунитети. Оваа книга ќе даде значаен придонос ако создаде барем малку клима што ќе води кон нови преговори“. Авторите не бараат ревизија на Виенската конвенција, но не само личниот став на Kaufman е индикативен за британската јавност, којашто и онака нема премногу симпатии кон потребата од привилегии и имунитети. Авторите го цитираат и Winston Churchill, кој своевремено рекол дека може да ги разбере разликите, но не може да трпи привилегии.

Расправите на темата во Советот на Европа покажуваат дека нерасположението на широката јавност за дипломатските имунитети не стивнува. Ова посебно се однесува на дипломатите коишто работат во меѓународни организации, за кои се смета дека не само што се преплатени, туку и дека се преарогантни.²⁷

²⁴ Allen. W. H. „The Abuse of Diplomatic Immunity“ London, 1986

²⁵ McClanahan G.V. „Diplomatic Immunity“, Washington, 1989

²⁶ Ashman, C., Trescott P. „Outrage“, Washington, 1987, Acropolis

²⁷ Linda and Marsha Frey, Privileges and Immunities of International Functions, Modern Diplomacy, Malta, 1998

2. ДИПЛОМАТСКА ОРГАНИЗАЦИЈА

2.1. Дефиниција на дипломатијата

Во светот постојат многу дефиниции за поимот дипломатија.

Според *Chas*, дипломатијата претставува примена на интелигенција и ритам на водење на официјални односи помеѓу владите на независните држави.²⁸

Според *Berridge*, дипломатијата претставува меѓународни односи повеќе со преговори отколку со сила, пропаганда или примена на правото.²⁹

Според *Barston*, дипломатијата е поврзана со менаџерскиот однос помеѓу две држави, како и помеѓу државата и другите актери, којшто се однесува на советување, вообличување и спороведување надворешна политика.³⁰

Општо во народниот говор, под дипломатија се подразбира способност, вештина односно умешност во водењето на некоја работа.³¹ Ниедно друго значење не е можно да се одреди без негово поврзување со поимот „надворешна политика“ на државата што ја води неа како субјект на меѓународните односи и меѓународното право. Затоа и најчесто се истакнува дека дипломатијата е средство на надворешната политика на една држава.

Дипломатијата е синоним за повеќе различни, но и меѓусебно поврзани активности на државата и нејзината надворешната политика, како на пример:

- Надворешнополитичко претставување на државата, односно нејзиното право на испраќање што подразбира право да испраќа и право да прима дипломатски претставници преку кои се одржува редовен дипломатски однос во билатералната дипломатија.
- Водење надворешнополитички односи со државите по пат на службено комуницирање од страна на одредени државни органи со исти такви органи од други држави.
- Способност, знаење и умевање на водење преговори со други држави.
- Служба, организација и апарат на државата за водење надворешнополитички односи
- Официјална активност на шефовите на државите и владата и на специјалните органи на надворешните работи за реализација на задачи и цели на надворешната политика
- Наука или вештина што ги обединува сите предходни содржини и активности на дипломатијата.

2.1.1. Значење и разбирање на дипломатијата

Според В. Иблер³² поимот дипломатија има повеќе значења:

- Водење државни работи од областа на надворешната политика преку службени односи со други држави и меѓународни организации
- Форма и содржина на односи меѓу држави што се формираат и одржуваат по пат на службени врски и преку кои се настојува да се усогласат интересите на државите со постигнување поодделни спогодби и општи договори
- Способност, знаење и умешност во водење преговори со други држави
- Надворешнополитичко претставување на државата
- Кариера, занимање за претставување и застапување на државата во односите со другите држави, како и припадност во кругот на лица коишто ја вршат оваа функција.
- Надвор од експертските кругови, често пати се мешаат поимите „надворешна политика“ и „дипломатија“, а понекогаш се употребуваат и како синоними, што е сосема погрешно.

Имено, надворешната политика е поширок поим што во себе го вклучува и поимот дипломатија.

²⁸ Chas W.F., *The Diplomats Dictionary*, Washington, 1997

²⁹ Berridge G.R. *Diplomacy, „Theory and Practice“*, London-New York-Munich, 1995

³⁰ Barston R.P., *Modern Diplomacy*, London, 1996

³¹ Митиќ М., „Дипломатија“, Белград, 1999

³² Иблер, Ријечник Меѓународног јавног права, Загреб 1987

Под надворешна политика се подразбира вкупната активност на државата во односите со другите држави и меѓународни организации како најважни субјекти на меѓународните односи и меѓународното право, мотивирана и детерминирана со сопствени интереси и објективни можности во согласност со целокупната меѓународна положба во која се наоѓа државата. Тоа значи дека поимот „надворешна политика“ подразбира два одделни политички процеси засновани на политичка, односно дипломатска активност.

Првиот процес подразбира активности за донесување политички одлуки што имаат и правен карактер, а со коишто се креира надворешната политика од највисоки државни органи во согласност со уставот на земјата.

Вториот процес подразбира дипломатска активност со која се реализираат, односно остваруваат донесените одлуки во надворешната политика, што од друга страна е задача на дипломатијата. Овие два процеса не се независни еден од друг, бидејќи органите на утврдување и реализација мора неизбежно да соработуваат, а некои активности се меѓусебно поврзани и зависни. Во практиката, иницијативата за донесување одлуки ја предлага дипломатската служба на државата или министерот за надворешни работи како шеф на одреден ресор на владата, а од друга страна како старешина на Министерството како орган на државната управа надлежна за остварување надворешна политика. Овој орган најчесто подготвува и образложува одлуки што ги донесуваат највисоките државни органи. Од друга страна, личностите коишто ги носат највисоките државни функции, односно учествуваат во донесувањето на надворешнополитичките одлуки, во одредени случаи може да бидат и реализатори на надворешната политика кога дејствуваат во својство на одредени (ad hoc) мисии.

За соодветно креирање и реализација на надворешната политика, односно дипломатски активности, многу е важно да се познаваат и разберат карактерот и суштината на меѓународните односи, преку кои се остварува надворешната политика и преку кои ги спроведува своите активности.

Меѓународните односи се резултат на општествени дејства на меѓународен план.³³ Тоа се односи во кои стапуваат определени носители на интереси: групни, национални, регионални. Тоа се пред сè оние интереси што во основа во себе носат меѓународна димензија, што од друга страна ги прави посебен вид односи. Носителите на овие интереси коишто со инструменти за нивна манифестација се среќаваат и се усогласуваат меѓусебно на меѓународната сцена, се нарекуваат субјекти на меѓународните односи. Субјектите се дел од вкупната политичка, општествена и економска структура на одредено општество, но, истовремено се и посебни, специјализирани актери во светските случувања кои со своите активности му даваат печат на меѓународниот живот. Субјектите на меѓународните односи со своите дејствувања го создаваат меѓународните односи. Во меѓународните односи мора да се познаваат и одредени карактеристики и трендови што постојат, меѓу кои посебно значење имаат интересите и политиките на големите држави (големите сили) и односите на моќта што ја имаат. Односите помеѓу државите и меѓународните организации се регулирани со меѓународно право, односно со систем на правни норми што ги регулираат односите меѓу државите.

Од основањето на Организацијата на Обединетите нации, војната е ставена надвор од законот како средство и избор за решавање спорови, што ја става меѓународната заедница во позиција на правен поим што „подразбира целина на правни односи што постојат меѓу државите и останатите субјекти на меѓународното право“³⁴ како и „заедница што е поврзана со процеси што го сочинуваат материјалниот основ на општеството што овозможува опстанок и развој на државите како самостојни единки, како заедница што е формално организирана и способна да ги регулира своите членки“.³⁵

Наспроти ова формално, односно институционално разбирање на меѓународната заедница, таа сè уште не постои во социолошки смисол, бидејќи тогаш таа би претставувала „постоење на вредности и интереси што се заеднички за сите припадници на заедницата, односно степен на верност на членовите на заедницата“³⁶, што сè уште не е случај поради огромните позициони разлики и разлики во интересите на државите и народите.

³³ Тоновски Ѓ. „Современа меѓународна заедница“, Скопје, 2008, стр.47

³⁴ Магарашевиќ А. „Основи меѓународног јавног права“ Ново Сад, 1961

³⁵ Аврамов С. „Меѓународно јавно право“, Белград, 1963

³⁶ Morgenthau H. „Politics Among Nations“ New York, 1969

Сржта на дипломатската активност на една држава треба да биде борбата за мир и унапредување на пријателска меѓународна соработка, максимално ангажирање за мирно решавање меѓународни спорови и почитување на Повелбата на ООН и резултатите од прогресивниот развој на меѓународното право.

Лицата коишто ја практикуваат оваа дејност се нарекуваат *дипломати*. Фактот дека дипломатијата, особено современата дипломатска дејност опфаќа еден многу голем број луѓе, од шефови на држави и влади до сите нивоа на службеници и експерти во најразлични ресори во поодделни држави, односно луѓе на кои дипломатијата не им е единствена и секојдневна работа, во никој случај не треба да се смета како аргумент дека дипломатската професија не постои или дека таа не е потребна. И покрај сите овие констатации за развојот и ширењето на дипломатијата како дејност, и покрај сите „лаици“ и „аматери“ дипломатијата постои како занимање, како професија во речиси сите држави во светот.

Обемот на луѓе што го зафаќа дипломатијата како професија е значително поголем од кругот на луѓето коишто жаргонски се викаат „дипломати од кариера“ или „кариерни дипломати“. Ова доаѓа од таму што во практика постојат случаи кога доаѓаат луѓе после долго време поминато во некоја друга професија и влегуваат во дипломатијата и тука поминуваат еден подолг период или до крајот на работниот век, па би било некоректно и неосновано да се именуваат како „луѓе надвор од професијата“.

Но, сржта (не секогаш и врвот) речиси на секоја национална дипломатија го сочинуваат луѓе професионалци, кои целиот свој живот го посветуваат на дипломатската струка, од почетно место на приправник аташе, па до врвот, до кој стигнале врз основа на нивните способности, предаденост и други околности надвор од нивните субјективни можности.

За секоја професија, па така и за дипломатската, постојат критериуми што се поврзани не само со интелигенција и образование, туку и со многу други својства, тргнувајќи од ментално и физичко здравје, способности за изразување и снаоѓање во многу ситуации, неподлегнување на пороци што би можеле да го компромитираат или доведат во ситуација на зависност како и лојалноста кон државата што треба да ја застапува. Сето ова е многу тешко да се утврди кај еден дваесетгодишник кој би требало да го посвети целиот работен век на оваа професија, па понекогаш доаѓа до двострани разочарувања.

Не без причина, нобеловецот Иво Андриќ констатирал: „Ми се чини дека во дипломатските мисии на сите земји има повеќе „промашени луѓе“, луѓе кои ја промашиле вратата, па сега никој не може да ги извади, а тие самите не умеат да го пронајдат излезот и да се вратат“.³⁷

Ова значи дека се ценат можностите на човек кој е на почеток на својата вистинска животна возраст, на својата кариера и подготвен на развој на настаните кој не е сосема извесен. Затоа Андриќ со полно право, набројувајќи ги сите можни особини и квалитети кои треба да ги поседува дипломатот (и кои се цитираат речиси во сите дипломатски прирачници), доаѓа до најреалниот заклучок, дека: „дипломатската способност повеќе зависи од добар и правилен сразмер меѓу различни особини, отколку од вредноста на самите особини, отприлика така што секоја нивна особина треба да биде просечна, а целината што тие особини ја создаваат треба да биде оригинална и резултат на просечност“.³⁸

Животот на дипломатите има и своја грда страна. Нив понекогаш ги „красат“ лицемерност, суетност во сопствените редови, кариеризам, озбо-рувања, злоупотреба на имунитетите и привилегиите и др.

Роже Перфит во својот роман „Амбасадори“ преку своите јунаци - француски дипломати, дава една духовита и пластична сликана деформации што се карактеристични речиси за сите дипломатски служби во светот. Тоа се предизвици што го демнат секој оној кој тргнува по патот на дипломатската кариера и предизвици на кои многумина не можат да им одолеат.

Во денешно време дипломатската професија се претвори во една голема армија луѓе коишто се поврзани со заеднички интереси во една специфична професија, без разлика која држава или меѓународна организација ја претставуваат.

Според World Guide to Foreign Services и истражувањата во 1986/87 се смета дека во светот постојат 18,400 дипломатски мисии и конзулати, со вкупно 1.000,000 дипломатски и конзуларни

³⁷ Андриќ И. „Свеске“ Просвета, Белград, 1982, стр.131

³⁸ Исто, стр.133

функционери. Според истото истражување се смета дека, заедно со членовите на семејствата и останатиот персонал тој број изнесува повеќе од 400,000 и секоја година се зголемува со нови дипломати. Имајќи предвид дека и членовите на меѓународните организации исто така претставуваат дипломатски персонал, тој број е значително поголем. Така на пример, во далечната 1983 година само ОН имале 50,221 вработени, со уште 17,152 вработени во специјализирани институции во Вашингтон. Само меѓународната организација за работа во Женева, во 1989 година имала 12,000 службеници, вработени во Женева.³⁹

Република Македонија има воспоставено целосни дипломатски односи со вкупно 167 држави, во Република Македонија има 28 странски амбасади, 43 нерезидентни амбасади, 11 конзулати, постојаната мисија на ЕУ⁴⁰, 2 канцеларии за врски и неколку мисии на меѓународни организации.

2.2. Органи на меѓународните односи

2.2.1. Институционалната структура

Во согласност со меѓународното право, органи на меѓународните односи се лица или правни субјекти на кои им е доделена определена функција во однос на други странски субјекти на меѓународното право. При извршување на тие функции органите на надворешното претставување ја изразуваат волјата на субјектот на меѓународното право, кој им ја доделил таа функција. Притоа, највисокото тело, претставник на меѓународниот субјект е ополномоштен од страна на својата држава и во нејзино име да ги застапува ставовите на државата по одредени прашања.

Во поглед на надворешното претставување постои систем на правни норми, како од национален, така и од меѓународен карактер, според кој се уредуваат прашања на одредување дел во состав на државната власт за претставување и застапување на државите во меѓународните односи, нивните права и обврски, правила на застапување и комуницирање и други важни прашања. Во зависност од внатрешното државно уредување и потребите на државата, секоја држава сама ги одредува овластувањата, правата и обврските на националните тела овластени да ја претставуваат на меѓународната сцена, а меѓународното право условува ваквите државни тела да се регистрирани на меѓународната сцена, да се познати и успешно да ја извршуваат задачата што им е определена.

По правило шефот на државата, владата и парламентот ги утврдуваат насоките на надворешнополитичкото дејствување, а дипломатската служба ја спроведува надворешната политика на својата држава.

Што се однесува до меѓународните организации, во статутот на организацијата се содржат одредби за организациската поставеност, функцијата и должностите на нивните тела, како и овластувањата во поглед на претставување на организацијата.⁴¹

Овластени тела за претставување на државата на меѓународен план обично се шефот на државата, владата, министер и министерство за надворешни работи, вклучително и дипломатските и конуларните претставници во дипломатските претставништва. Парламентот исто така може да биде тело за претставување, но во повеќето случаи постојат комисии за надворешна политика, како и за одредени меѓународни задачи (парламентарна соработка, тело за Европска Унија и др.) Парламентот обично разговара и ја детерминира генералната надворешна политика, дава предлози и сугестии, а во некои случаи гласа за доверба на цела влада по некои постапки на министерот или министерството за надворешни работи. Покрај парламентот значително е и влијанието на разни владини, а и невладини меѓународни организации на полето на меѓународната политика.

Во Република Македонија надворешнополитичкото дејствување и претставување на државата е регулирано со Закон за надворешни работи на РМ и Уставот на РМ. Во законот за

³⁹ Frey L. and M. „Privileges and Immunities of International Functionaries“, Modern Diplomacy, Malta, str.216

⁴⁰ Република Македонија има воспоставено целосни дипломатски односи со Европската унија на 29.12.1995 година

⁴¹ Во повелбата на ООН (член 7) е истакнато дека главни органи на ООН се: Генерално собрание, Советот за безбедност, Економски и Социјален совет и др.

надворешни работи точно се определени функциите и одговорностите на секој од граѓаните за претставување на државата на меѓународен план.

Во согласност со член 2 став 3 од Законот за надворешни работи на Република Македонија, органи за вршење надворешни работи се: Претседател на РМ, Собрание на РМ, Влада на РМ и Министерство за надворешни работи на РМ. Во согласност со истиот член став 4 и став 5 „Дипломатско-конзуларното претставништво“, „Дипломатското претставништво“, „Конзуларното претставништво“, конзуларното претставништво раководено од почесен конзуларен функционер (почесен конзулат) и „Постојана мисија“ се претставништва на Република Македонија во други држави и во меѓународни организации коишто вршат работи наведени во Виенската конвенција за дипломатски односи, Виенската конвенција за конзуларни односи, други меѓународни договори и овој закон и „Дипломат“ е вработен во Министерството кој во согласност со овој закон е овластен да врши стручни работи во надлежност на министерството дефинирани во членот 8 од овој закон.

Органите за вршење на надворешните работи ја креираат, утврдуваат и спроведуваат надворешната политика на Република Македонија, во согласност со Уставот и законот.

Претседателот, претседателот на Владата и министерот ја претставуваат државата во меѓународните односи во согласност со меѓународното право и обичаи.

Други органи коишто имаат одредени надлежности во вршењето надворешни работи се органи на државната управа и единици на локалната самоуправа.⁴²

2.3. Дипломатијата меѓу професионализам и политика

Врз основа на поимното дефинирање на дипломатијата што во суштина е спроведување на надворешната политика на една држава, логично е да се заклучи дека надворешната политика на една држава ја утврдуваат политичарите, односно владата или парламентот, а најчесто заеднички, додека на дипломатијата останува нејзиното извршување. Но, не може да се каже дека дипломатите немаат никакво влијание врз формулирањето и утврдувањето на надворешната политика, иако тоа влијание најчесто е посредно и главно делумно.

Политиката одредува и кој ќе биде шеф на дипломатијата. Тоа е правило на сите земји во светот, дури и во оние каде што персоналот на службите за надворешни работи е исклучително дипломатски персонал од професија, кариерно, најчесто во земјите од западна Европа. Пониските ешалони, речиси секаде се пополнети со луѓе од кариера, додека во повисоките ешалони, а особено највисоките (заменик-министри, шефови на дипломатски мисии) во поодделни држави често се појавуваат и „аматери“ - политички, јавни и културни работници, луѓе со заслуга за земјата, владини кругови или најчесто за шеф на мисија се избира лице кое поминало еден или повеќе мандати во дипломатската професија. Соединетите американски држави се најтипичен пример земји каде што, покрај професионалци има и дипломати аматери, но и многу други држави, како и Република Македонија.

Во практиката не постојат вистински следбеници ниту на едниот, ниту на другиот систем, доколку станува збор за повремени ситуации, но експертите се едногласни дека оваа појава не е ниту корисна, ниту препорачлива. Неселективното поставување некариерни шефови на мисии ги загрозува нормалните услови за дипломатска дејност и го дестимулира развојот и мотивираноста кај кариерните дипломати.

Развојот на поодделни служби за надворешни работи покажува сè поголемо занемарување на дипломатијата како професија. Илустрирајќи ја таа појава во американската дипломатска служба, Hamilton и Langhorne тврдат дека во изминативе дваесеттина години само една третина од дипломатите се службеници на Стејт Департментот, а две третини се претставници на министерствата за земјоделство, трговија, одбрана, правда, сообраќај, финансии, ЦИА, или од Агенцијата за меѓународен развој /АИД/⁴³.

Познатиот американски дипломат George Kennan опишувајќи ја состојбата на американската дипломатска служба во седумдесеттиот број на „Foreign Affairs“ констатирал дека Стејт департментот одамна ја изгубил улогата на координатор на надворешната политика и дека сè

⁴² Службен весник на РМ 26/2013

⁴³ Hamilton K. and Langhorne R. „Practice of Diplomacy

повеќе ресори го надминуваат со создавање сопствени агенции во странските престолнини, поради промовирање „сопствени цели“ со што опишува една тешка слика за игнорирање на професионалниот кадар. Според авторот, овие агенции само бараат безбедно место во дипломатскиот свет заради уживање на привилегиите и имунитетите што оваа служба ги овозможува, со највисока заштита од страна на Вашингтон. Како резултат на сето тоа, редовниот персонал на дипломатските мисии на САД во странство изнесува само 30% официјален персонал, додека останатите 70% доаѓаат од други агенции.⁴⁴ Ваквата ситуација му дала повод на истиот автор во едно свое друго дело ова потценување на професијата да го нарече „дипломатија на дилетантизмот“ (diplomacy by dilettantism).⁴⁵

Поради ова не се чудни случаите како во примерот George Galbraith, инаку познат како интелегентен, образуван и славен економист, кој едвај успеал да истурка двочасовен работен ден, ставајќи се во ситуација на предмет на исмејување од страна на теоретичарите на дипломатија поради својата „привидна невработеност“⁴⁶.

Постојат примери и од нашата дипломатија што не се ништо повеќе успешни, но за среќа останале подалеку од очите на јавноста. Сето ова никако не треба да значи дека примената на мешовит систем е погрешна, бидејќи се покажал како доста успешен во многу држави и на негова основа има промовирано многу успешни дипломати-поранешни политичари, јавни работници, уметници или луѓе од бизнис сферата. Прашање е само на правилен и непристрасен избор, каде еден од основните проблеми е и критериумите при избор, кој неретко се заснова на „заслуги“ или некоја друга политичка причина, далеку од дипломатијата. Бидејќи како што рекол William Stuart: „Некои личности се испраќаат во странство, бидејќи таму се потребни, а некои бидејќи се непожелни дома“. Случајот со Молотов ВМ никако не е единствен, туку и критериум за одредување амбасадор.

Велика Британија, Германија, Италија, Австрија, Швајцарија, Јапонија и други европски земји, во своите надворешнополитички служби имаат доста рестриктивни правила на професионализам, дозволувајќи им на некариерните дипломати да бидат само министри за надворешни работи или евентуално нивни заменици, додека сите останати работни места во дипломатските мисии им ги препуштаат единствено на професионалци.

Некои од државите кои дури во времето на Обединетите нации се стекнале со својата независност, успеале многу брзо да воспостават свои дипломатски служби и да ставаат во функција голем број искусни дипломати. Таков е примерот со Индија, Нигерија и Гана, кои уште пред стекнувањето со независност имале добро образуван кадар кој успеал веднаш да ги преземе функциите во дипломатските служби.

2.4. Приказ на македонската дипломатија од распаѓањето на СФРЈ

Република Македонија на својот долг пат на осамостојување во моменти кога донесените одлуки не се мерат со краткоточен ефект, туку со длабочината на историската одговорност за тие одлуки поради последиците кои ќе ги засегаат многу идни генерации, покажала забунетост и неодлучност во одредени моменти.

Во моментите на одлука, факт е дека при преодот од 1990 кон 1991 година, во Македонија не се размислувало многу за нејзината идна надворешно-политичка ориентација, од аспект на една самостојна и суверена држава, туку основна преокупација биле избегнувањето меѓурепублички судири на север, решавање на југо кризата и напорите за осамостојување. Целокупното водење на еден вид внатрешно-надворешна политика во рамките на поранешната федерација, оставале малку простор за надворешно-политичко афирмирање на македонскиот идентитет и интерес. Долго време подготовката, анализата и реализацијата на надворешно-политичките одлуки се одвивала во релативно тесни политички кругови, без да се земе предвид дека сето ова би требало да го води една стручна служба во рамките на државниот апарат, без оглед на ограничените материјално технички средства. Низ целиот тој период, тешко се прифаќал

⁴⁴ Kennan G. „The Curious Evolution of Our Foreign Service, Foreign Affairs, September-October, 1997

⁴⁵ Kennan G. „American Diplomacy, University of Chicago Press 1984

⁴⁶ Hamilton K. and Langhorne R. citat.str.236

фактот дека вистинското место на дипломатијата ја одредува стабилноста и функционирањето на државниот механизам што пак, од друга страна доведе до маргинализација на дипломатската професија. Овој процес беше поткрепен и со активностите на дипломатите кои не беа од српска националност, наречени „поткопувачи на Југославија“ и врбувани од страна на странските разузнавачки служби, според српската линија⁴⁷ кои следејќи ги промените во земјата, први се впуштиле во афирмација на новата реалност. Особено остри биле напаѓањата на некои наши македонски дипломати како што се: Срѓан Керим, Трајан Петровски и Виктор Габер, обвинети дека биле дел и придонеле за остварување на распадот на федерацијата.⁴⁸

Она што македонските дипломати настојуваа да го направат преку својата служба, беше сосема различно од она за што беа обвинувани. Нивните активности беа во состав на збогатување и надополнување на заедништвото, со едноставна афирмација на македонската посебност.

Во времето на стекнување самостојност, многу реакции и одлуки биле задоцнети и непрецизни, што е и разбирливо во такви пресвртни историски ситуации.

Тука би можеле да го вброиме и повикот на претседателот на првата Влада на Република Македонија, г. Никола Кљусев, од 21 јануари 1992 година, упатен кон македонскиот кадар на службите на тогашниот Сојузен секретаријат на надворешни работи и во дипломатско-конзуларните претставништва на поранешна СФРЈ.

Преку овој повик од дипломатскиот персонал јасно се барало да се изјаснат дали ќе се стават на располагање на македонската држава и македонската дипломатска служба. Оние коишто не одговорија позитивно на повикот, подоцна се правдале дека ваков повик би можел да се упати само ако македонската самостојност е меѓународно признаена, што бил и своевидна потврда за генерално и континуирано непостоење на чувство кај овој кадар за одбрана на рамноправниот статус на Републиката на федерално ниво.

За разлика од македонскиот „тест“, словенечкиот дипломатски персонал летото 1991 година бил повикан да се врати „дома“ и да се стави во служба на татковината.

Сето тоа резултирало со своевиден попис на расположивиот дипломатски персонал, кој покажал дека од 103 Македонци во југодипломатијата, само 53-ца се изјасниле за враќање во македонската дипломатија, од кои до мај 1992 година во Скопје се вратиле само триесетмина.

Несакајќи да се впуштат во една неизвесна ситуација, од друга страна напуштајќи го комодитетот на привилегиран живот, стекнат имот, мешани бракови, останатите го продолжиле тој рок само со телефонско потврдување на готовноста да се стават на располагање на македонската дипломатија. За да им излезе во пресрет, а пред сè и од огромната потреба за вакви кадри, Владата двапати го пролонгирала рокот, па оние коишто не се јавиле и ниту писмено не го оправдале своето отсуство, автоматски не биле примени во составот на службата. Меѓутоа, покрај сè, може да кажеме дека во тешките моменти на стекнување независност и самостојност на нашата млада држава, искуството на сите македонски дипломати од федералната дипломатска служба, можело во голема мера да ги олесни и забрза процесите за меѓународно признавање и интеграција на Република Македонија во Меѓународната заедница.⁴⁹

Ваквите почетоци ги оптоварувале напорите на нашата млада држава да воспостави дипломатски односи со останатите земји, особено со соседите, со членките на ЕУ, со големите сили и конечно со членките на ОН, така што во периодот од 1992 до 1993 година Македонија се наоѓа сосема сама и изолирана.

Меѓутоа, повеќето од нашите партнери беа свесни дека ваквата ситуација на долгорочен план, би значела ризик и опасност од нови конфликти во регионот. Поради тоа, Македонија мораше да прифати многу компромиси што се однесуваа на суверенитетот, како би покажала добра волја во надворешната политика. Главниот компромис беше направен во 1993 година, по повод приемот во Обединетите нации, каде прифаќањето на привремената референца БЈРМ (FYROM - Former Yugoslav Republic of Macedonia) беше услов за прием.⁵⁰

Во меѓувреме, земјата јасно покажа како се води мирољубива, активна и кооперативна добрососедска политика со сите земји од регионот, а и пошироко. Меѓународната позиција

⁴⁷ Павловиќ Б. „Албанизација Косова и метохије-подривање Југославије“, фељтон во Политика, Белград, 14/02/1995

⁴⁸ Исто

⁴⁹ Габер В. „За македонската дипломатија“, Скопје, 2002

⁵⁰ Мирчев Д. „Macedonian Foreign Policy 1991-2006, Skopje, 2006

значајно се подобри по приемот во ОН и по склучувањето на привремената спогодба со Грција во 1995, како и по пријавувањето за членство во НАТО и асоцијативно членство во Европската унија.

Со изградбата на еден нов орган во младата држава, Министерство за надворешни работи, првичниот назив беше Секретаријат за односи со странство, а со тоа и мобилизација на нов персонал, се поставуваа и темелите на односот кон иднината на македонската дипломатија. Останува времето да покаже што ќе произведе поголем квалитет, дали селективниот прием на млад кадар во периодот од 1993 до 1995 година или пак масовниот трансфер на кадри од други служби во 1996 година.

2.5. Дипломатијата како вештина

2.5.1. Поим и дефиниција

Многумина автори не се согласуваат со тврдењата на истакнатиот руски дипломат Мартенс⁵¹ според кој, дипломатијата е наука или уметност на преговарање. Повеќето автори од оваа област се единствени во ставот дека дипломатијата е вештина и според тоа не станува збор за вроден талент, туку за вештина што се учи и совладува, од некој подобро, од некој многу поскромно.

Според Харолд Николсон идеалниот дипломат треба да ги поседува следните квалитети: прецизност, ладнокрвност, искреност, трпение, скромност, добро расположение, како и лојаност кон службата. Истиот автор не случајно не ги спомнува интелигенцијата, знаењето, гостољубивоста, шармот, внимателноста, храброста и тактот, затоа што овие особини се подразбираат сами по себе.⁵²

Според Питер Маршал во дипломатијата е неопходно (особено во процес на преговарање) време, трпение, разбирање и имагинација. Неколку субјективни причини понекогаш може да бидат поголема пречка во меѓународните спогодби отколку објективните разлики во националните интереси: заемен сомнеж, лична апатија, политичка чувствителност, слабо здравје, како и обична физичка исцрпеност.⁵³

Во листата на едно од најголемите министерства за надворешни работи – американскиот Стејт Департмент, преку официјален документ (core skills) се наброени „клучните вештини и способности“ што треба да ги поседува дипломатот:

- Набљудување и разбирање на фактите и ситуацијата
- Селектирање на релевантното
- Анализа и синтетизирање
- Прецизна, концизна и поттикнувачка комуникација (писмена и усна)
- Убедување и постигнување договор
- Антиципација
- Прифаќање послушност (дисциплина)
- Поттикнување доверба и заемна почит
- Разбирање за употреба на странски јазик.

Како „клучни перформанси“ покрај вештините, документот содржи: интегритет, трпение, храброст, одлучност, имагинација, иницијатива, трудољубивост, тактичност, способност за просудување и брза реакција.⁵⁴

Низ вековите назад, во дипломатијата важеле други критериуми. На пример, во делото Легато на Отавиано Маги од 1596 година, е објавено и се смета дека амбасадорот мора да биде едуциран како теолог, добро да ги познава делата на Аристотел и Платон, да биде способен веднаш да ги решава дури и најkomplицираните ситуации, да биде експерт за математика, архитектура, музика, физика, граѓанско и црковно право. Покрај тоа, амбасадорот требало да

⁵¹ Friedrich Fromhold Martens-Федор Фёдорович Мартенс, 1845-1909

⁵² Nicolson H. „ The evolution of Diplomacy“, New York, 1966

⁵³ Peter Marshall, Positive Diplomacy, London, 1997

⁵⁴ Diplomacy for the 70,s, Department of State, Washington, 1970

знае да пишува и течно да зборува латински, да знае грчки, шпански, француски, турски и германски јазик, да има добри познавања од историја и географија, како и да биде стручњак за воени науки. Од друга страна, амбасадорот требало да има и префинет вкус за поезија. Неизбежно било дипломатот да има добар физички изглед и да биде од богато и познато семејство.

При изборот на дипломати во минатото, некои држави имале специфични критериуми, нерелевантни на успешното исполнување на дипломатијата, но и услов за прием во дипломатскиот свет. Така, на пример, мајката на руската царица Катарина, му предложила на Фридрих Велики за свој амбасадор во Санкт Петербург да одбере убав и млад човек. Во Холандија и Германија било обичај да се избираат дипломати коишто „поседуваат вештина“ да испијат големи количини алкохол. Во некои од земјите од поранешниот источен блок, како и во поранешниот СССР, дури и кон крајот на XX век, една од вештините што требало да ја поседува идниот дипломат била способноста за пиење алкохол.

Во современата дипломатија несомнено најважна вештина е онаа за преговарање, како и вештина на набљудување, известување, адекватно реагирање на дадени ситуации, адекватно застапување на својата држава, нејзините интереси, како и правата и интересите на нејзините граѓани, правни субјекти, вештина на унапредување и развој на добрите односи со земјата на прием или меѓународна организација, со цел взаемна корист на инволвираните страни.

2.5.2. Знаење или препознавање на проблемот

Без разлика дали се во прашање политички, економски или други преговори, склучување меѓународен договор, мултилатерална активност, прифаќање или покренување иницијатива, протест или која било друга форма на дипломатско дејствување е знаење, односно познавање на проблематиката што се разгледува. Современата дипломатија ги опфаќа сите аспекти на модерното живеење, па оттука се случува дипломатот да не е доволно упатен во проблематиката. Доколку станува збор за специфичен проблем, често се случува дипломатот да побара од страна на државата што испраќа, да му биде доделен експерт по одредено прашање. Дипломатот мора да ги вложи сите свои ресурси и да обезбеди што е можно повеќе информации, како и примери што ќе доведат до побрзо решавање на проблемот.

2.5.3. Набљудување

Една од основните вештини на дипломатот е моќта на набљудување не само во државата на прием, туку и на сцената на меѓународните односи. При процесот на набљудување од големо значење е да се изберат и изнајдат најадекватните методи и форми на набљудување. Една од првите задачи на дипломатот при доаѓање во земјата на прием е да се информира за сите јавни и редовни извори на информирање со кои се добиваат податоци за државната и општествената структура, нејзината организација, како и за нејзините функционери, инженерции на одредени органи, службени и други медиуми кои објавуваат закони, прописи, службени соопштенија, статистички податоци, записници од седници на влада, стопанска комора и други значајни органи. Дипломатското претставништво мора во секој момент да има ажурирана монографија за државата на прием, која може да се стави во функција на која било делегација од страна на државата која испраќа. Дипломатот може да ги поседува сите погоре споменати вештини, но ако не е доволно запознаен со материјата што е предмет на преговор или договор, во одреден момент може да донесе до прифаќање на решение коешто не е најповолно за сопствената држава.

2.5.4. Селектирање и утврдување на приоритети

Особено е значајно дипломатот да поседува вештина со којашто ќе може да направи дистинкција на важното од неважно или незначително за дипломатската дејност. Со тоа се растоварува секојдневното работење на дипломатот, со што се остава простор за посветување на позначајни прашања. Ова важи и за набљудувањето, известувањето, преговарањето, па и

самото претставување. Селектирањето и утврдувањето на приоритетите на дипломатското дејствување претставува приспособување кон специфичните потреби на секоја држава, значењето и природата на односот со државата на прием. Самата вештина на селектирање се потпира на способноста за „брзо читање“ што претставува уште една вештина што мора да ја поседува дипломатот. Дипломатот дневно добива стотици страници разни документи, па врз основа на вештината брзо читање, тој треба да изврши кус увид во документот, без нормалното читање од збор до збор, но од друга страна не смее да пропушти нешто значајно, некаква проценка или податок. Оваа техника се применува само при читање на неофицијални документи, весници, информации и слични документи. Техниката на „брзо читање“ никако не смее да се применува при читање официјални документи, службена кореспонденција, при што треба да се вложи максимален напор целосно да се сфати значењето на секој напишан збор.

2.5.5. Фактор време

Особено значајна дипломатска вештина е познавање и користење на временскиот фактор. Во дипломатијата постои погодно време за решавање на некои не толку значајни прашања, односно отворени проблеми што се решаваат во време на најдобри пријателски односи помеѓу државите. Од друга страна, постојат прашања чиешто решавање не трпи одложување или токму поради тоа прашање и постојат заладени пријателски односи помеѓу државите. По правило, во време на заладени односи се решаваат само вакви прашања, сите останати се оставаат за некои подобри времиња. Но, и во вакви ситуации во прашање е добро избраниот момент, односно времето, поврзано со низа други фактори. На пример, не претставува добар момент за решавање некој билатерален спор, ако државата со која треба да се преговара во тој момент има значително силна улога во надворешната политика, како ни со држава којашто моментално се наоѓа во тешка политичка или економска ситуација.

Постојат и такви ситуации кога во нормални, дури и пријателски односи со некоја држава, кога преговорите или разговорите околу некое прашање е препорачливо привремено да се стопираат и да се почека поповолен момент. Дипломатското искуство покажува дека самото време е поволен фактор за решавање на некои проблеми. Сепак, сето ова е проценка на дипломатот, која е непотполна и неизвесна.

2.5.6. Пристап кон партнерот

Дипломатијата не претставува само примена на интелигенција, туку и примена на такт, а од дипломатот бара и максимално трпение и максимална почит кон партнерот. Како и во животот, така и во дипломатијата постојат различни луѓе со различни карактерни особини, темперамент, навики. Од особено значење, покрај природата и карактерот на соговорникот, е и дали истиот доаѓа од пријателска држава или е претставник на држава со која пријателските односи не се на завидно нив. Пристапот кон партнерот мора да се приспособи така како што ќе процени соговорникот и зависи од тоа дали соговорникот е арогантен и суетен човек, кој секоја забелешка и сугестија ја доживува како лична навреда, или е човек чијашто слабост е да му се ласка, или пак е нормален, или е скромен човек на кој протоколот и вештачкиот бон тон му претставуваат оптоварување и кој најмногу го цени коректниот и искрен пристап.

Одговарање на анимозитетите на партнерот со иста мера доведува, најчесто до разлошени и сложени ситуации во понатамошната соработка, поради што ваквата тактика се избегнува, освен ако не е цел отворен став на навредување и игнорирање, преку кој не може да се помине, како заради угледот на државата што се претставува, така и поради личното достоинство. Она што ниту еден тип луѓе не може да го надмине е користење со полувистини или лаги при пристапот кон партнерот, што подоцна секако доведува до компромитирање на партнерот. Коректен однос во дипломатијата значи дека дипломатот не смее да се служи со дезинформации. Но, генерална специфична одлика на дипломатијата е „ракување со вистината“, бидејќи искреноста во односот со партнерот не значи дека дипломатот при разговорот смее да открива детали и ставови на едната страна во момент кога тие се сметаат за доверливи аргументи за позитивен исход на некои преговори. Обврската за дискреција, односно неоткривање доверливи информации, понекогаш доведува и до подбивни коментари од типот „дипломатот мора двапати да размисли

пред да не каже ништо“.⁵⁵

Многумина теоретичари им препорачуваат на дипломатите да зборуваат што помалку, овозможувајќи му на својот партнер што повеќе да се отвори, при што ќе открие и детали што се корисни за другата страна. Но, сепак ваквиот метод може да доведе и до затворање на партнерот и да се постигне контраефект.

Една често цитирана поговорка од страна на дипломатите вели: „Ако еднаш зажалив за моето молчење, илјада пати зажалив за моите зборови“, чијашто порака е изборот на зборови, што впрочем е и една од основните должности на дипломатот, а не препорака за молчење. Вештиот дипломат ќе воспостави добар пристап, при што ќе ги испочитува репутацијата и виталните интереси како на партнерот, така и на државата што ја претставува.

Останатите вештини што треба да ги поседува дипломатот се: почитување на специфичностите, динамичност, вештина да се каже вистината, да се биде природен, да се биде јасен и конкретен, способност за приспособување, самоконтрола, способност за согледување и прифаќање на реалноста, вештина во одредени ситуации да се „зачува образот“, вештина на нозе да се преживее навреда, како и способност за сондажа.

2.6. Дипломатски јазик

Една од алатките на дипломатскиот занает е јазикот. Поимот дипломатски јазик претставува јазик со кој се служат дипломатските претставници во службена комуникација во меѓународните односи со дипломатски претставници на други меѓународни субјекти.

Латинскиот јазик превладувал во дипломатската комуникација помеѓу државите на „христијанскиот (европски) свет“ сè до XVIII век, кога полска настапува и шпанскиот јазик. Но, со зајакнување на политичкото, а особено културното влијание на Франција во Европа кон крајот на XVII и во текот на XVIII век, францускиот јазик станува доминантен во дипломатската комуникација⁵⁶. Англискиот јазик, пред сè поради ширење на Британската Империја, а подоцна и поради влијанието на САД, е прифатен како втор дипломатски јазик на Париската конференција по завршувањето на Првата светска војна, а со текот на времето, особено по Втората светска војна, станува водечки.

Англискиот, францускиот, кинескиот, рускиот и шпанскиот јазик, а дополнително и арапскиот се прифатени како официјални работни јазици од страна на ООН. Останатите меѓународни организации прашањето на официјални јазици го имаат решено различно преку статутот на самата организација.

Меѓутоа, во современите дипломатски односи не постои обврзувачки општоприфатен дипломатски јазик. Изборот на дипломатски јазик во дипломатската комуникација се решава на различни начини. Кога станува збор за држави од исто говорно подрачје, се користи јазикот на говорното подрачје. Кога станува збор за држави од различно говорно подрачје, изборот на јазик се постигнува по пат на спогодба, обичај или чиста учтивост.

Што се однесува до дипломатскиот јазик што го користи самиот дипломат, а тука станува збор најпрво за мајчиниот јазик при секојдневно известување, при изнесување аргументи, предлози за решение или иницијативи, тој мора да биде кус, јасен, стилизиран, но никако не смее да биде накитен, патетичен или двосмислен, затоа што дипломатијата не е книжевност, филозофија, ниту пак реклама.

Ова правило важи како за писмениот, така и за усниот говор, внимавајќи на времето, што е ограничено, а притоа мора целосно да се опише некој настан, став, мисла или предлог. Колку е дипломатот на повисока позиција, толку потребата од ваква комуникација од негова страна е попотребна. Приемите или аудиенцијата од страна на шефот на државата или министер за внатрешни работи траат неколку минути, никогаш повеќе од половина час, дипломатот мора јасно и убедливо да се произнесе во врска со тоа околу што треба да разговара со соговорникот.

Притоа мора да остави време и за соговорникот, што од љубезност, а повеќе и да може да го слушне неговото мислење, да ги види неговите реакции на кажаното, како и да слушне некое важно известување.

⁵⁵ Dr. Gerge F.Vella, Modern Diplomacy, Malta, 1998

⁵⁶ Парискиот договор од 1856, Берлинскиот договор од 1878 се редигирани на француски јазик

Знаењето странски јазици е предуслов за дипломатската професија. Од професионалните дипломати се очекува да употребуваат барем два странски јазици, еден од нив да биде еден од официјалните јазици на ООН, со посебен акцент на тоа дека англискиот јазик во денешната дипломатија има водечка улога. Меѓутоа, на приеми или работни состаноци некако може да се најде соговорник кој говори еден од официјалните јазици на ООН (англиски, француски, шпански, руски, кинески, арапски), но во останатите структури на општественото живеење тоа претставува проблем.

Над очекувањата би било да се бара од дипломатот да го научи јазикот на државата на прием, дипломатот сепак мора да ги совлада основите за комуникација на улица, во болница или продавница, а особено поради причината што мора сам да ги разбере насловите во весниците или на телевизија. Искусен дипломат нема да си дозволи да се потпре само на локалниот преведувач при изборот на натписи и соопштенија во локалните весници, притоа загрозувајќи се самиот себе при извршување на функцијата набљудување и известување.

Американската и британската влада во упатствата за идните дипломати истакнуваат дека дипломатот во критична ситуација кога се загрозени неговиот имунитет и привилегии (на полицаец или кој било друг којшто го загрозува) мора да знае да каже на локален јазик дека е дипломат и дека бара средба со некој на повисоко ниво, како и контакт со својата амбасада. Ова се препорачува од причина што не се очекува од секој од локалните жители да зборува странски јазик, како ни секој од полицајците, а без јасно предупредување дека станува збор за дипломат би можеле да се предизвикаат непријатни ситуации. Од друга страна, гест на добра волја и пријателско расположение е кога дипломатот се обидува во разговор со претставници на државата на прием да го зборува локалниот јазик, употребувајќи притоа изрази за поздрав, или барем една реченица во тек на некое обраќање. Ова пред сè, како добар гест на почит кон домаќините, во која било прилика, па така и во светот на дипломатијата.

Не се препорачува да се водат официјални разговори ако добро не се познава јазикот на соговорникот.

Нивото на познавање службен странски јазик треба да биде на степен што ќе му овозможи на дипломатскиот претставник непречено извршување на секојдневните обврски и успешна писмена и усна комуникација. Сепак, јазикот не претставува основен елемент за успешно извршување на дипломатската дејност. Слободното време на дипломатот не би требало да биде посветено единствено на изучување на јазикот, затоа што како „алатка“ е потребен, но не и единствен услов за добро извршување на занаетот. Со дипломатија се занимаваат и луѓе коишто не се дипломати (политичари, трговци и др.) односно луѓе кои немаат познавања на странски јазици, па често пати при дипломатски разговори или преговори, улогата на преведувачите е неизбежна.

Во услови при постапка за избор на идни дипломати во Законот за надворешни работи на Република Македонија, со новите измени и дополнувања се предвидува кандидатот да поседува меѓународно признат сертификат за познавање англиски јазик, да познава втор странски јазик различен од англискиот и тоа еден од официјалните јазици на Обединетите нации или на Европската унија, да го познава службениот јазик на земјата на приемот, ако службениот јазик на земјата на приемот е различен од јазикот наведен во алинејата 2 на овој став.⁵⁷

⁵⁷ Член 36 од Закон за надворешни работи на РМ, Сл.весник 26/13

3. ДИПЛОМАТСКА ДЕЈНОСТ

3.1. Цели и задачи на дипломатските претставници

Според членот 3 од Виенската конвенција за дипломатски односи, целите и задачите, односно функциите на дипломатските претставници се состојат во:

- Претставување на сопствената држава
- Заштита на интересите на државата што испраќа, вклучувајќи ги и нејзините граѓани во граници одредени со меѓународното право
- Преговарање со владата на државата на прием
- Информирање
- Промовирање на сопствената држава

Не би можело да се каже дека ова е затворена листа на задачи што влегуваат во работниот ангажман на дипломатските претставници. Овие се најважните задачи што се карактеристични за повеќе дипломатски мисии. Дипломатското претставништво работи на полето на развивање политички, конзуларен, економски, културен, научно-технички, образовен и информативен план. Конзуларните дејности се регулирани со Виенската конвенција за конзуларни односи.

3.2. Претставување на сопствената држава

Една од основните функции на дипломатското претставништво и на дипломатските претставници овластени да ја застапуваат владата што ги именувала, е претставувањето на својата држава во државата на прием. Со неговото посредување се врши допишување помеѓу државата на прием и државата што го именувала, а исто така дипломатскиот претставник е оној којшто ги толкува добиените информации што се однесуваат на неговата држава. Тој ја застапува својата влада⁵⁸ и зборува во нејзино име, такашто на неговите изјави им се дава целосно официјално значење.

Заредовните работни задачи не му е потребно посебна дозвола од страна на сопствената влада, а неговите изјави се резултат на политиката на неговата влада.⁵⁹

Дипломатскиот претставник исто така ја претставува својата земја на разни општествени настани, службени приеми и манифестации, прослави, пречек на шефови на држави, погребни, воени паради, гала-вечери, конференции. При ваквите настани очекувано е дипломатскиот претставник заедно со останатите членови на дипломатскиот кор да биде присутен во својство претставување на својата влада. Отсуството од вакви настани има демонстративно значење, односно го изразува ставот на владата чијшто дипломатски претставник отсуствува.

3.3. Заштита на интересите на владата и нејзините државјани

Заштитата на државните интереси и интересите на државјаните на државата што именува во државата на прием е постојана задача на дипломатскиот претставник. Тука спаѓаат и правни лица, односно компании, институции и организации. Припадноста на правното лице се одредува врз основа на законодавството каде се формирала истата, што значи се штитат интересите и богатството на државата што именува во државата на прием, како и интересите и богатствата на нејзините граѓани и правните лица коишто се наоѓаат во државата на прием, па со таа цел дипломатските и конзуларните претставништва дејствуваат и посредуваат кај надлежните тела

⁵⁸ Хаванска конвенција за дипломатски претставници 1928

⁵⁹ Во времето на монархиите се сметало дека дипломатот е личен претставник на владетелот. Со развојот на парламентарната демократија, дипломатскиот претставник ја претставува и застапува својата влада, а не шефот на државата.

во државата на прием. Дипломатските и конзуларните претставништва ги штитат интересите и интегритетот на своите државјани коишто живеат или се на поминување низ државата на прием, што значи дека ќе водат грижа за сите случаи во коишто државјанинот може да се најде во конфликт со локалните закони, кражба, ненадејна болест или сообраќајна несреќа, или во случај на поголеми нереди во државата на прием. Преземањето активности за заштита на своите државјани посебно доаѓа до израз во случај на вооружен конфликт, војна или граѓанска војна, со организирање нивна безбедна евакуација.

За државјаните на земјата што именува дипломатски претставник ова е најзначајна функција, односно подготвеноста на сопствената држава да ги заштити нивните права и интереси.

3.4. Преговарање со владата на државата на прием

Преговарањето е дипломатска функција за која уште од времето на класичната дипломатија се мисли дека е најважната задача на дипломатот и дека треба да се преговара во која било прилика што го дозволува тоа. Преговарањето е постојан, секојдневен начин на дипломатско дејствување.

Дипломатското преговарање може да биде неформално во секојдневни контакти, за прашања од политички, економски, научен и др. аспект, и најчесто тие се форми на усно преговарање.

Покрај неформалното, постои и т.н. официјално преговарање кога со посебно овластување за таа цел, дипломатскиот претставник преговара, со краен резултат склучување меѓународен договор.

Некои преговори се одвиваат помеѓу високи државни функционери коишто преговараат и потпишуваат одреден договор, кој понатаму оди на ратификација кај одредени тела. Преговарањето во надлежност на дипломатските претставници е на пониско ниво и најчесто се однесува на билатерални односи или повеќестрани односи поврзани со некои меѓународни конференции или некоја меѓународна организација. Во ваквите преговори дипломатот настапува со инструкции добиени од страна на својата влада, разговара и се обидува да ги финализира преговорите со постигнување договор. Кога тоа ќе се постигне, дипломатот преминува на други работи, односно други преговори, притоа водејќи сметка дали се почитува постигнатиот договор.

3.5. Информирање

Во согласност со Виенската конвенција за дипломатски односи, под дипломатска информација се подразбираат податоци за условите и развојот на земјата на прием што се добиени по законски пат и коишто се испраќаат до владата на земјата којашто именува. Според тоа, дипломатска информација е само онаа информација што е добиена по законски пат.

И информирањето е постојана задача на дипломатскиот претставник. Квалитетното, аналитичкото и фактичкото информирање е значаен предуслов за успешно водење надворешна политика. Информирањето или информациите начелно се однесуваат на внатрешно политичката состојба во земјата на прием, економската состојба, надворешно политички односи и интереси и др. Дозволени се сите законски средства за прибирање информации. Информациите треба да бидат точни и концизни, објективни, при што треба да е наведен изворот на тие информации, за да може централата да добие јасна претстава за што станува збор.⁶⁰

Од друга страна, дипломатскиот претставник е должен да ја информира земјата на прием, владата и нејзините институции и јавноста за политичките состојби на сопствената држава, нејзините ставови, со намера што подобро да се разбере и прифати од страна на државата на прием.

⁶⁰ Искусниот британски дипломат Lord Trevelyan ги учел младите дипломати сами да ги изготвуваат информациите, сами да ги носат во пошта, а телеграмата да ја платат со свои средства, односно секој збор да биде одмерен, што значи прецизна и куса информација

3.6. Промовирање

Во делот на промовирање на сопствената земја, доаѓа до израз способноста и иницијативноста на самиот дипломатски претставник.

Дипломатското претставување во суштина е статична задача поврзана со основните функции на дипломатот. Преговарањето е дел од процесот во којшто учествуваат двете страни, а во делот на промовирањето дипломатот има прилика да ги покаже своите квалитети. Со самото промовирање на интересите на сопствената земја, дипломатот поттикнува и навлегува во нови преговори за проширување на економската, научната или културната соработка. Со постојани напори да ја промовира вистината за својата земја, дипломатскиот претставник е најдобар поборник за развивање добри билатерални односи. Во практиката секоја амбасада или конзулат располага со промотивен материјал преку којшто се претставува во светот, со задача да се шират позитивни информации за сопствената земја и широка јавност да биде запознаена со нејзиниот развој.

3.7. Обврски на дипломатските претставници

3.7.1. Специфичности

Виенските конвенции покрај тоа што ги одредуваат и дефинираат привилегиите и имунитетите на дипломатските претставници, тие јасно ги дефинираат нивните обврски, што дополнително го поткрепува тврдењето од преамбулата на конвенцијата дека целта на привилегиите и имунитетите е гаранција за ефективно извршување на функцијата на дипломатското претставништво, како и на самиот дипломатски претставник како претставник на својата држава, а не создавање привилегирана положба на поединци.

Членовите на дипломатските претставништва, без да си нанесат штета, **мора да ги почитуваат законите и обичаите на земјата на прием**, како и да се однесуваат со должна почит кон земјата на прием и сите нејзини институции. Дипломатските претставници мора да се однесуваат чесно и достоинствено и да го избегнуваат секој начин на однесување што би можел да ја навреди или омаловажи земјата на прием.

Дипломатските претставници **не смеат да се мешаат во внатрешните работи на државата на прием**. Во време на напредна технологија, станува сè потешко да се определи границата помеѓу дозволено собирање информации и мешање во внатрешните работи на државата на прием, бидејќи средствата на контраразузнавачките или субверзивните служби се сè посоефицирани. Во денешно време е многу едноставно на легален начин да се дојде до осетливи информации по легален пат. Шефот на дипломатската мисија и војниот аташе, од овие причини се под постојан надзор на контраразузнавачката служба на државата на прием.

Дипломатскиот претставник **не смее да извршува професионална или трговска дејност во државата на прием** со цел стекнување лична заработка.⁶¹ Ако сепак се реши да го прави тоа, државата на прием ќе му го укине дипломатскиот статус, што може да има непријатни последици по авторитетот на државата којашто го именувала, последици по безбедноста и др. Од друга страна, ова не значи дека дипломатот не може да учествува на стручни собири, стручни предавања и др. без надомест. Во некои држави постои и забрана за лукративно вршење дејност и за членовите на семејствата на дипломатските претставници, но во последно време ставот на државите кон прашањето за вработување член на семејството, е полиберален.

Обврските на дипломатскиот претставник се опфатени во Виенската конвенција за дипломатски односи, како и со меѓународното обичајно право. Покрај формулираните обврски, тука спаѓаат и правилата на учтивост и етика. Меѓународната етика е збир на правила што се применуваат во нормални меѓудржавни односи. Иако станува збор за непипшани правила, односно не се дел од меѓународното право, тие се важен сегмент, бидејќи го дефинираат начинот на однесување на дипломатскиот претставник. Целта на примената на правилата на љубезност

⁶¹ Член 42 од Виенската конвенција за дипломатски односи

е воспоставување меѓусебно почитување, со што се олеснуваат контактите помеѓу субјектите на меѓународното право.

Оттука, дипломатскиот претставник мора строго да се придржува на одредбите на меѓународното право, истовремено почитувајќи ги прописите на државата на прием со покажување соодветна почит. Шефот на дипломатското или конзуларно претставништво во овој дел има посебна одговорност и должност во спречувањето на злоупотреба на привилегиите и имунитетите, особено во спречувањето кривични дела и прекршоци што би му наштетиле на угледот на државата којашто именува и би придонеле во нарушувањето на добрите односи со државата на прием.

Сите членови на дипломатското претставништво, вклучително и административниот, техничкиот и помошен персонал, како и членовите на семејствата на дипломатските претставници **се должни**, во согласност со правилата на службата што ја извршуваат, да го штитат авторитетот и интересите на државата што ја претставуваат, да ги штитат правата и интересите на своите државјани и правни лица, да работат на унапредување на политички, економски, културен и научен план, притоа постапувајќи по упатствата дадени од страна на министерството за надворешни работи во својата земја. Од друга страна, за својата работа дипломатските претставници се должни редовно да ја информираат државата што ги именувала за нивните активности, да ја чуваат архивата, документите и вкупниот имот во сопственост на дипломатското претставништво. Дипломатските претставници се должни да учествуваат во социјално-општествениот живот на државата на прием, да ги почитуваат правилата на однесување коишто се во состав на обичаите и традицијата на земјата на прием, однесувајќи се и дејствувајќи во состав на правилата на службата што им е доделена.

Особено е **забрането** како за дипломатските претставници, така и за членовите на нивните семејства, да се мешаат во внатрешните работи на земјата на прием, да ги кршат прописите и законите на државата на прием, да преземаат дипломатско конзуларно застапување на трета држава без одобрување од страна на министерството за надворешни работи, да примаат подароци или каква било друга материјален или нематеријален надомест, освен вообичаените подароци од помала вредност. Забрането е без согласност на министерството за надворешни работи во име на државата што ги именувала да примаат признанија или медали. Забрането е да ги злоупотребуваат привилегиите и имунитетите, како и службената пошта за лични цели или да се занимаваат лукративно со која било дејност што не е во состав на дипломатската.

Оберска на дипломатскиот претставник е да ја врши својата дејност на најдобар можен начин во согласност со законските прописи и да ја претставува својата држава во најдобро светло, континуирано работејќи на подобрување на односите со државата на прием.

3.8. Дипломатска кореспонденција

3.8.1. Поим и дефинирање

Поголемиот дел од дипломатската активност, покрај усните разговори е проследен и со пишувани документи, односно „дипломатска кореспонденција“⁶² што подразбира секаков вид допишување што во својот службен статус помеѓу себе го разменуваат лица или тела надлежни за претставување и застапување меѓународни субјекти во нивните меѓусебни односи, односно за извршување на работите од областа на меѓународните односи важни за државата и меѓународните организации.

Дипломатската кореспонденција би можела да се раздели во неколку групи⁶³ :

- *службено допишување* - ги опфаќа писмата што меѓусебно ги разменуваат тела во состав на своите овластувања;
- *лично допишување* - меѓусебна размена на релевантни лица по основ на меродавни прашања;
- *приватно допишување* - меѓусебна размена околу неслужбени прашања.

⁶² Митиќ М., „Дипломатија“, Белград, 1999

⁶³ Берковиќ С. „Дипломација и дипломатска професија“ Загреб, 2006

За секој вид на дипломатска кореспонденција карактеристично е тоа што, покрај содржината, вклучува и одредени формални елементи, специфичноста на надворешниот изглед (на пр. точност и уредност на адресата), како и одреден стил и тон на самото писмо. Писмото, исто така претставува и лично претставување на самиот автор, како и израз на почит кон оној до кој е упатено. Уште според надворешниот изглед на писмото примателот може да стекне впечаток за испраќачот, а особено неповолни последици може да има писмо коешто е надворешно неуредно и полно со грешки. Особено е важен начинот на кој испраќачот во воведот му се обраќа на примателот (адресатот), што обично е со господине или госпоѓо, што пак од друга страна зависи и од нивниот меѓусебен однос. Исто така, важно е и како во натамошниот текст испраќачот се однесува кон примателот. Односот пред сè би требало да биде љубезен и вообичаено е писмото да се започне и заврши со зборови на љубезност.

Формата на дипломатска кореспонденција зависи и од протоколот на земјата на прием. Но, иако постојат разлики во формите на дипломатско допишување по држави, претежно во употреба се т.н. англосаксонски (британски) и т.н. континентален (француски) протокол, со тенденција за намалување на разликите и поедноставување на формата. Упростената, непосредна и службена варијанта на англосаксонскиот протокол, што е во употреба во САД, добива сè повеќе следбеници, а е прифатена и во протоколот на ООН. Но, секако дека треба да се утврди протоколот на државата на прием.

При самото составување на писмото би требало да се внимава тоа да биде напишано на јасен и логичен стил, без поголема опширност. Се користат изрази на љубезност, се нагласува почит кон лицето и институцијата до која се упатува писмото-нотата. Во дипломатската практика се изградиле стилови на допишување кои дури и кога станува збор за несогласување или се изразува незадоволство, протест или опомена, тоа се прави на начин без употреба на навреди или закани (на пр. „се изразува чудење“ или „се бара објаснување“, „изразува изненадување“ и др.; додека во ситуации во кои се цени дека треба да се изрази посилно се користат формулации како на пр. протест, остар протест и сл.)

Што се однесува до адресирањето, често пати се користат и скратеници, најчесто на англиски, односно француски јазик:

- англ. H.M-Her/His Majesty или S.M-Sa Majeste на француски, што значи негово или нејзино височество
- англ. H.E-His/Her Excellency или S.Exc.-Son Excellence на француски, што значи негова или нејзина екселенција
- англ. H.Em.-His Eminence или S.Em.-Son Eminence на француски, што значи негова еминенција и други.

Најформално и најдетално е допишувањето помеѓу државните владетели. Тука спаѓаат т.н. *канцелариски писма* (letters de chancelleries, letters de seremonial) коишто имаат свечен карактер и строго утврдена форма, а се користат за службени свечени прилики од општа државна важност. На нив стои државниот грб или грбот на државниот владетел. Овие писма се исто така потпишани и од страна на министерот за надворешни работи, а се употребуваат при составување на акредитациите или писмо на отповикување. Ако канцелариското писмо е напишано на јазикот на испраќачот, со него се доставува и превод на јазикот на примателот.

- **Кабинетските писма (letters de cabinet)** се вид писма во дипломатската кореспонденција, претежно помеѓу државните поглавари, но се со помалку свечена и понеформална форма во однос на канцелариските писма, како по ликот, така и по содржината на текстот. По големина се помали од канцелариските писма, а се ста-ва и помал печат. Обраќањето и изразите на љубезност се задржуваат. Овој вид писма некои држави го користат и за акредитација, како и за отповикување.
- **Приватни, лични писма и приватни пораки** што меѓу себе ги разменуваат државните поглавари, имаат поличен тон и стил. Поодамна се пишувале ракописно, а денес рачно се испишува само насловот, како и завршната формулација со потпис. Со личните писма

најчесто се изразуваат честитки и благодарност, се изразува сочувство и сл. Преку личните писма се изразуваат мислења и ставови поврзани со релевантни прашања од меѓународните односи и нормално е на нив да се одговори. Во личните писма би можеле да ги сместиме и т.н. патентни писма, преку кои главно државникот се обраќа до јавноста. Во денешно време овој вид писма се користи од страна на шефовите на државите за писма што се издаваат на шефовите на конзуларните канцеларии, а во некои држави и како егзекватура.

Дипломатската кореспонденција најчесто се користи за допишување помеѓу дипломатски претставништва и министерствата за надворешни работи, како и нивните шефови и други дипломатски претставници. Дипломатското допишување претежно се одвива преку ноти, односно службени писма. Размената на ноти честопати е форма на склучување меѓународен договор. Главно, на секој дипломатски допис се одговара во иста форма, на службено писмо се одговара со службено писмо, на нота со нота.

Во случај на нарушени дипломатски односи, може да дојде и до одбивање на нотата, било да се одбие да се прими на разгледување или воопшто да се одбие нејзин прием. Одбивање на нотата може да се случи ако нејзиниот текст се смета за неприфатлив, навредлив или непримерен, па се одбива да се разговара по тоа прашање со другата страна. За ваквиот вид одбивање, испраќачот на нотата ќе биде известен и тоа на начин што релевантниот службеник во министерството за надворешни работи ќе го повика шефот на дипломатската мисија на односната држава и ќе му ја врати нотата, со напомена дека не ја признава, бидејќи е неприфатлива за неговата влада. Одбивање за прием на нотата се случува кога нејзиниот примател знае или насетува дека содржината и стилот ќе бидат навредливи за страната што треба да ја прими нотата. Ваквата нота ќе се одбие без да се запознае нејзината содржина.

Главните форми на дипломатски писма се:

- **Допис или службено писмо** е помалку применлив вид дипломатска кореспонденција и во суштина не се разликува многу од службеното допишување помеѓу органи коишто не се занимаваат со дипломатија.

Насловот е обично од министерството или дипломатската мисија и се користат изрази вообичаени за службени дописи. Текстот на службеното писмо третира разни прашања, се даваат предлози, се доставуваат или бараат информации. Не е вообичаена форма за склучување меѓународни договори или за изразување протест. Писмото се испраќа на адресата на органот или институцијата, најчесто до носителот на функцијата-министер, претседател на парламент, парламентарна комисија, градоначалник или шеф на дипломатска мисија. Службеното писмо најчесто се користи за дипломатска кореспонденција упатена до некој орган, институција или до нивните функционери, па поради ова содржината е најчесто формална клаузула на љубезност, особено во завршниот дел, што многу личи на стилот на вербалната нота.

Службеното писмо не се пишува во трето лице, иако многу често дипломатски мисии на одредени држави имаат навика да им се обраќаат на органи и институции на државата на прием со вербална нота, што не е правило, но сепак се толерира.

- **Лично писмо (personal letter)** како форма на дипломатска кореспонденција се користи многу помалку од вербалната нота, но честопати многу повеќе од службеното писмо. Во личното писмо не се назначува функцијата на испраќачот и неговата формулација треба да изразува одредена близина помеѓу испраќачот и оној кому му е наменето писмото. Колку е поблиско пријателството, толку писмото ќе биде понеформално. Во случај на честитање, изразување сочувство, благодарност за прием или услуга, личното писмо претставува единствена и незаменлива форма на дипломатска преписка. Порано личните писма се пишувале своерачно, но со развојот на технологијата оваа техника е надмината, но вниманието кон адресатот се изразува на тој начин што воведните и завршните зборови на љубезност се пишуваат своерачно, исто како и потписот на

писмото. Останатиот текст се пишува на машина. Ако пак, писмото се праќа по е-маил или телеграма, ракописот изостанува. На личното писмо не се става печат, ниту пак формален наслов на институцијата.

- **Нота (во трето лице) или вербална нота** е најчестата форма на дипломатска кореспонденција помеѓу министерства за надворешни работи и странски мисии и помеѓу дипломатски мисии од различни држави. Карактеристика на дипломатската нота е тоа што се пишува во трето лице (Third Person Note) на хартија на која има втиснато грб или испечатен наслов, како и број во горниот лев агол, заради олеснување при повикување нота број хх, без наведување на содржината.

Нејзиниот воведен и завршен дел се формално исти и се во трето лице. Она што се наоѓа во средината, т.е. меѓу тие два дела, *meritum note*, е она што е различно и всушност важно. Во зависност од проблемите со коишто се занимава дипломатската мисија или министерството за надворешни работи, таква ќе биде и вербалната нота: од секојдневни известувања за заминување или доаѓање на некој член на мисијата, предлози за заеднички активности, посети на делегации, решавање одредени козуларни или статусни проблеми, до изразување одредени ставови на некоја држава- поддршка или симпатија, незадоволство или протест околу некои акти или изјави на одредена влада.

По правило, на нота се одговара исто така со нота. Да се одговори со допис или со некое друго писмо на нота се смета како непристојно и основно непознавање на дипломатската служба. Неискусните дипломати често пати прават грешка со тоа што средниот дел од нотата пишуваат во прво лице множина, што отскокнува од основното правило целиот текст да биде напишан во трето лице. Називот вербална нота доаѓа, или се користи за да се знае дека станува збор за веќе претходно разговарано прашање.

Одредени ноти се толку карактеристични, што со текот на времето добиле одредени имиња:

Циркуларни вербални ноти се ноти што министерството за надворешни работи, со идентичен текст ги испраќа до дипломатските мисии на сите држави за некое протоколарно прашање или информирање за некои ставови на државата на прием.

Колективната нота е уште една форма на вербална нота што се користи кога поголем број или сите дипломатски мисии заеднички му се обраќаат на министерството за надворешни работи на државата на прием.

Идентична нота, исто така може да биде службено писмо или нота во трето лице, со тоа што овде станува збор за самостојни ноти со иста или слична содржина, упатени во приближно исто време до државата на прием од страна на дипломатски претставници од повеќе држави.

Протестна нота се нарекува нота во која без разлика на кој вид нота припаѓа според формата, кон примателот се изразува протест, жалба или незадоволство поврзано со некој став, прашање или повреда на некое право, за што одговорноста, според испраќачот ја сноси примателот на ваквата нота. Притоа, не мора да се наведе дека станува збор за протестна нота, туку, тоа се заклучува од текстот.

Ултимативна нота е нота со којашто на примателот му се најавуваат некои репресивни мерки ако не постапи според условите наведени во нотата. Неретко, со ваква нота може да се закани и со вооружено спротивставување доколку примателот не ги исполни поставените услови.

Манифест се именува нота чија цел, покрај доставувањето до примателот е и да биде јавно објавена. Текстот на нотата содржи општи ставови што треба да се соопштат не само на државата на прием, туку и на јавноста. Оваа форма на нота во последно време многу малку се користи.

Јазикот на нотата е вообичаен јазик за меѓусебна дипломатска кореспонденција меѓу две држави. По правило, нотата се испраќа по пошта или почесто ја доставува курир. Вербалната нота не се потпишува, туку само се парафира и се става печат на испраќачот, а адресата се запишува во долниот лев агол. Вербалната нота претставува најформална форма на дипломатска кореспонденција.

The Embassy of the Republic of _____ presents its compliments to the Minister of Foreign Affairs of _____ and has the honor to request следува меритиум

The Embassy of the Republic of _____ avails itself of this opportunity to renew to the Minister of Foreign Affairs of _____ the assurances of its highest consideration

Место и датум

Печат и параф

Назив и адреса (место) на примателот

- **Меморандумот** не претставува никаква форма на самостојна преписка, туку како понеформален документ служи како помошно средство за поблиско одредување прашања што биле или усно поттикнати или во некоја друга форма на дипломатска преписка, обично нота или службено писмо.

Меморандумот нема наслов, потпис или печат, но обично има наслов што ја означува содржината на хартијата. Оваа форма овозможува еден или повеќе проблеми да се презентираат на подетален начин, да се образложат, да се аргументираат поблиску со одредени ставови или пошироки податоци, што од друга страна не е можно да се стори преку вербална нота или службено писмо, кои по правило се упатени кон највисоките функционери и не смеат да бидат оптоварени со ширина на текстот (бидејќи нема да бидат прочитани).

Меморандумот не се пишува ниту во трето, ниту во прво лице, но од него јасно треба да се види дали се во прашање ставови на владата на државата, институции или лице кое го доставува меморандумот. Во секој случај, бидејќи станува збор за меѓународни односи, меморандумот мора да содржи официјални ставови на државата. Како и сите официјални документи и меморандумот мора да има датум. Истиот се приложува како придружен документ на официјален допис или нота или пак, што е многу поретко, како придружен документ на устен разговор. Иако оваа форма на документ дозволува поголема екстензивност (дури и неколку десетици страни) и овде важи правилото за јасно и прецизно изразување.

- **Aide memoire**, премеморија претставува исто така понеформална форма на преписка и обично се врачува на соговорникот (поретко доставува) заради документирање и прецизирање на прашања што усно се покренати, а документот се доставува како еден вид потсетник за разлика од меморандумот што е многу кус и концизен.

И овде се впишува датум и за разлика од премемориите, коишто обично се неформални потсетници, ед мемоар понекогаш се користи и како поформален документ за некое значајно политичко прашање во односите помеѓу две држави или општо во меѓународните односи. Иако не се става наслов, печат и потпис од ед мемоарот или премеморијата мора јасно да се гледа чиј е документот, односно од која држава.

- **Non-paper** или непостоечки документ претставува уште понеформален вид дипломатска кореспонденција, од кој дури не мора да се види ниту од која страна произлегува, а служи за непосредно известување од некоја страна за предлози што најчесто содржат нацрти на поодделни текстови или амандмани на поодделни текстови (меѓународни договори или завршни документи од конференции).

Овој документ не претставува никаков формален предлог упатен до другата страна, туку само иницијатива за разгледување и евентуално усвојување, без никакво право на испраќачот подоцна, во тек на преговори или конференции, да се повикува на истиот, како и без никакви обврски од страна на примачот да одговори на истиот.

- **Порака** меѓу шефовите на држави и влади е една од формите на директна дипломатија што во денешно време многу се користи.

Понекогаш пораките се испраќаат како писмен документ, а понекогаш како усна порака. Обично ги предава специјалниот емисар на шефот на државата и преку нив се изразува оценка, предупредување, сугестија, предлог. На ваквите пораки редовно се праќа одговор во истата форма во која е почетната порака. Многу ретко се користи како форма на комуникација помеѓу државници од понизок ранг.

- **Бела книга** и други публикации од овој вид не спаѓаат формално во дипломатска преписка, но од друга страна, претставува документ којшто често се користи во дипломатската практика на некоја држава.

Тоа обично претставува поширока документација за едно или повеќе слични прашања, со историјат на некој значаен настан за надворешната политика на некоја држава, со наведување факти и докази, а понекогаш и со научно елаборирање на целиот проблем. И белата книга не е напишана ниту во прво, ниту во трето лице, но од текстот јасно се гледа дека станува збор за ставови на издавачот, односно државата, којанајчесто е дело на министерот за надворешни работи. Обично, овој документ се користи за поблиско запознавање на пошироката светска јавност со прашања од значење за развојот на надворешната политика на една држава.

3.9. Интерна дипломатска кореспонденција и документација

Покрај гореспомнатите форми на дипломатска кореспонденција што се употребува за комуникација на билатерално или мултилатерално ниво, во дипломатијата постои и т.н. интерна дипломатска⁶⁴ кореспонденција и документација, што се употребува исклучително за интерна комуникација помеѓу министерства за надворешни работи и дипломатски мисии на една држава, како и за комуникација помеѓу органите на истата држава коишто се занимаваат со надворешно-политички прашања и прашања од областа на меѓународни односи, како и конзуларни, економски, трговски или др. прашања.

- **Телеграма (депеше)** е најраспространета форма на интерна дипломатска кореспонденција и најмасовен производ на активностите на министерствата за надворешни работи и дипломатските мисии.

Во прашање се првенствено, кодирани, шифрирани депешеа, со коишто дипломатските (а донекаде и конзуларните) мисии ја известуваат централата, односно министерството за надворешни работи, околу различни прашања поврзани со нивните активности, вклучувајќи ги и известувањата за развојот на државата на прием чијашто содржина не е погодна за отворена, јавна порака преку пошта, радио-станица, е-маил или некое друго средство за комуникација.

Од друга страна, министерството за надворешни работи ја користи оваа форма за секојдневна комуникација со своите дипломати за испраќање шифрирани инструкции, известувања, одговори на депешеа и др. Предноста на оваа форма на интерна комуникација е брзината на пораката, како и нејзината заштитеност, односно тајност.

⁶⁴ Митиќ М., „Дипломатија“, Белград, 1999

Шифрирано депеше, по правило го потпишува шефот на претставништвото, односно министерот или ополномоштен функционер на министерството за надворешни работи од одредена област, зависно од материјата која се третира во депешето. Текстот на депешето, од друга страна го изработуваат дипломати-соработници кои непосредно се занимаваат со третираното прашање. Јазикот на депешето е телеграфски, краток, концизен, јасен со максимално користење на кратенки и исфрлување на непотребните зборови. Доколку во понатамошниот текст се користат невообичаени или нови кратенки, тоа се објаснува на почетокот на текстот. Во случаи кога станува збор за многу важен настан, текстот на депешето може да биде и подолг, но само како исклучок. Во случаи кога текстот е поврзан со изјава во јавните медиуми, во телеграмата се испраќа само оценка или коментар, додека оригиналниот текст се испраќа како обична телеграма, факс, без шифрирање, што од друга страна ја растоварува службата за криптозаштита.

- **Доверливи дописи и извештаи** (reporting) се форма што се користи кога комуникацијата за проблеми или прашања не бара итна достава и реакција, но не се доставува по пат на телеграма, туку преку курирска пошта во одредени интервали. На ист начин се надополнуваат и податоци за прашања испратени по телеграма, ако не се неопходни за итно разбирање на шифрираната порака.

Недостаток на оваа форма на комуникација е бавноста при доставување, а предност е што многу поопширно и подетално се елаборираат сложени проблеми кои бараат поопсежна анализа, податоци или ставови. Но, од друга страна ова не значи дека со оваа форма на преписка се допушта непрецизност во поглед на јазикот што би предизвикало при анализата да се извлечат погрешни заклучоци, што не само што може да предизвика штета, туку да се врати како бумеранг на известувачот. Често пати извештаите се приспособуваат на она што министерството сакало да го слушне. Искреноста во известувањето (honesty in reporting), односно „искривеното известување“ (skewed reporting) е еден од седумте гревови на дипломатите. Поискусните дипломати од искуство знаат дека телеграмата ја чита само најтесниот круг функционери, додека дописот или извештајот се остава на помлади соработници на пониско ниво, што има големо значење во дипломатијата, бидејќи не е важно кој го прочитал дописот, туку дали стигнал на вистинското место коешто има влијание.

Така, во својот дипломатски речник Freeman констатира: „Дипломатските извештаи се корисни само кога се читаат од страна на оние коишто имаат капацитет да го решат проблемот и кои во тие извештаи ги идентификуваат и донесуваат решенијата што во нив се предлагаат“.

Значаен дел од внатрешната дипломатска кореспонденција претставуваат и периодичните извештаи, како годишни, а понекогаш и месечни или тримесечни, кои дипломатските и конзуларните претставништва ги доставуваат до своите министерства за надворешни работи. И во овие извештаи се избегнува преопширност, се води сметка за јасноста и недвосмисленоста, што придонесува извештајот во целост да биде прочитан во централата.

- **Белешки** или куси записи од одржани разговори со странски претставници, од работни состаноци на кои се разгледуваат одредени оперативни прашања, иницијативи или предлози со молба за согласност, се дел од секојдневната работа на дипломатските и конзуларните претставништва, како и на дипломатите во министерствата за надворешни работи.

Најчесто служат за информирање на оние кои не биле присутни на одредена работна средба, како по функција, би биле во тек со настаните или ако од нив се очекува службена реакција. Многу е важно белешката да има датум кога е пишувана за да не дојде до забуна или превид дека одреден проблем е одамна веќе решен. Во белешката треба јасно да бидат одредени прашањата што се разгледуваат, особено заклучоците што се донесени, како и прецизната листа учесници и кое тело или институција ја претставуваат, како и согласности, ставови или заклучоци изнесени точно од кого или од чија страна. Обично белешките ги пишуваат помладите соработници кои присуствуваат на состанокот што ги растоварува функционерите. Но, за да се избегнат забуни или недоразбирања-скршнување од главната тема на состанокот, функционерот би требало да ги прегледа белешките и ако е потребно да изврши дополнување

или измени. Потписникот на белешките ја одредува дестинацијата на доставување, со оглед на карактерот на третирањето проблем.

- **Монографиите** не претставуваат форма на дипломатска кореспонденција, но сепак се некој вид интерна документација од непосредно оперативно значење за секое министерство занаворешни работи.

Всушност, тоа претставува досие за најактуелните податоци за државата на прием и служат за запознавање на сите оние кои заминуваат да вршат некоја дипломатска функција, било привремена (специјална мисија) или постојана. Секоја монографија се прави по општо утврдена класификација, но при нејзиното пополнување и актуелизирање мора да се води сметка за специфичноста на земјата, односно за прашања што се од најважен интерес за билатералните односи со таа држава. Секое министерство е должно на своите луѓе кои заминуваат на некоја мисија во странска држава да им ги обезбедат сите неопходни информации за земјата што ќе ја посетат со цел ангажманот, како и резултатите во таа земја бидат максимални.

- **Полно-уредно овластување (Full Powers)** е во вид на прокламација што не е адресирана до никого посебно.

До неодамна дури и министерот за странски работи на Владата на Обединетото Кралство добивал такво овластување иако од Виенската конвенција за дипломатски односи од 1961 година се смета дека министерот за странски работи, со самата функција ги има сите потребни овластувања да комуницира со странски влади и да ја претставува земјата на меѓународни собири.

- **Акредитивно писмо (Letter of Accreditation)** секогаш е адресирано до специфичен примател, шефот на државата или владата, до министерот за надворешни работи, до генералниот секретар на некоја меѓународна организација и др. Содржината е стереотипна, а во него се изразува целосна доверба во акредитираното лице и надеж дека примателот на писмото ќе го направи истото.

3.10. Дипломатски преговори

3.10.1. Поим и особености на преговарањето

Поради постигнување договори за подобрување на односите помеѓу државите, потребни се преговори. Преговорите претставуваат обиди да се расчленат и усогласат спротивставените и конфликтни позиции на учесниците, со цел постигнување прифатливо решение за сите инволвирани страни. Дипломатските преговори се од особено значење кога постои намера за постигнување мирољубиво решение на некој конфликт или недоразбирање.

Уметноста на преговарање е еден од основните услови и квалитети во дипломатската дејност, додека пак принципот на постојано преговарање е една од главните одлики на современата дипломатија. Преговорите се најчестата форма за решавање на постоечки проблеми, како двострано во билатералната дипломатија, така и преку конференции и собири и во мултилатералната дипломатија, кога се засегнати повеќе од две држави. Една од основните задачи на органите на надворешната политика на една држава се преговорите. Взаемната поврзаност на дипломатијата и преговарањето, односно на дипломатијата и политиката, промените за разбирање на политиката имале директно влијание врз разбирањето на дипломатијата.

Огромен придонес на тоа поле има САД по Првата светска војна кога вовеле новини во дипломатијата втемелени на принципот на демократија, рамноправност и јавна дипломатија, со што направиле премостување од традиционалната дипломатија кон современиот начин на практикување на дипломатијата. За разлика од дотогашната традиционална дипломатија која пред сè била тајна, што овозможувало преговорите да се водат без притисок на јавноста и без

временско ограничување, современата дипломатија се состои од јавна дипломатија, отворена кон медиумите и јавноста, што воедно преставува и фактор за контрола и коригирање на самите преговори.

Исто така и мултилатералната дипломатија е едно од обележјата на современата дипломатија, која има свои специфики. Сето ова придонело до значајни промени во стилот на дипломатијата и модалитетите на дипломатските преговори. Во современата дипломатија преговорите се основна форма за решавање на конфликти и спротивности и донесување одлуки за нивно решение.

3.10.2. Фази на преговарање

Процесот на преговарање започнува далеку пред самиот чин на преговарање. Квалитетно водење преговори значи пред време да се преиспитаат неколку важни елементи, кои подоцна ќе придонесат во составувањето на зацртаниот резултат. Еден од почетните чекори е утврдување на целта што треба да се постигне. Важен елемент се околностите што ја одредуваат преговарачката позиција на преговарачите како на почетокот, така и во текот на преговорите, економската и политичката стабилност или нестабилноста на државите, поддршката на меѓународната заедница и сл. Позициите на преговарачите може да се еднакви или пак да се во корист на едната страна.

Исходот на преговорите зависи и од прашањето што треба да се реши во текот на преговорите, како и од степенот на разидување во ставовите по конкретното прашање. Пожелно е во подготовката на преговорите да се приберат што е можно повеќе информации за другата или за другите страни, со што полесно ќе се дефинира нивната цел, како и позициите преку кои полесно ќе се постигне договор. Преговарачите обично имаат однапред утврдена рамка во рамките на која може да ги водат преговорите. Вистинската цел на преговорите е постигнување компромисно решение од кое ќе бидат задоволни сите преговарачи, а вештината на преговарачот е во таа рамка да постигне што е можно поповолен исход или пак реален максимум.

Преговорите може да се водат или по пат на непосреден контакт, но и на раздалеченост. Средбата може да биде реализирана или на територија на едната страна или во трета држава на неутрална територија.

Преговори се започнуваат со различна *цел*, од создавање нови односи, промена на постојните на повисоко ниво, разгледување на одредени прашања, нормализација на затегнати односи, па до постигнување конкретен договор по одредено прашање. Тема на преговорот може да биде секоја од кој било сегмент на општественото живеење, па во насловот на преговорот се наведува видот на преговорот: политички, економски, културен, воено-сигурносен и др. Преговорите може да бидат *јавни* и *тајни*. Порано било вообичаено преговорите да бидат тајни, што не е случај и во современата дипломатија, особено ако станува збор за спротивставени страни, прелиминарни разговори за чувствителни прашања. Понекогаш има потреба од разговор *tete-a-tete* (во четири очи) со што се истакнува доверливоста, а се изнесуваат и приватни ставови по одредено прашање (*of the record*).

Текот и исходот на преговорите во голема мера зависат од *подготвеноста на самиот преговарач*. Степенот на образовност и информираност на преговарачот е од исклучително значење, како и степенот на доверба помеѓу преговарачите. Од преговарачот се очекува кон преговорите да пристапи толерантно и професионално, со што помалку емоции, не смее да го навредува и понижува соговорникот, правовремено да изнесува одредени ставови, секогаш да има резервен план, како и однапред да има подготвено тактика на дејствување. Преговарачот мора добро да ја владее „уметноста на јавниот говор“ како и јазикот на којшто се преговара, не смее долго да зборува, да се повторува во кажаното, ниту пак да се служи со празен говор. Тој треба да умее да се изразува со леснотија, јасно и логично, но да биде и убедлив при изнесување на своите ставови. Ставовите што треба да ги застапува може да бидат и во писмена форма, но секако поголем е впечатокот од говор без читање.

Една од најексплоатираните дефиниции за дипломатијата е „дипломатијата е уметност на преговарање“ што само по себе кажува дека преговарачот мора да поседува лепеза од вештини, тактики и стратегии, умешно да знае да ги комбинира за успешно водење на преговорите. Тактизирањето и стратегијата се спроведуваат преку формите на „тактика на напад“ во смисол

на вршење притисок и застрашување, како и закана за напуштање на преговорите, „подмолна тактика“ како израз на манипулација со фактите, „интелектуална тактика“ се темели на квалификувано аргументирање и убедување дека предложеното решение е квалитетно, „тактика на ветување“ начин на ветување околу идниот бенефит од решението, „тактика на непопуштање“ како израз на цврст став и непопуштање од страна на преговарачот и др. Тактика и стратегија се применува и при отфрлање на даден предлог од другата страна.

По завршување на разговорите и преговорите, вообичаено е сите детали од состанокот и договорот писмено да се прибележат. Писмениот запис од преговорите може да биде во форма на: *протокол, записник, белешки* и сл. Протоколот е најчеста форма документ што прилегува од преговори во случај кога двете страни се договориле за некое прашање, поврзано со некој поранешен договор, или пак како самостоен документ.

3.10.3. Начини и форми на мирно решавање на конфликтите

Во ситуации кога станува збор за меѓудржавен конфликт (или конфликт помеѓу држава и меѓународна организација или меѓу меѓународни организации), дипломатската активност е насочена кон наоѓање мирно решение на конфликтот (спорот), особено поради избегнување вооружен судир. Првите обиди за мирно решавање на конфликт се направени кон крајот на XX век на првата конвенција за мирно решение на конфликти. Генералното собрание на Лигата на народите во 1929 година го усвоила Генералниот акт за мирно решавање конфликти што е потврдено од страна на Обединетите нации во 1949 година. Регионалните организации на сите континенти имаат развиено свој систем за мирно решавање конфликти. И покрај тоа, војна или вооружени судири сепак се случуваат.

Теоретски постојат неколку начини на мирно решавање конфликти, но во практиката тие неретко се комбинираат или во согласност со ситуацијата се применуваат нови специфични за одреден конфликт. Основни форми на мирно решавање конфликти според меѓународната заедница се:

- Дипломатски преговори и консултации
- Добри услуги (good offices)
- Посредување
- Анкетна комисија-истрага (fact-finding missions)
- Помирување
- Арбитража и
- Решавање на конфликтот по судски пат.

Меѓународната заедница исто така ги утврдила и правилата, органите и процедурата во такви ситуации. Повелбата на ООН во глава VI предвидува право на Советот за безбедност на страните во спрот да им предложи форма за негово решавање по мирен пат. Повелбата на ООН исто така, предвидува решавање на конфликтот во рамките на органите на ООН, но и по пат на регионални организации.

Ако државите помеѓу кои постои конфликт не се во состојба сами да го решат по пат на консултации и преговори, се препорачуваат различни форми посредување од трета неутрална страна, со цел постигнување мирно решение. Добрите услуги од трета страна се во форма на воспоставување и интензивирање на контактите помеѓу страните вмешани во конфликтот, како и формирањето анкетни комисии, чијашто задача е непристрасно да ја утврдат фактичката состојба, да поднесат извештај врз основа на кој може да се започнат преговори. Во анкетната комисија може да бидат вклучени и претставници на државите помеѓу кои постои конфликт.

Помирувањето (conciliation) е исто така форма на посредување, преку која се настојува по пат на давање предози и иницијативи да се постигне решение прифатливо за двете страни, коешто не мора да се темели на одредбите на меѓународното право. Конфликтот може да се определи да го решава трета страна-меѓународниот суд или меѓународна арбитража, начин

предвиден во повеќе меѓународни акти. Арбитражата се темели врз примената на правото, но ако се сложат странките може да се решава и по принципот на правичност (*ex aequo et bono*). Странките доброволно треба да се согласат на арбитража, но откако ќе ја прифатат, арбитражната пресуда има извршна моќ. Вообичаено е арбитражата да е збирно тело, составено од непарен број реномирани правници, при што странките бираат ист број арбитраери, а тие заеднички избираат еден кој е преседавач.⁶⁵ Последен избор, во ситуации кога не постои друг или се исцрпени сите други фоми на мирно решавање на конфликтот, е изнесување на конфликтот пред некој меѓународен суд, како што е Меѓународниот суд на правдата во Хаг (*International Court of Justice*) или некој друг специјализиран меѓународен суд како Европскиот суд за човекови права, Меѓународниот суд за право на мориња и др.

3.11. Меѓународни договори и нивно склучување

Меѓународното договорно право ги опфаќа вкупните права и обврски содржани во важечките меѓународни договори, односно сите правни правила содржани во таквите преговори. Оттука, една од најсложените задачи на дипломатската професија е склучување меѓународни договори. Во согласност со член 2 точка 1 од Виенската конвенција за право на меѓународен договор од 1969 година⁶⁶, меѓународен договор е спогодба склучена во писмена форма помеѓу државите, врз кој се применува меѓународното право, без разлика дали станува збор за еден, два или повеќе меѓусебно поврзани инструменти, но и без разлика на нивните посебни називи.

Во член 5 од истата конвенција, поимот меѓународен договор се проширува во смисол на тоа дека конвенцијата се применува на секој договор што претставува уставен акт на некоја меѓународна организација и на секој договор што некоја меѓународна организација го усвоила.

Според тоа меѓународен договор (*International treaty, traite international, tratado internacional, international Vertrag*) е договор што содржи еден или повеќе меѓусебно поврзани документи, кој во писмена форма го склучуваат субјекти на меѓународното право, односно држави и меѓународни организации, по правила на меѓународното право, без разлика на неговиот назив. Меѓународниот договор може да има различни имиња, како на пр. спогодба (*accord, agreement*), договор (*treaty*), пакт (*pact*), конвенција (*convention*), протокол (*protocol*), декларација (*declaration*) и слично, но и не мора да има посебно име, бидејќи за препознавање на меѓународниот договор не е потребно името, туку неговата содржина.

3.11.1. Видови договори

Во зависност од бројот на инволвираните страни, меѓународните договори се делат на *двестрани (билатерални)* и *повеќестрани (мултилатерални)*.

*Modus vivendi*⁶⁷ е привремен договор со цел постигнување краткорочно решение, бидејќи во дадениот момент постигнување трајно решение не е можно.

Џентлменски договор (Gentlemen's agreement) е назив за неформален договор помеѓу државни претставници на две или повеќе страни, со кој се уредува некое прашање. Ваквиот договор нема меѓународно обврзувачки карактер, туку неговата примена се темели на меѓусебна доверба меѓу преговарачите, како и на честа и одговорноста.

Усните меѓународни договори немаат меѓународно правен карактер, како ни договор постигнат помеѓу две страни од кои, едната не е субјект на меѓународната заедница.

⁶⁵ Врз основа на Хашките конвенции од 1899 и 1907 година основан е постојан арбитражен суд во Хаг

⁶⁶ Составена на 23 мај 1969 година во Виена, а стапила во сила на 27 јануари 1980 година

⁶⁷ Животен стил-латински

3.11.2. Специфики на договорите

Процесот на потпишување меѓународен договор има неколку фази (секоја од нив носи одговорност и последици), а започнува со преговори, потпишување, ратификација, па на крајот фаза на имплементација на договорот.

Предлог за создавање меѓународен договор обично поднесува надлежното министерство до владата. Меѓународен договор најчесто склучува највисокото тело на извршната власт во државата, во зависност од внатрешната политика, или друг орган посебно овластен за таа намена. Откако ќе се дговори текстот на договорот, преговарачите обично го парафираат, што значи согласување околу веродостојноста на текстот, додека за согласност од страна на државите за обврзување кон договорот се пристапува кон друга процедура. При потпишување „ad referendum“ потребна е потврда од страна на државата на која се однесува договорот. Доколку договорот е подложен на ратификација, потпишувањето на договорот има само ограничено значење.

Според формата меѓународните договори може да се поделат на преамбула-уводен дел во кој се наведуваат имињата на договорните страни и предметот на договорот. Потоа следуваат одредби што ја претставуваат содржината на договорот-меритиум, делот поради кој договорот се склучува. На крајот од текстот се завршните или административни одредби, каде што се утврдуваат датумот и начинот на стапување во сила на самиот договор, начинот на решавање на конфликтот, резервираност на договорот, приклучување од страна на други меѓународни субјекти кон договорот, службени јазици на договорот, начинот на ратификација, објавување на договорот и сл. Договорот обично завршува со датумот и местото на потпишување, потписи и печат на ополномоштените потпишувачи.

Завршен чин е ратификацијата, односно одобрување на договорот од страна на врховниот државен орган на државите потписнички. Меѓународниот договор стапува на сила во согласност со одредбите од него. Членот 102 од Повелбата на ООН предвидува сите меѓународни договори коишто ги склучуваат државите-членки на ООН, тие мора да ги пријават во Секретаријатот на ООН, кој ги објавува во посебна збирка на меѓународни договори, со што се избегнува негово непочитување, а од друга страна ако договорот не е пријавен државите не може да се повикаат на него пред Меѓународниот суд или кој било друг орган на ООН. Со објавување на договорот се избегнува и т.н. тајна дипломатија.

За извршување на одредбите од меѓународниот договор задолжено е највисокото извршно тело на државата. Меѓународниот договор престанува да важи во согласност со одредбите наведени во него (со истек на рокот, при исполнување на целта), како и врз основа на друг договор. Договорот може да се откаже доколку дојде до неисполнување на одредбите од него од една или друга страна, потписничка на договорот.

4. ПРОФИЛ НА ДИПЛОМАТСКИ ПЕРСОНАЛ

4.1. Профил на дипломатски персонал

4.1.1. Поим на дипломатскиот претставник

Според тоа што дипломатскиот претставник извршува широк спектар работи, пред сè претставување на својата држава, комуникација и преговарање, прибирање и пренос на информации, анализа и заклучување, подобрување на мирољубивата соработка и општо подобрување на сите подрачја, разбирливо е што се поставуваат високи барања при изборот и подготовката на дипломатот. За ова прашање и многупати е кажано и напишано, но основните барања се исти или слични во многу земји.

Дипломатскиот претставник е претставник на својата држава. Тој е иницијатор на активности и преносник на информации, дава свое мислење и предлози околу одредени прашања и претставува ориентир на својата влада околу донесувањето заклучоци.

Одовде, разбирливо е што дипломатскиот претставник мора да биде високо образован, да зборува странски јазици, мора да има широка политичка култура, да ја познава материјата на меѓународните односи и дејноста на службата за надворешни работи, да ги познава општествено-политичките односи, економските, историските, културните и сите останати релевантни фактори, обичаи и факти за својата земја, но и за земјата на прием, односно меѓународната организација кај која е акредитиран и нејзината дејност. Мора да биде добро информиран, способен за вешто преговарање (оттука и изразот дека „дипломатијата е уметност на можното“), да не лаже, да работи со елан, како и целосно добро да ја претставува државата.

Дипломатскиот претставник мора да има и други квалитети како што се сталожност, ораторски способности и способност за јавни настапи, како и внимателно слушање, ненаметливост, симпатичност, лежерност, толерантност. Социјалната приспособеност и комуникативност се неговите неизбежни особини, но современиот начин на живот бара брзина и ефикасност во комуникацијата, така што се напушта некогашната форма на дипломатска театралност и нагласена формалност. Исто така, од дипломатот се бара да биде космополит, како и да има тактичност и да биде љубезен.

Накучо кажано, дипломатот мора да биде „нормално лице“ со високи интелектуални и карактерни особини, односно лице коешто својата работа ја доживува како барана професија со одредени специфики.

Според тоа што една од главните функции на дипломатот е развивање дипломатски односи и соработка, неговиот однос кон државата на прием има посебна важност. Дипломатот треба реално да ги согледува приликите и одмерено да се поставува кон добрите и лошите страни и појави во државата на прием.

Од дипломатот, а посебно од конзулот односно од шефот на дипломатското претставништво, се очекува да ја заработи, односно да ја заслужи довербата од владата на државата на прием. Неговата евентуална одбојност кон државата домаќин, ќе го оневозможи неговото квалитетно извршување дипломатски функции. Од друга страна пак, тој не треба да претерува со симпатии кон државата на прием, бидејќи и ваквата емотивна врска претставува бариера во објективното и аналитичко одлучување.

Обично, по истекот на мандатот на дипломатите и на членовите на дипломатските и конзуларните мисии, кој обично трае од три до пет години, тие да се вратат во својата земја, и дури по една или повеќе години повторно да заминат на нов мандат во странство. Некои земји практикуваат нивните дипломати да останат два или три мандати во некоја земја, да се вратат во својата земја каде што поминуваат неколку години во министерството за надворешни работи, па пак да заминат во дипломатско или конзуларно претставништво. Во секој случај дипломатските претставници не смеат да изгубат духовен контакт со својата земја и добро би било нивниот мандат да се прекинува, нормално после завршувањето на еден дипломатски мандат, со престој во својата земја, со цел подобро разбирање на состојбите во својата, но и во земјата на прием.

Како претставник на својата земја, дипломатот е јавна личност, па во овој контекст, без оглед

за каква прилика станува збор, тој мора да го чува достоинството на својата држава, како и сопствениот дигнитет, истовремено почитувајќи ја власта, законите и обичаите на државата на прием. Наедно знаејќи дека секој негов јавен настап носи и одредена политичка тежина, тој мора внимателно и подготвено да настапува во јавноста.

Комуникацијата на дипломатскиот претставник треба да биде насочена, бидејќи во кој било круг на општеството, како официјални, така и неофицијални, може да биде извор на информации што може да го надополнат неговото знаење за одредени процеси, ставови и настани во државата на прием. Комуникацијата би требало да биде честа, но сепак со мерка.

Извештаите што ги испраќа дипломатот би требало да бидат корисни и со цел, реални и објективни, текстуално куси, но целосни, ажурни и точни, по можност со коментари или предлози. Додавање непроверени информации, „шминкање“ со нецелосни информации и др. се елементи што му штетат на квалитетното известување, како и на целокупната работа на дипломатот. Со оглед на тоа што дневно се испраќаат и добиваат купови хартија и документи, дипломатот би требало добро да размисли по кои прашања ќе известува и кому да му го достави извештајот. Од големо значење се упатствата од страна на службите на министерствата за надворешни работи, како и степенот на нејзината професионализација.

Она што особено треба да избегнува дипломатот е да се меша во внатрешните работи на државата на прием, да дава изјави поврзани со внатрешната состојба на државата на прием, освен ако тоа е договорено со неговата влада поради постигнување некоја надворешно-политичка цел. Исто така, дипломатот не би требало да се занимава со недозволени дејства, како и прибирање информации на илегален начин.

Сиве овие особини мора да ги поседува како самиот шеф на дипломатската мисија, така и останатите дипломатски претставници, но и нивните брачни другари, со оглед на тоа дека улогата на сопругата/сопругот е многу важна во дипломатскиот живот и тоа не само околу протоколот.⁶⁸

4.2. Образование и дипломати

Составен, но и важен дел претставува **образованието на дипломатските претставници**.

Во минатото се мислело дека дипломат може да биде кој било што поседува одредени способности, како што се општо образование, култура, ораторски способности, снаоѓање и сл. без потреба од стекнување со некои посебни знаења и дипломатски вештини. Со текот на времето ваквото сфаќање се напушта и се започнува со системско образување и подготовка на кадар за работа во службите за надворешни работи.

Први организирани форми за стручно усовршување на дипломатите се јавуваат уште во почетокот на XVIII век. Во Рим во 1701 година е основана папската дипломатска академија (Academia Pontificiae Nobili Ecclesiastici) каде што, по завршувањето на одредени студии и полагање квалификациони испити, идните папски дипломати дополнително биле образовани преку двегодишни студии.

Во Париз 1712 година е основана Академијата за политички студии (Academia Politique), чијашто наставна програма била насочена кон стекнување одредени знаења од областа на меѓународните односи.

Во Прусија 1747 година започнува систематско образование на пруските дипломати во посебна основана институција (Seminaire des Ambassadeurs) за таа прилика со тоа што наставата се изведувала на француски јазик, којшто во тоа време се користел како дипломатски јазик.

Во Виена австриската царица Марија Тереза во 1754 година ја формирала Ориенталната академија (Orientalische Akademie) првично заради школување на преведувачи и дипломатски и конзуларни претставници во Турција, за подоцна академијата да прерасне во центар за образование на дипломатите на Австро-унгарската монархија, како и за дипломати од останатите земји и да опстојува до денес⁶⁹.

⁶⁸ Уште во XVII век улогата на сопругата станува значајна, а со текот на времето сè повеќе. Но, самата професија останува „машка“ сè до појавата на маршалката de Guebriant, којашто во Полска го претставувала кралот Лудвиг IV, на кралскиот двор на Владислав IV Јагеловиќ.

⁶⁹ Берковиќ С., „Дипломација и дипломатска професија“, Загреб, 2006

Во денешно време кога секоја земја има своја респектабилна и ефикасна дипломатија, се обрнува големо внимание на стручното усовршување на дипломатскиот персонал. Повеќето земји, според своите можности, потреби и интереси, формирале одреден систем и институции за образование на своите дипломати и тоа не само на потенцијалните, туку и за усовршување на веќе постојните дипломати.

Во поголем број држави, дипломатскиот персонал се избира по пат на конкурси и соодветен приемен испит. Еден од условите е кандидатите да бидат на возраст од 23 до 30 години, меѓутоа и тука има исклучоци. На пр. во Франција горната старосна граница е 35 години, додека Англија воопшто нема возрастна ограничување.

Во Република Македонија старосната граница не е услов за избор на кандидати во дипломатско конзуларни претставништва.⁷⁰ Еден од условите којшто кандидатот мора да ги исполнува е да има завршено високо образование (најчесто правен, економски факултет или политички науки), но има земји кои и тука немаат поставено рестрикции, на пр. Франција, како и Република Македонија каде што, според Законот за надворешни работи на РМ од 2006 година во член 36- Услови и постапка за именување амбасадор стои:

Услови за именување

За амбасадор може да се именува лице ако ги исполнува следниве услови:

- да е државјанин само на РМ
- да има завршено високо образование
- активно да владее два странски јазика, од кои задолжително еден од јазиците во службена употреба во ООН. Доколку службениот јазик на земјата на прием е различен од јазиците во службена употреба на ООН, да има основни познавања од него
- да има стекнато високо дипломатско звање, во случај кога кандидатот за амбасадор е од составот на дипломатско-конзуларните службеници, односно да биде афирмирана личност во областа на надворешната политика и меѓународните односи
- да има здравствена и психофизичка способност
- да не е осудуван за кривични дела за кои е предвидена казна затвор од најмалку шест месеца, за кривично дело во врска со службена должност, или за друго кривично дело што го прави недостоен за амбасадор
- да има соодветен безбедносен сертификат

Со измените и дополнувањата на Законот за надворешни работи од 29.08.2008 година членот 36 став 1 алинејата 5 се менува и гласи⁷¹: „да не му е изречена казна забрана на вршење професија, дејност или должност“.

- Во ставот 2 зборовите: „две третини“ се заменуваат со зборовите: „една четвртина“, а зборот „највисоки“ се заменува со зборот „високи“.

- По ставот 4 се додава нов став 5, кој гласи:

- „Начинот за проверка на исполнетоста на условите од овој член на кандидатите за амбасадори го пропишува министерот.“

Законот за изменување и дополнување на законот за надворешни работи⁷² од 18.02.2013 година предвидува измени и тоа:

- Во членот 36 став 1, алинејата 3 се заменува со три нови алинеи, кои гласат:
- да поседува меѓународно признат сертификат за познавање англиски јазик, и тоа ако:
 - 1) се упатува на мандат во земја од англиско говорно подрачје да поседува еден од следниве сертификати: ЦАЕ (CAE), ИЕЛТС (IELTS), ТОЕФЕЛ (TOEFL), ТОЕФЕЛ ЦБТ (TOEFL CBT), ТОЕФЕЛ ИБТ (TOEFL IBT) или друг меѓународно признат сертификат за познавање на англискиот јазик издаден од европски или глобален јазичен тестатор, со ниво на познавање еквивалентно на Ц1 (C1) ниво на ЦЕФР (CEFR) и
 - 2) се упатува на мандат во земја од неанглиско говорно подрачје да поседува еден од следниве сертификати: ЦАЕ (CAE), ИЕЛТС (IELTS), ТОЕФЕЛ (TOEFL), ТОЕФЕЛ ЦБТ (TOEFL)

⁷⁰ Закон за надворешни работи на РМ од 2006г. Чл.36

⁷¹ Сл.Весник на РМ бр.107/2008, од 29.08.2008 година

⁷² Сл.весник на РМ бр.26/13

- СВТ), ТОЕФЕЛ ИБТ (TOEFL IBT) или друг меѓународно признат сертификат за познавање на англискиот јазик издаден од европски или глобален јазичен тестатор, со ниво на познавање еквивалентно на Б1 (B1) ниво на ЦЕФР (CEFR),
- да познава втор странски јазик различен од англискиот и тоа еден од официјалните јазици на Обединетите нации или на Европската унија на ниво еквивалентно на нивото Б1 на ЦЕФР (CEFR), што се докажува со сертификат издаден од јазично училиште и
 - да го познава службениот јазик на земјата на приемот, на ниво еквивалентно на нивото А1 на ЦЕФР (CEFR), што се докажува со сертификат издаден од јазично училиште најдоцна еден месец пред упатувањето на должност, ако службениот јазик на земјата на приемот е различен од јазикот наведен во алинејата 2 на овој став.“
 - Во ставот 4 во првата реченица точката се заменува со записка и се додаваат зборовите: „во согласност со одредбите од овој закон и Законот за работните односи“.

Примери

Германското Министерство за надворешни работи во дипломатска служба прима приправници до 32 - годишна возраст. Приправниците поминуваат соодветна тригодишна обука (введен дел од 6 месеци, практична обука во земјата од 6 месеци, обука во некоја правна установа од 7 месеци, практично оспособување во дипломатско-конзуларно претставништво од 12 месеци и завршен дел од 5 месеци). Приправникот се отстранува од подготвителната обука доколку во меѓувреме се покаже дека неговата личност или неговата здравствена состојба не соодветствуваат за служба во надворешни работи или пак ако се утврди дека поради недоволни заложби или слаби резултати нема да ја постигне целта. Интересна е информацијата на Министерството за прием на нови кандидати, во која се вели: „За да ги извршува своите задачи, Министерството за надворешни работи бара млади службеници кои се во состојба во Сојузна Република Германија и речиси сите други земји на планетава, под тешки животни услови, да совладат многу задачи, коишто бараат духовна мобилност, иницијатива, издржливост, енергија, способност за анализа, внимателност, афинитет за контакти и талент за однесување со луѓето“.⁷³ Еден од условите за вработување во германските дипломатски служби е и условот за престој и живот во тропските земји, кој мора да го исполнуваат сите кандидати.

Последниве неколку години низ светот се зголемува бројот на дипломатски академии и факултети за политички науки со насока дипломатија, но успешното завршување на овие школи не значи и сигурен влез во дипломатијата, така што сепак најголем број примени кандидати во повеќето држави се завршени студенти од правен, економски или факултет за политички науки. Франција на пример, ја има престижната Национална академија за администрација од која доаѓаат најголемиот број кандидати на елитните служби.

При приемот во дипломатско-конзуларната служба најчесто се полага и приемен испит: надворешна политика, меѓународно јавно право и познавање на уставот на територијалната држава, со проширена тематика на меѓународни односи, меѓународни организации, меѓународни економски организации и односи, меѓународно стопанско и приватно право, историја на дипломатијата и меѓудржавните односи, политичка географија, историја на цивилизациите и културите и многу други предмети потребни за пошироко образование на дипломатот.

Како тренд на изминативе неколку години, многу министерства, вклучувајќи го и македонското Министерство за надворешни работи, воспоставија интерни дипломатски академии кои главно ги посетуваат млади дипломати, но постојат и форми за дообразование и подготовка на стари дипломати, вклучувајќи и шефови на претставништва за своите престојни задачи во дипломатски или конзуларни мисии во странство.

⁷³ Auswaertigen Amt: Information ueber den hoeheren Auswaertigen Dienst, Konsularrecht, K.Hoffman-H.Glietsch, Percha 1979, T.40

4.3. Македонската дипломатија

Република Македонија следејќи ги модерните трендови, во 2008 започна со едукација на младите дипломати, преку еден модерен и ефикасен дипломатски тренинг, комбиниран со основните елементи на дипломатската теорија и практика.

Првите 24 државни службеници од МНР го положија дипломатскиот испит и добија дипломатско-конзуларни звања. Едукацијата ја вршеа искусни дипломати од редовите на Министерството за надворешни работи на Република Македонија, како и квалитетни, познати и признаени професори од повеќе универзитети. Новите македонски дипломати учеа од докажани професори и амбасадори, но ги слушаа и предавачите по меѓународни односи и дипломатија од Холандија и Турција. Многу од нив ќе бидат испратени и во странство за да ги учат тајните на дипломатската професија. Со нивната промоција практично започна реализацијата на проектот Дипломатска академија којашто во Македонија би требало да произведе професионални и непартиски дипломати.⁷⁴

Често пати овие академии ги посетуваат и службеници од други државни структури, односно одредени ресори кои се занимаваат со прашања поврзани со меѓународна соработка.

Големо внимание во текот на сите форми на ваквото образование се посветува на изучување на странските јазици, дотаму што во некои светски академии за дипломати се изучуваат и до педесеттина различни странски јазици, додека некои од нив се задоволуваат само со изучување на два или три светски јазици, упатувајќи ги своите кандидати да ги изучуваат помалку експлоатираните јазици во училишта за странски јазици. На многумина од вработените млади дипломати им се овозможува во текот на работењето да завршат во јавнообразовните институции дипломатска насока (факултет за политички науки со дипломатски смер или дипломатска академија, односно магистерски или докторски студии на овие факултети).

Некои од Министерствата покрај стручниот испит, бараат и полагање поодделни испити за виши звања (прв секретар или советник) кои се состојат од проучување на соодветна специфична материја или пак, одбрана на пишуван труд на одредена тема.

⁷⁴ <http://mfa.gov.mk>

5. БИЛАТЕРАЛНА ДИПЛОМАТИЈА

5.1. Дипломатски претставници во амбасадите

5.1.1. Поим и дефиниција

Според авторите коишто се занимаваат со дипломатската проблематика, најчесто дипломатската професија се дели на неколку вида и тоа на билатерална дипломатија, мултилатерална дипломатија и самит дипломатија или дипломатија на врвот. Покрај основната поделба постои поделба и на т.н. постојана или повремена дипломатија, односно *ad hoc* дипломатија.⁷⁵

Билатералната дипломатија е најстариот вид дипломатија, бидејќи уште во XVI век се воведени постојани дипломатски мисии со што започнува една нова ера во развојот на дипломатијата којашто во поранешните форми била само дипломатија на повремени претставници и *ad hoc* делегации.

Во денешни услови изразот „билатерална дипломатија“ значи комуникација што во кој било момент е ограничена на две страни, не определувајќи го притоа ниту начинот, ниту пак контекстот на комуникација.⁷⁶ Ова значи дека на пр. кога преку амбасадорот на Велика Британија во Москва или директно по телефон од Лондон до Руската влада се упати прашање. Билатерална дипломатија постои и кога во ООН британски и руски претставници заседаваат за прашања што службено не се на дневен ред, а ги засегаат само нивните две влади.

Со оглед на тоа дека според Виенската конвенција за дипломатски односи од 1961 година билатералната дипломатија е форма на односи помеѓу две држави што се воспоставуваат со нивна взаемна согласност⁷⁷ и се манифестира со постоење и дејствување на постојани дипломатски мисии, односно амбасади и конзулати, јасно е дека станува збор за водење конвенционална билатерална дипломатија. Оваа форма билатерална дипломатија според британскиот научник и дипломат Harold Nicolson уште се нарекува и „француски систем на дипломатија“ поради значајното влијание на Франција врз неговиот развој и постепената замена на латинскиот со францускиот јазик како службен дипломатски јазик.⁷⁸

Еден од функционалните пристапи на Виенската конвенција за дипломатски односи од 1961 година е тоа што на самиот документ му е придадена огромна важност, бидејќи овде по првпат се набројуваат вистинските функции на дипломатското претставништво. За првпат овде тоа е сторено во формален легален инструмент.⁷⁹

Според Виенската конвенција за дипломатски односи согласноста помеѓу две држави за воспоставување дипломатски односи може да биде во различна форма, како обична усна согласност, размена на ноти или писма, заедничко соопштение или во форма на меѓународен договор, во зависност од практиката на државите. Обично, во таа прилика се постигнува и согласност за отворање дипломатски мисии, иако тоа е следниот чекор, после согласноста за воспоставување дипломатски односи.⁸⁰

Неретко постојат случаи, кога само едната држава отвора дипломатска мисија во главниот град на друга држава, а другата држава, најчесто од финансиски причини, не отвора постојана мисија, најчесто акредитирајќи свој амбасадор во трета држава.

Но, дипломатските односи и отворањето на дипломатските мисии, пред сè зависат од значењето и обемот на проблематиката во односите помеѓу две земји, а не првенствено,

⁷⁵ Митиќ М., „Дипломатија“, Белград, 1999

⁷⁶ Berridge G. „Diplomacija, teorija i praksa“, Zagreb, 2004

⁷⁷ На Виенската конференција за дипломатски односи во 1961 година Чехословачка предложила да се утврди правото на државите да воспоставуваат дипломатски односи, што би значело дека согласноста од страна на државата на прием воопшто да не биде потребна. Предлогот е одбиен од страна на повеќето учесници, така што во Виенската конвенција за дипломатски односи е внесено, односно кодификувано постојното правило од меѓународното обичајно право, дека дипломатски односи може да се воспостават само со взаемна согласност на двете држави.

⁷⁸ Nicolson, 1954

⁷⁹ Denza, 1998

⁸⁰ Во науката постојат спорни ставови околу тоа дали постигнувањето согласност истовремено значи и отворање дипломатско претставништво. Така на пр. Фелтхам тврди дека се смета дека „постојани дипломатски односи постојат само ако има дипломатска мисија или уште посдобро, размена на дипломатски мисии

како што често се мисли од пријателските или помалку пријателските односи меѓу поодделни држави. Тоа најдобро го покажува фактот дека и во време на најзаострени односи, државите со обемна билатерална проблематика, особено соседни, ретко ги прекинувале дипломатските односи или ги затворале своите мисии. Влошувањето на политичките односи меѓу две држави, се манифестира преку други форми кои укажуваат на состојба во дипломатските односи. Тоа обично е повлекување на шефот на мисијата на покусо или подолго време (на реферирање или со директно укажување дека повлекувањето е поради влошување на односите), со намалување на рангот на шефот на мисијата на вршител на работи *ad interim*, отповикување на амбасадорот или прогласување на шефот на дипломатската мисија за *persona non grata* од страна на државата на прием.

5.2. Отворање дипломатска мисија

Воспоставување постојани дипломатски претставништва се остварува кога во согласност со член 2 од Виенската конвенција за дипломатски односи има заемна согласност помеѓу двете држави. Доколку тоа не се постигне во тој момент, тоа се прави, неформално, подоцна. Најчесто мисиите се отвораат истовремено и во двете држави. Може да се случи и дипломатските односи да бидат воспоставени, а државите да акредитираат амбасадори со седиште во трета држава.⁸¹

Дипломатски претставништва (мисии) се постојани претставништва на еден меѓународен субјект (државата на именување) којшто кај друг меѓународен субјект (државата на прием или меѓународна организација) извршува дипломатски работи, без разлика на неговиот ранг и рангот на шефот на тоа претставништво.⁸²

Виенската конвенција за дипломатски односи и Виенската конвенција за конзуларни односи, како што е спомнато погоре, дозволуваат варијации околу отворањето дипломатски мисии, според потребите и можностите на државите. Доколку не постои највообичаениот вид дипломатско претставништво, каде државата на именување испраќа свој дипломатски претставник во државата на прием, тогаш дипломатските работи може да се извршуваат преку:

- акредитација на дипломатски претставник којшто има седиште во друга држава (нерезидентен амбасадор)
- акредитација на висок дипломатски претставник како нерезидентен амбасадор (обично во повеќе држави од ист регион) со седиште во своето Министерство за надворешни работи (*ambassador at large*)
- по пат на постојано дипломатско претставништво на трета држава во државата на прием, ако претходно со тоа се сложиле третата држава и државата на прием

Понекогаш државите наоѓаат компромисно решение со тоа што отвораат постојано дипломатско претставништво во државата на прием, но со привремен вршител на должност (*charge d'affaires a.i.*) и нерезидентен амбасадор, со седиште во трета држава.

Државите членки на Комонвелт (Commonwealth) наместо амбасади и амбасадори, меѓусебно воспоставуваат т.н. високи претставништва (*High Commissions*) на чело со висок претставник (*High Commissioner*). Високиот комесар припаѓа на првата класа шефови на дипломатски претставништва и има задачи и овластувања исто како и амбасадор во амбасада.

Дипломатските претставништва на Светата столица Ватикан се делат на три основни групи:

- постојани претставништва,
- специјални мисии, под раководство на државниот секретаријат,
- мисии зависни од други конгрегации.

Во државите каде што Ватикан има регуларни дипломатски односи, има редовни дипломатски претставништва на чело со нунциј или пронунциј кои извршуваат дипломатски и апостолски должности. Апостолскиот нунциј⁸³ е постојан дипломатски претставник на Светата столица во државата на прием, а дипломатското претставништво што тој го води уште се вика

⁸¹ B. Sen: A Diplomat's Handbook of International Law and Practice, Third Revised Edition, Dordrecht 1988

⁸² Виенската конвенција за дипломатски односи ги употребува, на англиски јазик, називите „*diplomatic mission*“ и „*diplomatic agent*“ кои во превод на македонски јазик значат „дипломатско претставништво и дипломатски претставник“

⁸³ Lat. *nuntius*-гласник

и Нунцијатура. Нунциите по правило се бискупи, не припаѓаат на католичката хиерархија во земјата на прием и основна задача им е развивање дипломатски односи во земјата на прием и грижа за Католичката црква. Во многу од католичките земји, нунциј е доајен на дипломатскиот кор⁸⁴, а доколку не е така, тогаш Ватикан испраќа пронунциј⁸⁵.

Во државите со коишто нема воспоставено дипломатски односи, Ватикан испраќа апостолски легати задолжени за одржување на односите со локалната католичка хиерархија, со тоа што апостолските легати немаат дипломатски статус.

Советскиот Сојуз во 1928 година ги укинал сите разлики меѓу класите на дипломатски претставници и во својата дипломатска служба вовел „ополномоштен претставник“ односно само една класа, која постоела сè до 9 мај 1941 година кога со декрет е укината и повторно се воведени вообичаените класи амбасадор и дипломатски претставници, од причина што другите држави реагирале на воведената новост и третманот на „ополномоштениот претставник“ како да е вршител на должност.

Виенската конвенција за дипломатски односи во членот 21 ги наведува обврските на државата на прием, меѓу кои е и тоа дека земјата на прием треба на дипломатските претставници да им обезбеди соодветно сместување, како и соодветни простории за самото дипломатско претставништво. Но, оваа одредба се применува само во ситуации кога земјата испраќач има посебни тешкотии во наоѓање соодветни простории, додека во нормални ситуации ова прашање ѝ се остава да го реши земјата испраќач, како и сами да го уредат во согласност со позитивните законски норми на државата на прием.

5.3. Агреман

5.3.1. Постапки на именување

По добивањето согласност за отворање дипломатска мисија, следниот чекор е именување шеф на дипломатската мисија. Именувањето шеф на мисијата се соопштува јавно дури откако ќе се добие агреман⁸⁶ кој се бара по дипломатски пат, со вербална нота, со неформално писмено барање или усно, со задолжително давање биографски податоци за кандидатот.

Државата на прием не е должна да ги соопшти причините за одбивање, односно неиздавање на агреманот, а многу често тоа се прави и со изостанок на одговор на барањето што го доставила државата којашто акредитира. За време на Виенската конференција за дипломатски односи неколку делегации предложиле во конвенцијата да се одреди временскиот период во кој, државата кај којашто се акредитира би дала агреман, односно после кој временски период би се сметало дека агреман нема да биде издаден.

Постојат разни причини за неиздавање агреман, но најважна е состојбата на политичките односи помеѓу државите, којашто често може да дејствува на тоа кандидатот против кој државата на прием, лично нема никакви забелешки, да не му се издаде агреман.

Порано имало повеќе причини за не давање согласност за предложеното лице за шеф на дипломатска мисија предложен од страна на државата за прием, кошто со текот на времето биле надминати и изоставени (социјално потекло, вера, пол, брачна состојба, кривични дела и сл.). Со оглед на тоа дека Виенската конвенција за дипломатски односи пропишува дека членовите на дипломатскиот персонал може да се избираат и меѓу државјаните на државата на прием само со согласност на државата на прием, согласност што во секое време може да биде повлечена, што многу ретко се практикува во односот на останатите држави да регрутираат државјани на земјата на прием за дипломати во странски држави, а особено регрутирање на шефовите на дипломатските мисии. Бидејќи во таквите случаи покрај агреман треба да се добие и согласност, со оглед на тоа дека се во прашање државјани на државата на прием.

⁸⁴ Член 16 т.3 од Виенската конвенција за дипломатски односи го разгледува ова прашање

⁸⁵ Во последно време Ватикан акредитира нунциј и во земјите каде што нејзиниот дипломатски претставник не е автоматски доајен на дипломатскиот кор

⁸⁶ Agreement-француски, дозвола, одобрување

Постои правило поради потребата за обезбедување агреман при нивното издавање, од страна на државата на прием јавно да не се изнесуваат имињата на ново предложените амбасадори. Објавувањето на имињата на амбасадори во странска држава, без добивање агреман, се смета за игнорирање и навреда на таа држава, бидејќи нејзино е правото да се согласи или да го одбие тоа именување. Во историјата на дипломатските односи имало повеќе недоразбирање и незгоди во врска со непочитувањето на ова правило. Познат е случајот на англискиот амбасадор Kanning, чиешто предложување било разгласено во англиските весници во 1832 год, пред да се добие агреман од рускиот цар. Тоа било причина рускиот цар Николај да одбие да даде агреман на Kanning.

Причините за одбивање агреман се сосема ралични. Постојат причини што воопшто не се поврзани со личноста на предложениот шеф на мисија, што обично се случува при заладување на односите меѓу двете држави. Таков е примерот со Франција по признавањето на независноста на Алжир од страна на некои земји, меѓу кои и на тогашна Југославија, при што Франција ги „казнила“ овие земји со привремено одбивање на агреманот.

Од друга страна постојат многу примери за одбивање агреман поради „неподобност“ на кандидатот. Така, во 1970 година Ватикан одбил да прими жена како член на дипломатски претставници со образложение дека мора да биде маж, што три децении подоцна, во 1991 година се променило кога Ватикан дал агреман за првата жена амбасадор.

Кинеската влада одбила да даде агреман за американскиот амбасадор Bler, бидејќи во Сенатот ја напаѓал кинеската влада.

Саудиска Арабија исто така одбила да даде агреман на новоименуваниот амбасадор на Велика Британија, бидејќи имал еврејско потекло.

Низ времето назад, во југословенската практика имало повеќе случаи на одбивање агреман. На пример, пред повеќе од три децении, југословенското раководство било упорно да акредитира амбасадор во Бугарија од Македонија поради непризнавањето на македонската нација од страна на Бугарија. Кандидатот бил од тогашна СР Македонија, на што Бугарија воопшто не се согласувала. После подолг период на молчење, што во дипломатскиот јазик значи одбивање, Југославија инсистирала Бугарија да го прифати првоименуваниот кандидат, којшто Бугарија неволно конечно го прифатила. Меѓутоа, за цело време на мандатот, вратите за македонскиот амбасадор во Бугарија биле затворени⁸⁷.

Државата на прием не е врзана за дадениот агреман, бидејќи во секој момент може да го повлече, разбирливо ризикувајќи го влошувањето на односите со државата што акредитира. Се случува и државата што акредитира, по добивањето агреман, во меѓувреме да се откаже од својот кандидат за шеф на мисијата, поради различни околности: болест на кандидатот, откажување, настапување на некој настан што го прави компромитиран или недоличен за таквата функција. Во врска со давањето агреман, во дипломатското право постои и една непријатна појава што некои држави на прием сугерираат или инсистираат кај државата што акредитира за името на кандидатот кој треба да го предложат за шеф на дипломатската мисија во нивната земја. Така, Наполеон барал од Италијанската влада да го постави кнезот Нигар, а од турскиот султан да го постави Мехмед Џемил Паша за амбасадор во Париз. Токму ваквите барања на Наполеон довеле до тоа земјите на испраќање да не ги предложат наведените личности за нивни шефови на дипломатските мисии во Франција.

Ако во прашање не е самиот кандидат, туку одбивањето е последица на влошените односи, државата често применува реципрочни мерки, одбивајќи да даде агреман за новоименуваниот амбасадор на другата држава, да го повлече својот претходно даден агреман или да го прогласи амбасадорот на другата држава за *persona non grata*, со што дипломатските односи се намалуваат на ниво на вршителите на работите.

Последно средство при нарушени дипломатски односи меѓу две држави е прекин на дипломатските односи. За разлика од воспоставувањето дипломатски односи, кога е потребна согласност од страна на двете држави, во случај на прекин на дипломатски односи, тоа се врши еднострано, за што не е потребна никаква посебна форма или усогласување.

Прекилот на дипломатски односи автоматски значи и затворање на дипломатските мисии, за што најчесто се договара рок за кој членовите на мисиите се должни да ја напуштат територијата

⁸⁷ Митиќ М., „Дипломатија“, Белград, 1999 година

на државата на прием и за кој рок се преземаат мерки за селење на архивите и инвентарот на мисијата, односно просториите на мисијата (доколку се своина на именуваната држава).

Во случај кога е загрозувана безбедноста на луѓето во државата на прием, се практикува повлекување на сите членови на мисијата, а останува само еден член од административно-техничкиот персонал којшто ќе се грижи за имотот, инвентарот и архивата. На тој начин и без формалниот прекин на дипломатски односи се постигнува ефектот на затворање на дипломатската мисија.

Некои меѓународни, регионални, особено наднационални организации, на кои државите членки им пренеле дел од одговорностите од делот на надворешна политика (како на пр. Европската унија) обично за своите членки донесуваат заеднички одлуки околу признавање на државите, воспоставување и прекин на дипломатските односи, како и за повлекување на шефови, односно персонал на дипломатски мисии од некои држави, коишто се обврзувачки за сите држави членки.

Добивањето на агреманот е услов за доаѓање на шефот на мисијата во државата на прием.

Виенската конвенција за дипломатски односи предвидува можност повеќе држави да можат да акредитираат исто лице во својство на шеф на дипломатска мисија во некоја држава, освен ако на тоа не се противи државата кај којашто се акредитира.⁸⁸ Всушност, шефот на таквата дипломатска мисија треба да има посебен агреман за своето акредитирање, во поглед на секоја држава што ја застапува. Секоја од овие држави мора да даде агреман, согласност, дека нивните акредитивни писма во таа држава ќе бидат примени и со тоа е признато и нивното акредитирање.

Државите многу често бараат агреман со усна интервенција, по пат на редовни дипломатски канали, со доставување податоци за наименуваниот шеф на мисија (датум и место на раѓање, семејна состојба, образование и кариера, звање, одликувања и др), но не е невообичаено ниту формалното барање упатено со вербална нота. За вториот начин е непријатно тоа што во случај на одбивање да се даде агреман, останува писмена трага за тој непријатен настан, не само за личноста во прашање, туку и за политичките односи помеѓу односните држави. Затоа многу автори на дипломатски прирачници препорачуваат агреман да се бара по устен пат и одговорот што следува да биде устен. Во поглед на воените, поморските или воздухопловните аташеа, Виенската конвенција предвидува државата во која се акредитира да може да побара нивните имиња однапред да бидат соопштени поради издавање согласност. За останатите членови на мисијата, освен за шефот на мисијата и воените извршители, државата што акредитира по дипломатски пат (обично две до три недели пред стапување на должност, односно пред заминување од државата од која се акредитирани) им соопштува на државите во кои тие се акредитирани или треба да се акредитираат, имиња и основни податоци за одредени членови, со цел да им се даде можност на државите во кои тие се акредитирани или треба да се акредитираат, да го испитаат прифаќањето на тие лица, односно да ги прогласат за *persona non grata* - непожелни личности доколку веќе се наоѓаат во земјата на прием или да не им одобрат издавање агреман доколку се очекува да пристигнат.

По доаѓањето, шефот на дипломатската мисија врши предавање на копии од акредитивните писма на министерот за надворешни работи или на неговиот заменик, а министерството за надворешни работи организира предавање на акредитивните писма на шефот на државата доколку станува збор за амбасадор, по што се организира свечено предавање на акредитацијата.

Секоја држава има посебен церемонијал во поглед на чинот на предавање на акредитивот, посебно државите монархии каде што церемонијалот обично е многу поширок и формален. Предавањето на акредитивните писма вобичаено е проследено со куси говори на шефот на мисијата и домаќинот после кои обично во кабинетот на шефот на државата се организира мини

⁸⁸ Холандија и Луксембург, 1964 год., склучиле договор за соработка на полето на дипломатско застапување, односно дипломатски претставник на Холандија биде акредитиран и од страна на Луксембург како и дипломатскиот претставник на Холандија го презема застапувањето на интересите на Луксембург. Швајцарија со договорот од 1919 год, ги застапувала интересите на Лихтенштајн. Италија со договорот од 1939 год., ги застапувала интересите на Сан Марино.

прием. Предавањето на копиите од акредитивното писмо на шефот на мисијата на министерот за надворешни работи, вообичаено се одвива во поедноставна постапка и церемонијал, отколку онаа кај шефот на државата.

Виенската конвенција за дипломатските односи ја обврзува државата што акредитира, претходно тоа да го нотификува во Министерството за надворешни работи на земјата на прием кај којашто се акредитира именувањето на членовите на дипломатската мисија, нивното доаѓање и конечното заминување или престанок на функцијата во мисијата, доаѓањето и заминувањето на приватна послуга којашто е во во служба на споменатите лица. Во зависност од бројот на членовите на дипломатскиот кор, составена е и структурата на таа мисија.

На почетокот на секоја календарска година дипломатските мисии на Министерството за надворешни работи на земјата на прием треба да достават листи за протоколот на целиот дипломатски и недипломатски персонал, приватната послуга, како и листа за лица државјани или резиденти на земјата на прием коишто се вработени во дипломатското претставништво.

Во зависност од практиката на државата на прием, во согласност со член 13 од Виенска конвенција за дипломатски односи, се смета дека шефот на дипломатската мисија ја презел својата функција во државата во која се акредитира штом достави акредитивно писмо или штом го нотификува своето доаѓање и достави копија од акредитивното писмо кај министерот за надворешни работи на државата на прием.⁸⁹

Виенската конвенција за дипломатски односи точно утврдила дека оваа практика мора да се применува на единствен начин, што значи дека кон шефовите на мисија мора да се применува еден од гореспомнатите критериуми.

Конвенцијата, исто така, изричито утврдува и дека редоследот на поднесувањето на акредитивното писмо или копија од писмата се одредува исклучително според денот или часот на доаѓање на шефот на мисијата, така што тој редослед не може да се одвива по ниту кој друг критериум.⁹⁰

Редот на првенство на шефовите на дипломатските мисии, односно презеанс се одредува според класата на којашто ѝ припаѓаат, а внатре во редот на секоја класа, според денот и часот кога ги презеле своите функции во државата во која се акредитирани, Виенската конвенција за дипломатски односи го потврдила правилото засновано на суверено еднакви држави прифатена уште на Виенскиот конгрес 1815 година.

Дипломатската историја бележи многу примери на игнорирање, односно непочитување на ова старо обичајно правило во некои држави, кога не само вистинската положба на дипломатските претставници на одредени држави, туку дури нивниот презеанс се приспособувал на политичките потреби и интереси. Пример за тоа се претставникот на СССР во 30-тите години на 20-тиот век во Кина и во некои други држави, како и презеансот на претставникот на Југославија во СССР.

Во поглед на одредувањето на презеансот постојат некои правила релевантни за некои случаи. Така, обновата на акредитивите на шефот на дипломатската мисија од страна на државата којашто акредитира поради уставните промени во таа држава, не влијае на редот на првенство којшто односниот претставник веќе го има, ако е во прашање иста класа. Меѓутоа, ако е во прашање подигнување или намалување на рангот односно класата, шефот на мисијата добива нов презеанс. Кај именувањето на едно лице за дипломатски претставник во повеќе земји, можно е во една држава да биде амбасадор, во друга пратеник или вршител на работите, што во практиката се избегнува, но не е исклучено. Слична ситуација може да настане и кога едно лице ќе биде акредитирано од повеќе држави во една држава и тоа во различни класи и на различни датуми.

По правило, во државата кај којашто се акредитира, тој го задржува презеансот по највисока класа, зависно од датумот на акредитирање, односно доаѓањето во таа класа.

Поради тоа што различни држави и во различни престолнини имаат мисии кои ниту по големина, ниту по функција не се исти, не постои универзална шематска организација и структура на дипломатска мисија ниту за една држава.

Постојат и т.н. „one man missions“ до мисии кои бројат и преку илјада членови, многу поголеми и од министерствата за надворешни работи на повеќето од државите во светот.

⁸⁹ Прилог: Пример на акредитивно писмо, англиска верзија

⁹⁰ Презеанс- ред на првенство

Виенската конвенција за дипломатски односи во својот член 11 предвидува бројот на дипломатскиот персонал во дипломатската мисија да се движи во граници на она што се смета за разумно и нормално, со оглед на околностите и условите коишто владеат во таа држава, како и на потребите на мисијата за која станува збор, доколку ова прашање не е решено со билатерален договор склучен помеѓу земјата на прием и земјата на испраќање.

Во следниот член од истата Конвенција, предвидено е државата на прием во исти граници и без дискриминација да одбие да прими службеници од одредена категорија. Овој член претставува корекција на претходниот член од причини да не доаѓа до злоупотреба на бројноста на членовите на една дипломатска мисија.

Во дипломатската практика, прашањето на бројот на дипломатскиот персонал, одвреме - навреме станува топ прашање по кое се дебатира, а секогаш во позадина се прашањата на заладување на односите помеѓу две држави или пак некои недозволен начини на прибирање информации - шпионажа. Таков е случајот од 1968 година, кога Англија го покренала прашањето за бројот на членовите на дипломатската мисија на тогашниот Советски Сојуз, дипломатска мисија којашто броела 67 членови, додека англиската дипломатска мисија во Советскиот Сојуз броела 40 членови на дипломатската мисија, поради што англиската влада во конкретниот случај барала да се примени чл. 11 т.2 од Виенската конвенција за дипломатски односи каде се предвидува правилото на реципроцитет. Во конкретниот случај на поставеното прашање за бројот на дипломатскиот персонал се работело за шпионска афера на советските дипломати стационирани во Лондон.

Владата на Габон, во 1973 година на сите дипломатски мисии акредитирани кај нив, им наредила максималниот број на членовите на дипломатските мисии да го сведат на максимум десет члена.⁹¹ И покрај различните ставови и интереси, Виенската конференција за дипломатски односи сепак се определува за опцијата последниот збор во однос на бројот на членови на мисијата да го има државата на прием, односно државата во којашто се акредитира, затоа што таа определува, а тоа се смета за разумно и нормално во согласност со околностите и условите што владеат во таа држава и во согласност со потребите на мисијата.

Сосема разбирливо е дека сè поголемиот број земји, со голем број членови во своите дипломатски мисии, да имаат интерес одлучувањето за бројот на членовите на мисијата да не се препушти да се одредува исклучително од страна на земјата на прием. При ратификацијата на Виенската конвенција за дипломатски односи, претставникот на меѓународно - правната комисија од Советскиот Сојуз изразил одредена резерва: „Тргувајќи од принципот на рамноправност на државите, СССР смета дека во случај на спор во однос на прашањето за бројот на членовите на дипломатската мисија, тоа прашање треба да се решава во договор меѓу државата што акредитира и државата на прием. Меѓународната правна доктрина на СССР исто така барала решението во Виенската конвенција за бројот на членови на дипломатската мисија дека не се против начелото за рамноправност на државите, ниту пак дека се против предложениот карактер на дипломатските односи, затоа што државата која акредитира и која не е помалку заинтересирана од државата на прием за ова прашање е целосно лишена.

Мисиите, особено во поважните престолнини, се поделени во сектори или одделенија, во зависност од тоа со која проблематика се занимаваат.

Три сектори, односно одделенија се класични и постојат во сите дипломатски мисии:

1. политичко,
2. економско и
3. конзуларно.

Со нив раководат дипломати, обично со највисок ранг после шефот на мисијата. Во самите сектори-одделенија може да има и по десетмина членови на дипломатски, административен и технички персонал.

Во државите кои прифаќаат воени претставници, едно од редовните одделенија на дипломатската мисија е Бирото на военото аташе, со еден или повеќе воени претставници.

⁹¹ Во согласност со Виенската конвенција за дипломатски односи, обврска на државата на прием е на сите дипломатски претставништва и нивниот дипломатски персонал да им обезбеди безбедност. Од ова произлегува дека малите земји вложуваат големи напори за обезбедување безбедност на големиот број акредитирани дипломатски претставници кај нив.

Во зависност од големината на мисијата и природата на односите со државата на прием, некои мисии имаат и билатерално одделение за соработка во областа на науката, земјоделството, образованието и др.

5.4. Персонал на дипломатска мисија

5.4.1. Поим и дефиниција

Во согласност со првиот член од Виенската конвенција за дипломатски односи направена е јасна дистинкција помеѓу членови на дипломатскиот персонал и другите категории на членови на мисијата. Во генерална смисла, дипломатскиот статус е доделен само на функционерите коишто ја вршат дипломатската функција.

- *шеф на мисијата* - означува лице коешто државата на акредитација го овластила да работи во тоа својство;
- *член на мисија* - означува шеф на мисија и членови на персоналот на мисијата;
- *членови на персоналот на мисијата* - означува членови на дипломатскиот персонал, административниот технички персонал и членови на послужниот персонал;
- *член на дипломатски персонал* - означува член на персоналот на мисијата со дипломатско својство;
- *дипломатски агент* - означува шеф на мисија или член на дипломатскиот персонал на мисијата;
- *член на административен и технички персонал* - означува членови на персоналот на мисијата коишто се вработени во административната и техничката служба на мисијата;
- *член на послужниот персонал* - означува членови на персоналот на мисијата коишто се вработени на послужните должности во мисијата;
- *приватна послуга* - означува лица во приватната служба кај некој член на мисијата, коишто не се службеници на државата којашто акредитира.

Под дипломатски персонал се подразбира шефот на дипломатската мисија и членовите на персоналот на мисијата коишто имаат дипломатско својство, односно оние лица кои државата којашто акредитира ги пријавила како такви, а државата на прием изречно ги прифатила во тоа својство и ги вnelа во дипломатската листа, штовообичаено се води во Министерството за надворешни работи на земјата на прием.

Истото министерство на тие лица им издава посебна легитимација врз основа на која, тие на територија на државата на прием го докажуваат нивното својство коешто истовремено повлекува уживање на одреден дипломатски имунитет и привилегии. Сите овие лица имаат вообичаени дипломатски звања, почнувајќи од звањето

- вонреден и ополномоштен амбасадор,
- амбасадор како член на мисијата,
- ополномоштен министер,
- советник,
- прв секретар
- втор секретар
- трет секретар и
- аташе како најниско дипломатско звање.

Припадници на воената дипломатија, односно воените аташеа обично имаат свои вообичаени воени звања (генерал, полковник, мајор капетан) во зависност од тоа дали ја претставуваат војската на државата којашто акредитира во целина, или пак некои нејзини родови. Помалите држави кои вообичаено имаат и помали дипломатски мисии доколку во своите рамки имаат и свои претставништва, генерално имаат еден воен аташе и негов заменик, додека поголемите држави имаат претставници за сите поважни родови на војската.

Листата на составот на мисијата (diplomatic list) се испраќа до Министерството за надворешни работи на земјата на прием.

Во Виенската конвенција прифатено е решението дека за дипломатски претставници по правило се именуваат државјани на државата којашто акредитира, а именувањето на странски државјани може да биде само исклучок под одредени услови коишто ги обесхрабруваат државите да го практикуваат таквиот чин.

Членовите на семејствата на дипломатски персонал ги сочинуваат брачниот другар и децата (до одредена старосна возраст и во зависност од вработувањето студиите и сл.) како и останатите членови на потесното семејство коишто живеат со нив во заедничко домаќинство.

Покрај дипломатскиот, Виенската конвенција познава и својства на административен и технички персонал (технички секретари, сметководители, архивари).

Покрај административниот и техничкиот персонал којшто има соодветни привилегии и имунитет, посебна положба имаат и членовите на прислужниот персонал на дипломатската мисија (градинари, готвачи, келнери, возачи).

Шефот на дипломатската мисија раководи со целата мисија и тој претставува номинален раководител на сите служби и сите членови на мисијата, со тоа што одговорноста на одредени членови на мисијата, особено на оние служби кои не припаѓаат на апаратот на министерството за надворешни работи, од различен интензитет.

Особено чувствителен е односот на шефот на дипломатската мисија со претставникот на воената и разузнавачката служба, коишто се непосредно подредени на својата „центра“ што може да предизвика негативни последици не само во меѓусебните односи на одредени членови на мисијата, туку и во однос на државата во којашто се акредитирани.

Според американската литература, се тврди дека и покрај напорите на неколку претседатели на САД, сè уште нема решение за шефот на мисијата да биде вистински раководител на сите служби застапени во дипломатската мисија.

Вршителот на работите (adinterim) е дипломатски службеник со највисок ранг во мисијата којашто привремено работи како шеф на мисијата во случај местото на шеф не е потполнето или ако шефот на мисијата е спречен да ја извршува должноста (привремена отсутност од земјата, одмор, болест и др.). Според правилата на обичајното право што ги прифатила Виенската конвенција за дипломатски односи, името на вршителот на работите се соопштува на министерството за надворешни работи од страна на шефот на мисијата и во случај на негова спреченост, министерот го акредитира.

Пред усвојувањето на Виенската конвенција за дипломатски односи можело во отсуство на амбасадорот, кој било дипломат во мисијата да можеда се постави за „вршител на работите“ од редовите на административно-техничкото одделение, со тоа што тој не би бил рамноправен вршител на работи.

Виенската конвенција поставила ново изменето правило. Така, во случај кога во државата каде што се акредира нема ниту еден член од дипломатските претставници, државата којашто акредитира може во согласност со другата држава, да одреди член од административното или техничкото одделение да управува со тековните административни работи на мисијата. Ваквото поставување е само привремено решение што се практикува до доаѓањето на шефот на мисијата или поставување, односно преместување на член од дипломатските претставници којшто би ја преземал улогата на вршител на работите или е знак на манифестирање на тешко нарушување на дипломатските односи, кои формално не се прекинуваат и дипломатската мисија не се

затвора, но нејзината работа, а со тоа и вистинските дипломатски односи со државата кај која се акредитира се „замрзнуваат“. Тоа понекогаш може да значи и последна фаза пред прекинот на дипломатските односи и затворање на дипломатската мисија.

Инаку, во Комисијата на ОН за меѓународно право во изработката на нацртот на Виенската конвенција за дипломатски односи многу детално е разработена ситуацијата за дипломатските претставништва во кои работи само еден дипломат, односно кој останува извесно време само со членови на амбасадата од административно-технички карактер. Владата на Данска поставила прашање за дипломатски претставништва кои остануваат без дипломатски претставници, и предлагаат во тој случај административниот службеник да се прифати како лице коешто извршува работи на мисијата.

Некои држави имаат практика во случај на финансиски тешкотии, а со цел и заштеда на финансиски средства, наместо амбасадор, како шеф на мисијата на определен временски период да поставуваат вршител на работите (adinterim), што кај органите на државата кај кои се акредитира создава впечаток на незадоволство или игнорирање, а понекогаш може сериозно да ги загрози меѓусебните политички односи.

Поради тоа се препорачува вршителите на работите како шефови на дипломатската мисија да се поставуваат само таму каде што постои определена потреба: да се манифестира незадоволство, односно загрозување на односите, а потребата за намалување на плата и финансиска заштеда ќе се решава на начин како што прават многу држави - ќе се поставуваат формално за амбасадори луѓе кои се наоѓаат пониско на хиерархиската скала (ополномоштени министри или советници), чишто лични приходи не мора да бидат еднакви на номиналниот личен доход на амбасадорите. На тој начин политичките односи меѓу две држави се чуваат од непотребни потреси што можат да ги предизвика поставувањето вршители на работите како шефови на мисиите.

Разликата помеѓу амбасадорот и вршителот на работите како шеф на дипломатска мисија не е само формално, туку и суштинско, што го потврдува практиката на многу држави, дека вршителите на работи имаат многу помал и ограничен пристап до органите на државата, отколку акредитираните амбасадори. Инаку поделбата на шефовите на мисии на класи не влијае на нивните формални овластувања за застапување ниту на правата и привилегиите освен на правата на првенство (prezeans) и церемониите врзани со презеансот.

Еден вид дипломатија што со децении има своја специфика и централа надвор од министерството за надворешни работи е воената дипломатија. Сите дипломатски мисии немаат воени претставници, односно воен аташе, туку само државите кои взаемно се согласиле околу приемот на воен аташе. Воениот аташе обично е претставник на вооружените сили на државата што именува, а нивната основна функција е врска со вооружените сили на државата на прием, соработка во областа на одбраната и вооружените сили што обично се одвива во рамките на степенот на развиеност на политичките односи помеѓу двете држави.

Контактите помеѓу државата на прием и државата што именува обично се одвиваат преку министерството за одбрана, за разлика од останатата комуникација што се одвива преку министерството за надворешни работи.

Воената дипломатија, којашто често се нарекува и легална шпионажа, има значаен придонес во вкупното развивање и унапредување на односите меѓу двете држави, овозможувајќи контакти, соработка, па и поблиски односи меѓу вооружените сили на две држави.

Воената дипломатија претставува поширока дејност отколку само воени претставници во дипломатската мисија. Нејзината дејност почнува од врвот на воените сили на една земја, па сè до различните посебни видови соработка преку воени економски претставништва, специјални воени мисии и воени комисии.⁹² Воениот аташеа учествуваат во сите активности организирани од страна на дипломатската мисија, но и тие организираат приеми за претставници на вооружените сили, странски воени аташеа.

Во дипломатската листа, воените претставниците обично се пријавени после шефот на мисијата и неговиот заменик (кој е ад интерим), бидејќи воените аташеа, по правило никогаш не го заменуваат шефот на мисијата во негово отсуство.

⁹² Милан Зечевиќ, Военa дипломатија, Белград, 1990 година

5.5. Дипломатски кор

5.5.1. Поим и дефиниција

Шефовите⁹³ на дипломатските мисии, акредитирани во една иста држава го сочинуваат *Дипломатскиот кор (Corps Diplomatique)*. Во поширока смисла, дипломатскиот кор ги опфаќа сите претставници на дипломатската мисија.

Дипломатскиот кор понекогаш настапува како целина, главно на свечености и церемонии, како и во врска со дипломатските овластувања. Активностите на дипломатскиот кор може да имаат политичка важност, но и големо значење внатре во самиот дипломатски кор.

Дипломатскиот кор им дава заедничка заштита на сите членови, како и одбрана на привилегиите што им следуваат на дипломатските претставници во согласност со Виенската конвенција за дипломатски односи.

Во Виенската конвенција за дипломатски односи, децидно е наведено дека државата на приемот не смее да прави никаква разлика помеѓу шефовите на мисиите врз основа на нивната класа. Државата на приемот, може да прави разлика помеѓу шефовите на мисиите само во поглед на пресеансот. Во практиката, протоколарно тоа значи дека еден шеф на мисија во ранг на пратеник во пресеансот не може да биде пред шефот на мисијата во ранг на амбасадор, без оглед колкав временски период на служба има поминато во државата на приемот.

Дипломатскиот кор претставува една целина и недопуштено е државата на прием дипломатскиот кор да го дели во помали групи во однос на квалификациите на дипломатските претставници.

Дипломатскиот кор го предводи доајен⁹⁴ односно шеф на мисија од највисок ранг, којшто прв го има предадено акредитивното писмо. Од ова правило има исклучоци во одреден број држави кај кои традиционално нунциј (титуларен надбискуп кој припаѓа на католичката хиерархија на државата во која ја врши функцијата) има предност пред сите амбасадори, а наедно е и доајен на дипломатскиот кор.

Соопштенијата од заеднички тип што Министерството за надворешни работи сака да им ги достави на шефовите на дипломатските мисии, секогаш се доставуваат посредно преку доајенот на дипломатскиот кор што ги доставува до шефовите на мисиите.

Должноста на доајенот е да обезбеди единство на дипломатскиот кор и да одржува коректни односи помеѓу неговите членови. Во извршувањето на неговите задачи, посебна улога има и сопругата на доајенот на дипломатскиот кор. Исто така, доајенот е посредник помеѓу дипломатскиот кор и владата на државата на приемот кај која се акредитирани членовите на дипломатскиот кор. Тој може, на барање на останатите членови на дипломатскиот кор, да преземе мерки со кои ќе обезбеди единечна или групна заштита на членовите на дипломатскиот кор, со цел почитување на нивните права, привилегии и имунитет.

Дипломатскиот кор нема само церемонијална функција. Тој претставува еден вид работно тело коешто има за задача да се грижи за проблемите на дипломатите во главниот град на државата на приемот преку кој државата што акредитира има посебен соговорник, односно партнер во областа на статусните и животните проблеми на својот персонал, презентирани преку доајенот на дипломатскиот кор. Дипломатскиот кор често истапува и како единствено тело кон државата на приемот во вид на барања преку колективни ноти или на друг начин, или поради изразување заеднички протест кон владата на државата кај којашто се акредитирани.

Дипломатскиот кор има внатрешни активности што се насочени во насока на развивање на општествените врски меѓу своите членови, подобрување на тие врски со државата во којашто се акредитира, но многу често настапува како целина во однос на органите на државата во која се акредитира, како во церемонијалните прилики (свечености, приеми), така и во случаите на заеднички демарш кон државата на прием. Во случај на професионални интереси на дипломатите во државата во која се акредитира, дипломатскиот кор се појавува како носител и претставник на заедничките интереси на сите дипломати и во таа функција работи според нејзините органи.

⁹³ John R. Wood и Jeean Serres

⁹⁴ Franc. doyen

На чело на дипломатскиот кор се наоѓа доајен којшто по правило е најстар по ранг шеф на дипломатската мисија, прв по презеансот. Но, има и отстапувања од тоа правило.

Слично право на првенство во дипломатскиот кор обезбедувале и поранешните колонијални сили кон некогашните колонии. Така, Ирак со стекнување на независноста, на шефот на дипломатското претставништво на Велика Британија му ја признала положбата доајен на дипломатскиот кор. Иста таква положба Велика Британија стекнала во 1936 год. во договорот со Египет.

На ист начин се одредува редот на првенство (prezeans) и помеѓу дипломатските претставници на втората и третата класа. Тоа значи дека повисоката класа секогаш има предност над пониската, без разлика на датумот на стапување на должност, а во рамките на истата класа одлучувачки и единствен критериум е датумот на стапување на должност. Привремените вршители на работите, односно *ad interim* доаѓаат после вршителите на работите - шефови на претставништвата (често наречени постојани вршители на работите или *enpied*). Помеѓу привремените вршители на работите, редот на првенство се одредува според датумот на нотификација на привременото преземање на должноста. По истиот ред оди и редот на првенство на брачните другари на дипломатските претставници. Ситуацијата е малку посложена кога дипломатски претставник е жена.

Постои дипломатски кор во поширока и во потесна смисла.

Во потесна смисла него го сочинуваат само шефови на дипломатската мисија во една држава, без разлика на својата класа.

Во поширока смисла, дипломатскиот кор го сочинуваат сите членови на дипломатскиот персонал, односно сите членови на дипломатските мисии со дипломатско својство, запишани во тоа својство во дипломатската листа на МНР на државата во којашто се акредитира. Кон членовите на дипломатскиот кор се приклучуваат и членови на нивните семејства кои уживаат дипломатски имунитет и привилегии.

Дипломатскиот кор не е правно лице, но многу често може колективно да настапува, посебно пред властите на државата во која се акредитирани. Понекогаш може да има и посебни функции во поединечни области, што зависи од меѓународните договори, како што е случајот во областа на мирното решавање спорови, каде што членовите на дипломатскиот кор во Хаг од државите потписнички на Хашката конвенција за мирно решавање на спорови од 1899, односно од 1907 година, истовремено го сочинуваат административниот совет на постојаниот Арбитражен суд.

Поради разликите во гледиштата за дипломатскиот кор како институција, неговиот состав, функции и овластување, во Виенската конвенција за дипломатски односи изостанала одредбата за дипломатскиот кор.

Иако воените аташеа спаѓаат во дипломатскиот кор во поширока смисла, во сите држави странските воени претставници го формираат т.н. кор на воените аташеа. Доајенот на корот на воените аташеа вообичаено е воениот аташе кој е најдолго во тоа својство на должност во државата на прием, без разлика на неговиот чин. Корот на воените аташеа понекогаш настапува издвоено од општиот дипломатскиот кор со оглед на неговата специфичност.

5.6. Дипломатска листа

И покрај тоа што формално државата ја застапува акредитираниот шеф на дипломатското претставништво или во негово отсуство *ad interim*, од разновидноста на дејствување на дипломатското претставништво произлегла потребата во него да постојат и други дипломатски претставници, односно членови на дипломатското претставништво, кои исто така имаат дипломатски статус и настапуваат во службени контакти со претставници на државата на прием.

Шефот и членовите на дипломатското претставништво коишто имаат дипломатски статус се нарекуваат дипломатски претставници.⁹⁵

Државата што испраќа по свој избор ги именува членовите на дипломатското претставништво, земајќи предвид да не се надмине прифатливиот број претставници кон

⁹⁵ Виенската конвенција за дипломатски односи ги именува шефот и таквите членови на дипломатското претставништво „дипломатски агенти“

државата на прием и нормално никој од именуваните членови да не е *persona non grata*. Исто така, државата што именува, сама го одредува правото на првенство во состав на дипломатското претставништво.

Членовите на дипломатското претставништво уште се нарекуваат и дипломатски персонал, односно концептуален персонал. Тоа обично се кариерни дипломати, коишто се рангираат на ополномоштени министри, министри советници, советници, прв, втор и трет секретар или аташе, како и дипломатски персонал во поширока смисла како што се воен аташе, културен и др.

Според тоа, првенството, односно рангот на дипломатските преставници е следниот:

- папски нунциј (кој автоматски е и доајен на дипломатскиот кор)
- амбасадор, прунунциј или други шефови на дипломатското претставништво со иста позиција

- постојан вршител на должност
- привремен вршител на должност⁹⁶
- ополномоштен министер или министер
- министер советник
- советник
- прв секретар
- втор секретар
- трет секретар
- аташе (*franc. attache*)⁹⁷

Од друга страна, во согласност со Виенската конвенција за дипломатските односи од 1961 година се потврдува постоење на три класи дипломатски претставништва и за сите нив се користи ист назив, односно шеф на мисија. Тоа е личност „испратена од државата и овластена да работи во тоа својство“.

Шефовите на мисиите се делат на три класи:

- *Амбасадори и нунции* (акредитирани кај шефот на државата)
- *Пратеници министри и интернунции* (акредитирани кај шефот на државата)
- *Вршители на работа* (акредитирани кај министерот за надворешни работи)

Државите договорно одредуваат во која класа ќе припаѓаат шефовите на нивните дипломатски мисии. Денес во практиката на сè повеќе држави има класа амбасадори, многу мал дел вршители на работи, а класата на пратеници со децении е веќе исчезната.

Сите дипломатски претставници по правило би требало да се државјани на државата што ги именува, освен ако државата на прием не дала согласност дека за член на дипломатските претставници може да биде именуван и државјанин на државата на прием, која може да ја повлече во кое било време.

Во согласност со член 10 од Виенската конвенција за дипломатски односи, Министерството за надворешни работи во државата на прием треба да го нотифицира именувањето на членовите на дипломатскиот персонал во дипломатското претставништво, нивното доаѓање и конечно заминување или престанок на нивните должности во дипломатското претставништво, како и доаѓање и заминување на членовите на семејството на дипломатските претставници. Истото министерство на тие лица им издава посебна легитимација на основа на која на територијата на државата на прием го докажуваат нивното својство кое истовремено повлекува уживање на одредени дипломатски имунитети и привилеги.

Сите овие лица, односно членови на дипломатското претставништво коишто имаат дипломатски статус, мора да бидат пријавени во земјата на прием и од неа да се прифатени и воведени во т.н. дипломатска листа. Дипломатската листа обично се објавува на почетокот на годината, од страна на Министерството за надворешни работи на државата на прием, а

⁹⁶ Многу држави како САД, Велика Британија, однапред одредуваат и заменик-амбасадор кој е втор по редот на првенство во дипломатското претставништво-Deputy Chief of Mission, Deputy Head of Mission

⁹⁷ Потребно е да се истакне разликата меѓу звањето аташе-како најмлад дипломатски претставник и на пр.воен аташе кој е рангиран на ниво на советник

истата наредени по абецеден ред ги содржи имињата на државите што именуваат, како и меѓународни организации со имињата на членовите на дипломатските претставништва кои во државата на прием се акредитирани со дипломатски статус, односно дипломатскиот кор, нивните сопружници, нивните деца, нивните функции, а за шефовите и датумите на преземање на должноста. На крајот на листата стојат и датуми на празници од државите што именуваат. Исто така, на крајот од листата се наведуваат и претставништва на меѓународни организации што имаат дипломатски, па дури некои и со парадипломатски статус.

Дипломатската листа најчесто се објавува на англиски или француски јазик.⁹⁸

5.7. Прекин на дипломатски односи

5.7.1. Поим и причини за прекин

Причините за престанување на функцијата на шефот на дипломатската мисија може да ги поделиме во две групи и тоа материјални причини и формални причини.

Редовен начин на престанувањето на функцијата на шефот на дипломатска мисија е отповикувањето од страна на земјата што го именувала и одредување на новиот шеф на дипломатското претставништво. Причината за повлекување може да биде оставка, заминување во пензија, болест, именување на нова функција и сл. Во ваква ситуација, шефот на дипломатското претставништво, на претседателот на државата на прием му предава отповикливо писмо (*lettres de rappel*) и од него прима рекредитив (*lettres de recreation*).

Со предавањето на отповикливото писмо, престанува функцијата и правната положба на шефот на мисијата, но сепак привилегиите и имунитетот ги ужива сè до напуштањето на територијата на државата на прием, период што децидно не е наведен, туку во Виенската конвенција за дипломатски односи е предвиден како „разумен рок“.

Во дипломатската практика отповикливите писма ги предава новиот шеф на дипломатското претставништво во пригода на предавање на акредитивните писма.

Исто така, субјективна причина може да биде и однесувањето на шефот, односно член на мисијата, однесување што кое се коси со положбата и статусот на дипломатски претставник или кое однесување е навредливо или штетно за интересите на државата на прием. Во ваква ситуација, по барање на државата на прием, лицето прогласено за *persona non grata*, државата на именување треба да го отповика својот шеф на дипломатската мисија, а доколку тоа не го стори, државата на прием може да му го одземе имунитетот и привилегиите, односно да не го признава за член на дипломатската мисија.

Објективните причини не се врзани за личноста на шефот на дипломатското претставништво, туку се врзани за состојбите на билатералните односи помеѓу државата што акредитира и таа кај која се акредитира, или за политиката на владата на едната или другата држава.

Државата на прием може во секое време да ги прогласи за „*persona non grata*“ шефот или членот на дипломатскиот персонал, без какво и да е образложение, а со тој чин престануваат неговите имунитети и привилегии, па и самото право на престој во државата на прием. Членовите на административниот и техничкиот персонал, како и членовите на послужниот персонал, исто така може да бидат прогласени за неприфатливи од страна на државата на прием, со истите последици како кога се во прашање лица кои се прогласени за *persona non grata*. Најчести случаи се кога постои мешање во внатрешните работи на државата на прием, шпионажа, навредување на државата на прием или нејзините функционери, но често и без никакви причини, како мерка на влошувањето на односите на две држави. Последен таков случај бил на 20 јануари 2000 година, кога владата на Полска за *persona non grata* ги прогласила деветте дипломати на Руската Федерација во Варшава, што веднаш предизвикало и слична реакција на владата на Руската Федерација кон полските дипломати во Москва.

Причините што не се поврзани со личноста, исто така може да бидат многубројни. Пред сè влошувањето и прекинувањето на дипломатските односи што за последица имаат затворање на

⁹⁸ По правило се објавува и конзуларна листа во којашто на сличен начин како и во дипломатската листа се наведуваат сите кариерни и почесни конзуларни канцеларии во државата на прием.

дипломатската мисија, па со тоа и престанок на функцијата и повлекување на шефот и членовите од државата на прием. Може да се случи меѓусебните политички односи на две држави да се влошат, но да не дојде до прекин на дипломатските односи, туку само до затворање на мисијата како демонстрација на таквата сосостојба на односите, при што на сите членови од мисијата им престанува функцијата.

Од друга страна, во случај на заладување или влошување на односите помеѓу државите, постојат повеќе начини тоа да се манифестира. Незадоволството на една држава може да се изрази преку неименување на нов шеф на мисија после редовно заминување на неговиот претходник, дискретно повлекување на амбасадорот на некое време, јавно привремено повлекување на амбасадорот, демонстративно отповикување на амбасадорот, комбинирано или не со барање за повлекување амбасадор и на другата држава, оставање на мисијата некое време без дипломатски персонал и на крај затворање на дипломатската мисија. Сите овие се можни акти пред државата да одлучи да ги прекине дипломатските односи со некоја држава. Како што дипломатските односи може да бидат воспоставени без отворање на дипломатската мисија, така и може да се продолжат ако во меѓувреме мисијата се затвори. На пример, САД во 1973 година ја затвориле својата амбасада во Кампала и ги вратиле сите свои дипломати во Вашингтон, истакнувајќи дека не ги прекинуваат дипломатските односи. Од друга страна, амбасадорот на Уганда продолжил мирно да дејствува како шеф на мисијата на својата држава во САД.

Прекиноот на дипломатските односи по правило е чин на демонстрација на незадоволство на една држава наспроти друга и прекиноот дејствува взаемно, бидејќи се во прашање билатерални односи.

До прекин може да дојде и против волјата на засегнатите држави, во согласност со санкциите што ги спроведува Советот на безбедност според член 41 од Повелбата на Обединетите нации, ако се наложува изричито прекин на дипломатските односи.

Понекогаш доаѓа до т.н. суспендирање на дипломатските односи без прекин⁹⁹. Така, Канада ги „суспендирала“ своите односи со Габон, налагајќи му на својот новоименуван амбасадор во Либервил да не ги предава акредитивите и да се врати во Канада поради непријателски акт од страна на Габон кон Канада (покана до министерот на Квебек да учествува на конференција на министри за образование на франкофонска Африка).

Кина за време на „културната револуција“ ги повлекла своите амбасадори, освен амбасадорот во Египет. Зависно од тоа каква порака сака да испрати државата што привремено ги повлекува своите амбасадори на „консултации“, повлекувањето може да се изведе во повеќе варијанти. Повлекувањето може да биде извршено како повлекување на неодредено време, со или без спомнување консултации, како најавен вовед во разлошување или прекин на дипломатските односи или со поблаг тон¹⁰⁰ со повлекување на амбасадорите, но со нагласување дека тоа не значи прекин на дипломатските односи.

Од друга страна, самиот прекин може да трае покусо или подолго време во зависност од причината за прекиноот, како и од интересите на државата што го иницирала прекиноот. Британско-саудискиот прекин на дипломатските односи предизвикан со спор околу филмот „Смртта на една принцеза“ траел само пет месеци, како и прекиноот на дипломатските односи на Организацијата на африканско единство со Велика Британија во 1965 година заради Родезија, или арапските земји кон Велика Британија во 1967 година во врска со арапско-израелскиот спор.

Но, кога се во прашање посериозни недоразбирања и намерата е на тој начин да се покаже протестот кон истите, тогаш прекиноот на дипломатските односи може да трае и подолго (Британија-Ирак 1971-1974, Британија-Гватемала 1981-1986, Британија-Либија од 1986, па натаму).

Постојат и дефинитивни прекини на дипломатските односи на груб начин и со отсуство на секаква љубезност кон потребите, како на мисијата, така и на дипломатскиот персонал, односно затворање на мисијата во неразумно кус рок за напуштање на државата во којашто се акредитирани.

Виенската конвенција за дипломатски односи предвидува посебни одредби со цел, заштита на интересите на државите со коишто се прекинуваат односите, како и интересите на нејзините

⁹⁹ Salmon, str.32

¹⁰⁰ Повлекување на руските амбасадори на 17декември 1998 година од Вашингтон и Лондон по повод бомбардирањето во Ирак

државјани и правни лица и заштита на нивниот имот. Членот 45 од Конвенцијата предвидува дека во случај на прекин на дипломатските односи меѓу две држави или ако некоја мисија е конечно или привремено отповикана, државата кај којашто се акредитира, ќе биде должна, дури и во случај на вооружен конфликт, да ги почитува и штити просториите на мисијата, како нејзиниот имот и архивата.

Државата што акредитира може да ги довери на чување просториите, со целиот имот што се наоѓа во нив, како и архивата, на некоја трета држава што ја прифаќа и државата кај којашто се акредитира.

Во согласност со членот 44 од Конвенцијата, државата кај којашто се акредитира треба дури и во случај на вооружен конфликт, да создаде олеснителни околности за лицата коишто уживаат привилегии и имунитети, како и на членовите на нивните семејства, коишто може да бидат какви билодржавјани, за да можат да ја напуштат територијата во најкус можен рок. Државата кај која се акредитира мора да им стави на располагање и транспортни средства за нивниот подвижен имот.

5.8. Дипломатски претставници во конзулатите

5.8.1. Поим и дефиниција

Во основа постои општа поделба на конзуларната служба на централен или внатрешен дел што го претставува министерството за надворешни работи и надворешен дел или надворешна служба, што ја сочинуваат конзулатите и конзуларните одделенија во дипломатските претставништва. Во министерствата за надворешни работи постои една или неколку организациски единици коишто во зависност од државното уредување може да биде во форма на генерална дирекција, директорат, управа, сектор и сл. Конзуларната мрежа пак, е составена од конзулати и амбасади во чијшто состав работат конзуларни оддели или одделенија.

Организациската единица задолжена за конзуларни работи во министерството за надворешни работи е содржана во структурата на секое министерство¹⁰¹ и заедно со единицата за политичко-билатерални прашања, мултилатерални односи и меѓународно право ја сочинуваат основната структура на секое министерство.

Организациските единици во министерството за надворешни работи што се задолжени за конзуларна проблематика, во зависност од организационата форма може да бидат директорати, управи, сектори или оддели, коишто во својата структура имаат помали единици.

Генерално, директоратот за конзуларни работи ги врши задачите и работите што се однесуваат на заштита на интересите на државата, нејзините граѓани коишто по разни основи се наоѓаат во странство и интересите на правните лица коишто остваруваат односи со странски субјекти. Тука спаѓа и спроведување и развивање конзуларни односи со други земји, спроведување на визната политика на земјата, пасошки режим на државата во странство, давање конзуларно-правна заштита, правни совети на своите граѓани при остварување на некое нивно право во странство, остварување редовни контакти со акредитирани странски конзуларни претставништва во земјата, ги следи нивните активности, соработува со останати министерства или органи и агенции за прашања од нејзин делокруг на работење.

Конзуларните служби се уредуваат според два критериума, и тоа географски и функционален модел. Онаму кадешто државата што именува, односно има интерес за отворање конзуларно претставништво, според географскиот модел ја утврдува економско-трговската развиеност на регионот или подрачјето на државата на прием. Според функционалниот модел се утврдува концентрацијата на граѓани на територијата на државата на прием. При донесување одлука за отворање конзуларно претставништво се земаат во обзир и двата критериуми.

Членот 8 точка 13 од Законот за надворешни работи на Република Македонија на сличен начин ја одредува организацијата и раководењето на дипломатско конзуларните претставништва

¹⁰¹ Иако во современата практика е мошне ретко и натаму постојат случаи на одвоеност на дипломатската од конзуларната служба, како на пример во Холандија

на Република Македонија.

И покрај тоа што амбасадите и конзулатите се територијално издвоени, тие се составен дел на организациската структура на министерствата за надворешни работи.

5.9. Воспоставување конзуларни односи и отворање конзулат

Воспоставувањето конзуларни односи претставува службен однос меѓу две држави¹⁰², заснован на меѓусебна спогодба со која заемно се согласуваат и ги признаваат овластувањата за вршење конзуларни функции на нивните конзуларни претставништва на својата територија. Ова значи дека е неопходно постоење на искажан интерес на меѓународните субјекти, односно државите коишто преку своите меѓународни претставници склучуваат меѓусебен договор со којшто воспоставуваат конзуларни односи. Само суверените меѓународно признаени земји (земји коишто имаат меѓународно правен субјективитет) имаат право на меѓусебно воспоставување конзуларни односи. Меѓусебното воспоставување конзуларни односи државите го регулираат со посебен конзуларен договор,¹⁰³ во којшто се разработуваат сите поединечности што не се опфатени во Виенската конвенција за конзуларни односи.

Виенската конвенција за конзуларни односи предвидува дека конзулат може да се отвори на територијата на една земја само со нејзина согласност.¹⁰⁴ Секоја држава самостојно одлучува во кои места на својата територија ќе дозволи отворање странски конзулат. Меѓутоа, ако во избраното место/град веќе постои конзулат, а со државата на прием веќе има спогодба, односно согласност за отворање конзулат, и политички и правно многу е тешко да се одбие отворање конзулат во друга држава. Рангот на конзулатот и конзуларната територија, односно подрачјето на кое новоотворениот конзулат ќе врши функција, исто така се одредува врз основа на согласност на државата на прием.

Конзуларното подрачје на дејствување се одредува врз основа на веќе постојната територијална поделеност на државата на прием.

Ако генералниот конзулат на некоја држава сака да отвори вицеконзулат или конзуларна агенција во некое место во државата на прием надвор од територијата на вицеконзулатот, исто така е потребна согласност од државата на прием. Потребна е согласност од страна на државата на прием за отворање канцеларија како дел од веќе постојниот конзулат надвор од местото што е седиште на конзулатот.

5.10. Класи на шефови на конзулатот

Виенската конвенција за конзуларни односи предвидува четири класи шефови на конзулати:

1. генерален конзул
2. конзул
3. вицеконзул
4. конзуларен агент

Шефовите на конзулатите се име-нуваат во соодветен ранг на конзулати, со тоа што секоја држава може да одреди назив на конзуларниот функционер кој не е шеф на конзулатот.

Одредувањето на називот, односно на нивото на конзуларното претставништво е во непосредна зависност од рангот на конзуларниот претставник кој раководи со него. Оттука, овие претставништва се отвораат како:

- генерален конзулат
- конзулат и
- вицеконзулат или конзуларна агенција.

¹⁰² S.Berkovic, Diplomacija i diplomatska profesija, 2006

¹⁰³ Конзуларниот договор може да биде и во облик на размена на ноти.

¹⁰⁴ Член 4 од Виенска конвенција за конзуларни односи 1963

Генералните конзулати, односно конзулатите вообичаено се отвораат во најголемите индустриски и трговски центри, односно во големите пристаништа во земјата на приемот.

Вицеконзулатите организациски се подредени на генералните конзулати и конзулатите. Конзуларните агенции вообичаено се отвораат во мали градови и пристаништа, каде што обемот на конзуларните работи е мал. Со конзуларните агенции, кои се наедно дел од конзулатот, раководат лица коишто ги именува конзулот, по овластување на министерството за надворешни работи, и тие се грижат пред сè за трговијата и пловидбата.

Бројот на вработените во споменатите конзуларни претставништва е во зависност од потребата на државата на именување. Меѓутоа, државата на приемот може да бара тој број да биде во рамките на условите и околностите за одредено конзуларно претставништво.

Конзуларните претставништва своите активности ги остваруваат во рамките на единствената програма за работа на амбасадата во државата на приемот.

Покрај кариерните конзуларни функционери и службеници, коишто вообичаено ги поставува министерството за надворешни работи на државата на именување, во голем број од државите постојат и т.н. почесни конзули.

5.11. Именување и испраќање шефови на конзулати

5.11.1. Постапка

Шефовите на конзулати ги именува државата на именување, а вршењето на функциите им го одобрува државата на приемот, што е регулирано во членот 10, став 1 од Виенската конвенција за конзуларни односи.

Начинот на именување и прифаќање на шеф на конзулат се утврдува со законите, прописите и практиката на државата на именување и државата на прием.

Во голем број држави, конзулите ги именува претседателот на државата, кој исто така ги именува и амбасадорите, додека останатите конзуларни функционери, по правило ги именува владата по предлог на министерот за надворешни работи. Во Република Македонија, шефот на конзуларното претставништво го именува владата по предлог на министерот за надворешни работи.

Две или повеќе држави за шеф на конзулатот може да имаат едно лице, под услов државата на прием да дала согласност за тоа.

Шефот на конзулатот од државата која го именува добива т.н. *патентно писмо* (lettre de provision) или некој сличен документ, со кој се потврдува неговото својство, се наведува по правило име и презиме на конзулот, неговата категорија и конзуларна класа, конзуларно подрачје и седиштето на конзулатот.

Патентното писмо за генерален конзул го потпишува шефот на државата, а за останатите министерот за надворешни работи или член на владата одреден за тоа.

Доставувањето на патентното писмо, државата на именување до владата на државата на чија територија треба да ги врши своите функции шефот на конзулатот, вообичаено ги доставува по дипломатски пат, многу ретко во исклучителни случаи, патентното писмо може да биде доставено и на друг начин.

По прифаќањето од страна на државата на прием, патентното писмо се заменува со нотификување што содржи податоци за шефот на конзулатот, неговата категорија и конзуларна класа како и конзуларното подрачје со седиште на конзулатот.

Функциите на конзуларниот функционер не започнуваат со предавањето на патентното писмо, туку по добивањето егзекватура. За останатите конзуларни функционери не е потребно патентно писмо, односно егзекватура, ако законските акти на одредена држава тоа не го бараат, како што е случај со Англија.

Врз основа на патентното писмо, односно нотификацијата, државата на прием одлучува дали ќе ја прифати предложената личност, односно дали ќе му дозволи извршување на функцијата. Ваквата дозвола која се вика „*егзекватура*“ може да биде издадена во различна форма: на

самото патентно писмо, известување преку дипломатска, односно вербална нота или на друг начин. Државата на прием барањето за издавање егзекватура може да го одбие за што не е должна на земјата на испраќање да ѝ даде образложение¹⁰⁵ ниту пак земјата на испраќање може да побара образложение. Во практиката одбивањето за издавање егзекватура земјата на прием го врши на тој начин што подолг временски период не одговара на барањето што го доставила земјата на именување.

По издавањето на егзекватурата, земјата на прием е должна веднаш да ги извести локалните власти на подрачјето на кое конзуларниот функционер треба да ја извршува својата функција.

Со цел да се избегне временскиот вакуум простор при издавањето егзекватура (временски период од доставувањето на патентното писмо од страна на земјата на именување до издавањето на егзекватурата од страна на земјата на прием), Виенската конвенција за конзуларни односи во својот член 14, предвидела решение, за избегнување на ваквата можност, наведувајќи дека „Од моментот кога на конзулот ќе му се дозволи дури и привремено да ги врши своите функции, државата на приемот е должна за тоа веднаш да ги извести надлежните власти на конзуларното подрачје. Таа, исто така, е должна да се грижи за преземање на сите потребни мерки за да може шефот на конзулатот да ги извршува своите должности и да го ужива третманот кој го предвидуваат одредбите од оваа конвенција“.

Привременото овластување на шефот на конзулатот, престанува да важи во моментот на издавање на егзекватурата, или во случај на нејзино одбивање. Во практиката, малку е веројатно дека на лицето на коешто му е дадено привремено овластување за шеф на конзулат, нема да му биде издадена егзекватура. Меѓутоа постојат исклучителни случаи кога земјата на прием нема да издаде егзекватура и тоа само кога земјата на приемот во меѓувреме дознала податоци дека лицето на коешто треба да му издаде егзекватура претходно или во меѓувреме извршило такво дело што може да биде основа за повлекување на овластувањата, односно одбивање на егзекватурата.

5.12. Привремен вршител на должност (Жеран)

5.12.1. Поим и надлежности

Во случај кога шефот на конзулатот е привремено спречен да ги врши своите функции, Виенската конвенција за конзуларни односи¹⁰⁶ предвидува со конзулатот да раководи вршителот на должноста *ad interim*, односно жеран на конзулатот. Привременото вршење на функцијата шеф на конзулатот, се дозволува не само во ситуации на каква билоспреченост на шефот на конзуларното претставништво, туку и од причина кога уште не е поставен шеф на конзулатот. На овој начин се избегнува временски вакуум на поставување шеф на конзуларно претставништво, односно се овозможува непречено работење без прекин во работењето на конзуларното претставништво, што во крајна линија е од заеднички интерес и на земјата на именување и на земјата на приемот.

Презимето и името на вршителот на работите (жеранот), на државата на приемот го соопштува дипломатското претставништво на државата на именување, иако во државата на приемот нема дипломатско претставништво на државата на именување, шефот на конзулатот, или, во случај, тој да е спречен да го направи тоа, некој друг надлежен орган на државата на именување, на министерството на државата на приемот, или орган кој тоа министерство ќе го одреди. По правило оваа соопштение треба претходно да биде направено, од причини што државата на приемот ќе може навремено да се изјасни за предлогот на државата на именување. Државата на приемот, со своја согласност може да услови прифаќање за вршител на работите некое лице коешто не е дипломатски, ниту пак конзуларен функционер на државата на именување во државата на приемот.

¹⁰⁵ Член 12 точка 1 од Виенска конвенција за конзуларни односи

¹⁰⁶ Член 15 точка 1

Надлежните власти на државата на приемот треба да му овозможат помош и заштита на вршителот на работите. За време на раководењето на привремениот вршител на функциите шеф на конзулатот, врз него се применуваат одредбите од Виенската конвенција за конзуларни односи, подеднакво како да се работи како и за шефот на конзулатот за кого станува збор. Меѓутоа, државата на приемот не е должна на вршителот на работите да му признае олеснувања, привилегии и имунитет што може да ги ужива шефот на конзулатот, а за да може да ги ужива, мора да исполни услови што вршителот на работите не ги исполнува.

Во случај кога државата на именување ќе одреди член на дипломатскиот персонал за вршител на работите во државата на приемот, под условите предвидени во членот 15, т. 1, тој и понатаму ужива дипломатски привилегии и имунитет, ако на тоа не се противи државата на приемот.

Доколку за вршител на должноста *ad interim* се поставува лице коешто не е ниту дипломатски, ниту конзуларен функционер на државата на испраќање, државата на прием може претходно да побара согласност за таквото лице. Додека привремениот вршител раководи со конзуларното претставништво, над него се применуваат одредбите предвидени во Виенската конвенција за конзуларни односи еднакво како и редовниот шеф на конзуларното претставништво. На привремениот вршител на функцијата „шеф на конзуларно претставништво“ не му се признаваат олеснувањата и привилегиите што би му припаѓале на редовниот шеф на конзуларно претставништво што произлегуваат од одредени факти.

5.13. Персонал на конзулатот

5.13.1. Поим и дефиниција

Виенската конвенција за конзуларни односи ги предвидува сите важни прашања во врска со персоналот на конзулатот. Во тој поглед некои од одредбите се условени од прогресивниот развој на меѓународното право, со оглед на тоа дека не се вбројуваат во кодификацијата на веќе постојните правила.

Проширувањето на конзуларните функции и зајакнувањето на меѓународните врски, довеле до тоа во конзуларните претставништва да се појави потребата од зголемен број конзуларни функционери со цел успешно да одговорат на сите барања што се поставени пред нив.

Виенската конвенција за конзуларни односи ова прашање го решила со членот 20, во кој децидно се вели: „Ако не постои спогодба за бројот на персоналот на конзулатот, државата на приемот може да побара тој број да се движи во границите на она што се смета за разумно и нормално со оглед на околностите и условите што владеат во конзуларното подрачје и на потребите на конзулатот за кој се работи“.

Сепак, Виенската конвенција за конзуларни односи ја предвидува суверената волја на државата на прием самата да процени дали персоналот на конзулатот на една држава се движи во „границите на нормалното“.¹⁰⁷

Во поглед на именување на членовите на конзуларниот персонал, Виенската конвенција за конзуларни односи предвидува услови слични на оние за именување членови на дипломатски мисии.

Државата на именување самостојно донесува одлука за тоа кои лица ќе бидат членови на конзуларното претставништво, притоа имајќи го предвид нивното државјанство и лична прифатливост.

Лицето именувано за член на конзулатот може да биде прогласено за неприфатливо и пред да стигне на територијата на државата на прием, или ако веќе се наоѓа таму. Во тој случај државата што именува, треба да го повлече именувањето. Бидејќи лицето не добило статус на член на конзулат, така нема и не ужива соодветни привилегии и имунитети.

¹⁰⁷ Luke T.Lee, *Consular Law and Practice*, Oxford 1991, Second Edition, str.67-во британско-иранските односи се применува т.н. нов принцип на стриктен нумерички реципроцитет во конзуларните односи, после неколку спорови за обемот на персоналот

Државата на прием не е должна да ги соопшти причините за неприфаќање на именувањето член на конзулатот. Од друга страна, тие причини може да бидат различни: од недозволена активност на лицето, непочитување на законодавството на државата на прием, недолично однесување, навреда кон државата на прием, до причини што немаат никаква врска со лицето, односно кога во ваков случај на одбивање се изразува незадоволство кон државата што именува, разлошување на односите меѓу двете држави.

5.14. Ред на првенство

Шефовите на конзулати, редот на првенство го добиваат во согласност со рангот и класата што ја имаат како и според датумот на издавањето на егзекватурата. Шефот на конзулатот, дури по добивањето на егзекватурата од страна на земјата на приемот започнува да ги извршува конзуларните функции. Меѓутоа, со цел да се избегне вакуум просторот од поднесувањето на патентното писмо од страна на земјата на именување, до издавањето егзекватура од страна на земјата на приемот, шефот на конзулатот може од земјата на приемот да добие привремена дозвола за извршување на функциите, така што кога имаме ваква ситуација, за датум на првенство помеѓу шефови на конзули се зема датумот на добивање дозвола за привремено вршење на функцијата. Овој редослед останува и по добивањето на егзекватурата.

Редот на првенство помеѓу двајца или повеќе шефови на конзулати коишто добиле егзекватура или привремена дозвола во ист ден, се одредува според датумот на поднесување на нивното патентно писмо или сличен акт, или според датумот на нотификувањето во државата на приемот.

Вршителите на работите *adinterim*, добиваат ранг после сите шефови на конзулати. Тие меѓу себе добиваат ранг според денот на преземање на должноста *adinterim*, како и според датумот на нотификувањата.

Кога се работи за почесните конзуларни функционери, шефовите на конзулатите добиваат ранг во секоја класа после кариерните шефови на конзулати, по редослед и според правилата утврдени во членот 16 од Виенската конвенција за конзуларни односи.

Шефовите на конзулатите, имаат првенство пред конзуларните функционери коишто го немаат тоа својство.

5.15. Престанок на функцијата на конзуларниот персонал

Во непреченото функционирање на еден конзулат во извршувањето на своите функции, не е опфатено само пристигнувањето и претстојот на конзуларниот функционер, членовите на конзулатот и нивната послуга, кои не се државјани на земјата на приемот, туку тоа претставува и нивното заминување од територијата на земјата на приемот по престанок на функцијата. Заминувањето на конзуларниот функционер, членовите на конзулатот и нивната послуга со Виенската конвенција за конзуларни односи е регулирано со членот 26. Во него се вели: „Државата на приемот треба дури и во случај на вооружен судир, да им овозможи на членовите на конзулатот и на приватната послуга кои не се државјани на државата на приемот, како и на членовите на нивните семејства кои живеат во нивните домаќинства, чии било државјани и да се, време и олеснувања кои им се потребни да го подготват своето заминување и да ја напуштат нејзината територија во најкус можен рок по престанувањето на нивните функции. Таа во случај на потреба, особено е должна да им стави на располагање потребни превозни средства, како за нив, така и за нивниот имот, освен за имотот стекнат во државата на приемот чијшто извоз е забранет во време на заминувањето“.

Од направената анализа на оваа одредба, очигледна е интенцијата конзуларниот функционер, членовите на конзулатот, нивната послуга и нивните семејства кои не се државјани на земјата на приемот, да бидат заштитени во една сложена ситуација како што е вооружен судир, непречено да ја напуштат територијата на земјата на приемот.

Со Виенската конвенција за конзуларни односи, прецизирани се и обврските на трети земји

коишто се должни во одредена ситуација (при заминување на конзуларните функционери да ја преземат својата должност или по завршување на нивниот мандат кога се враќаат во земјата на именување) да ги почитуваат привилегиите и имунитетот на конзуларните функционери.

Функцијата на член на конзулатот престанува со соопштение на државата која именува до државата на прием, со повлекување на егзекватурата или со соопштение на државата на прием кон државата којашто именува дека престанала лицето да го смета за член на конзулатот. Во случај на неприфаќање на некој член, поради „зачувување на образот“ неговата функција престанува со соопштение на државата која именува, која наедно го поставила и отповикала на интервенција на државата на прием, дека престанале неговите функции. Во краен случај, ако државата која именува не го стори тоа, државата на прием соопштува за престанокот на функцијата на членот на конзуларното претставништво.

5.16. Конзуларни функции

Во зависност од временската дистанца од којашто ги набљудуваме конзуларните функции, може да заклучиме дека тие се приспособувале во зависност од нивото на дипломатските односи на две држави, а исто така и од потребите, коишто со текот на времето постепено се зголемувале. Со одминување на времето и конзуларните функции полека се зголемуваат, а оние коишто се надминати полека се гаснат.

Конзуларните функции се многубројни, така што се поставува прашањето кои функции не може да ги извршува конзуларното претставништво.¹⁰⁸

Во согласност со Виенската конвенција за конзуларни односи од 1963 година наведени се следните конзуларни функции:

- заштита во државата на прием на интересите на државата на именување и нејзините граѓани (физички и правни лица), во граници што ги дозволува меѓународното право;

Основна должност на конзуларните функционери е да следат дали граѓаните и правните лица на земјата на именување во целост ги уживаат правата што им припаѓаат во согласност со законодавството на земјата на прием и меѓународните договори кои се на сила. Доколку констатираат повреда на правата на државјаните и правните лица на земјата на испраќање, соодветно реагираат кај локалните органи на земјата на прием. Оваа функција не му дава за право на конзуларниот функционер да се меша во работата на локалните органи на земјата на прием, или често да посредува кај локалните органи во корист на граѓаните и правните лица на земјата на испраќање.

- помагање во развивањето на трговските, економските, културните и научни односи помеѓу државата на именување и државата на прием како и унапредување на пријателските односи на секој начин во рамките на одредбите на конвенцијата;
- известување до земјата на прием со сите дозволени средства за условите и развојот на трговскиот, стопанскиот, културниот и научниот живот во државата на прием;

Оваа функција не значи дека се навлегува во ингеренциите на дипломатските мисии. Имено, конзуларното претставништво покрива одредено подречје, па така секогаш е во тек со настаните на тоа подрачје што овозможува поефикасно и покоректно известување за одреден настан или појава отколку такво нешто да се врши од страна на дипломатската мисија што е стационирана во престолнината на земјата на прием.

- издавање патни исправи на државјаните на државата на именување како и визи и други соодветни документи на лицата коишто имаат намера да патуваат во земјата на именување;
- помагање на физичките и правните лица на државата на именување;
- дејствување во својство на нотар и службеник по граѓански состојби или вршење слични функции, како и извршување одредени функции од административна природа, доколку тоа не е во спротивност со законите на државата на прием;

¹⁰⁸ The American Consul, Department of State Publication 5893, Department and Foreign Service Series 43, Released July 1955 - Брошура за конзуларните функции на американскиот Стејт Департмент издадена 1955 год., кои на своите граѓани во неколку точки им објаснува кои функции не ги врши нивната конзуларна служба, а сите останати функции се дозволени.

- заштита на интересите на државјаните на државата на именување, физички и правни лица, во поглед на наследување на територија на земјата на прием, а во согласност со законската регулатива на земјата на прием;
- заштита на интересите на малолетни и деловно неспособни лица државјани на државата на именување во случаи кога за нив се бара воспоставување старателство (tutele и curatele) во согласност со законската регулатива на земјата на прием;
- под резерва на практиката и постапките што се применуваат во државата на прием, застапување на државјаните на државата на именување или преземање мерки за обезбедување соодветно застапување пред судовите или други органи на државата на прием, како би се барало во согласност со законите и прописите на државата на прием преземање привремени мерки со цел зачувување на права и интереси на тие државјани во случаи кога тие поради отсутност, болест, спреченост или други причини неможат благовремено да ги штитат своите права и интереси;
- доставување судски и вонсудски акти или извршување замолници во согласност со меѓународни спогодби што се во сила или доколку таквите спогодби не постојат на секој друг начин којшто е во согласност со законите и прописите на државата на прием;
- право на вршење контрола и инспекција, предвидени со законите и прописите на државата на именување над поморски и речни бродови кои пловат под знамето на државата на именување.

Оваа функција на конзуларните службеници им ги дава следните овластувања:

- контрола и заверување на бродските документи;
- давање изјави во поглед на патување и одредиште на бродот и инциденти што можат да настанат на патувањето;
- решавање спорови помеѓу капетанот, офицерите и морнарите доколку постои овластување од државата на именување, а особено оние спорови што се однесуваат на надомест за работа и извршување на договорите помеѓу нив;
- помагање на членовите на бродскиот екипаж, а кои се државјани на земјата на испраќање по различни прашања пред судските и извршни органи на земјата на прием;
- присуство на бродот доколку органите на земјата на прием вршат преглед на истиот;
- давање упатства за спасување во случај на бродска несреќа на брод кој го носи знамето на земјата на прием;

- укажување помош на воздухоплови регистрирани во земјата на именување.

Во оваа смисла конзуларните службеници имаат право да ги контролираат документите на воздухопловот, да вршат надзор над спроведување на конвенцијата за воздушен транспорт, како и укажување помош на посадата и преземање дејства во врска со укажување помош во случај на воздушна несреќа или оштетување на воздухоплов.

- административни функции што се многубројни од кои најприменувани се следните:
 - чување и пополнување на регистарот на државјаните на државата на именување на територија на конзуларното подрачје;
 - издавање патни исправи и други лични документи на државјаните на државата на именување;
 - издавање разни потврди и документи на државјаните на земјата на именување, а кои може да се употребат во земјата на именување или во трета земја;
 - склучување бракови само кога и двете лица се државјани на државата на именување, кога едно лице е државјанин на државата на именување, а другото лице државјанин на трета земја доколку такво нешто дозволува земјата на прием, а во ни една ситуација доколку едно од лицата е државјанин на земјата на прием.
 - земање и заверка на секакви изјави на државјаните на земјата на именување, вклучувајќи го тука и изготвувањето и заверувањето тестамент;
 - заверување на потписи, преводи и други документи што треба да бидат употребени во земјата на именување, без оглед на државјанството на лицето коешто бара заверка, за што се наплатува конзуларна такса.

- извршување на сите други функции што државата на именување ќе му ги довери на конзуларното претставништво, а коишто не се во спротивност со законите и прописите на државата на прием или оние функции коишто се наведени во меѓународните спогодби склучени помеѓу државата на именување и државата на прием.

Ваква одредба е наведена и во Европската конвенција за конзуларни функции во чл. 44, во која се вели: „Конзуларниот функционер е овластен, покрај конзуларната функција што е предвидена со оваа конвенција, да извршува и други функции што ќе му ги довери земјата на именување, а коишто не се забранети со законите на државата на прием или функции за коишто државата на прием не дала забелешки“.¹⁰⁹ Во 1992 година Европската унија во оваа конвенција внесе нов член 8ц, со кој се предвидува дека секој државјанин на држава којашто е членка на унијата, или држави кои немаат дипломатско претставништво или конзулат во трета земја, уживаат заштита на соодветното дипломатско претставништво, односно конзулат на која било земја членка на унијата, под исти услови како и нејзините државјани.

Ваквата поделба на конзуларните функции е многу сеопфатна, па затоа италијанскиот дипломат Alfredo Mareska ја сублимарал поделбата на конзуларните функции во однос на доменот во којшто се вршат, па така дипломатските функции ги поделил на:

- *Функции од политички домен* - помагање на развивањето на меѓудржавните односи во различни области, претставување на државата на именување пред органите на власта на државата на прием, известување за развој на државата на прием и сл.;
- *Функции од економско - трговски домен* - врзани за развивање на економските односи помеѓу земјата на прием и земјата на именување (општо), како и поддршка на некои активности на субјектите од двете страни;
- *Функции од административен домен* - нотарска служба и граѓански состојби, издавање потврди и разни други документи, патни исправи и др.
- *Функции на давање помош при судски предмети* - давање правна помош при судски спорови, давање помош во граѓански спорови особено при одредување старателство над малолетни лица државјани на државата на именување;
- *Функции во домен на наследување и заштита на интереси на отсутни физички и правни лица државјани на државата на именување;*
- *Функции од доменот на промоторство* - вповување на бродови, заверка на бродски документи, активности во случај на бродски и авионски несреќи, болести, присуствува при претрес на брод или воздухоплов што го вршат органите на власта на земјата на прием.¹¹⁰

5.17. Прекин на конзуларни односи

Прекилот на конзуларните односи помеѓу земјата на прием и земјата на испраќање се регулирани со Виенската конвенција за конзуларни односи. Причини за прекин на конзуларните односи може да бидат различни:

- *Со спогодба помеѓу двете држави:*

Основа за воспоставување на конзуларните односи помеѓу државата на прием и државата на именување пред сè е условена од потребите на двете страни за давање услуги на своите државјани, како и развивање економски односи. Ако причините поради кои се воспоставиле конзуларните односи станат беспредметни, може спогодбено да дојде до прекин на дипломатските односи.

- *Со волја искажана од едната страна:*

Воспоставувањето на конзуларните односи се врши по однапред искажана волја од двете земји кои истите ги воспоставуваат. Во согласност со волјата на страните што воспоставуваат конзуларни односи, нивно право е да може во секое време еднострано да искажат волја

¹⁰⁹ Европска конвенција за конзуларни функции од 1967 год., донесена од страна на Советот на Европа

¹¹⁰ Mareska A., Les fonctionis consularies es fonctionis du consul en matiere de droit prive, Recueil des Cours. collected of the Haque Academi of Internatinal Law, 1971. III Tome 134 delecollection, A.W. 1972, Leise

за прекинување на конзуларните односи. Секогаш зад причините за едностран прекин на конзуларните односи се кријат сериозни пречки.¹¹¹ Едностраниот прекин на конзуларните односи може да претставува упатување сигнал кон земјата на прием дека тоа е последен чекор кон целосно прекинување на дипломатските односи.

- *Поради избувнување на војна:*

Во ситуација кога земјата на прием и земјата на именување ќе се најдат во меѓусебен воен судир, автоматски се прекинуваат конзуларните односи помеѓу тие земји. Во ситуација кога на територијата на земјата на прием односно нивните одредени делови се окупирани, државата на прием може да побара од конзуларните претставници на земјите на испраќање да ја напуштат нејзината територија или пак и во таква ситуација да им овозможи нормално функционирање и нивен опстанок и покрај воениот конфликт. За наведените ситуации може да постојат клаузули во договорите што земјата на прием и земјата на испраќање ги склучуваат при самото воспоставување на конзуларните односи.

- *По волја на трета држава:*

Прекин на конзуларните односи може да настане и по волја на трета држава. Таква е ситуацијата кога земјата окупатор бара од земјите на испраќање да ги затворат своите конзуларни претставништва, а конзуларните функционери ја напуштат земјата на прием којашто во тој момент е окупирана.

- *Со губење на меѓународниот субјективитет на една од државите:*

До престанок на конзуларните односи помеѓу земјата на прием и земјата на испраќање може да дојде доколку една од двете страни го изгуби меѓународниот субјективитет. Ваквиот прекин на конзуларните односи се случува по автоматизам, но во одредни ситуации од политички причини земјата на прием на земјата на испраќање што го изгубила меѓународниот субјективитет, може да ѝ овозможи и натаму да функционира нејзината конзуларна мисија, но ваквото решение е со кус временски рок.¹¹²

- *Со фузија помеѓу државата на именување и државата на прием:*

Со фузирање на државата на испраќање и државата на прием автоматски се прекинуваат конзуларните односи кои биле воспоставени меѓу нив. Таков пример имаме кон крајот на минатиот век кога се фузираа Сојузна република Германија и Народна република Германија.

- *Со сепарација на една држава од која произлегуваат повеќе држави со меѓународен субјективитет:*

Прекинувањето на конзуларните односи може да се случи поради сепарација на државата на прием, при што со нејзиниот распад се појавуваат нови држави со признаен меѓународен субјективитет, па во таква ситуација земјата на испраќање може но и немора со матичната земја на прием да ги прекине или не конзуларните односи и да отвори свои нови конзуларни претставништва во новосоздадените држави.

- *По барање на земјата на именување односно со повлекување на егзекватурата:*

Функцијата на членот на конзуларната мисија престанува и кога државата на испраќање ќе ѝ соопшти на земјата на прием дека функциите на одредниот член престанале, односно дека истиот од функцијата што ја извршува, се повлекува.

Прекилот на дипломатските односи автоматски не значи и прекин на конзуларните односи.¹¹³

¹¹¹ 1948 година дошло до прекин на конзуларните односи помеѓу САД и СССР поради неовластен упад на полициските сили на САД во конзуларните простории на СССР во Њујорк, без претходно за упадот да побараат согласност од шефот на конзуларното претставништво

¹¹² И покрај губењето на меѓународно правниот субјективитет на Естонија, Латвија и Летонија, САД им дозволила конзуларните претставништва кои функционирале на нејзина територија и натаму да продолжат со работа.

¹¹³ По прекилот на дипломатските односи помеѓу Федеративна народна република Југославија и Сојузна република Германија поради признавањето на Германската демократска република Германија од страна на тогашна Југославија, конзуларните односи претставништва да функционираат

5.18. Почесен конзул и значење на институцијата

Институцијата почесен конзул своите корени ги има уште од дамнешни времиња. Некои автори, за современи почетоци на почесните конзули, ја посочуваат институцијата на грчките проксени, коишто за разлика од другите лица во трговските колонии на европските земји, имале јавна функција на заштита на своите граѓани.

За разлика од редовните, односно кариерните конзули, почесниот конзул не е во служба на државата којашто го именува и не се наоѓа на платниот список на министерството за надворешни работи. Кариерниот конзул, задолжително е државјанин на земјата што го именува, додека почесниот конзул може да биде и државјанин на државата на приемот, па дури и државјанин на трета земја. Неговите функции се поограничени во однос на кариерните конзули, а тие обично се сведуваат на стопанска соработка, како и помош на државјаните на државата на именување. Во современата практика, институтот почесен конзул некои земји не го прифаќаат и поради тоа не пристапуваат кон именување на оваа категорија конзули. Ваквата практика произлегува од Виенската конвенција за конзуларни односи, во која е нотирано дека секоја држава самостојно одлучува дали ќе именува и ќе го прифати институтот почесен конзул.

Виенската конвенција за конзуларни односи, на конзулатите со коишто раководи почесниот конзул им признава целосно исти олеснувања, привилегии и имунитет што го имаат и редовните конзулати со коишто раководат конзуларни функционери од кариера и тоа во следните области:

- Општи олеснувања по член 28 од Конвенцијата,
- Правото на употреба на грбот и националното знаме,
- Можност за добивање и помош во наоѓање простории за конзулатот,
- Слобода на движење,
- Слобода на комуникација,
- Комуницирање со државјаните на државата на именување,
- Должноста на државата на прием да го известува во случај на смрт, старателство, бродолом и воздухопловни несреќи во кои учествувале државјани на државата на именување, како и комуницирање со органите на државата на прием,
- Ослободувања од конзуларни такси и даноци,
- Обврски на трети држави кон допишувањето и пошта на конзулатот,
- Користење на просториите на конзулатот.
- Конзуларната архива и документи (под услов да се одделени од други списи и документи на почесниот конзул).¹¹⁴

Во членот 59 од Виенската конвенција за конзуларни односи, наведено е дека државата на прием е должна да ги преземе потребните мерки за да ги заштити конзуларните простории на конзулатот со којшто раководи почесен конзуларен функционер и да спречи влегување во нив или пак нивно оштетување, како и нарушување на мирот на конзулатот или повреда на неговото достоинство.

Почесниот конзул е ослободен од обврската за пријавување и барање дозвола за престој во државата на приемот, освен за оние почесни конзули коишто покрај функцијата почесен конзул се занимаваат и со лукративна или со трговска дејност.

Почесниот, како и кариерниот конзул се ослободени од сите лични служби од кој и да е вид, но и од воени обврски како што се реквизиција, воени придонеси и воено сместување.

Во однос на пресеансите, почесните конзули ги имаат сите пресеанси како и кариерните, со тоа што почесните конзули доаѓаат за една категорија по кариерните од иста категорија (кариерен

¹¹⁴ Ваква одредба не се однесува на кариерен конзул

генерален конзул - почесен генерален конзул). Причината за ваквиот третман за третирање на почесниот конзул во однос на пресеансот е поради тоа што нивните овластувања и нивните имунитети и привилегии се помали во однос на кариерните конзули.

Почесни конзули се лица коишто имаат постојано место на престој во државата на прием (вообичаено на територија на конзуларното подрачје што го покриваат). Најчесто се државјани на државата на прием, луѓе со авторитет во круговите на подрачјето за кое државата на именување е посебно заинтересирана (наука, економија, банкарство, индустрија, трговија и сл.). Тоа може да бидат лица од научниот, културниот или уметничкиот живот на земјата домаќин, за кои земјата на именување има посебен интерес да ја претставува во нивната средина поради воспоставување контакти и развивање на постојаните врски на културен, научен и стопански план со земјата на прием.

Ниту меѓународното обичајно право, ниту Виенската конвенција за конзуларни односи не прават разлика во функциите што можат да ги вршат кариерниот и почесниот конзул. Во тој поглед, тие по правило се еднакви. Сè зависи од тоа што, за што и во кој обем со свои прописи своите конзули ќе ги овласти државата на именување, кариерни или почесни, за заштита на нејзините интереси како држава и интересите на нејзините државјани (правни и физички лица), на конзуларното подрачје што тие го покриваат во државата на прием. Меѓутоа, во практиката такви разлики постојат, бидејќи државата на именување на почесните конзули не им ги доверува сите функции како оние што им ги доверува на кариерните конзули. Ваквата констатација ја поткрепуваме со фактите како што се: статусот на државјанство на почесниот конзул што е во директна корелација со неговиот специфичен однос кон државата на прием како и несоодветната способност за вршење на сите конзуларни функции и сл.

Придонесот на почесните конзули во конзуларната служба е многу голем. Како поткрепа за ваквата констатација се податоците дека во 1957 година, во осумнаесет земји кои биле избрани, од вкупно 7.759 конзуларни функционери, 2.109 биле од кариерни конзули, а дури 5.651 биле почесни конзули.

Развиените западно европски држави, во голема мерка ја користат институцијата почесен конзул. Така, според податоците од 1997 година, Сојузна република Германија имала 400 почесни конзули, Англија имала 238, Австрија 140, Швајцарија 120, Бразил 113, Израел 80, а Украина 12. Институцијата почесен конзул, особено ја практикуваат скандинавските земји. Како пример може да наведеме дека во 1986 година Шведска имала 436 конзулати со кои раководеле почесни конзули, Норвешка имала дури 585 почесни конзулати со кои раководеле почесни конзули.

Имајќи го предвид значењето на оваа институција и можноста за развој на трговската и економската размена на стоки и услуги помеѓу две земји што таа го овозможува, институцијата почесен конзул во почетокот на овој век е сè позначајна тема во агендите за развој на дипломатската служба, на сè поголем број држави во светот.

Овластувањата што ги има почесниот конзул, во однос на преземање на конзуларните активности, се различни од земја до земја. Министерствата за надворешни работи на земјите што го именуваат почесниот конзул, му ги одредуваат и овластувањата. Така, некои земји на почесните конзули им даваат овластување да работат само на развој на економските односи помеѓу земјата на именување и земјата на приемот. Некои почесни конзули пак, имаат овластување и да издаваат визи, а за тоа да наплаќаат и такси. Во вакви ситуации, кога издаваат визи, почесните конзули се под контрола на амбасадорите, односно дипломатската мисија на чиешто подрачје тие дејствуваат, а за преземените дејства поднесуваат извештај пред амбасадата под чиешто ингеренции работат.

За своето работење, почесниот конзул секоја година поднесува извештај за својата работа до министерството за надворешни работи на земјата кој го именува.

5.19. Специјални мисии (Ad hoc diplomacy)

5.19.1. Поим и дефиниција

Покрај постојаните дипломатски мисии, под кои се подразбира редовно дипломатско претставништво на државата што испраќа во државата на прием или меѓународна организација, институционализирана форма на билатерални односи претставува и специјални (посебни) мисии, коишто имаат различна функција или задача и ја претставуваат државата привремено и во исклучителни прилики (по правило нивната дејност на територијата на државата на прием трае неколку дена, најдолго неколку месеци). Станува збор за делегација којашто една држава ја испраќа на територијата на друга држава поради разрешување на некое билатерално или мултилатерално прашање, поради преговори или потпишување меѓународен договор, учество на меѓународен собир или конференција, како и учество на некој церемонијален настан (кронисување, инаугурација на нов шеф на државата).

Постоенето на постојана мисија не претставува никаква пречка поради специјална причина, да се испрати специјална мисија-делегација, поради извршување конкретна мисија, доколку се смета дека постојаната дипломатска мисија нема да може да ја изврши, или пак природата и причините на проблемот бараат испраќање на специјална мисија. Специјални мисии многу често се испраќаат и во држави во кои не постојат постојани мисии, а се испраќаат и во држави со кои воопшто нема воспоставено дипломатски односи.

По усвојување на Виенската конвенција за дипломатски односи, а подоцна и Виенската конвенција за конзуларни односи, се покажало за потребно понатамошното уредување на застапувањето на државите во меѓународните односи, со испраќање специјални мисии со цел одржување на мирот и сигурноста, унапредување на пријателските односи и соработка помеѓу државите, почитувајќи ја нивната суверена еднаквост. Важноста на специјалните мисии била посебно нагласена на конференција на ОН за дипломатските односи и имунитети, како Резолуција I, усвоена во 1961 година. Проблематиката на специјалните мисии е уредена со посебна Конвенција за специјални мисии, усвоена во Њујорк на 16 декември 1969 година¹¹⁵.

Во согласност со Конвенцијата, специјална мисија е „привремена мисија којашто претставува една држава која државата ја упатува во друга држава со согласност на државата на прием, со цел преговарање по одредени прашања или поради извршување одредена задача“.¹¹⁶

За упатување на специјална мисија не е неопходно да постојат развиени дипломатски или конзуларни односи помеѓу инволвираните држави, туку само взаемна согласност. Една држава може да испрати специјална мисија во друга држава врз основа на добиена согласност од страна на државата на прием, по дипломатски или друг, заемно договорен пат. (член 2).

Државата што испраќа, именува членови на специјалната мисија по свој избор, со тоа што на државата на прием претходно ја известила за составот на специјалната мисија, големината, имињата и својството на членовите коишто има намера да ги именува. Државата што испраќа е должна да ја известит државата на прием за сите важни податоци во врска со специјалната мисија.

Министерството за надворешни работи на државата на прием треба да го нотифицира составот на специјалната мисија, како и секоја дополнителна промена на таа листа, нивното доаѓање и конечно заминување на секој од членовите на мисијата, вработување и отпуштање од работа лица коишто престојуваат во државата на прием во својство на членови на специјалната мисија или во својство на приватно услужување, именување шеф на специјалната мисија, ако нема, лице коешто е овластено да дејствува во име на мисијата и коешто ќе врши официјално допишување со државата на прием, податоци околу просториите на специјалната мисија, како и приватното сместување на членовите на мисијата.

Во согласност со Конвенцијата, државата на прием ги има истите овластувања како и при постојана мисија. Така на пример, државата на прием може да одбие прием на специјална мисија ако смета дека бројот на членови на мисијата е неразумен. Државата на прием може да

¹¹⁵ Склопена 1969 година, стапила на сила 21 јуни 1985 година

¹¹⁶ Член 1 од Конвенција за специјални мисии

прогласи *persona non grata* кој било од членовите на специјалната мисија и пред пристигнување на мисијата.

За испраќање на специјална мисија не е потребен агреман и предавање акредитивни писма на шефот на државата, со што специјалната мисија може да започне со работа веднаш откако мисијата ќе стапи во службен контакт со Министерството за надворешни работи на државата на прием или друг орган кој е претходно договорен. Иста специјална мисија може да биде упатена истовремено во повеќе држави, а исто така и две или повеќе држави може да упатат една специјална мисија во некоја држава поради разгледување или разрешување на некое прашање од заеднички интерес, на основа на спогодба на државите коишто испраќаат. И во двата случаи потребна е согласност на државата на прием.

Специјалната мисија може да се состои од еден или повеќе претставници на државата која испраќа. Шеф на специјалната мисија е лице кому државата која испраќа му дала овластувања да дејствува во тоа својство, кое е овластено да дејствува во име на специјалната мисија, како и да кореспондира со државата на прием. Во случаи кога државата којашто испраќа не именува шеф на специјалната мисија, може да овласти едно од лицата членови на специјалната мисија да дејствува во нејзино име. Покрај овие, во специјалната мисија може да се вклучи и дипломатски, административен и прислужен персонал.

Седиштето на специјалната мисија се одредува по пат на спогодба, а доколку не постои спогодба, тогаш седиштето е во местото во кое е сместено министерството за надворешни работи на државата на прием. Специјалната мисија по пат на спогодба може да има повеќе седишта, од кои едно е главно. Почитувајќи ги законите, прописите, како и практиката по тоа прашање на државата на прием, специјалната мисија има право да истакне свој грб и знаме на државата којашто испраќа, во просториите што ги користи (седиштето), како и на возилата што ги употребува во службени цели.

До престанок на функциите на специјалната мисија може да дојде од повеќе причини, но најчесто по пат на спогодба на инволвираните држави, по завршување на задачата на специјалната мисија, истек на предвидениот рок, освен ако не е продолжен, нотификација од страна на државата којашто испраќа до државата на прием за крај или отповикување на мисијата или нотификација на државата на прием со која смета дека специјалната мисија е завршена.

5.20. Заштита на специјалната мисија (привилегии и имунитети)

5.20.1. Поим и дефиниција

Специјалната мисија ужива загарантирани олеснувања, привилегии и имунитети од страна на државата на прием за да се обезбеди непречено извршување на нејзините функции во својство на мисијата. Со Конвенцијата за специјални мисии се регулирани поодделно сите прашања во врска со привилегиите и имунитетите на претставниците на специјалната мисија, на сличен начин како во Виенската конвенција за дипломатски односи. Доколку на специјалната мисија се приклучат и членови на постојаната дипломатска мисија, тие ги задржуваат своите постојни привилегии и имунитети, со додавање на оние на членовите на специјалната мисија.

Особено значајна позиција има шефот на државата доколку ја предводи специјалната мисија, кој ужива привилегии и имунитети коишто според меѓународното право му припаѓаат на државник во службена посета. Исто така, нагласена е и положбата на премиер на државата, министер за надворешни работи и други лица на високи позиции, коишто учествуваат во специјалната мисија на државата којашто испраќа, кои исто така уживаат привилегии и имунитети според меѓународното право и според конвенцијата за специјални мисии.

Специјалната мисија и нејзините членови уживаат заштита според Конвенцијата за спречување и казнување казниви дела против лица под меѓународна заштита, вклучувајќи ги и дипломатските претставници од 1973 година. Според оваа Конвенција, под заштита се шефот на државата, вклучително и секој член којшто извршува функции во состав на шефот на државата, премиери на влади, министри за надворешни работи кога се во странство, членови на нивните

семејства, како и претставници и службеници на држави и меѓународни меѓувладини организации и членовите на нивните семејства (член 1). Споменатите лица имаат право на посебна заштита од каков било напад врз нив, нивната слобода или достоинство. Државите потписнички на оваа Конвенција за спречување и казнување казниви дела против лица под меѓународна заштита, вклучувајќи ги и дипломатските претставници се должни делата против овие лица да ги вклучат меѓу делата казниви по домашен закон. Според член 2 од оваа Конвенција, секоја држава потписничка, според домашното законодавство ќе ги смета за кривично дело следните кривични дела:

- Убиство, грабнување или друг напад врз лице или слободата на лице под меѓународна заштита;
- Насилен напад врз службените простории, приватен стан или превозно средство на лице под меѓународна заштита, кој би можел да предизвика опасност за неговата или нејзината слобода;
- Закана дека ќе изврши таков напад;
- Обид за извршување таков напад;
- Чин што значи соучество во таков напад.

Секоја држава потписничка има задача да предвиди соодветна казна за овие кривични дела, земајќи ја во обзир нивната тежина. Во согласност со ова, државата на прием мора да ги преземе сите соодветни мерки при вршење вакво кривично дело на територијата на државата, на брод или во авион регистриран на име на државата, за изведување на сторителот пред лицето на правдата.

Просториите на специјалната мисија, инвентарот во нив, како и службените возила не може да бидат предмет на претрес, реквизиција или да бидат запленети. Архивата и документите на специјалната мисија не се повредуваат во секое време и на кое било место, со тоа што треба да се соодветно обележани.

Државата на прием е должна да им обезбеди слобода на движење на сите членови на специјалната мисија по нејзина територија, сè додека е тоа неопходно за извршување на функциите на специјалната мисија, освен во зони во кои, поради причини од национална безбедност тоа не е дозволено. Државата на прием исто така дозволува и ја штити која било форма на комуникација. Службените преписки исто така се неповредиви. Специјалната мисија може да користи и вализа и курири на постојаната дипломатска мисија, но и сопствена вализа и курир. Членовите на специјалната дипломатска мисија уживаат полн дипломатски имунитет, така што не може да бидат изложени на апсење или притвор. Тие уживаат целосен имунитет од кривичниот суд, како и делумен имунитет од граѓанскиот и управниот суд. Членовите на специјалната мисија се ослободени од социјално осигурување, даноци и такси, а исто така и од царински давачки и прегледи (освен во случаи кога постои основано сомневање дека личниот багаж содржи недозволен предмет).

Членовите на семејствата на членовите на специјалните мисии ги уживаат истите привилегии и имунитети, доколку не се државјани на државата на прием.

Институцијата специјална мисија најчесто се користи во билатералната дипломатија. Но, специјалните мисии како форма на работа се користат и во мултилатералната дипломатија. Конвенцијата за специјални мисии предвидува можност две или повеќе држави да формираат заедничка специјална мисија, под услов на тоа да се сложи државата на прием. Ваквата форма се користи во ситуации кога станува збор за идентични, заеднички интереси на државите, или пак целта е да се демонстрира единство или барем единствен став во одреден сегмент на надворешната политика и меѓународните односи.

6. МУЛТИЛАТЕРАЛНА ДИПЛОМАТИЈА

6.1. Дипломатски претставници во мултилатерална дипломатија

6.1.1. Поим и дефиниција

Развојот на современиот свет не би можел да се замисли без постоење на меѓународни организации, коишто со нивното работење решаваат безброј важни прашања кои некогаш биле предмет на решавање со национална надлежност или предмет на билатералните односи меѓу две држави. Во современ смисол меѓународните организации како такви се појавуваат после Првата светска војна кога е формирана Лигата на народите.¹¹⁷

После Виенскиот конгрес од 1815 година што ја најавил новата ера меѓународни организации, која и до денес е во пораст, покрај формирањето меѓународни организации коишто се занимаваат со решавање прашања од глобален карактер, во пораст е и формирањето регионални меѓународни организации.

Меѓународните организации може да се формираат врз основа на постигнати договори и организирана соработка, внатре во самостојно институционализирани собири, може да поседуваат сопствен субјективитет, евентуано и меѓународно признаен субјективитет. Ваквите уставни поткрепени со меѓународни договори на ваквите организации им даваат правен темел за постоење и дејствување како меѓународни организации во остварување на нивните цели.¹¹⁸

Меѓународните организации се формираат со одредена политичка цел, која е фокусирана на одредена област, како стопанство, култура, воени интереси, научни, сообраќајни и други.

Иако поделбата на меѓународните организации може да се врши по повеќе мерила, основната поделба на меѓународните организации се засновува на две основи.

Меѓународните универзални организации настојуваат да ги опфатат сите држави во светот, како на пример Организацијата на обединетите нации, специјализирани организации на ООН и некои други меѓународни организации¹¹⁹, додека пак регионалните меѓународни организации опфаќаат одредени држави од одреден регион¹²⁰.

Понатамошна поделба може да се направи врз основа на меѓудржавни организации, коишто не се формираат врз основа на потребите на државите, туку врз основа на потребите на здруженија или поединци од различни држави.

6.1.2. Меѓународните меѓувладини организации

Овој вид организации се формира врз основа на договор меѓу држави членки. Со статутот на ваквата организација се одредува нивната цел, делокругот на работа, внатрешната организациска поставеност и начинот на функционирање. Ваквите организации мора да имаат меѓународен субјективитет, односно обележје различно од државата членка, сопствени средства и органи на управување.

Поделбата на меѓународните меѓувладини организации може да се направи на Обединетите народи и нејзините специјализирани институции коишто се самостојни меѓународни организации кои со спогодба се поврзани со Обединетите народи¹²¹.

¹¹⁷ На Виенскиот конгрес во 1815 година се постигнал договор помеѓу петте велесили-Австрија, Франција, Прусија, Русија и Велика Британија, повремено да се состануваат, но не формирале никакво тело. Меѓународната комисија за Рајна од 1815, е првата меѓународна организација

¹¹⁸ V.Ibler:ibid.str.156

¹¹⁹ Специјални организации на ООН се Меѓународна организација на трудот(ИЛО), Меѓународна организација за образование, наука и култура(УНЕСКО), Светска здравствена организација(СЗО)и др.

¹²⁰ Европска Унија, НАТО, Арапска лига и др.

¹²¹ Спогодбата ја потпишуваат со Економскиот и Социјалниот совет на ОН, до кој поднесуваат извештаи, а таа спогодба ја одобрува Генералниот совет на ОН.

6.1.3. Меѓународните невладини организации

Како посебна форма на организирање која не се формира на иницијатива на меѓународни правни субјекти, туку на иницијатива на здруженија или поединци од различни држави, има цел извршување работи кои не се во интерес само на една држава. Меѓународните невладини организации немаат меѓународно правен субјективитет, но сепак имаат право да комуницираат со држави и меѓународни организации. Како и меѓународните меѓувладини организации, така и меѓународните невладини организации имаат свој статут и внатрешно правно уредување и организација. За различни области постојат различни меѓународни невладини организации, чијшто број во поново време е во постојан пораст. Голем дел од нив се членки на Унијата на меѓународни организации.¹²²

Ваквата поделба на меѓународните организации е од значење, бидејќи само меѓународните меѓувладини организации се субјекти на меѓународното право.

6.2. Мисии на државите во меѓународни организации и нивната функција

Функциите на мисиите на државите во меѓународните организации, таксативно се наброени во членот 6, од Виенската конвенција за претставување на државите во нивните односи со меѓународните организации со универзален карактер, а тие се состојат во:

- Обезбедување, претставување на државата на именување во организацијата;
- Одржување на врските помеѓу државите на именување и организацијата;
- Водење преговори со организацијата и во рамки на самата организација;
- Запознавање со дејствувањето на организацијата и поднесување извештај за тоа на владата која го именувала;
- Обезбедување на учество на државата на именување во дејноста на организацијата;
- Заштита на интересите на државата на именување во однос на организацијата;
- Работи на остварување на целите и начелата на организацијата, во соработка со организацијата и во рамки на организацијата.

Од наведените функции на постојаните мисии на државите во меѓународните организации со универзален карактер, може да воочиме некои заеднички карактеристики со дипломатските мисии. Имено, заедничките карактеристики се огледуваат во претставувањето на државата на именување, преговарањето, следењето и известувањето, како и заштитата на интересите на државата на именување.

Постојаната мисија на меѓународните организации има функција на одржување врска помеѓу државата на именување и организацијата, функција што ја извршува и дипломатската мисија само што врска ја одржува со земјата на приемот. Заедничко и за двете мисии е тоа што за својата работа поднесуваат извештај пред државата што ги именувала.

Членовите на постојаните мисии на меѓународните организации од универзален карактер имаат двојна задача, прво тие се претставници на државата на именување, второ, тие истовремено се и учесници во остварувањето на целите и програмите на меѓународната организација во својство на претставници на државата членка на таа организација. Поради ова, функцијата на претставување што ја има мисијата на меѓународните организации неможе да се поистовети со функцијата што во овој поглед ја извршуваат дипломатските мисии. Претставувањето на државата на именување преку мисијата на меѓународната организација се однесува на целината на самата организација, а не само кон нејзини одредени тела.

¹²² Одредени меѓународни невладини организации имаат значајно влијание врз меѓународните односи (Amnesty International, Helsinki Watch, Red Cross)

Одржувањето врска со меѓународната организација преку постојаната мисија на земјата на именување е многу важно од причини што меѓународните организации многу ретко имаат органи што се во постојано заседание. Кога се појавуваат непосредните делегации од земјите на именување, тие постојани мисии ја вршат улогата на постојана врска помеѓу земјата на именување и меѓународната организација.

Преговарањето со организацијата и внатре во самата организација по својот карактер многу не се разликува од преговарањето како функција на дипломатската мисија, со тоа што проблематиката е специфична и не се однесува на билатералните односи, но понекогаш и тие не се исклучени.

Работата на остварување на целите и начелата на организацијата во соработка со неа и во неа, претставува потполно специфична функција на постојаните мисии, која не се практикува во работењето на дипломатските мисии. Во билатералната дипломатија, дипломатските мисии работат на директните интереси помеѓу двете држави, додека постојаните мисии на меѓународните организации работат на пошироките интереси на државата на именување, кои наедно се и заеднички цели на државите членки коишто се поставени на самото основање на организацијата.

Виенската конвенција за претставување на државите во нивните односи со меѓународната организација од универзален карактер раководејќи се од принципот на економичност, на државите на именување им овозможува да може исто лице во својство на шеф на мисија да биде акредитиран во две или повеќе меѓународни организации. Државата на именување може да акредитира член на дипломатскиот персонал на мисијата, во својство на шеф на мисијата кај други меѓународни организации или пак да именува член на персоналот на мисијата за член на некоја своја друга мисија. Исто така, две или повеќе држави можат да акредитираат исто лице во својство на шеф на мисија кај иста меѓународна организација.

Како и во билатералната дипломатија, и шефовите на постојаните мисии во меѓународните организации добиваат акредитиви од шефот на државата, претседателот на владата или министерот за надворешни работи коишто ги доставуваат на меѓународната организација. Доколку шефот на мисијата, односно постојаниот претставник е овластен да дејствува во својство на делегат во еден или повеќе органи на организацијата, тоа мора да биде нотирано во акредитивното писмо.

Прашањето за бројот на членовите во постојаната мисија што ја претставува државата на именување во меѓународните организации од универзален карактер, е регулиран во членот 14 од Виенската конвенција за претставување на државите во нивните односи со меѓународните мисии од универзален карактер. Со наведениот член се предвидува, бројот на персоналот на мисијата да ги надминува рамките на разумното и нормалното, со оглед на функцијата на организацијата, потребата на конкретната мисија, на околностите и условите во државата во којашто се наоѓа седиштето. Од друга страна, кога се работи за одредбите во Виенската конвенција за дипломатски односи и Виенската конвенција за конзуларни односи за прашањето на бројноста на членството во таквите мисии, многу полесно е ова прашање да се регулира по пат на реципроцитет, како и проценка на самата држава на приемот. Така е затоа што се работи за два субјекта каде реципроцитетот е реалност, додека кога се во прашање постојаните мисии на меѓународните организации, како што понапред наведовме се работи за трипартиден договор и неможе да се примени правото на реципроцитет.

Досега најспорен случај во врска со бројот на членовите на постојани мисии на меѓународните организации е оној од 1986 година кога САД, како држава на чијашто територија се наоѓа седиштето на Организацијата на Обединетите нации, од тогашниот Сојуз на Советските Социјалистички Републики, побара нивната мисија драстично да ја намали од 411 на 150 члена.

Давањето исклучително право на државата на чијашто територија се наоѓа седиштето на меѓународната мисија да одлучува за бројот на членовите на постојаните мисии на меѓународните организации би бил неоправдан.

Може да се наведе примерот на РМ во Брисел како важна институција која паралелно со Амбасадата ги извршува своите надлежности.

6.3. Меѓународни службеници и претставници на државите членки (персонал на меѓународни организации)

6.3.1. Поим и дефиниција

Меѓународни службеници се физички лица кои врз основа на одреден меѓународен договор извршуваат функции од меѓународно значење и интерес, во име и под надзор на повеќе држави, односно на некоја меѓународна организација.¹²³ За меѓународни службеници се сметаат лица претставници само на меѓународни меѓувладини организации, коишто може да бидат постојани или привремени, во зависност од статутот и други правилници на меѓународната организација што ги именува.

Работата во меѓународната организација е нивно главно занимање, не примаат упатства надвор од организацијата и се должни да го штитат нејзиниот авторитет и достоинство и само во состав на таа меѓународна организација го остваруваат правото на меѓународен службеник. За својата работа се одговорни пред раководството на меѓународната организација, не смеат да примаат упатства од никој друг, вклучително и од државата чишто државјани се.

Положбата на меѓународните службеници се темели на договорно право, за секоја меѓународна организација поединечно. Во согласност со тоа, меѓународните службеници ги уживаат само оние права и привилегии на територијата на државата во којашто работат, за кои е постигнат договор со државата на прием. Меѓутоа, со текот на времето и развојот на меѓународните организации во знак на добра волја, полека се создаваат и некои навики што може да станат и правила на обичајното право.¹²⁴ Може да се каже дека повеќето меѓународни организации ги презеле основните правила на уредување на правата и обврските на своите службеници од Статутот на службеници на ОН.

Развојот и важноста на меѓународните организации довеле до тоа (посебно во случај со ОН и институциите поврзани со нив) државите членки во постојаните седишта на тие организации (Њујорк, Женева) да воспостават свои постојани дипломатски претставници, односно постојани дипломатски мисии, коишто ја претставуваат својата влада пред големите меѓународни организации.

На Генералното собрание на Обединетите нации одржано на 3 декември 1948 година бил донесен пропис за постапување и работа на постојаните дипломатски мисии при ОН, којашто ја применуваат и останатите меѓународни организации во состав на ОН.¹²⁵

Во резолуцијата, биле содржани следните најзначајни одредби за постојаните мисии:

- Полномошното на претставниците во постојаните мисии го издава шефот на државата, шефот на владата или министерот за надворешни работи, а ќе се доставува до генералниот секретар;
- Именувањето и промената на членовите на постојаната мисија, освен постојаниот претставник писмено ќе го нотификува шефот на мисија на генералниот секретар;
- Во случај на привремена отсуност, постојаниот претставник на генералниот секретар ќе му го нотификува името на членот на мисијата кој ќе ја врши должноста шеф на мисија;
- Државите членки коишто сакаат нивните постојани претставници ги претставуваат во еден или повеќе органи на Обединетите нации, во полномошното за тој претставник таксативно ќе ги набројат органите и нив ќе ги достават на генералниот секретар.

Во резолуцијата е внесена обврска за Генералниот секретар на Обединетите нации, задолжително на секое заседание на Генералното собрание на Обединетите нации, да поднесува извештај за полномошните на постојаните претставници во Обединетите нации.

Положбата и статусот на мисиите на државите во меѓународните организации е регулирано со Виенската конвенција за претставување на државите во нивните односи со меѓународните организации од универзален карактер. Оваа конвенција е донесена на 14 март 1975 година, со што беше извршена кодификација на последната, четврти комплекс на дипломатското право.

¹²³ Понекогаш за меѓународните службеници се користи и називот дипломатски персонал

¹²⁴ J.Andrassy, Меѓународно право, Загреб 1987, стр.303

¹²⁵ Резолуција број 257 (III)

Во согласност со тоа, државата на именување има должност да ја извести организацијата за неколку важни прашања што се однесуваат како на членовите на мисијата, така и прашања од персонална природа за нив, затоа што некои од прашањата се важни, бидејќи се поврзани со привилегиите (пр. неповредливоста на просториите) што им следуваат. Обврските на државата на именување се да ја извести организацијата за именување на членовите на мисијата, нивната положба, позицијата и рангирањето, нивното доаѓање и престанувањето на извршување на нивната функција, нивното конечно заминување, како и сите други промени што имаат влијание на нивниот статус, а коишто може да настапат во текот на нивното извршување на мисијата.

Освен за официјалните службени лица, државата на именување е должна да достави известување и за лицата коишто спаѓаат во семејството на член на мисијата ако настанале промени во семејството на членот на мисијата, односно лицето да станало нов член на семејството или пак прераснало да биде член на семејството. Самите мисии, за своите потреби вработуваат лица коишто имаат постојано живеалиште во државата во која се наоѓа седиштето на мисијата, за што организацијата треба да биде известена во вистинското време, како и за нивното отпуштање од работа.

Исто така, државата на именување е должна да ја извести организацијата за адресата на мисијата како и адресата на живеење на членовите на мисијата, затоа што државата на чијашто територија се наоѓа седиштето на организацијата е должна во согласност со одредбите од членот 23 од Виенската конвенција за претставување на државите во нивните односи со меѓународните организации со универзален карактер нив да ги почитува во однос на нивната неповредливост, освен во случаи кога органите на државата на седиштето ќе добијат согласност од шефот на мисијата. Исто така, државата на чијашто територија се наоѓа седиштето на организацијата има посебна обврска да ги преземе сите мерки како би ги заштитила просториите на мисијата од насилно влегување или оштетување, како и да обезбеди мир на мисијата и да го заштити нејзиното достоинство. Во случај на напад на просториите на мисијата, државата на седиштето на организацијата е должна да ги открие сторителите и во судска постапка тие да бидат санкционирани. Како што постои имунитет за недвижностите што се во сопственост на мисијата, ист таков имунитет се протега и врз средствата за превозните средства што ги користат членовите на мисијата. Имунитетот на движните и недвижните предмети, сопственоста на мисијата и нејзините членови се однесува на претрес, реквизиција, заплenuвање или мерки на извршување. И архивата и документите на мисијата се неповредливи и тоа во секое време и на секое место каде и да се наоѓаат.

Доколку постои можност, известувањето за пристигнувањето и конечното заминување на членовите на мисијата, државата на именување е должна истите претходно да ги достави до организацијата.

Организацијата е должна погоре наведените известувања да ги достави до државата на чијашто територија се наоѓа седиштето на организацијата.

6.4. Ред на првенство на меѓународните организации

Правилата за редот на првенство (preseans) на меѓународните организации сè уште е во развој, но сепак е важно да се истакне дека владините организации имаат првенство пред невладините меѓународни организации.

Овие дилеми произлегуваат од актите за основање на организациите, а меѓународната практика востановила одреден ред на првенство потпирајќи се на правилата усвоени од страна на ООН.

Редот на првенство се одредува така што на прво место е Организацијата на обединетите нации и нивните тела. По ООН на ред доаѓаат специјализираните институции на ООН, па после нив останатите меѓународни универзални организации, по нив според редот на првенство доаѓаат регионалните организации, за на крај да дојдат меѓународните невладини организации.

Во согласност со тоа, поделбата на меѓународните владини организации по редот на првенство е следната:

- Организации во состав на ООН, со предност на Обединетите народи и нивни тела (Генерално собрание, Советот на безбедност, Економски и социјален совет, Меѓународниот суд на правда и Секретаријат), по кој доаѓаат Детски фонд на ОН-УНИЦЕФ и Високиот комесаријат за ОН за бегалци-УНХЦР;
- Специјализираните агенции на ОН (ILO, FAO, UNESCO и др) чијшто меѓусебен ред на првенство се одредува според датумот на склучување договор со ОН, со тоа што во оваа група спаѓа и Општата спогодба за трговски (GATT) и царински тарифи и Меѓународната организација за атомска енергија (IAEA);
- Останати универзални меѓународни организации во зависност од датумот на новното основање или договор;
- Регионални меѓувладини организации, пред сè политички и воени (неретко имаат ред на првенство пред универзалните меѓународни организации);
- Меѓународни невладини организации, меѓу коишто редови првенството го одредува Економско социјалниот совет на ОН (ECOSOC), во согласност со важноста на овие организации. Според листата на економско социјалниот совет, на прво место доаѓа групата „А“ односно оние коишто имаат право да испратат свои набљудувачи на седниците на советот.¹²⁶ После нив се организации од групата „Б“, а потоа се останатите меѓународни невладини организации;

Во меѓународните организации редот на првенство се одредува соодветно на правилата на организацијата содржани во статутот во самиот акт за основање, додека во ОН и други големи меѓународни организации се содржани во посебни акти во форма на протокол, правилник и сл.¹²⁷ Обично државите членки се наредени по абecedен ред.

Меѓусебниот ред на првенство кај шефовите на постојаните мисии кај меѓународните организации се одредува според датумот на преземање на должноста, односно според денот на предавање на писмата или денот на нотификација за именување. Шефовите на постојаните мисии имаат првенство пред останатите членови на мисијата. Постојаниот службеник има предност пред привремениот службеник од ист ранг. Но, на службените приеми постојаните мисии имаат ред на првенство според утврден абecedен ред на државите, а не според рангот на шефовите на мисиите.

Во однос на персоналот, односно меѓународните службеници, првенство пред сите има Генералниот секретар на ОН, кој вообичаено има ранг на шеф на држава. Во ОН пред него е само претседателот на Генералното собрание.

По него доаѓаат генералните подсекретари. Потоа се генералните директори на специјализираните агенции. За одредување ред на првенство помеѓу останатите меѓународни организации се зема во обзир редот на првенство на меѓународната организација на која ѝ припаѓаат.

Внатре во самата меѓународна организација редот на првенство е одреден во согласност со утврдената внатрешна хиерархија, што обично е опфатено во статутот, односно во актот за основање на организацијата. Меѓународните службеници обично се групирани во групи, со тоа што постојано вработените меѓународни службеници од иста група, имаат првенство пред привремено вработените лица на иста позиција.

Генералните секретари и генералните директори на меѓународните владини организации имаат првенство пред шефовите на постојаните мисии. Брачните партнери имаат ред на првенство во согласност со редот на првенство на нивните сопружници.

¹²⁶ Меѓународна парламентарна унија, Светска синдикална организација, Меѓународна трговска комора и др.

¹²⁷ На почетокот на секоја година пред да заседава Генералното собрание на ОН, се извлекува буква од англиската абeцеда врз основа на која се одредува името на државата со којашто започнува редот на првенството.

6.5. Организација на Обединети нации

6.5.1. Поим и специфичности

Обединетите нации се меѓународна организација што е основана на 20 јуни 1945 година во Сан Франциско. Сепак, секоја година како ден на нејзиното основање се слави 24 Октомври. Обединетите нации произлегуваат од претходната организација - Друштво на народите основана во 1919 год. Седиштето на ОН се наоѓа во Њујорк, САД. Во неа моментално членуваат 192 држави.

Со исклучок на Ватикан (којашто е единствена држава постојан набљудувач), сите меѓународно признати и независни држави се членки. Другите политички ентитети, меѓу кои Република Кина (Тајван), Демократската Република на Арапска Сахара, (Западна Сахара) и Палестина, имаат де факто независност и/или одредено меѓународно дипломатско признание од одредени држави, но не се членки на ОН.

Членството на Обединети нации е отворено за сите мирољубиви држави коишто ги прифаќаат обврските на Повелбата на Обединетите нации и според оценката на организацијата, се способни и имаат желба да ги исполнат тие обврски. Генералното собрание го одредува приемот по препорака на Советот за безбедност.

Името Обединети нации го дал Френклин Рузвелт за време на Втората светска војна како групна референца за сојузничките сили. Првата формална употреба се наоѓа во Декларацијата на Обединетите нации од 1942 година која ги обврзала сојузниците кон принципите на Атлантскиот пакт и ги обврза да не бараат посебни мировни преговори со Силите на Оската. Името, било пренесено на новата организација којашто била воспоставена од победниците на војната во рамките на одредбите на Атлантскиот пакт и други договори.

- Повелбата на Обединетите нации

Повелбата на Обединетите нации е основачкиот договор за формирање на меѓународната организација позната како Обединетите нации. Таа беше потпишана во зградата на Воениот меморијален центар и Центарот за сценска уметност во Сан Франциско, САД на 26 јуни 1945 година, од 50 од вкупно 51 првични земји членки (Полска која немаше претставник на конференцијата потпиша подоцна). На 24 Октомври, Повелбата стапи во сила откако беше ратификувана од пет постојани земји членки на Советот за безбедност - Република Кина (подоцна заменета со Народна Република Кина), Франција, СССР (подоцна заменет со Руската Федерација), Обединетото Кралство и САД - како и од повеќето други потписници. Денес, во Обединетите нации членуваат 192 земји.

Повелбата претставува основачки договор и сите земји членки се обврзани од нејзините членови. Дополнително, Повелбата наведува дека обврските кон ОН ги надминуваат сите други обврски произлезени од договори. Повеќето земји во светот ја имаат ратификувано Повелбата. Забележителен исклучок е Ватикан, кој избра улога на постојан набљудувач и затоа не се смета како целосен потписник на Повелбата.

- Надлежности на Обединетите нации:
 - Преземање колективни мерки за зајакнување на меѓународниот мир;
 - Поттикнување на меѓународната соработка за решавање меѓународни проблеми од областа на економијата, социјалата и културата;
 - Охрабрување за почитување на човековите права и слободи, еднакво важни за сите луѓе без разлика на расата, полот и религијата.
- Органи на Обединетите нации

Системот на Обединетите нации има шест основни органи коишто го сочинуваат она што се подразбира како систем на *Обединети нации*:

- Генералното собрание
- Советот за безбедност
- Економски и социјален совет
- Старателски совет
- Секретаријат на Обединетите нации
- Меѓународен суд на правдата

Генералното собрание на Обединетите нации спаѓа во главните органи на Обединетите нации. Тоа е единствениот орган во којшто се претставени сите држави-членки. Тие уживаат еднаков статус без оглед на својата големина, развиеност или потенцијал. Во Генералното собрание доаѓа до израз принципот на правна еднаквост на државите. Генералното собрание има широки прерогативи. Тоа може да расправа прашања од делокруг на организацијата, освен за оние што се на дневен ред на Советот за безбедност. Овој орган има и редица значајни ингеренции кога станува збор за останатите органи на Обединетите нации. Така на пример, тој ги избира привремените членови на Советот за безбедност, ги избира и членовите на Економско-социјалниот совет, Генералното собрание го избира и Генералниот секретар на ОН, но по препорака на Советот за безбедност, додека пак, заедно со Советот за безбедност, ги избираат судиите на Меѓународниот суд на правдата. Во областа на финансиското работење на ОН Генералното собрание има првостепена надлежност.

Имено, тоа го разгледува и одобрува буџетот на Организацијата. Генералното собрание се состанува на редовни годишни заседанија што започнуваат во третиот вторник во септември. Исто така, на барање на Советот за безбедност или на мнозинството држави-членки, можат да се свикаат и специјални, односно специјални вонредни заседанија. Официјалните и работни јазици на Генерално собрание се англискиот, арапскиот, кинескиот, рускиот, францускиот и шпанскиот.

Во периодот од 18 септември 2007 до 16 септември 2008 година претседател на Генералното собрание беше Срѓан Керим. Претходно, во периодот 1977-1978 година претседател на Генералното собрание беше и Лазар Мојсов, како претставник на поранешна Југославија.

6.6. Обединетите нации и Република Македонија

Република Македонија е примена за членка на ОН на 8 април 1993 година. Денес, во Македонија има 12 организации што го сочинуваат поширокото семејство на ОН: УНДП, УНИЦЕФ, УНХЦР, СЗО, ФАО, МОТ, ИОМ, Светска Банка, ММФ, УНАИДС и УНМИК. Сите тие се ангажирани со голем број активности, чијашто цел е бенефит на сите кои живеат во државата.

На Светскиот самит, одржан во септември 2012 година во Њујорк, Македонија беше една од 189-те земји кои уште еднаш ја подвлекоа својата посветеност на Милениумската декларација и се обврзаа да ги остварат осумте милениумски развојни цели. Тие цели во областите на сиромаштијата, образованието, здравството, родовите и животната средина, треба да се постигнат до 2015 година. Тоа значи дека останува само уште некоја година Македонија да се претвори во подобро место за живеење за сите. Место во коешто ќе има помалку сиромашни луѓе, повеќе деца во училиштата, повеќе луѓе кои живеат здрав живот и сите заедно уживајќи во една заштитена животна средина.

7. ДИПЛОМАТИЈА НА ВРВОТ (Самит-дипломатија)

7.1. Дипломатија на врвот

7.1.1. Поим и развој

Самит дипломатија или дипломатија на врвот е форма на дипломатска активност, средби и состаноци од страна на шефовите на државите или влади на две или повеќе држави. Брзиот развој на дипломатијата на врвот во 20-тиот век придонесе самит дипломатијата да стане составен дел на политичкото општење помеѓу државите, за разлика од минатото кога посетите и средбите од страна на шефовите на државите биле ретка и исклучителна појава. За разлика од самитите на кој присуствуваат повеќе држави, на самитите на државите или шефови на држави коишто се моќни и богати се носат значајни меѓународни одлуки. Гледано наназад во времето, уште пред основањето на амбасадите во 15 - тиот век, практика на владетелите била да организираат куси работни средби за време на свадби и други церемонии. Ваквите средби се договарале со посебна цел и тема на дискусија. Една од тие средби е средбата помеѓу Наполеон и Александар I Руски во 1807 година која се одржала на сплавот на реката Ниemen во Источна Прусија, со цел да продискутираат за односите помеѓу двете држави. Сепак самит дипломатијата го доживува својот врв кон крајот на 20 век, а во современиот свет во редовниот годишен распоред за работа на шефовите на државите има предвидено неколку такви самити.

Версајскиот систем и Лигата на народите не му придавале особено значење на овој вид дипломатија. Почетокот на ерата на Обединетите нации, започнувајќи со конференцијата на големата тројка во Техеран, Јалта и Потсдам, ги најавиле амбициите на шефовите на државите и владите на најмоќните светски сили, лично да учествуваат во донесувањето важни одлуки за меѓународната заедница, притоа препуштајќи им на своите дипломати и министерства за надворешни работи да ги завршуваат „ситните работи“ во спроведување на нивните одлуки. Студената војна, а потоа и блоковската конфронтација го прекинуваат овој процес, сè до смртта на Сталин (никогаш не стапнал на територија којашто не е под негова власт). Поместувањето од мртва точка се забележува со средбите помеѓу американските претседатели и шефовите на советската држава Хрушчов, Брежњев и Горбачов. По смртта на Рузвелт, американскиот претседател Труман без многу ентузијазам ја продолжил практиката на „лична дипломатија“ на својот претходник.

За основач на самит дипломатијата се смета Винстон Черчил кој уште во 1950 година го истакнал значењето на самитот помеѓу Истокот и Западот, поради премостување на затегнатоста и решавањето бројни меѓународни проблеми. Ернест Беван (повоениот шеф на британската дипломатија) ги поставил темелите на самит на западните земји, а практиката ја продолжил и неговиот наследник Антони Идн. Според угледниот „The Economist“ британскиот премиер Џон Мејџор откако стапил на власт во 1990 година до септември 1994 година, заклучно со посетата на Хаг и Берлин, односно од вкупно 1.381 ден на служба, има поминато 164 дена во странски посети. Премиерката Маргарет Тачер во 1984 година за 130 часа има прелетано 250.000 милји, на кој пат потпишала договори во Пекинг и Хонг Конг.¹²⁸

Самитите може да бидат билатерални или во рамките на мултилатералната дипломатија. Исто така може да бидат редовни или ad hoc, по повод разни настани (церемонии, свадби, крунисувања, па и на погребни).

Голем број од билатералните самити со текот на времето станале редовни. Франција, на пример има редовни годишни или полугодишни самити со сите земји од франкофонско подрачје, но и со дел од нефранкофонските држави од Африка. Сличен систем на самити има воспоставено и Велика Британија со дел од земјите членки на Комонвелтот. САД имаат развиено цел систем самити на билатерално ниво со државите од американскиот континент, но и со останатите региони-Африка и Азија.

Историски се самитот во Кемп Дејвид помеѓу САД, Израел и Египет во септември 1978 година, самитот помеѓу германскиот канцелар Брант со лидерите на СССР и Полска, како и

¹²⁸ Миодраг Митич, Дипломатија, Белград, 1999

низа средби остварени помеѓу германскиот канцелар Кол и претседателите Горбачов и Јелцин. Францускиот претседател Франсоа Митеран остварил значајни билатерални самити со шефовите на државите на речиси сите региони. Кина, исто така со самитите со САД и Руската Федерација запловува во водите на самит дипломатијата.

Покрај билатералните, има и голем број институционализирани мултилатерални самити, во рамките на меѓународните и регионалните организации, како на пример: ООН, Советот на Европа, Европската унија, НАТО и др. Историските одлики се донесени како резултат на самити на неврзаните земји преку движењето на Неврзаните или Обединетите нации. Еден од најзначајните самити е самитот на групата Г7 односно Г8 (САД, Велика Британија, Франција, Германија, Канада, Италија и Јапонија заедно со Русија). Станува збор за средби на најразвиените земји, кои почнувајќи од првата конференција во Рамбује 1975 година во континуитет се среќаваат и дискутираат за најшироки прашања важни за меѓународниот развој (цена на земјоделски производи, монетарна стабилност, ограничување и намалување на вооружувањето, политичка соработка, трансфер на технологија, меѓународен мир и безбедност и др.) Критичарите наоѓаат забелешка во постојаното проширување на темите што се дискутираат, како и соопштенијата коишто се издаваат, а кои се премногу општи.¹²⁹

Ad hoc самитите се исто така многубројни и во согласност со приликите, се многу разновидни. Прилика за одржување т.н. ad hoc самит може да биде инаугурација на шеф на држава, венчавка на монарх, како и погреб на висок државник. Овој вид самит постепено добил и посебно име „погребен самит“. Покрај самитите на кои е планирано да се дискутира за одредени прашања, сите останати ad hoc самити, а особено церемонијалните или комеморативни, не оставаат простор за сериозна дискусија, туку повеќе за запознавање или површна размена на мислења помеѓу шефовите на државите или владите.

Од страна на дипломатите од кариера постои огромен сомнеж и низ дипломатската литература искажана е голема недоверба кон дипломатијата спроведувана од страна на политичарите. Критиките се во делот на тоа дека политичарите немаат познавања од дипломатските техники и вештини, не се доволно запознаени со деталите на политиките во одредени земји за да си дозволат да се впуштаат во дискусија, а критиките одат и дотаму дека на политичарите единствено нешто што им е важно е да се изрекламираат, па од тие причини понекогаш потпишуваат неважни или дури и погрешни документи. Дипломатите исто така наоѓаат забелешки на ваквиот вид дипломатија поради времето, односно кусите средби не оставаат простор за длабока дискусија или усогласување на некои прашања, со што сите овие средби личат повеќе на театар, отколку на работен состанок. Според Бериц, грешките што се прават на самитите, не само што се побројни, туку се и непоправливи. Дејвид Вот, еден од најострите критичари на самит-дипломатијата вели: „Шефовите на државите со своето масивно его, со своето непознавање на основните детали и со својата цврста верба во вредноста на двосмисленоста на повратните удари, просто преценуваат сè.“ Многумина дипломати со жалење и разочарување ги проценуваат резултатите од одредени состаноци на врвот, како и придонесот на шефовите на државните сметки. Американскиот претседател Ричард Никсон дал своја оценка „создавањето на неадекватна еуфорија е еден од ризиците на дипломатијата на врвот“.¹³⁰ Според Николсон, грешките направени со усвојување на Версајскиот договор, во голем дел се поврзани со одлуката на американскиот претседател Вилсон за учество на конференцијата. Литературата бележи низа грешки направени на состаноци на врвот (Чемберлен му поверувал на Хитлер дека се договориле за мир). Меѓутоа, ниту професионалците, ниту теоретичарите не можат аргументирано да се изјаснат против самит дипломатијата, па иако понекогаш тоа да е „театар“, реклама или само обично разменување мислења.

Сепак, иако сите овие негативни коментари и мислења околу самит дипломатијата се извлечени од негативни искуства од досега одржани самити, не би можело да се каже дека самит дипломатијата има незначителен придонес во развојот на меѓународните односи, обезбедувањето мир и соработка во современиот свет. Односот помеѓу членките на Меѓународната заедница, може да се унапредува и зајакнува, само преку средбите на шефовите на државите создавајќи взаемна доверба преку личен контакт, притоа разговарајќи да се обидат

¹²⁹ Barston

¹³⁰ Freeman Jr., The diplomatic Dictionary, Washington, 1997

да решат спорни прашања кои инаку се на пониско ниво, а коишто сигурно би се решавале многу потешко и побавно.

Добро подготвен самит може да резултира со исклучителни резултати за унапредување на меѓународната соработка и мир. Во подготовката на самитите учествуваат и дипломати и експерти по прашања кои се тема на самитот, а траат со недели, со цел да се подготват сите потребни документи и договори за шефовите на државите да може да дискутираат за некои општи работи, а не за целиот процес. Шерпасите¹³¹ со недели или месеци ги подготвуваат шефовите на државите и владите на своите земји за сигурен и успешен подем кон врвот.¹³² Според тоа, средбите на врвот не се лична работа само на шефот на државата, туку се производ на цел еден систем на стручен и дипломатски апарат на државата. Од самит не треба да се очекуваат бомбастични резултати, но затоа пак една обична средба и неколку разменети реченици помеѓу шефовите на државите, понекогаш имаат многу поголем резултат отколку со месеци планирана средба.

Под услов дипломатијата како професија и организација да го даде својот максимум, самитите во ниеден случај не може да ја загрожат дипломатската активност на една држава, напротив, може само да ја збогатат и надополнат, во најголем број случаи.

¹³¹ Домородци кои на планинарите во тек на освојување на високите врвови им служат како носачи и водичи, без кои ниту една планинарска експедиција нема да ја достигне својата цел-искачување до врвот.

¹³² Beridge R, „Diplomacy, Theory and Practice, London, 1995/Marshall P, positive Diplomacy, New York, 1997

8. ПРИВИЛЕГИИ И ИМУНИТЕТИ НА ДИПЛОМАТСКИТЕ ПРЕТСТАВНИЦИ

8.1. Поим и дефиниција

Виенските конвенции со дефинирање на привилегиите и имунитетите на дипломатските претставници создале пресвртница во толкување на привилегиите и имунитетите само како бенефит, отфрлувајќи го принципот на екстериторијалност, во толкување на привилегиите и имунитетите како функционален составен дел на работењето на дипломатските претставници.

Виенската конвенција за дипломатски односи предвидува привилегии и имунитет коишто се однесуваат како на самите дипломатски претставништва, така и на дипломатските претставници, а кои ги дава земјата на прием. Привилегиите и имунитетите се обврска којашто земјата на прием е обврзана да ги исполни.

Поимите привилегии и имунитети тешко се делат, а и често се испреплетуваат.

Под имунитет пред сè се подразбира ослободување, односно изземање во меѓународното право во конкретен случај од јурисдикцијата на државните органи на земјата на прием.

Под привилегии се подразбираат разни погодности што им се даваат на дипломатските мисии и нивниот персонал од страна на земјата на прием.

Во поширока смисла, и имунитетот претставува еден вид погодност, иако повластената положба на дипломатската мисија и нејзинот персонал, произлегува од правата на изземање од јурисдикцијата на земјата на прием.

Поимот привилегии е поширок поим и го опфаќа поимот имунитет, кој е многу потесен од поимот привилегии.¹³³

Во доктрината се истакнува дека имунитетите имаат основа во меѓународното право и допираат во суверенитетот на државата на прием. Имунитетите се во согласност со внатрешното право. Останатите привилегии, повеќе се израз на куртоазија, не се задолжителни, но се зависни од внатрешното законодавство на земјата на прием.

Во дипломатската доктрина се востановил изразот привилегии и имунитет како една целина под што се подразбира цел систем мерки со коишто се обезбедува заштитена положба на органите на дипломатската комуникација и дипломатската мисија како целина.¹³⁴

8.2. Привилегии и имунитети што се однесуваат на самото дипломатско претставништво

- *Неповредливост на просториите и превозните средства на дипломатско претставништво*

Просториите во кои дипломатската мисија дејствува се неповредливи. Сопственоста на просториите во кои се наоѓа дипломатската мисија не се никаков предуслов за неповредливоста на истите. Без разлика дали тие се во сопственост на дипломатската мисија или пак се земено под закуп, апсолутно не остава простор за толкување на оваа одредба за неповредливост на просториите. Некои теоретичари ова правило предвидено во членот 22 од Виенската конвенција за дипломатски односи уште го нарекуваат и принцип на екстериторијалност¹³⁵, а својата теза ја оправдуваат со важењето на законската регулатива во просториите на дипломатската мисија. Имено, во просториите на мисијата се спроведуваат и важат законите на земјата на испраќање.

Влегувањето во просториите на дипломатската мисија од страна на органите на државата на прием е исклучително по барање на шефот на мисијата или пак исклучително со негова дозвола. Од ова правило има исклучоци во ситуации кога влегувањето на државните органи на земјата на прием во просториите на дипломатската мисија на земјата на испраќање не е потребно да се

¹³³ Nahlik S., Development of Diplomatic Law, Recueil des cours, Academie de droit international, 1990, III, tome 222, str 218 - 219

¹³⁴ Dinh K., Daillier A., Pellet A., Droit international public, 5e edition, Paris, 1994, str 717

¹³⁵ Просторите на дипломатската мисија не се екстериторијални, туку се ставени само во посебна повластена правна положба

побара согласност од шефот на мисијата. Такви се ситуациите на виша сила (*vismajor*), како што се пожари, поплави, земјотреси и сл. Меѓутоа ова правило во светски рамки не се почитува во целост.

Членот 22 од наведената конвенција, земјата на прием ја обврзува да ги преземе сите потребни мерки за да спречи секако насилно влегување во просториите на дипломатската мисија на земјата на испраќање, како и оштетувањата и нарушувањето на јавниот ред и мир во неа.

Во ситуација на прекин на дипломатските односи помеѓу земјата на испраќање и земјата на прием (без разлика дали прекилот е од привремен или траен карактер), земјата на прием е должна да ги штити просториите, а исто така и имотот на дипломатската мисија. Не е исклучено во ситуација на прекин на дипломатските односи, земјата на испраќање, своите простории и имотот што се наоѓа во просториите да ги довери на чување на трета земја којашто има своја мисија во истата земја на прием. Освен просториите и имотот, третата земја која преземала обврски во согласност со постигнатиот договор со земјата што ја повлекла својата дипломатска мисија, може да ги штити и интересите на државата и државјаните на земјата на испраќање која ја повлекла својата мисија.

Сепак, во согласност со чл. 45 од Виенската конвенција за дипломатски односи, за ваков договор помеѓу земјата на испраќање што ја повлекла својата мисија и земјата што се согласила да ги преземе обрските за заштита на дипломатските простории и интересите на државата и државјаните на таа земја, согласност мора да се добие од земјата на прием.

Просториите на дипломатската мисија не смеат да се употребуваат за цели што не се во согласност со функцијата на дипломатското претставништво. Тие цели се предвидени во Виенската конвенција за дипломатски односи или пак други правила предвидени во меѓународното право, или пак двострано склучениот договор помеѓу земјата на испраќање и земјата на прием.

Предмет на заштита во согласност со овој член се самите простории на мисијата на земјата на испраќање, а тоа не е само објектот, туку паркинг просторот и дворното место на дипломатската мисија.

Исто така и превозните средства на дипломатската мисија се под заштита, односно тие не може да бидат предмет на претрес, заплenuвање, реквизиција,¹³⁶ или пак мерка на извршување.

Освен заштитата што ја уживаат просториите на мисијата и дипломатските возила што се предвидени со Виенската конвенција за дипломатски односи, со билатерален договор склучен помеѓу земјата на прием и земјата на испраќање под заштита на земјата на прием може да бидат ставени и просториите на културните центри и библиотеките на земјата на испраќање. Вообичаено, доколку постои ваква мерка, таа се засновува врз принципот на реципроцитет.

Специфичности

- *Истакнување на знаме и грб*

Земјата на испраќање има право на просториите во кои дејствува дипломатската мисија да ги истакне своето државно знаме и државен грб. Ова право се користи и за истакнување на знамето и грбот на државата на испраќање на возилата што ги користи шефот на дипломатската мисија како и станбените простории во кои тој е сместен. Знамето и грбот на земјата на испраќање претставуваат симболи на посебност и независност на одредена земја. Навредувањето на знамето и грбот на земјата на испраќање претставува повреда на меѓународното право. Земјата на прием има обврска со сите дозволени средства да ги штити знамето и грбот на земјата на испраќање.

- *Неповредливост на дипломатската архива*

Во согласност со чл. 24 од Виенската конвенција за дипломатски односи, архивата и документите на дипломатската мисија, каде и да се наоѓаат, во секое време се неповредливи.

¹³⁶ Реквизиција претставува мерка што се применува вообичаено пред или за време на воена состојба, со која од сопствениците на превозни средства државата за потребите на одбраната нив може да ги одземе и да ги стави на располагање на вооружените сили.

Дури и во случај на прекин на дипломатските односи или пак вооружен судир, оваа одредба претставува обврска за државата на прием.

Во ситуација на прекин на дипломатските односи, дипломатската архива може да се довери на чување на трета земја доколку таа даде согласност. На тој начин и во ваква ситуација, дипломатската архива останува под заштита, односно несмее да биде повредена (фотокопирана, фотографирана, испечатена) или пак одземена.

Во исклучителни случаи, при прекин на дипломатските односи помеѓу две земји или пак воена состојба, земјата на испраќање може да остави еден член од дипломатската мисија од редот на административниот или техничкиот персонал (*garde - meubles*), како чувар на просториите и архивот на дипломатската мисија.¹³⁷

- *Дипломатска вализа*

Дипломатската вализа претставува багаж. Врз неа мора да стои надворешна ознака во форма на восочен печат на министерството за надворешни работи на државата што ја именува дадената мисија. Ознаките поставени на вализата мора да бидат јасно воочливи и читливо напишани. Вализата не смее да биде отворена, ниту пак задржана, но под услов дека содржи исклучително дипломатски документи и предмети за службена употреба.

Практиката покажува дека Виенската конвенција јасно не ги одредува обемот и карактерот на вализата. Еден од проблемите што секојдневно се појавуваат, се поврзани со спречување разни видови злоупотреба како на пример: пренесување оружје, наркотици, недозволен предмети, па дури и луѓе.

Најдоверливите документи, за да се обезбеди нивната тајност се испраќаат преку дипломатската вализа што ја придружува посебно задолжен службеник – дипломатски курир. Земјата домаќин е задолжена да го штити дипломатскиот курир во вршењето на неговата функција. Курирот мора да поседува специјален документ со кој се потврдува неговото својство и се означува бројот на пакетите што се во состав на вализата, како и нивната крајна дестинација. Дипломатскиот курир ужива заштита само додека ја придружува дипломатската вализа сè до моментот додека таа не ја предаде.

- *Даночни и царински ослободувања*

Државата на именување е ослободена од сите државни и регионални даноци, како и од даноците во однос на просториите земени под наем, како и на просториите чиишто сопственик е државата на именување или шефот на мисијата. Државата на прием е должна да дозволи слободен увоз на сите предмети неопходни за работата на дипломатската мисија, и да ги ослободи од плаќање такси или какви било други давачки, освен цената за складирање, превоз и други слични услуги. Дипломатските претставништва не се ослободени од плаќање на останатите комунални такси.

Како што е погоре споменато, целта на дипломатските привилегии и имунитети е овозможување на извршување на дипломатските функции од страна на дипломатските службеници како претставници на своите земји, од што произлегува дека тоа не се лични права на заштитени поединци, туку право на земјата на именување од земјата на прием или од трета земја да бара одредено однесување кон својот дипломатски персонал. Од овие причини, членот на дипломатското претставништво не може да се откаже во свое име од привилегиите и имунитетот, туку откажувањето од привилегиите и имунитетот може да го стори само неговата влада, дури и без негова согласност.

Поради точно утврдување кои лица имаат право на дипломатска заштита, потребно е именувањето на членовите на дипломатското претставништво, нивното пристигнување и конечно заминување, или пак престанокот на нивната должност да се нотифицира во Министерството за надворешни работи на земјата на прием. Исто така, треба да се нотифицираат факти за доаѓањето и заминувањето на лицата коишто се дел од семејството на некој член од дипломатскиот персонал (како престанок на својството член на семејство), како и соодветни факти врзани за прислужниот

¹³⁷ По смена на власта во Камбоџа во 1970 год, дипломатскиот персонал на Демократска република Виетнам ја напуштил земјата на прием, а во дипломатското претставништво оставил два члена од персоналот да ја чуваат архивата без да имаат дипломатски имунитет и привилегии.

персонал, за нивно вработување и престанок на работниот однос, како и доставување факти за приватната услуга кој има право на привилегии и имунитет (чл. 10 од конвенцијата).¹³⁸

Изземањето од законодавството на земјата на прием не значи дека дипломатските претставници можат перманентно и во недоглед да ги кршат законските прописи. Доколку дипломатските претставници не се придржуваат до законските прописи на земјата на прием, истата може по дипломатски пат од земјата на испраќање да побара отповикување на таквите дипломатски претставници.

Виенската конвенција за дипломатски односи го потврдила и презела меѓународното обичајно право нагласувајќи дека дипломатскиот претставник во целост е изземен од кривичниот прогон од страна на земјата на прием. Ова изземање се однесува на сите казниви дела што ги сторил дипломатскиот претставник, а не само на службените дела (*immunité globale*), дури и тогаш кога неговите дејства се насочени кон безбедноста на земјата на прием. Во ваква ситуација, земјата на прием може само да преземе потребни превентивни мерки со цел да го спречи чинот на казнивото дело сторено од страна на дипломатскиот претставник, но не може дополнително дипломатскиот претставник кривично да го гони.¹³⁹

Иако дипломатскиот претставник ужива кривично - правен имунитет во земјата на прием, тој не ужива имунитет од кривичното законодавство на земјата на испраќање.

Дипломатскиот претставник не е должен да сведочи и против него не може да се преземаат мерки поради одбивање за сведочење.

8.3. Привилегии и имунитети што се однесуваат на дипломатските претставници и персонал

- *Лична неповредивост на дипломатскиот претставник*

Во согласност со член 29 од Виенската конвенција за дипломатски односи, државата на прием се однесува кон дипломатот со должно почитување и мора да ги преземе сите мерки заради спречување на секој напад на неговата лична слобода и достоинство. Лицето, односно дипломатскиот претставник не може да биде уапсен или притворен. Личната неповредивост на дипломатот е основниот имунитет од кој произлегуваат сите останати привилегии, почитувајќи ја сувереноста и уставноста на државата.¹⁴⁰

Заштитата се однесува на сè што е поврзано со функцијата на дипломатскиот претставник, вклучително и на неговиот дом, документи, дописи и имотот, но и заштита на дипломатскиот претставник од трети лица. Дури и во случај дипломатскиот претставник да сторил кривично дело, државата на прием може само да побара негово заминување од територијата на својата држава. Во согласност со ова, и имотот на дипломатскиот претставник е неповредив.¹⁴¹

Истите привилегии и имунитети ги уживаат и членовите на семејството на дипломатскиот претставник, ако не се државјани на државата на прием, како и членовите на административниот и техничкиот персонал со нивните семејства.

Покрај Виенската конвенција за дипломатски односи, ова прашање е регулирано и со Конвенцијата за спречување и казнување кривични дела извршени против лица коишто се под меѓународна заштита, вклучително и дипломатски претставници од 1973 година.¹⁴² Потребата од усвојување ваква конвенција од страна на ОН произлегла како заштитна мерка против сè почестите терористички напади врз државни и претставници на меѓународни организации, особено кон дипломатски претставници.

¹³⁸ Берковиќ С., Дипломација и дипломатска професија, Загреб 2006 год, стр.106 и 107

¹³⁹ Андраши Ј., Меѓународно јавно право

¹⁴⁰ С.Берковиќ, Дипломација и дипломатска професија, 2006

¹⁴¹ Освен во случаи наведени во член 31 ст.1 од Виенската конвенција за дипломатски односи

¹⁴² Резолуција на Генерално собрание на ОН бр.3166 од 14/12/1973, на сила од 20/02/1977 (A/RES/3166/XXVIII)

Видови имунитети

- *Судски имунитет*

Шефот и членовите на дипломатскиот персонал на мисијата уживаат имунитет од кривичното судство на државата на прием, што не значи дека тие не се должни да ги почитуваат законите на земјата на прием. Виенската конвенција за дипломатски односи предвидува дека овие лица уживаат привилегии и имунитети, без да си нанесат штета. Тие се должни да ги почитуваат законите и прописите на државата на прием, како и да се воздржуваат од мешање во внатрешните работи на неа.¹⁴³

- *Кривично правен имунитет*

Дипломатскиот претставник не може да биде кривично одговорен во државата во која е акредитиран, ниту пак против него може да се покрене кривична постапка. Тука се опфатени сите службени и останатите негови дела, вклучувајќи ги деликтите против сигурноста на државата или јавната безбедност. Државата на прием може да преземе превентивни мерки додека се случува делото, но сторителот не може дополнително кривично да го гони. Поради стореното кривично дело, дипломатскиот претставник не може да биде лишен од слобода или приведен во полициска или судска постапка. Органите за безбедност, по утврдувањето на идентитетот на дипломатскиот службеник, за стореното кривично дело се должни да поднесат извештај до Министерството за надворешни работи, коешто може да преземе соодветни мерки. За потешко сторено кривично дело, дипломатскиот претставник се прогласува за *persona non grata*, а државата што го акредитирала, под услов делото да е предвидено и во нејзиниот кривичен закон, ќе поведе кривична постапка против него. Иако постои ваквата обврска за државата на именување, во практика многу ретко се случува дипломатскиот службеник да биде изведен пред судот на државата што го акредитирала. Можна е сосема спротивна ситуација од погоре наведената, кога дипломатскиот службеник може во кое било време да поведе кривична постапка, што автоматски значи дека тој се одрекува од својот имунитет. За вакво нешто, дипломатскиот службеник во ваква ситуација мора да побара ослободување од имунитетот од државата што го именувала, а по добивањето писмено одобрение дека е ослободен од имунитет (што е основен услов тој да може да покрене кривична постапка), кривичната постапка може да започне. Со самото започнување на кривичната постапка, дипломатскиот службеник не може повеќе да се повикува на членот 32, став 3, од Виенската конвенција за дипломатски односи.

- *Граѓанско правен имунитет*

При извршувањето на своите функции, дипломатските службеници освен со дела од кривично - правната материја, може да се сретнат и со граѓанско-правната материја. Помеѓу овие два вида имунитети гледано од правен аспект на апсолутноста, постои суштинска разлика. Кривично правниот имунитет што го уживаат дипломатските службеници е апсолутен, додека граѓанско правниот имунитет не е апсолутен. Со Виенската конвенција за дипломатски односи, се признава граѓанско-правниот имунитет на дипломатските службеници, освен во ситуациите кои се таксативно наброени:

- некоја вистинска тужба што се однесува на приватна недвижност на територијата на државата кај која се акредитира, а за потребите на мисијата;
- тужба што се однесува на наследство, во која дипломатскиот службеник се појавува како извршител на тестаментот, администратор, наследник или легатор по приватна основа, а не во име на државата на именување;
- тужба што се однесува на слободна професија или на трговска дејност, каква и да е, што ја врши дипломатскиот службеник во државата во којашто е акредитиран, надвор од своите службени функции.

Во граѓанскиот спор, писмената на дипломатскиот службеник му се доставуваат по дипломатски пат, под услов државата на приемот и државата на именување чијшто дипломатски службеник е странка во граѓанскиот спор, во билатералната спогодба тоа не го решиле на поинаков начин.

¹⁴³ Член 41 ст.1 од Виенска конвенција за дипломатски односи

Во однос на сведочењето, дипломатскиот службеник не е должен да сведочи. Ваквиот имунитет произлегува од неприкосновеноста на дипломатскиот службеник. Доколку судските органи на Република Македонија имаат потреба за сведок да повикаат дипломатски службеник, тие тоа мора да го сторат по дипломатски пат, преку Министерството за надворешни работи. Дипломатскиот службеник може да сведочи на суд, само доколку државата што го именувала го ослободи од имунитет. Во ваква ситуација, доколку дипломатскиот претставник приложи писмено, од државата што го именувала, судијата може да го сослуша дипломатскиот претставник во својство на сведок во просториите на дипломатското претставништво или неговиот стан.¹⁴⁴

Доколку во една постапка дипломатскиот претставник се одрекнал од имунитетот, тој никогаш повеќе не може во конкретниот предмет да се повика на имунитетот што претходно го уживал.

Граѓанско-правниот имунитет важи и за административно - техничкиот персонал, но само за дела што се поврзани со нивната службена функција.

Останати специфичности

- *Слобода на движење*

Државата на прием е должна да им обезбеди на сите членови на дипломатското претставништво непречено движење и патување низ цела нејзина територија. Исклучок од ова се подрачја каде што е забранет пристап поради државна сигурност.¹⁴⁵ За ваквите подрачја државата на прием ги известува дипломатските претставници уште при нивното доаѓање. На овој начин Виенската конвенција за дипломатски односи ги заштитува државните интереси од национална сигурност, а и да придонесе за намалување на појави, кога поради влошени односи го ограничуваат движењето на дипломатските претставници.¹⁴⁶

Движењето на дипломатските претставници е врзано со превозно средство. Поради тоа, превозните средства на дипломатските претставници се заштитени на ист начин како и просториите на дипломатското претставништво или домот на дипломатските претставници, па не може да бидат претресувани, одземени, заплени или предмет на истрага. Возилата што ги користат дипломатските претставници се одбележани со регистарски таблички со ознака CD (corps diplomatique), а возилото што го користи шефот на дипломатското претставништво носи регистарски таблички со ознака CMD (chef de la mission diplomatique). Во согласност со член 25 и член 26 од Виенската конвенција за дипломатски односи, државата на прием е должна да обезбеди паркинг простор за овие возила во близина на зградата на претставништвото.

- *Социјално осигурување*

Дипломатскиот претставник во поглед на својата служба е изземен од социјално осигурување, односно законот кој важи во државата на прием. Истото правило важи и за членовите на неговото семејство, административниот и технички персонал и членовите на нивните семејства, доколку не се државјани на земјата на прием. Што се однесува до мештаните коишто се работно ангажирани во дипломатското претставништво, за нив важат одредбите од законот за социјално осигурување на државата домаќин. Право на дипломатските претставници, како и на членовите на нивните семејства е доброволно да учествуваат во социјалниот режим на државата на прием или ако веќе постојат билатерални договори што ги уредуваат прашањата поврзани со социјално осигурување, тие ќе се почитуваат.

- *Даночни и царински ослободувања*

Дипломатскиот претставник е ослободен од сите даноци и такси коишто важат во државата на прием, односно сите државни и регионални даноци, како и од даноците во однос на просториите земени под наем, катастарските даноци како и на просториите чијшто сопственик е државата на именување или шефот на мисијата. Државата на прием е должна да дозволи слободен увоз на

¹⁴⁴ Петровски Ц. и Зафировски В., Прирачник за постапување на полицијата кон лицата со дипломатски или конзуларен статус, Скопје 1995 година

¹⁴⁵ Член 26

¹⁴⁶ Покрај честите ограничувања за време на војни, неретко се случувало вакви ограничувања да се поставуваат и во мирнодобско време. Пр. СССР и Кина го ограничувале движењето на сите дипломатски претставници на територијата на главниот град и околината, САД кон СССР. За движење низ „забранетата историја“ морало да се бара посебна дозвола

сите предмети неопходни за работата на дипломатската мисија и нив да ги ослободи од плаќање такси или од какви било други давачки, освен цената за складирање, превоз и други слични услуги како и посредните даноци коишто по својата природа се вклучени во цената на стоките и услугите.¹⁴⁷ Сите приходи што ќе ги прибере дипломатската мисија по основ на такси, а кои ги наплатува за издавање разни документи-патни листови, патни исправи и сл., се ослободени од плаќање давачки кон државата на прием.

Даночното ослободување, како и плаќањето такси важи и за членовите на семејствата на дипломатскиот персонал кои живеат во неговото семејство, но само доколку не се државјани на државата на прием. Членовите на административниот и техничкиот персонал на дипломатската мисија, како и членовите на нивните семејства кои живеат во нивните семејства се изземени од даночни и царински давачки само доколку не се државјани на земјата на прием. Членовите на прислужниот персонал на дипломатската мисија, како и приватната послуга, изземени се од плаќањето приходи остварени по основ на лични примања за извршување работа за потребите на дипломатската мисија и тоа под услов да не се државјани на државата на прием или да немаат постојан престој во земјата на прием.

Дипломатските претставништва не се ослободени од плаќање комунални и други видови такси коишто вообичаено се однесуваат на некоја противуслуга што ја прима дипломатското претставништво. Во поглед на царинските повластувања, државата на прием е должна да дозволи (во согласност со своите законски и царински прописи) внесување стоки за потребите на дипломатскиот и останатиот персонал, без да бара наплата на царински давачки, под услов членовите на дипломатската мисија, нивните семејства, административниот, техничкиот и прислужниот персонал да не се државјани на државата на прием. Царинските ослободувања за предметите внесени во земјата на прием од страна на членовите на дипломатската мисија и останатиот персонал, како и за потребите на самата мисија се регулираат по пат на протокол доставен преку министерствата за надворешни работи на земјата на прием и земјата на испраќање.

Државата на прием може да утврди количина и вредност на стоки, односно нивен лимит кој може да го внесат членовите на дипломатската мисија и останатиот персонал, зависно од големината и потребите на мисијата.¹⁴⁸ Исто така, државата на прием може да утврди после кој временски период, така увезените возила и предмети може да бидат отуѓени без да се плаќаат за нив царински давачки. Овие погодности вообичаено се уредуваат помеѓу државата на испраќање и државата на прием по пат на реципроцитет.

Личниот багаж на дипломатските претставници, како и членовите на нивните семејства, а кои не се државјани на земјата на прием, не се прегледуваат, освен во ситуации кога постојат основани сомневања со претпоставка дека во багажникот има предмети што се предмет на сторено кривично дело или пак предмети што не се ослободени од царина, може да се изврши преглед на багажот и тоа исклучително во присуство на дипломатскиот претставник или лице кое од негова страна ќе биде овластено да присуствува на прегледот на багажот.

Административниот и техничкиот персонал на дипломатското претставништво, како и членовите на нивните семејства кои не се државјани на земјата на прием и во неа немаат постојан престој, исто така уживаат царинско ослободување за внесените предмети во земјата на прием, но само при нивното прво вселување.¹⁴⁹

За прислужниот персонал на дипломатската мисија и приватната послуга на членовите на дипломатската мисија, не се предвидени царински повластувања. Во исклучителни случаи, само доколку е пропишано во договорот склучен помеѓу земјата на прием и земјата на испраќање, оваа категорија на лица во ограничен обем може да уживаат одредени царински ослободувања.

Протоколарните служби на министерствата за надворешни работи во државата на прием водат евиденција за конкретно спроведување на дипломатските привилегии, притоа внимавајќи на правилото на реципроцитет, најчесто околу количината на одреден производ каде практиката покажала најголема злоупотреба (возила, предмети од културно уметничко наследство и др.)

¹⁴⁷ Пивоваров В. и Богдановски Н., Финансиско право (општ дел и на ЕУ), Скопје 2007

¹⁴⁸ Оваа одредба вообичаено се однесува на превозни средства и скапи предмети.

¹⁴⁹ Вообичаено државите на прием како рок за увезување предмети при првото вселување го утврдуваат на три, шест или дванаесет месеци.

8.4. Привилегии и имунитети на територија на трета држава

Доколку дипломатскиот претставник се наоѓа на територија на трета држава, која му издала виза, односно ако дипломатскиот претставник во состав на вршење на неговите функции поминува низ територијата на трета држава, третата држава ќе му го признае правото на неповредливост и останатите имунитети и привилегии. Истото важи и за членовите на неговото семејство, дури и во случај ако патуваат сами, односно без дипломатскиот претставник.¹⁵⁰

Доколку дипломатскиот претставник патува во или низ трета земја од приватни причини (оние кои не се наведени во член 40 ст.1) не ужива никакви имунитети.

Административниот и техничкиот персонал под истите услови наведени во чл.40 ст1, како и членовите на нивните семејства, уживаат имунитет на територијата на трета земја (член 40 ст.2)

Третата земја е должна да обезбеди заштита на службени дописи, извештаи од страна на дипломатски претставник коишто минуваат низ територијата на трета држава, како и кодирани и шифрирани пораки. Третата држава ја признава дипломатската вализа во транзит и гарантира нејзина неповредливост, како и лична неповредливост на дипломатски курир. (член 40 ст.3)

8.5. Траење на дипломатски привилегии и имунитети

Привилегиите и имунитетите на секое лице кое има право на нив траат цело време додека тоа лице службено престојува во државата на прием. Истите започнуваат со доаѓање на лицето на територија на земјата на прием заради вршење дипломатска функција или ако лицето веќе се наоѓа во државата, со моментот на нејзиното именување нотифицирано од страна на надлежно министерство.

Привилегиите и имунитетите престануваат со заминување на дипломатскиот претставник чијашто функција престанала, од државата на прием, односно по истекот на разумниот рок кој е даден од страна на државата на прием. До тогаш, дури и во случај на вооружен конфликт, имунитетите и привилегиите на дипломатскиот претставник важат. Ако дипломатскиот претставник имал особен придонес во развојот на дипломатските односи со извршување на својата функција, привилегиите и имунитетите важат трајно.

Во случај на смрт на дипломатски претставник, членовите на неговото семејство уживаат привилегии и имунитети сè до моментот на завршување на разумниот рок што го определила државата на прием за нивно заминување.¹⁵¹ Во случај на смрт на дипломатски претставник кој не е државјанин на државата на прием, како и во случај на смрт на член на семејството на дипломатскиот претставник, државата на прием е должна да дозволи да се однесе движен имот на покојникот, освен имотот што е стекнат во државата на прием и кој во моментот кога треба да се извезе е забранет за извоз.¹⁵²

Во случај пак, на прекин на дипломатските односи, или за време на вооружен конфликт меѓу државата што именува и државата на прием, државата на прием е должна како на дипломатскиот претставник, така и на членовите на семејството и останатите членови коишто уживаат привилегии и имунитети, да им овозможи во најкус можен рок да ја напуштат државата на прием. Притоа, државата на прием е должна да им стави на располагање превозни средства, како за самиот дипломатски персонал, така и за нивниот движен имот. Овие обврски не се однесуваат кон дипломатски претставници кои се државјани на државата на прием.¹⁵³

Како што е погоре споменато (2.1) привилегиите и имунитетите на конзуларните дипломати по содржината и обемот со време се менувал. Со самото проширување на конзуларните функции постепено се проширувале и олеснувањата, привилегиите и имунитетот на конзуларните службеници. Обемот и видот на олеснувањата, привилегиите и имунитетот во меѓународното право генерално е решен со Виенската конвенција за конзуларни односи. Меѓутоа и самата конвенција по прашањето на олеснувањата, привилегиите и имунитетот сепак остава простор

¹⁵⁰ Член 40 ст. 1 од Виенска конвенција за дипломатски односи

¹⁵¹ Член 39 од Виенска конвенција за дипломатски односи

¹⁵² Член 39 ст.2 на движниот имот не се наплаќа оставинска такса

¹⁵³ Член 39 од Виенска конвенција за дипломатски односи

со меѓусебен договор помеѓу земјите кои воспоставуваат конзуларни односи овие прашања да бидат поинаку решени.

Во ситуација кога се воспоставуваат конзуларни односи помеѓу две земји, од кои едната е потписник на Виенската конвенција за конзуларни односи, а другата не е потписник, за нив олеснувањата, привилегиите и имунитетот за конзуларните функционери и службеници предвидени со конвенцијата не важат, туку овие прашања се решаваат со меѓусебниот договор кои двете земји го склучуваат при воспоставувањето на конзуларните односи.

8.6. Привилегии и имунитет на конзуларното претставништво

Привилегиите и имунитетите коишто земјата на прием е должна да ги обезбеди конзуларните претставништва е различна во зависност од тоа кој раководи со конзуларното претставништво, дали е тоа кариерен конзуларен функционер или пак се работи за почесен конзуларен функционер. Исто така, обемот на привилегиите и имунитетите зависи од фактот дали земјата на прием и земјата на испраќање се потписнички на Виенската конвенција за конзуларни односи, дали и двете земји не се потписнички на конвенцијата или пак една од земјите е потписничка, а другата не е потписничка.

Привилегиите и имунитетите на конзуларните претставништва се однесуваат на следните прашања:

- *Стекнување простории*

Државата на прием е должна во согласност со домашната законска регулатива, на земјата на прием да ѝ обезбеди простории потребни за отворање конзуларно претставништво. Обезбедувањето простории значи дека земјата на приемна земјата на испраќање ѝ овозможи истите да ги купи и поседува во своја сопственост или пак да ѝ најде простори коишто ќе ги користи под закуп. Доколку за стекнување простории се потребни посебни дозволи, државата на прием е должна нив да ги обезбеди. Доколку земјата на испраќање има потреба од градење конзуларни простории, земјата на прием е должна да обезбеди градежно земјиште како и целокупна комунална документација

- *Истакнување на државното знаме, грб и натпис*

Без разлика дали просториите во коишто се наоѓа конзуларното претставништво е во сопственост на земјата на испраќање или пак е изнајмено, односно е земено под наем, земјата на испраќање може да го истакне своето знаме и грб, а на влезната врата да истакне натпис со кој се означува дека тоа се конзуларни простории во кои работи конзуларното претставништво на одредена земја на испраќање.

Знамето освен што се истакнува на просториите во конзуларното претставништво¹⁵⁴, тоа може да се истакне и на резиденцијалните простории во кои престојува шефот на конзуларното претставништво, како и на службеното возило што го користи шефот на претставништвото. Истакнувањето на знамето се врши зависно од локалните прописи на чиешто подрачје дејствува конзуларното претставништво. Зависно од локалните прописи, знамето може перманентно да биде истакнато, само во работните денови кога шефот на конзуларното претставништво се наоѓа во просториите на конзулатот.

Шефот на конзуларното претставништво, има право при службена употреба на службеното возило на него да го истакне знамето на својата земја.¹⁵⁵

Грбот, доколку содржи натпис, обично е испишан на јазикот на земјата на испраќање. Вообичаено натписот е напишан двојазично, на јазикот на земјата на испраќање и на јазикот на

¹⁵⁴ Виенската конвенција за конзуларно право дава потесни права за истакнување знаме и грб на земјата на испраќање, отколку што таквите права им се даваат на дипломатските претставништва предвидени со Виенската конвенција за дипломатски односи. За истакнување на знаме и грб на конзуларното претставништво во конзуларната конвенција се наведува дека државата на испраќање е должна по ова прашање да ги има предвид законите, прописите и практиката на земјата на прием.

¹⁵⁵ Оваа одредба од Виенската конвенција за конзуларни работи е рестриктивно дадена, што не е случај со одредбата по ова прашање дадена во Виенската конвенција за дипломатски односи, а којашто се однесува на шефот на дипломатското претставништво.

земјата на прием, а се истакнува на влезот на конзуларното претставништво. Натписот содржи и информации за потребни известувања за странките.

Во согласност со Виенската конвенција за конзуларни односи, државата на прием е должна, знамето, грбот и натписот да ги штити од насилни оштетувања и навреди.

- *Неповредливост на конзуларните простории*

Одредбите за неповредливост на конзуларните простории се предвидени во чл. 31 од Виенската конвенција за конзуларни односи. Во оваа одредба се наведува дека органите на државата на прием не смеат да влезат во работните простории на конзуларното претставништво, освен по барање или издадена дозвола од страна на шефот на конзуларното претставништво или од него овластен конзуларен претставник.

Неповредливоста се однесува не само на спречување насилно влегување во просториите на конзуларното претставништво, туку и на спречување на нивно оштетување, нарушување на мирот на претставништвото и повреда на достоинството на земјата на прием. Конзуларното подрачје е дефинирано со чл. 1 од Виенската конвенција за конзуларни односи како простории што означуваат згради или делови од зградата со простор (оградена градина, паркинг или парк коишто претставуваат целина со зградата) коишто без оглед во чија сопственост се наоѓаат, се користат исклучително за потребите на конзуларното претставништво. Со конвенцијата не е пропишана заштита на резиденцијалните простории во кои престојува шефот на дипломатското претставништво, меѓутоа ова прашање обично се решава со билатералниот договор склучен помеѓу земјата на прием и земјата на испраќање. Во билатералниот договор се вклучува и клаузулата на неповредливост на просториите во кои престојуваат останатите конзуларни службеници.

За земјите што ја немаат потпишано Виенската конвенција за конзуларни односи, а меѓусебе воспоставиле конзуларни односи, прашањето за неповредливост на конзуларните простории се решава со билатералниот договор за воспоставување конзуларни односи што меѓусебе го склучиле.

- *Изземање на конзуларните простории од реквизиција и експропријација*

Виенската конвенција за конзуларни односи во членот 31 ст. 4, предвидува дека земјата на прием не смее да изврши реквизиција во сопствена полза без оглед на формата на конзуларните простории, мебелот што во нив се наоѓа како и имотот на конзулатот и службените превозни средства. Меѓутоа со конзуларната конвенција се дозволува експропријација на конзуларните простории за потребите на одбраната или јавен интерес, со тоа што земјата на прием мора да ги преземе сите потребни мерки како би се избегнал прекин при вршењето на конзуларните функции и да се исплати брза и соодветна отштета.

- *Неповредливост на конзуларната архива и документи*

Под конзуларна архива се подразбираат сите списи, исправи, документи, преписки, книги, филмови, магнетофонски ленти и регистри на конзуларни претставништва, како и материјалите за шифрирање и кодирање, картотеки, мебел наменет за чување на конзуларната архива.

Конзуларната архива и документите во согласност со членот 32 од Виенската конвенција за конзуларни односи се неповредливи не само додека се наоѓаат во просториите на конзуларното претставништво, туку секогаш каде било и да се наоѓаат. Од ова произлегува дека конзуларните документи и архива се заштитени дури и кога се наоѓаат кај конзуларните службеници за време на одржување конзуларни денови или за време на преселба.

Државата на прием е должна да ги штити конзуларните документи и архива, дури и за време на воен судир, или пак кога конзуларните односи се во привремен или постојан прекин.

- *Фискални ослободувања на конзуларното претставништво*

Конзуларните простории и резиденцијалните простории во коишто е сместен шефот на конзуларното претставништво (без разлика во чија сопственост се наоѓаат), се ослободени од сите даноци и такси од каква било природа, државни, регионални или комунални. Овие ослободувања не се применуваат во ситуации кога се работи за надомест за посебни услуги

како што се: интернет претплата, ТВ претплата, надомест за хигиенски услуги и сл.

Во согласност со даночните законодавства на државите на прием, плаќањето на даноците на промет е регулирано да го плаќаат продавачите, што значи дека доколку земјата на прием купи недвижен имот, данокот на промет ќе го плати продавачот, што со оваа одредба од конвенцијата за конзуларни односи не е опфатен.

Само доколку според даночните закони, данокот на промет треба да го плати купувачот, тогаш конзуларното претставништво е ослободено од плаќањето на истиот. Ако се работи за службените возила на конзуларното претставништво, тоа е ослободено од плаќање патни такси, а не е ослободено од такси што се плаќаат по основа на примена услуга (пр. паркирање и сл.) Член 50 ст.1а предвидува царински ослободувања за конзуларните претставништва при увоз на предмети што се потребни за службена употреба на конзуларните претставништва, освен трошоци за складирање, превоз и други трошоци за слични услуги. Под предмети наменети за службена употреба на конзуларните претставништва се подразбираат: грб, знаме, службени натписи, печати, штембили, формулари, канцелариски мебел и опрема (компјутерска техника, радиопримачи и радиоемитери, фотокопири и друга електронска опрема).

8.7. Привилегии и имунитети на конзуларните функционери

Привилегиите и имунитетите на сите претставници на едно конзуларно претставништво се поделени во четири групи:

Лична неповредливост

Лична неповредливост на конзуларните функционери, не значи и целосно амнестирање за нивните дејства и постапки што ги преземаат при извршувањето на нивната мисија на територија на земјата на приемот. Виенската конвенција за конзуларни односи, во членот 41, иако во само три точки, премногу воопштено го регулира ова прашање. Во наведениот член се вели дека „Конзуларните функционери можат да бидат лишени од слобода или притворени само во случај на сторено тешко кривично дело, и тоа само врз основа на одлука од надлежните судски власти“. Квалификацијата „тешко кривично дело“, како единствен услов за лишување од слобода или притворање на конзуларниот функционер е дадена премногу опширно, односно остава простор на земјата на приемот, самата да процени, кое дело е тешко, а кое не е. Најцелисходно би било, за да не се доаѓа во ситуации на сопствено толкување на тежината на делото, делата коишто имаат тежина, а се основа за притворање или лишување од слобода на конзуларниот функционер, да бидат таксативно наброени или пак услов за квалифицирањето на тежината на делото да биде лимитирано со висината на заканетата казна за стореното дело.

Во точка 2, од наведениот член се вели: „Освен во случајот предвиден во точка 1 од овој член, конзуларните функционери не можат да бидат лишени од слобода ниту подведени под која и да е друга форма на ограничување на личната слобода, освен кога се работи за извршување на правосилна судска одлука“.

Во точка 3 пак се вели дека „Ако се поведе кривична постапка против конзуларниот функционер, тој е должен да се појави пред надлежните органи, меѓутоа, постапката треба да биде водена со должно почитување на конзуларниот функционер, освен во случајот предвиден во точка 1 од овој член, на начин со кој би се овозможило што помало попречување при вршењето на конзуларната функција. Ако во околностите наведени во точка 1 од овој член, настанала потреба некој конзуларен функционер да се стави во притвор, постапката против него мора да почне во најкус можен рок“.

- Ослободување од обврска пријавување и дозвола за престој

Конзуларните функционери и членовите на нивните семејства коишто живеат во нивното домаќинство, се ослободени од обврската за пријавување и добивање дозвола за престој од страна на земјата на прием, што инаку е предвидено во законите на земјата на прием, а се однесуваат на странските државјани коишто работат и престојуваат во неа. Исто така,

конзуларните функционери и членовите на нивните семејства се ослободени од обврската за добивање дозвола за работа којашто за странски државјани ја издава земјата на прием.

- Даночни и царински ослободувања

Според чл. 49 од Виенската конвенција за конзуларни односи, конзуларните функционери се ослободени од сите даноци и такси (лични, вистински, државни, регионални и комунални), со изземање некои таксативно наброени даноци и такси, како што се: даноци и такси што се вклучени во цената на стоките и услугите, даноци и такси што се однесуваат на приватен движен и недвижен имот, под услов да не се во прашање конзуларни простории, наследни и преносни такси, но не и оние што се однесуваат на конзуларното претставништво, даноци и такси на приватни вложувања (берза, акции, хартии од вредност и сл.), даноци и такси што се прибираат за посебно дадени услуги, такси за упис, судски такси или такси за хипотека, под услов да не се однесуваат на конзуларното претставништво.

- Ослободувања од плаќање наследни такси и лични давања

Во случај на смрт на конзуларен функционер или член на конзуларно претставништво, државата на прием е обврзана: да дозволи изнесување движен имот сопственост на починатиот, освен на имот којшто со законите на земјата на прием е забранет за изнесување, и да не ги наплатува наследните и преносни такси на движен имот што се наоѓа во државата на прием исклучително поради тоа што починатиот се наоѓал во таа држава како член на конзулатот или член на семејство.

8.8. Привилегии и имунитети на конзуларните службеници

- Привилегии и имунитет од судска дејност и сведочење

Имунитетот на конзуларните службеници во поглед на судството е ист во обем и опсег, како и имунитетот што од судството го уживаат конзуларните функционери, но само за актите извршени при вршење конзуларни функции. Од судскиот имунитет на конзуларните службеници може да се одрекне само државата на именување на ист начин како што тоа го прави конзуларниот функционер.

Конзуларните службеници не може да одбијат да сведочат. Во случај да го одбиваат сведочењето во судска постапка, кон нив може да се применат принудни мерки (присилно спроведување, задржување и др.). Тие не може да бараат да бидат сослушани во просториите на конзуларното претставништво или пак во нивниот стан, но не се должни да сведочат за факти што се однесуваат на вршењето на нивната должност, ниту за акти со кои имале допир при извршувањето на конзуларната дејност. Исто така, тие не може да се појавуваат како вешти лица, за вештачења што се во согласност со законодавството на земјата на прием.

- Имунитет за неповредливост на личноста

Конзуларните службеници не уживаат лична неповредливост како конзуларните функционери, но во ситуации на нивно лишување од слобода или изрекување мерка притвор, домашните органи на власта се должни во најкус можен рок да го известат шефот на конзуларното претставништво, а постапката да се спроведе во најкус можен рок.

- Ослободување од обврската за пријавување и добивање дозвола за престој и работа

Конзуларните службеници и членовите на нивните семејства се ослободени од обврската за пријавување престој, во иста мерка како и конзуларните функционери. Доколку конзуларниот службеник не во постојана служба на државата на именување или пак дополнително извршува приватна дејност од лукративен карактер е должен да го пријави својот престој.

Конзуларните службеници се ослободени од обврската за добивање работна дозвола, а тие дозволи со законодавството на земјата на прием се предвидени за странски лица.

- Ослободување од даночни и царински обврски

Конзуларните службеници и членовите на нивните семејства уживаат даночни ослободувања во иста мера како оние на конзуларните функционери. Од друга страна, конзуларните

службеници не ги уживаат царинските ослободувања предвидени за конзуларните функционери. Конзуларните функционери и членовите на нивните семејства уживаат царински ослободувања само при нивниот прв влез, за предмети што се наменети за лична употреба.

- *Ослободување од наследни такси*

Во случај на смрт на конзуларен функционер или член на неговото семејство, државата на прием е должна да им ги признае истите олеснувања и ослободувања како и на конзуларните функционери.

8.9. Привилегии и имунитети на прислужниот персонал

- *Судскиот имунитет и обврската за сведочење*

Прислужниот персонал на конзуларното претставништво не ужива имунитет од судската и управната надлежност на земјата на прием ниту за акти сторени при вршењето на нивните работни задачи.¹⁵⁶ Членовите на прислужниот персонал се должни да сведочат, во спротивно земјата на прием може да примени мерки на присила и други санкции. Тие единствено не се должни да сведочат за факти што ги дознале при извршувањето на нивната должност, како и да покажуваат материјали (преписки и документи) до кои дошле при вршењето службена должност. Прислужниот персонал може да се одрекне од имунитетот што го ужива само ако тоа го стори земјата на именување, на ист начин, како и за конзуларните функционери.

- *Неповредливост на личноста*

Прислужниот персонал не ја ужива личната неповредливост што ја уживаат конзуларните функционери. Државата на прием е обврзана ако член на прислужниот персонал на конзуларното претставништво биде притворен или против него е поведена кривична постапка, да го извести шефот на конзуларното претставништво.

- *Ослободување од обврската за пријавување и дозвола за работа*

Членовите на прислужниот персонал не се ослободени од обврската предвидена со законите на државата на прием во поглед на пријавување странски лица и нивната дозвола за престој. Членовите на прислужниот персонал се ослободени од обврската што е пропишана со законите на земјата на прием во поглед на дозвола за работа потребна за странски лица.

- *Ослободување од даночни царински обврски*

Членовите на прислужниот персонал се ослободени само од даноците и таксите на заработувачка за своите услуги што ги примаат од земјата на прием. Тие не уживаат царински ослободувања, ниту при пристигнувањето во земјата на прием, ниту пак за време на нивниот престој во земјата на прием.

Членовите на прислужниот персонал коишто се државјани на земјата на прием, уживаат привилегии и имунитет само во обем во кој тоа ќе им го признае земјата на прием. Земјата на прием над ваквите лица има целосна јурисдикција, имајќи го предвид нормалното функционирање на конзулатот.

8.10. Привилегии и имунитети на членовите на семејствата

Меѓународното право на членовите на семејството на конзуларните службеници им признава одредени олеснувања и привилегии. Ова нивно право им е дадено со цел членовите на конзулатот непречено да може да ги извршуваат нивните функции. За членовите на семејствата на конзуларните службеници, Министерството за надворешни работи на земјата на прием води евиденција.

Поради ова, за членовите на семејството на конзуларниот функционер пред да стасаат во земјата на прием треба да го нотификуваат нивното пристигнување изаминување. Исто така, ако

¹⁵⁶ Се цени дека прислужниот персонал не врши акти што спаѓаат во извршување на конзуларната функција

во одреден момент одредено лице престане да биде член на семејството, потребно е за тоа да се извести Министерството за надворешни работи на земјата на прием.

Како членови на семејството на конзуларниот службеник не се сметаат само лица коишто живеат под ист покрив, туку тој круг е поширок. Така, според Виенската конвенција за конзуларни односи, за членови на семејство на конзуларниот службеник се сметаат сопругата, родителите, полнолетните синови, омажените ќерки, па дури и браќата и сестрите коишто живеат во истото семејство. Дури и синовите и ќерките коишто се полнолетни и се издржуваат од страна на конзуларниот службеник иако не живеат во станот со него (студираат во земјата на испраќање или трета земја), се сметаат за членови на неговото семејство. Привилегиите и имунитетот на членовите на семејството на конзуларниот функционер се однесуваат на:

- Судскиот имунитет

Членовите на семејството на конзуларниот службеник не уживаат имунитет од надлежноста на судските и управните органи на земјата на прием, ниту пак уживаат право на лична неповредливост.

- Ослободување од задолжително пријавување, дозвола за престој и работа

Членовите на семејството на конзуларниот функционер се ослободени од обврската во поглед на пријавување и дозвола за работа. Овие ослободувања не важат за членовите на семејството на прислужниот персонал.

Доколку член на семејството на конзуларен службеник се вработи во земјата на прием, во таква ситуација тој мора да ги почитува законските прописи на земјата на прием што се однесуваат на вработувањето странци. Во ваква ситуација тој ги губи привилегиите и имунитетот исто како и кога се занимава со дејност од лукративен карактер.

- Даночни и царински ослободувања

Ослободувањата од даноците на членовите на конзуларниот службеник уживаат исти даночни ослободувања како и конзуларниот службеник, а членовите на семејството на прислужниот персонал не уживаат никакво даночно ослободување.

Членовите на семејството на конзуларниот функционер се ослободени од секакви царински давачки за предмети што се однесуваат за лична употреба. Исто така тие се ослободени и од царински преглед на личниот багаж. Во ситуација кога органите на земјата на прием ќе се посомневаат дека во нивниот личен багаж се наоѓаат предмети што се забранети или пак не се однесуваат на нивната лична употреба, може да се изврши преглед во нивно присуство или во присуство на конзуларниот функционер.

Членовите на семејството на прислужниот персонал не се ослободени од никакви царински давачки.

- Наследување членови на семејството

Во случај на смрт на член од семејство на конзуларниот службеник, државата на прием е должна да му признае олеснувања во поглед на движни предмети, олеснувања како што ги ужива покоен конзуларен функционер или друг член на конзулат.

Од тоа јасно се гледа разликата помеѓу привилегиите и имунитетите на дипломатските и конзуларните претставници. Уште поголема е разликата во однос на нивните семејства и службеници. Дипломатските претставници уживаат далеку поопширен делокруг на привилегии и имунитети, споредбено со конзуларните претставници.

9. ДИПЛОМАТСКИ ПРОТОКОЛ

9.1. Поим и дефиниција

Често пати дипломатскиот протокол се нарекува и бонтон во дипломатијата. Но, вистината е дека дипломатскиот протокол е многу повеќе од само убаво однесување што содржи збир на правила на однесување, чиешто непочитување од страна на дипломатскиот претставник нема да остави впечаток на невоспитан човек, туку во одредени ситуации може да го чини и кариера, а да нанесе и штетни последици на државата што ја претставува.

Дипломатски протокол е збир на правила на однесување од страна на дипломатски претставник на субјект во меѓународното право - државата, и меѓународните организации во остварување на дипломатските функции во меѓународните односи.¹⁵⁷ Церемонијалот е дел од протоколот што претставува почитување на вообичаени правила за време на свечености. Протоколот во дипломатијата ги разработува правилата на хиерархија и редослед, видовите и формите низ коишто се изразува почит кон партнерот и преку кој се негуваат не само работните и службените, туку и општествените контакти со останатите учесници во дипломатските активности.

Значителен дел од овие правила е регулиран со меѓународни спогодби, но уште поголем е бројот на оние коишто се потпираат на традиција, обичаи и услови во одредени делови на светот, регулирани со меѓународно обичајно право, внатрешно законодавство и обичаи на државата на прием. Дел од протоколарните правила се апсолутно обврзувачки и нивното непочитување може да резултира со нарушување на пријателските односи помеѓу државите, односно потешки политички последици, отсликувајќи го таквото однесување како самоволност и потценувачки однос од страна на оној којшто ги применува. Поради тоа пропустите и грешките во дипломатскиот протокол и церемонијал бараат страната што ги предизвикала да се извини на страната којашто претрпела штета.

Голем број од овие правила во согласност со промените на политички, технолошки и друг план, со текот на времето претрпеле разни измени, така што одредени протоколарни правила станале застарени и неприменливи, а се појавила потреба за воведување нови. Во современата дипломатија, видно е изменет начинот на комуницирање со напредок на комуникациската технологија, како и од потребата за што побрза комуникација. Друга промена претставува начинот на облекување, така што е застарена формата на носење протоколарна дипломатска одора, а сè поретко се носи и фрак и утринска (жакет) облека. Попмезноста на дипломатскиот протокол сè уште се почитува во монархиите (возење со кочија), додека во мултилатералната дипломатија протоколот е едноставен и приспособен на брзото темпо на дејствување.

Но, и покрај тоа што е поедноставен и приспособен кон современиот начин на дипломатско комуницирање, улогата на дипломатскиот протокол и церемонијал е сè уште многу важен сегмент за позицијата и третманот на дипломатските претставници. Протоколот понекогаш е и слика на степенот на добри (влошени) односи помеѓу државите. Покрај службениот дел, дипломатските претставници често учествуваат и во општествени активности со „неформален“ карактер, на коишто исто така мора да внимава на своето однесување и изјавите.

Дипломатскиот протокол и церемонијал и сите прашања поврзани со нив ги уредува протоколарната служба на државата во состав на министерството за надворешни работи на државата на прием, а со кој дипломатот којшто се упатува во државата на прием мора однапред да биде запознаен.

Сметајќи дека дипломатскиот протокол и церемонијал е обемна материја што заслужува поголем простор, во овој дел е прикажан само мал дел или основите на дипломатскиот протокол и церемонијал.

¹⁵⁷ Зборот протокол е со грчко потекло кој првично значи врвка или печат што се лепел на одреден документ како доказ за неговата веродостојност.

9.2. Хиерархија и презеанс

9.2.1. Протоколрани специфики

Познавањето на дипломатскиот протокол и церемонијал од страна на дипломатот претставува познавање на кодексот на обврзувачки правила како интегрален дел на правилата на дипломатската служба. Хиерархијата, преку презеансот претставува најобврзувачки дел од протоколот.

Презеансот или редоследот по ранг отсекогаш бил предмет на дискусија, но и причина за многубројни конфликти во периодот кога во меѓународната заедница сè уште не бил прифатен принципот на суверена еднаквост на државите. Прашањето на ранг на највисок функционер било прашање на престиж помеѓу државите. Од тие причини, при организирање состаноци на кои требало да присуствуваат повеќе реномирани држави (или монарси) за да се избегнат конфликти, тие се одржувале во просторија со повеќе врати за да можат сите претставници да влезат во исто време. Ист е случајот и при потпишувањето меѓународни договори. За да се избегне каква било навреда во однос на редот на потпишување, договорот се прави во онолку копии колку што има потписници, така што сите потпишуваат во исто време.

Франција на пример, по прашањето на презеанс имала најцврсти ставови и инструкциите за нивните амбасадори биле никако да не смеат да попуштаат во однос на презеанс со шпанските амбасадори. Ова довело до познатата „битка за презеанс“ во Лондон 1661 година. При пристигнувањето на шведскиот амбасадор во британската престолнина, француските и шпанските амбасадори присуствувале на пречекот заедно со својата свита. Францускиот амбасадор сосила се наредил зад кочијата на шведскиот амбасадор, што шпанскиот амбасадор го сфатил како лична навреда. Од причина што секој од амбасадорите во свитата имал по 150 вооружени војници, битката за презеанс се претворила во вистинска војна со мртви и ранети војници. По овој инцидент, Луј XIV ги прекинал односите со Шпанија, побарал јавно извинување од страна на шпанскиот амбасадор, на што шпанскиот крал со намера да се избегне натамошното продлабочување на непријателството, се согласил.¹⁵⁸ Слична ситуација поврзана со редот на првенство се случила меѓу францускиот и рускиот амбасадор за време на еден бал што се одржал во Лондон 1768 година и резултирала со двобој.

Иако во современата дипломатија (на пример веќе не се прават многу врати) овие непријатни ситуации се надминати, сепак може да се појават непријатности поради суетноста на некој од државниците. Инвентивноста во вакви ситуации е од исклучително значење. Така, на пример, инструментот повеќе врати е заменет со предноста на тркалезна маса.

Презеансот на дипломатските претставници е регулиран на Виенскиот конгрес во 1815 година со Правилник за рангот на дипломатските претставници (Виенски реглман) со кој се утврдува презеанс на дипломатските претставници кон нивната класа и датумот на нотификација на нивното доаѓање во државата во којашто се акредитира. Во 1961 година речиси по еден и пол век, во Виена е донесена Виенската конвенција за дипломатски односи во согласност со која, шефовите на мисиите добиваат ранг во секоја класа според денот и часот на преземање на функцијата. (член 16 т.1)¹⁵⁹

9.3. Почести и церемонијал

9.3.1. Поим и дефиниција

Службените почести и церемонијал се важен составен дел на дипломатскиот протокол, проткаени низ речиси сите дипломатски активности. Честопати се засновани на традицијата на земјата на прием.

Дипломатски почести се надворешните обележја кон кои, една држава изразува почит кон високи политички претставници (шефови на држави, претседатели на влади, министри и др.)

¹⁵⁸ Sir Harold Nikolson, Diplomacy, Washington, 1988

¹⁵⁹ Види стр. 94,102, 109

како и почит кон државните амблеми (државни симболи).

Граѓанските почести се оддаваат кон цивилната власт со свечен пречек, химна, прием, додека воените почести се оддаваат кон одредени лица или државни амблеми, вклучително и воена парада по повод одреден настан или национален празник.

Во зависност од протоколот на државата на прием, почести обично се оддаваат кон странски шефови на држави, а помалку кон шефови на влади, министри и др. При примопредавање на акредитациите почести им се оддаваат на шефовите на странските дипломатски мисии. Со почестите се опфатени изведувањето на државната химна, постројувањето и обиколката на воената постројба,¹⁶⁰ евентуално почесен плотун, поздравен говор, во зависност од приликата оддавање почит на меморијално место со положување венец и сл. За целиот протокол предвреме треба да се извести дипломатското претставништво на државата којашто именува. Современата дипломатија сè почесто бележи поедноставување на дипломатските почести и церемонијал.

Знамето, грбот и другите државни амблеми се симболи на препознавање и автентичност на државите и меѓународните организации. Основното право на субјектите на меѓународната заедница, покрај почитувањето, го вклучува и заштитата на нејзините симболи и знаци. Со Виенските конвенции е прецизирано каде и како може да се истакнува државно знаме на дипломатско-конзуларно претставништво.

Кога станува збор за истакнување на државното знаме при прием на гости, државните знамиња на државата домаќин и државното знаме на гостинот, тие се ставаат на исто место, со тоа што знамето на гостинот се поставува од десната, односно гледано кон знамињата од левата страна. Во ситуации на меѓународни настани, на централно и почесно место се истакнува знамето на земјата домаќин, а од двете страни наизменично по азбучен ред се редат знамињата на државите-гостинки. Кога се истакнува знаме на автомобил, седиштето зад знамето има највисок ред на првенство.

Химната е свечена песна, симбол на една држава утврдена со закон или устав. Обично се изведува оркестрално, понекогаш проследена со гласовна изведба, а со неа започнуваат разни собири, свечености и меѓудржавни собири. Обврзувачко е изведувањето на химната по повод посета на странски шеф, кога покрај националната химна, се изведува и химната на државата гостин. Изведбата на химна се следи стоејќи со должно почитување и внимание.

Службените посети од страна на шефови на држави или други официјални претставници се разликуваат по причината на посетата:

- Државна посета (шеф на држава)
- Службена посета (претседатели на влади и министри) и
- Работни посети

Државната посета е на највисоко ниво што се планира и договара темелно, со посредство на министерството за надворешни работи или дипломатското претставништво. Ваквите посети се производ на взаемен интерес и со согласност на двете страни. Нивото и фреквенцијата на ваквите посети е израз на развиеното пријателство и меѓусебна соработка на тие две земји.

9.4. Приеми и покани

Една од основните техники на дипломатијата е воспоставување, одржување, негување и ширење контакти, како службени (официјални), така и социјални коишто овозможуваат подобар увид во состојбите, стекнување реноме и влијание во средината на престој и работа, а со тоа создавајќи подобри услови за што поуспешно претставување и застапување на својата земја. Постои цела низа форми на настани преку коишто се остваруваат и развиваат контакти. Најчеста форма на дипломатски контакти се приеми, коктели, ручеци, како и заедничка посета на опера, театар, спортски игри и др.

¹⁶⁰ Составот на постројбата зависи од традицијата на државата на прием и од рангот на гостите

9.4.1. Покани

Во ситуации кога станува збор за официјален прием, вообичаено е однапред да се испратат покани поединечно до секој планиран гостин. Дипломатскиот протокол наложува поканите да се испратат две до три недели (до еден месец) пред настанот, а никако не се испраќаат на десет дена до настанот.

Поканата секогаш се пишува во трето лице, содржи име и функција на канителот, име, титула и функција на поканетото лице, потоа видот на прием, датумот на одржување заедно со ден и час, местото на одржување (адреса). Зависно од видот на приемот се назначува дали е пожелно присуство на сопруга/сопругник, а исто така зависно од настанот во долниот лев агол се назначува и видот на облека што е пожелно да се носи. Во долниот десен агол се пишува R.S.V.P. (Repondez s'il vous plait) што значи дека се моли за одговор, или Regrets only што значи дека поканетите треба да се јават само ако не можат да присуствуваат на настанот.

До ова стои телефонски број за контакт. На покани на кои се бара одговор се одговара два до три дена по приемот, а доколку поканата не може да се прифати, се одговара во рок од 24 часа. Во ситуации кога поканата и доаѓањето се веќе договорени (телефонски), на поканата наместо R.S.V.P. се пишува P.M (pour memoire) или to remind-за потсетување. Ако поканата се прифаќа, потребно е да се почитува времето, односно ниту да се доцни, ниту да се порани, што е своевидно изразување почит кон домаќинот. Луј XVIII рекол дека точноста е израз на пристојност на кралевите и должност на сите добри луѓе.¹⁶¹

Ако станува збор за приредување голем свечен настан (национален празник), потребно е во текстот целосно да се нагласи за што станува збор и поканите за вакви прилики специјално се печатат, додека за помали настани се користат готови покани на коишто се става лента со назив на настанот.

Дипломатската учтивост наложува гостите да му се заблагодарат усно или писмено на домаќинот. Во ситуации кога тоа се прави писмено, текстот се пишува во трето лице.

9.4.2. Приеми

Најчеста форма за одржување средби помеѓу дипломатите претставуваат разни видови приеми, ручеци и вечери, коишто пред сè имаат повеќенаменска работна цел: запознавање, размена на искуства, добивање информации и неформални мислења, пласирање свои лични ставови и информации и тоа, и во својство на домаќини, и во својство на гости.

Причина или повод за организирање прием може да биде национален празник, пристигнување на нов шеф на мисија, заминување на шеф на мисија, значаен датум од историјата или културата, пристигнување на значајна делегација, престој на политичар, уметник и др.

Службен прием е оној прием на кој се покануваат гости првенствено поради нивната функција. Во зависност од земјата на прием, протоколот за време на службениот прием се разликува од земја до земја во зависност од традицијата.

Времето на одржување може да биде претпладне (не пред 11.00 часот и на ваквите приеми не се покануваат сопругници) или попладне, предвечер и обично траат до два часа.

Местото на одржување во согласност со приликите исто така, може да биде во резиденција, хотел, музејски или галериски простор, градина и др. Бидејќи не станува збор за ручек или вечера, изборот на храна е количински симболичен. Исклучок се вечерни свечени приеми (што се одржуваат околу 20.00 часот) на коишто се служат рафинирани јадења и пијалаци.

Листата на гости зависи од видот на приемот, но и почитување на принципот на недискриминација. Шефот на државата, освен ако не станува збор за прием од страна на шефот на државата којашто именува, обично не се поканува на приеми. Иако не доаѓаат, премиерите официјално се покануваат. За прием по повод национален празник се покануваат официјални претставници на државата на прием, угледни политичари водејќи сметка за правична застапеност на сите политички партии, луѓе од културниот, стопанствениот и јавниот живот, претставници на парламент, шефови на странски дипломатски претставништва, претставници на меѓународни организации, како и претставници на комори.

¹⁶¹ J.R Wood, J. Serres, Diplomatski ceremonijal I protocol, Zagreb, 2004

При организација на прием мора да се води сметка за сите организациски аспекти, како за пречек и испраќање на гостите, облека, паркинг, обезбедување, број на поканети гости во согласност со местото на одржување, датумот на прием (да не се совпаѓа со друг значаен датум), годишно време на прием и др.

Балот како форма на прием е поформален вид, којшто бара формална облека и други церемонии поврзани со истиот. Во современиот свет, балот не е многу често употребувана форма на прием.

Garden party или прием во градина е понеформален вид прием, има полежерен карактер, но зависи од климатските услови.

Коктел е помал прием во попладневните или вечерните часови, што обично се одржува во просториите на дипломатското претставништво или резиденцијата на дипломатскиот претставник. Поводот може да биде различен, а целта ја одредува списокот на гости, времето и местото на одржување, како и концепцијата на приемот.

Приемите и коктелите се практичен начин на нагостување поголем број гости што овозможува интензивно контактирање на домаќинот со гостите, како и за поврзување на гостите едни со други.

По правило, домаќинот ги пречекува гостите на влезот. Гостите најпрво ги поздравува домаќинот, па неговиот брачен другар, па неговите најблиски соработници. Пречекот обично трае петнаесеттина минути кога домаќинот им се приклучува на пристигнатите гости, а него го заменува неговиот најблизок соработник.

На приемите и коктелите гостите обично стојат, но има и мал број места за седење. Престојот на гостите е по нивна желба, но не треба да го надминува предвиденото време и вообичаено е гостите да заминат половина час пред предвидениот крај. Во тој период домаќините пак го заземаат местото на влезот за да ги испратат гостите.

Со текот на времето различни форми на приеми го изгубиле своето значење, како на пример: организирање излети, лов и сл. при што, нивното место го преземаат нови форми на современата дипломатија (гостување на дипломатски претставник како предавач на некој реномиран универзитет и др.).

9.5. Ручеци и вечери

Средбите „на маса“ се честа форма на дипломатски контакти. Се организираат со различна причина и форма на приредување. Највисоко место има ручек или вечера организиран од страна на шеф на држава во чест на шеф или шефови на држави каде што присуствуваат голем број гости. Организацијата и подготовките за ваквите приеми бараат професионалност во смисол од избор на место каде што ќе се одржи ручекот, список на гости, избор на храна и пијалак и др.

При одредување на распоредот за седење треба да се внимава на презеансот во согласност со правилата на протоколот. Не е препорачливо да се поканат повеќе претставници од ист ранг, а треба да се внимава и да не се поканат конфронтирани страни. Во принцип не се поканува несразмерен број мажи и жени.

Вообичаено е ручеци и вечери да се одржуваат во резиденција, во дворци или соодветен ресторан. Ручек се организира обично околу 13.00 часот, а вечера во 20.00 часот. По пречекот на гостите обично се служи аперитив во просторијата пред трпезаријата. Ова наедно е и можност гостите да се запознаат меѓусебно, а и да пристигнат сите гости. Обично на местата на масата има поставено картички со имиња за полесно снаоѓање на гостите.

Што се однесува до храната и пијалаците што се служат, обичај е да не се служи тешка и зачинета храна, а не и во големи количини. Се започнува со ладно предјадење, супа, главно јадење и десерт. Пијалакот по можност треба да биде локален приозвод, а обично се служи вино и тоа, црно вино со месо, а бело со останати јадења.

Траењето на ручекот или вечерата е во согласност со локалните обичаи, а крајот го најавува домаќинката со станување од масата што претставува знак за останатите гости да го сторат истото. Презеанс се почитува и при заминување на гостите.

Добар дипломатски гест е неколку дена по ручекот, гостите да се заблагодарат на домаќинот за приемот.

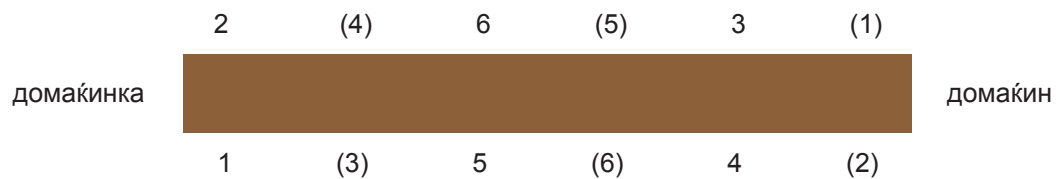
9.5.1. Распоред на седење на маса

Покрај сите останати ситници околу подготовката на свечен ручек или вечера, една од поважните задачи на протоколот е и да го одреди распоредот на седење на масата, притоа внимавајќи на презеансот. На приеми каде не се седи, постои помала можност да се направи грешка, но во ситуации кога бројот на гостите е ограничен, мора да се внимава правилно да се распоредат на масата. Притоа треба да се внимава да не се покануваат гости од ист ранг, а во ситуации кога тоа е неизбежно, никако не смее да седат близу или еден до друг. Најпожелно е на вакви приеми да има тркалезна маса. Но, во ситуации кога нема, постои строг протокол околу тоа кој каде треба да седи. Постојат два начина за распоред на гостите на маса: француски и англиски. Домаќинот може да избере кој начин ќе го користи, но не смее да ги комбинира двата начина.

Францускиот начин налага домаќинот и домаќинката да седат на средина од подолгата страна на масата. Пожелно е бројот на гостите, заедно со домаќините да може да се подели со четири. Кај францускиот начин најмладите гости ја затвораат масата, односно седат на најоддалечените краеве. Распоредот на гости по француски начин изгледа како на сл. слика: (броевите во загради се местата на дамите)

Англискиот начин на седење е кога домаќинот и домаќинката седат на најоддалечените места на масата, односно на краевите и ја затвораат масата. Се препорачува бројот на гостите заедно со домаќините да биде непарен број парови, ист број мажи и жени. И во двата случаи домаќинката седи кон вратата од којашто се послужува јадењето или евентуално вратата да биде од нејзината десна страна. Пример за англиски начин на седење е сл.:

Предност на францускиот начин е што домаќинот и главните гости се еден спроти друг, додека според англискиот начин главните гости седат близу до домаќинката, но од друга страна се изолирани од домаќинот. Според францускиот начин, секоја дама до себе има едно машко и едно наспроти неа, додека по англискиот начин секоја дама има до себе двајца мажи и една жена наспроти неа. Според францускиот начин, најмладите гости ја затвораат масата на „срамниот“ крај, додека според англискиот начин тие се рамноправни со останатите гости.

Доколку гостите на масата се само дипломати, се распоредуваат во согласност со утврдениот ред на првенство што го имаат. Проблем се јавува кога има покането и гости недипломати. Во такви ситуации првенство имаат високи државни претставници, а редот на првенство кај другите гости се одредува врз основа на нивната позиција во општеството и возраста.

Во ситуации на свечен ручек или вечера кога гости се премиери, претседатели на парламент или министри, домаќинот и главниот гостин, заедно со сопругите, мора да седат на иста маса. Без разлика каква е формата на масата, домаќинот и гостинот седат еден до друг на начин што гостинот седи десно од домаќинот, сопругата лево од домаќинот, а домаќинката десно од

гостинот. Останатите гости се сместуваат лево и десно според презеансот. Честопати се случува домаќинот да му го отстапи своето место на главниот гостин, на начин што се поместува за едно место на машките места. Во ситуации кога домаќинот и домаќинката ги отстапуваат нивните места на главните гости, се поместуваат на местата (2) и 2, како би останале во непосредна близина на главните гости.

Кога на свечениот ручек или вечера не присуствуваат сопругите на гостите, распоредот се менува на начин што домаќинот го зазема местото на домаќинката, а наспроти него седи првиот почесен гостин. Кога гостите се само жени, експертите за протокол препорачуваат да се применува англискиот начин.

Во зависност од традицијата на земјата домаќин, масата може да има и друга форма, а гостите може да се распоредат да седат на повеќе маси, со тоа што домаќините седат на централната маса.

9.6. Потсетници

Потсетниците или визит-картичките се еден од основните инструменти на дипломатската професија што се користи во дипломатските контакти поради лично претставување, упатување поздрав, изразување благодарност и др. Со давањето визит-карта се очекува од соговорникот да го направи истото заради детали за понатамошна комуникација.

Потсетницата обично содржи име и презиме, службен ранг – дипломатска должност што ја извршува (амбасадор, конзул и сл.) или и занимање и професија (правник, лекар и др.). На долната десна страна се пишува телефон, факс, e-mail адреса, а на левата страна адресата на установата и/или станот. Потсетница обично се дава лично¹⁶², но не се исклучува и доставување по пат на пошта или возач.

Во практиката потсетниците не служат само поради запознавање или размена на контакти, туку и поради размена на разни пораки што обично се испишуваат рачно, со молив, а никако со налив перо или пенкало. Обично станува збор за иницијали со изрази на француски јазик, и тоа:

- p.p. (pour presenter) - за претставување
- p.p.c. (pour prendre gonges) - за збогување
- p.g. (pour remercier) - за изразување благодарност
- p.c. (pour condoléance) - изразување сочувство
- p.m. (pour memoire) - за потсетување
- p.f. (pour feliciter) - честитки
- p.f.n.a. (pour feliciter nouvelle année) - за честитање Нова година

Дипломатите кои имаат брачен другар обично имаат визит-карта со името и презимето и на брачниот другар.

9.7. Облека

Во дипломатскиот протокол особено значење се придава на начинот на облекување заради тоа што во одредени ситуации дипломатот мора да биде пристојно облечен во „официјална дипломатска одора“. Видот на облека што треба да се носи на одреден дипломатски настан, пред сè зависи од самиот настан, климата, обичаите и традицијата на земјата на прием. Обично, како што спомнавме претходно, на самата покана за настанот се назначува дали и каква облека е задолжително да се носи. Во современата дипломатија се избегнува носењето официјална дипломатска облека.

Официјална дипломатска облека е: дипломатска униформа, фрак и жакет.

¹⁶² Искусен дипломат лично дадената потсетница ја превиткува на горниот лев агол

Дипломатска униформа е свечен костум што може да се носи по повод примопредавање на акредитации, но во современиот дипломатски протокол не се практикува. Некои земји, како што е Руската федерација, имаат своја дипломатска униформа и неретко ја носат и во прилики кога е препорачано да се носи фрак или жакет. Народна носија на матичната држава на дипломатот понекогаш се употребува во разни прилики, наместо дипломатска униформа.¹⁶³

Фракот е облека што може да се носи во тек на целиот ден и тоа преку ден се носи со црн, а навечер со бел елек. Со фракот се носи кошула со тврда подигната јака, бела вратоврска во облик на пеперутка, бели ракавици и црн цилиндар.¹⁶⁴ Со фракот се носат црни панталони со две надолжни свилени линии и лакирани кондури. На фракот се носат ордени, доколку дипломатот ги има. Ако ордените се носат околу вратот, врвката се става под белата вратоврска. Во ситуации кога од мажот се бара да носи фрак, жената задолжително треба да носи долг фустан.

Жакет (jaquette - француски¹⁶⁵, morning coat, jacket-англиски) е облека што се носи исклучително во дневни прилики, освен ако на поканата не е наведена друга облека. Жакетот е вид свечено машко палто што се состои од црна јакна, црн елек и црн свилен цилиндар за свечени прилики, а сив елек со сив цилиндар за останати пригоди. Со жакетот се носи посебна бела кошула, сива вратоврска, црни или панталони со линии, црни чевли и бели или сиви ракавици. Во случај на погреб се носи црна вратоврска, црн цилиндар и црни ракавици. На реверот од палтото може да се носат само розети. Кога мажот носи жакет, жената може да носи костим или фустан што не е долг.

Смокингот (cravatte noire-француски, black tie-англиски¹⁶⁶) се носи во неформални вечерни прилики. Се носи исклучително вечерно време. Смокингот се состои од црно сако со свилен ревер, црн елек, црна вратоврска во облик на пеперутка, црни панталони со една свилена лента и црни лакирани чевли. Летно време може да се носи и бел смокинг. Жената којашто придружува маж во смокинг треба да носи долг фустан.

Во современата дипломатија се избегнува фомалниот начин на облекување и црната облека што може да се носи во текот на целиот ден, вклучително и на свечени приеми, а дипломатскиот начин на облекување се задржал единствено во монархиите. Она што е многу поважно во современиот свет е облекувањето да биде складно и со вкус согласно со пригодата.¹⁶⁷

Постојат многу ситници што и не спаѓаат во вистински протокол, но сепак се израз на добро однесување или почит кон локалната традиција, вера или култура. Особено значајно е во деловите на светот каде што превладува муслиманско население, во земјите на далечниот Исток или Азија да се почитуваат локалните верски обичаи и традиција. Така, на пример ден за одмор во муслиманските земји е петок, во еврејските од петок навечер до сабота навечер. Треба да се внимава за време на големите пости да не се покануваат гости на настан на којшто се служи храна, како и при изборот на храна во време кога не е пост, изборот на храна да биде приспособен на гостите. Особено значајно (дури и опасно) е да се познаваат правилата за поздравување со жените од муслиманска вероисповест.

Во секоја држава на пример, различно цвеќе има различно значење. Во европските земји хризантемата се положува на гробови, додека во Скандинавија тоа значење го нема. Белата облека во Кина и Кореја е израз на жалење.

При претставување, помладиот по ранг се претставува од страна на трето лице на постар дипломат, а никако обратно. При влегување во некој објект, прв влегува мажот, додека при излегување прво излегува дамата. За време на некој свечен прием, кога зборува домаќинот или некој висок претставник, не е културно да се јаде. На приеми каде што присуствува и се обраќа шеф на државата или премиер, не смее да се напушти салата за време на говорот или пред највисоките гости, што бара од дипломатскиот претставник да ја утврди протоколарната практика, како и протоколарните обичаи преку протоколарната служба на државата на прием.

¹⁶³ Ralph George Feltham, Дипломатски приручник, Загреб, 1996

¹⁶⁴ Cravatte blanche-franc. или white tie-ang. назив за фрак кој се пишува на поканата

¹⁶⁵ Според името на Jacques de Beauvois, познат арбитрет на француската мода во XVI век

¹⁶⁶ Црна кравата

¹⁶⁷ Overdress или преформална облека е поголема грешка отколку неформална облека

Но, протоколот треба да се почитува, ама не и без отстапки да се спроведува стегнато. Фриман Јуниор подбивно ги оценува ваквите ситуации велејќи дека ако дипломатот инсистира на строг протокол, тогаш сигурно нема што значајно да направи или каже. Доколку на дипломатот единствена силна страна му е протоколот и се обидува на тој начин да надомести сè друго, може само да се доведе до смешни, а никако до корисни ситуации по неговото реноме.

10. ПРИЛОЗИ

Прилог 1

Акредитивно писмо

X. Y.

PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF (NAME OF THE COUNTRY - SENDER)

TO

HIS EXCELLENCY MISTER (NAME OF THE COUNTRY – RECEIVER)

PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF (NAME OF THE COUNTRY – RECEIVER)

Great and Good Friend

Being desirous to maintain and strengthen the relations of friendship which subsist between our two countries, I have made choice of Monsieur _____ to reside with You in the character of Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Republic of _____.

I request Your Exsellery to recive him favorably and to give entire credence to all that he shall communicate to You on the part of the Republic of _____, and especially to the assurances which I have charged him to convey of my best wishes for Your personnel wellbeing and for the prosperity of the people of the Republic of _____.

(name of the capital), _____ (year)

Sgd. J. T.

The Minister of Foregin Affairs

M.N. sgd.

Прилог 2

Дипломатска листа

**ДИПЛОМАТСКА ЛИСТА
на Амбасадата на Руската Федерација во Република Македонија**

* * *

DIPLOMATIC LIST of the Embassy of the Russian Federation in the Republic of Macedonia

Вонреден и Ополномоштен Амбасадор на Руската Федерација во Република Македонија
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Russian Federation in the Republic of Macedonia

Советник, заменик-шеф на Мисијата - Counsellor, Deputy Head of Mission

Аташе (протокол, политички прашања) - Attache (Protocol, Political Affairs)

Аташе (протокол, политички прашања) - Attache (Protocol, Political Affairs)

Аташе (административни прашања) - Attaché (Administrative Affairs)

Аташе (административни прашања) - Attaché (Administrative Affairs)

Секретар-референт (култура, образование, наука и спорт) -Diplomatic Secretary (Culture, Education, Science and Sport)

Воено и воено-воздухопловно аташе - Military and Air Force Attaché

Помошник на Воено и воено-воздухопловно аташе - Military and Air Force Attaché Assistant

Помошник на Воено и воено-воздухопловно аташе - Military and Air Force Attaché Assistant

Прилог 3

Предавање на дипломатска листа

The Embassy of the Republic of France

No 123/08

The Embassy of the Republic of France presents in compliments to the Ministry of foreign affairs of Turkey and, with reference to the esteemed Ministry's Note No: 2234/92 of January 10, 2008, has the honor to forward herewith a list of Diplomatic/accredited personnel of this Embassy, in order of precedence.

The Embassy of the republic of France avails itself of this opportunity to renew to the Ministry of Foreign Affairs of Turkey the assurances of its highest consideration.

Ankara,
January 18, 2008

The Ministry of Foreign
Affairs of Turkey
Ankara
Enclosure: Diplomatic list

Прилог 4

Отповикување на акредитација

Претседател на Република Македонија

ДО

Нејзината / Неговата Екселенција _____

Ваша Екселенцијо, _____, кој сметам е соодветно да го назначам на име на претходен амбасадор друга должност, ја исполни својата функција што ја вршеше како мој Вонреден и ополномоштен амбасадор при Вашата Екселенција.

Се надевам дека Амбасадорот (име на претходен амбасадор) ја заслужи довербата на Вашата Екселенција, како и довербата на Вашата Влада, изразувајќи ја мојата благодарност за благонаклонетоста со којашто тој беше почестен при извршувањето на неговата висока функција.

Ја користам оваа прилика на Вашата Екселенција да ѝ ги повторам изразите на моето искрено пријателство што го негувам кон Вас, како и моите желби за ваша лична среќа и просперитет на народот на _____.

Во Скопје, на _____, ден од месецот _____, две илјади и осмата година.

Претседател на Република Македонија

Министер за надворешни работи

Прилог 5

Прием на телеграма за заминување на амбасадор

January 22nd, 2010

Sir,

I have the honour to acknowledge receipt of the letter dated 12th January, 2010 from His Excellency Mr. _____ in which he advised me that he was on that day leaving (name of the capital) on completion of his assignement as Ambassador of the Republic of _____ to the Republic of _____.

In taking note of this information I too would like to express my sincere appreciation for the good relationships, both personal and official, which have so happily existed between our two countries and Missions.

Please accept, Sir, the assurances of my high consideration.

D. W.
High Commissioner

Mr. _____
Charge d'Affaires a.i.
of the Republic of _____
(nameofthecity)

Прилог 6

Покана

The ambassador of Republic of Macedonia and Mrs.....
request the honour (pleasure) of the company of
at.....on(date).....at 9hour).....

Address

R.S.V.R.
Phone

Прилог 7

Колективна нота

Collective note:

The Undesigned representatives of Germany, Austria, Hungary, France, Great Britain, Italy and Russia, fully authorized in that behalf, address, in the name of their respective Governments, a pressing appeal to the feelings of humanity and moderation of the President and of the American people in their existing differences with Spain. They earnestly hope that further negotiations will lead to an agreement which, while securing the maintenance of peace, will afford all necessary guarantees for the reestablishing of order in Cuba.

The powers do not doubt the humanitarian and purely disinterested character of this representation will be fully recognized and appreciated by the American nation.

For Great Britain:

Julian Panceforte

For Germany:

Holleben

For France:

Jules Cambon

For Austria-Hungary:

Von Hengelmuller

For Russia:

De Wollant

For Italy:

G.C.Vinci

Washington, April 6, 1898

Прилог 8

Протестна нота

NOTE OF 28 DECEMBER 1980 FROM THE SOVIET FOREIGN MINISTRY TO THE IRANIAN AMBASSADOR IN MOSCOW

The USSR Ministry of Foreign Affairs, on the instructions of the Soviet government, makes a resolute protest to the government of the Islamic Republic of Iran which took place on December 27.

The Iranian authorities were informed in advance that the attack on the Soviet Embassy was being prepared. Despite this, they did not make measures sufficiently urgent and effective to prevent the attack. As a result, the extraterritoriality of the Soviet Embassy was grossly violated and a large group of rampaging elements, armed with clubs, stones and knives, broke into its territory. The lives of members of the embassy staff were threatened. The state flag of the USSR was insulted and serious damage was done to the building of the Embassy.

It was only after numerous and insistent demands by the Soviet Ambassador that the Iranian authorities intervened and took steps to turn the attackers out of the Embassy's territory.

In making a protest in connection with the flagrant violation of the extra-territoriality of the Soviet diplomatic representation in Teheran, the USSR government insists that the Iranian authorities should immediately take effective measures and create conditions preventing the possibility of the repetition of such cases in the future.

The Soviet government naturally expects that those who organized and staged the piratical attack on the Soviet Embassy in Iran will be strictly punished.

The Soviet government reserves the right to make claims on the Iranian government for the repair of the damage done to the Soviet Embassy and consider the question of appropriate measures to protect the lawful interests of the Soviet Union in connection with the hostile actions of the Iranian side against the USSR Embassy in Teheran.

Прилог 9

Поставување на заменик амбасадор

THE MINISTER
FOR FOREIGN AFFAIRS
OF THE FEDERAL REPUBLIC
OF JUGOSLAVIA

Belgrade _____

Monsieur le Ministre,/Excellency

I have the honour to present/to introduce/ to Your Excellency Mr. _____ Counsellor
/Secretary/ of the Embassy of the Federal Republic of Yugoslavia in charge of the Embassy in
_____ in the capacity of Charge d'Affaires, a.i.

I sincerely hope, Excellency, that you will receive Mr. _____ favorably and I bespeak for him
your customary courteous consideration in the fulfillment of his duties in that capacity.

Accept Monsieur le Ministre/Excellency/, the assurances of my highest consideration.

The Minister
For Foreign Affaires.

His Excellency

Прилог 10

Акредитација

(официјален грб на државата испраќач)
President

To (His./Her) Excellency

.....
.....

Dear and estimated friend (или Your Excellency)

Being desirous to maintain and strengthen the relations of friendship subsisting our two Countries, I have accredited Mr.(Mrs./Dr) (име и презиме) as Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Republic of to Your Excellency. Mr.(Mrs./Dr).....(име) 's noble character, his skills and knowledge about the related interests of both countries assured me that he (she) will Discharge the duties of his Mission in such a manner as to merit Your approval and to confirm my confidence.

I therefore request, Your Excellency, that You receive(име и презиме_ favorably, like his predecessor, and always give full credence to all that he may communicate to You in my name, and especially when conveying to You the expressions of my high esteem and of the friendship of the(народот на државата која акредитира) people, as well as good wishes for Your personal welfare and prosperity of(назив на државата на прием).

Your sincere and good friend,

(потпис)

President of Republic of

Minister of Foreign Affairs
(потпис)

Место и датум

Прилог 11

Отповикување на акредитација

ZORAN LILIC
PRESIDENT OF THE FEDERAL REPUBLIC OF YUGOSLAVIA

TO HIS MAJESTY
CARL XVI GUSTAV
KING OF SWEDEN

Your majesty,

The misiion of(име и презиме) who has for some time resided with You in the character of Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Federal Republic of Yugoslavia is hereby terminated and being unable to present his Letter of Recall in person, I have entrusted his successor with the duty of placing it in the hands of Your Majesty.

I am pleased to belive that(име и презиме) while fulfilling his mission to my complete satisfaction has also earned Your Majesty's esteem and good will.

I avail myself of this oportynity to express to Your Majesty the assurance of my high esteem and constant friendship, together with my sincere wishes for prosperity of Your Country and for Your personal well-beeing.

Belgrade, December 31, 1996

Zoran Lilic
(потпис)

Federal Minister of Foreingn Affairs
Milan Milutinovic
(потпис) печат

Прилог 12

Нота (во трето лице-вербална нота)

(грб на Република Македонија)
Република Македонија
Министерство за надворешни работи
Број.....

Министерството за надворешни работи на Република Македонија ја изразува својата почит кон Амбасадата на и ја има честа да го соопшти следното

.....(meritium)

Министерството за надворешни работи на Република Македонија ја користи и оваа прилика да повторно да го изрази своето особено почитување кон Амбасадата на.....
.....

.....(место),.....(датум)

Амбасада

Адреса.....

Прилог 13

Протестна нота

NOTE OD 28 DECEMBER 1980 FROM THE SOVIET FOREIGN MINISTRY TO THE IRANIAN AMBASSADOR IN MOSCOW

The USSR Ministry of Foreign Affairs, on the instruction of the Soviet government, makes a resolute protest to the government of the Islamic Republic of Iran over the piratical attack on the USSR Embassy in Iran which took place on December 27.

The Iranian authorities were informed in advance that the attack on the Soviet Embassy was being prepared. Despite this, they did not take measures sufficiently urgent and effective to prevent the attack. As a result, the extraterritoriality of the Soviet Embassy was grossly violated and a large group of rampaging elements, armed with clubs, stones and knives, broke into its territory. The lives of members of the embassy staff were threatened. The state flag of the USSR was insulted and serious damage was done to the building of the Embassy.

It was only after numerous and insistent demands by the Soviet Ambassador that the Iranian authorities intervened and took steps to turn the attack out of the Embassy's territory.

In making a protest in connection with the flagrant violation of the extra-territoriality of the Soviet diplomatic representation in Teheran, the USSR government insists that the Iranian authorities should immediately take effective measures and create conditions preventing the possibility of repetition such cases in the future.

The Soviet government naturally expects that those who organized and staged the piratical attack on the Soviet Embassy in Iran will be strictly punished.

The Soviet government reserves the right to make claims on the Iranian government for the repair of the damage done to the Soviet Embassy and consider the question of appropriate measures to protect the lawful interest of the Soviet Union in connection with the hostile actions of the Iranian side against the USSR Embassy in Teheran.

Прилог 14

Циркуларна нота - известување до сите дипломатски претставништва акредитирани во земјата на прием во врска со отсуство на шеф на дипломатско претставништво

(официјален грб на државата испраќач)

Embassy of Republic of

(адреса)

Note No.....

The Embassy of the Republic ofpresents its compliments to the Diplomatic Mission and International Organisations accredited to(назив на државата на прием) and has the honour to inform that H.E.Mr.(Mrs./Ms./Dr.).....(име на амбасадорот) will be absent from the country fromto.....(датум, од до).

During the absence of the Ambassador, Mr./Mrs....., Counselor will be in charge of the Embassy in the capacity of Charge d'Affaires a.i.

The Embassy of the Republic ofavails itself of this opportunity to renew to the Diplomatic Missions and International Organisations accredited to..... (назив на државата на прием) the assurance of its highest consideration.

.....(место).....(датум)

All Diplomatic Missions and International Organisations

Accredited to.....(назив на државата на прием)

Прилог 15

Покана на вечера или ручек

(официјален грб на државата испраќач)
the Ambassador of the Republic of(име на амбасадорот) and Mrs.(Mr./Dr.).....
request the pleasure/honour of the company of
.....(име на гостинот, H.E.Mr.....)
at a diner/lunch
on(датум).....(час)

адреса на резиденцијата
каде ќе се одржи вечерата/ручекот
P.M
(phone)

Прилог 16

Општа покана

(официјален грб на државата испраќач)
the Ambassador of the Republic of(име на амбасадорот) and Mrs.(Mr./Dr.).....
request the pleasure/honour of the company of
.....(име на гостинот, H.E.Mr.....)
at a reception
on(датум).....(час)

Venue:.....R.S.V.R.(или Regrets only)
(адреса).....(телефон)

Поводот поради кој се одржува приемот, вечерата, ручекот или сл. може да се назначи на тенка трака од бела хартија прицврстена на поканата или рачно да се испише во горниот лев дел на поканата на сл.начин:

- In honour of....
- On the occasion of the presentation of credentials.....
- On the departure of
- To bid Farewell of

Прилог 17

Покана по повод „Ден на државотворност“

(официјален грб на државата испраќач)

On the occasion of the National Day of the Republic of
the Ambassador of the Republic of (име на амбасадорот)
request the pleasure/honour of the company of

.....(име на гостинот)

At a reception

on Friday, June 10, at 17.00-19.00

Venue:.....

(адреса на местото на приемот)

R.S.V.R (или Regrets only)

Phone.....

(евентуално може да се додаде: Please present this card at the entrance)

Прилог 18

Телеграма честитка

(официјален грб на државата испраќач)

Ambassador of the Republic of _____

(место и датум)

(Your) Excellency

On the occasion of the _____ National Day of the (назив на државата) I am pleased to extend to you my sincere congratulations, as well as, best wishes for the prosperity of your country and its people.

I take this opportunity to express my belief that bilateral relations between our countries will develop to the mutual benefit of our people and thus contribute to international understanding, confidence and peace in the world.

Please accept, Your Excellency, the assurances of my highest consideration.

Signature

H.E.Mr/Mrs. (Име)

Ambassador of (назив на државата)

(адреса)

Прилог 19

Нота во случај на смрт на висок официјален претставник и отварање на книга на жалост

(официјален грб на државата испраќач)

Embassy of the Republic of _____

(Адреса)

Note No.....

The Embassy (Ministry od Foreign Affairs) of the Republic of presents its compliments to the Diplomatic Missions and International Organizations accredited to (назив на државата примател) and, with sorrow , has honour to inform the latter of demise on(датум) of Mr./H.E.Mrs./Dr.....(име).....(функција на починатиот).

The condolence book will be open for signing at the Embassy on(дата) between..... (час) hours.

The Embassy of Republic ofavails itself of this opportunity to renew to the Diplomatic Missions and International Organisations accredited to..... (назив на државата примател) the assurance of its highest consideration.

(место и датум)

All Diplomatic Missions and
International Organisations Accredited
To.....(назив на државата примател)

Прилог 20

Телеграма со сочувство

(официјален грб на државата испраќач)

Embassy of the Republic of _____

(Адреса)

Excellency,

I have the honour to express the condolences of my Government vat the death of

_____.

I would appreciate if you would convey my sympathy to Mr./Mrs. _____ s. family.

Accept, Excellency, the assurance of my most distinguished consideration.

Signature of the Amassador

His Excellency

Mr. _____

Minister of Foreign Affairs

Прилог 21

Телеграма честитка

(официјален грб на државата испраќач)

EMBASSY OF THE REPUBLIC OF KOREA

September 12, 1990

Dear Mr. Makarczyk,

Let me first congratulate you on your recent appointment as the Secretary of State of the Ministry of Foreign Affairs.

I am sure that under your able guidance, the new foreign policy direction of Poland will bear more fruitful results and that the friendly and cooperative relations between our two countries will be more strengthened.

Wishing you all the best in you new responsibilities, I remain
Sincerely yours,

Signature
Kyung Chul Kim
Ambassador

Mr. Jerzy Makarczyk
Secretary of State
Ministry of Foreign Affairs
Al. I Armii W.P.
Warsaw

Прилог 22

Дипломатско курирско писмо

(официјален грб на државата испраќач)

No.....

.....(место).....(датум)

DIPLOMATIC COURIER IDENTIFICATION

Mr./Mrs.....(име), holder of a diplomatic passport No.....of the Republic of, is carrying diplomatic mail from the Embassy of the Republic ofin (седиште на амбасадата) to the ministry of Foreign Affairs and European Inegration of the Republic ofin.....

The Embassy of Republic ofkindly request the unhindered transit for Mr./Mrs.....(име) and that the inviolability of the diplomatic mail be ensured.

..... (потпис)
Ambassador

ПОВЕЛБА НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ-превод

НИЕ, НАРОДИТЕ НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ, ОДЛУЧНИ

Да ги спасиме идните поколенија од ужасот на војната, која двапати во текот на нашиот живот му нанесе на човештвото неописливи страдања и, да ја вратиме вербата во основните човекови права, во достоинството и вредноста на човечката личност, во еднаквите права на мажите и жените, и на нациите-мали и големи и, да воспоставиме услови во кои ќе можат да се одржуваат правдата и почитувањето на обврските што произлегуваат од меѓународните договори и останатите извори на меѓународното право и, да работиме на општествениот напредок и подобрување на животните услови во поголема слобода, И ЗА ТИЕ ЦЕЛИ, да бидеме трпеливи и заедно да живееме во мир едни со други како добри соседи и, да ги обединиме своите сили заради одржување на меѓународниот мир и безбедност и, да обезбедиме, со прифаќање начела и со воспоставување методи, вооружена сила да се употребува единствено во општ интерес и, да го ползуваме меѓународниот механизам со цел да се унапреди економскиот и општествениот развој на сите народи, РЕШИВМЕ ДА ГИ ОБЕДИНИМЕ НАШИТЕ НАПОРИ ЗА ДА ГИ ОСТВАРИМЕ ТИЕ ЦЕЛИ.

Согласно со тоа, нашите влади, преку преставниците собрани во градот Сан Франциско, кои ги поднесоа своите полномоштва во исправна и прописна форма, ја донесуваат оваа Повелба на Обединетите нации и со тоа основаат меѓународна организација, која ќе се вика Обединети нации.

ЛИСТА НА ДИПЛОМАТСКИ КРАТЕНКИ И ПОИМИ

A LA CARTE – франц.слободен избор на јадења во ресторан, за разлика од table d’hote

A PRIORI – лат.однапред, без обзир на фактите

A.M. – англ. воздушна пошта

AACHENSKI PROTOKOL –спогодба склучена 1818 година помеѓу пет европски сили со кој се воведува дипломатска класа министер резидент, а кој подоцна е напуштен

ACCESER RECEPTION –да се потврди прием

ACCESSION CLAUSE –англ.одредба во меѓународен договор со која се остава простор на државите кои не земале учество во преговорите и склучување на договорот, да го потпишат истиот накнадно

ACTE HOSTILE – франц.непријателски чин кој води кон влошување на односите или отворен конфликт помеѓу државите

AD ACTA, a.a.- лат. меѓу списи, работата во врска со тој предмет е завршена

AD HOC –лат.само за таа цел

AD HOREM – лат.во чест на/со почести

AD ITERIM – лат.привремен

AD NOTAM – лат.да се земе во обзир

AD VERBUM – лат.од збор до збор

AMBASSADOR AT LARGE – англ. „патувачки амбасадор“ односно амбасадор кој покрива една или повеќе држави

APOSTILLE – заверка на документ од суд или друг надлежен орган, со која се отфрла потребата за легализација на документот за користење во странство

BALLHAUSPLATZ – синоним за австриска дипломатија според плоштадот во Виена на кој се наоѓа Министерството за надворешни работи на Австрија

BELLUM CIVILE – лат.граѓанска војна

BELLUM OMNIUM IN OMNES – лат.војна против сите

BENELUX – англ.политички и економски сојуз (царинска унија) помеѓу Белгија, Холансија и Луксембург создаден после Втората Св.војна

BLACK TIE – англ. смокинг

BLITZKRIEG – герм.фулминантен напад преку кој напаѓачот има намера да ги заврши воените акции во најкраток можен рок со целосен пораз над противникот

BONA FIDE – лат.со добра намера

CAPITOL HILL – рид во Вашингтон на кој се наоѓа зградата на Конгресот на САД, синоним за политиката на америчкиот парламент

CASUAL –анг.ознака на покана за одреден настан на кој треба да се носи нефомална облека

CBM – англ. Confidence-building measures, мерки за градење доверба

CD – франц. Corps diplomatique, дипломатски кор, обично ваквата ознака се користи на превозните средства на дипломатски претставници

CESIJA – лат.отстапување, начин на стекнување на територија врз основа на договор помеѓу две држави

CEZAROPAPIZAM – лат.соединување на секуларна и црковна власт

CMC – франц.кратенка за шеф на конзуларно претставништво

CMD – франц.кратенка за шеф на дипломатско претставништво

CONDITIO SINE QUA NON – лат.услов без кој не се може

CONF. (Conference) - Конференција

CORPS CONSULAIRE – франц.козуларен кор

CORPS DIPLOMATIQUE - франц.дипломатски кор

COUP D'ETAT – франц.државен удар, пуч, незаконско превземање на власт

Doc. (Document) – документ

DAMPING – извоз по посебно ниски цени, продажба на роба во странство со вештачки ниски цени пратено со покачување на цените на тој производ на домашниот пазар, со цел озвојување на странски пазар со елиминирање на конкурент

DE FACTO – согласно фактите

DE JURE – од правен аспект

DELIMITACIJA – обележување државни граници на географска карта согласно документ (спогодба) за разграничување на две држави

DEMARKACIJA – обележување гранична црта на терен

DEMARS – протестна дипломатска акција

DEMILITARIZACIJA – лат.намалување или потполно повлекување на воени сили, оружје и други воени средства

DEMISIJA – оставка на државен службеник (министер, амбасадор и сл.)

DEPORTACIJA – лат.протерување, изгон. Овој израз во дипломатијата најчесто се однесува на протерување странски државјанин врз основа на судска или управна одлука

DEPOZITAR – лат.најчесто се однесува на „чувар“ на меѓународен договор или друг документ, што може да биде и држава или меѓународна организација

DETANT – франц.слабеење, подобрување, попуштање на затегнатост во односите помеѓу две држави, смирување на меѓународната политичка напнатост

DIJASPORA – грч.дел од народот кој територијално е одделен од својот народ и живее на странска територија, чувајќи го својот национален идентитет

DKP – кратенка за дипломатско конзуларно претставништво

DOMICIL – место на постојано престојување

DOWNING STREET – улица во Лондон каде што се сместени неколку државни институции меѓу кои и премиерот и министерството за надворешни работи, од каде доаѓа и називот на британската влада (по дипломатот Сер Џорџ Даунинг)

EAST RIVER – река во Њујорк на Менхетен на чиј брег се наоѓа главното седиште на ООН

ECU – англ.кратенка за European Currency Unit, парична единица на ЕУ воспоставена врз основа на пондирана вредност на валутите на земјите членки на ЕУ

EEZ – англ.кратенка за ексклузивна економска зона

EKSELENCIJA – лат.начин на обраќање кон државници, министри, амбасадори, бискупи, често користен во дипломатска кореспонденција

EKSTRADICIJA - (ex+tradere) новолат.испорачување, предавање странец или лице без државјанство од страна на власта на чија територија се наоѓа, на барање на странска држава, заради судење за сторено кривично дело или за одслужување затворска казна

ELISEJSKA PALATA – седиштето на францускиот претседател во Париз (elizej по старогрчко верување удобно место на кое живеат душите на јунаците и чесните луѓе по смртта)

EN CLAIR – франц.јасно, чисто, телеграма која не е шифрирана

ESTABLISHMENT – англ.општествена група која се стекнала со одредена овластена позиција и љубоморно ја чува припадноста кон таа група

ETOKTATIJA – грч. владеење на етиката

EVRO – валутна единица во ЕУ

EX OFFICIO –лат.по службена должност

EXPRESSIS VERBIS – лат.јасно, изричито

EX SPECIALI GRATIA – лат.посебна благодарност

FARNESINA – палата во Рим каде е сместено италијанското Министерство за надворешни работи

FIRST LADY – англ. „прва дама“ сопруга на претседателот на државата

FOREIGN OFFICE – англ.британско министерство за надворешни работи

FREE TRADE – англ.слободна трговија без царински или други ограничувачки мерки

GENTLEMAN'S AGREEMENT – англ.спогодба помеѓу господа, израз за спогодба, изјава или сличен акт, претежно усмен, со кој се прокламира идно однесување/политика меѓу договорните страни, пријатеска спогодба заснована на меѓународен морал

H.E. – англиска кратенка од His /Her Excellency, негова или нејзина екселенција

H.Em. – англиска кратенка од His Eminence, негова еминенција

HEMATOKRATIJA – грч.владеење при кое носител на државна управа може да бидат само припадници на дворјани по крв

H.M. – англиска кратенка од нејзино височество (His/Her Majesty)

HOLY SEE – англ.Светиот престол

HONORES MUTANT MORES – лат.изразот се употребува за некој кој премногу се гордее откако ќе дојде на некоја висока позиција (честа ги менува обичаите)

HONORIS CAUSA – лат.заради чест, од почит

IMPEACHMENT – англ.одредба во американскиот устав според која највисоките владини преставници избрани од страна на Конгресот може да бидат обвинети и изнесени на суд

INAUGURACIJA – лат.свечено воведување на должност, доделување почести

INCOGNITO – лат.тајно, скриено, под друго име

IN MEDIAS RES – лат.без заобиколување, да се прејде веднаш на целта

IN NOMINE – лат.во име на

IN PERSONA – лат.лично

IN SPE – лат.со надеж, во иднина

INTER ALIA – лат. покрај другото

INTERPELACIJA – прашање во парламент упатено до министер во врска со некој настан

INTERREGNUM – лат.меѓувлада, временски период од престанок на владеење на една влада до воспоставување нова

JUS COGENS – лат.принудно право, норми на меѓународното право кои не се менуваат договорно, ниту пак нивната примена може да се избегне

JUS LEGATIONIS – лат. право на отварање дипломатска мисија

JUS SANGUINIS – лат.правен основ на кој физичко лице се стекнува со државјанство кое го имаат неговите родители, без разлика во која држава се родило лицето

JUS SOLI – лат.правен основ на кој физичко лице се стекнува со државјанство на државата каде се родила, без разлика на државјанството на родителите

KREMLJ – седиштето на руската влада во Москва, а во новинарскиот жаргон често и израз за руската влада и нејзината политика

KSENOFOBIJA – грч.омраза кон странци и се што е странско

KVAZI-DIPLOMATSKI ODNOSI – постојани дипломатски односи помеѓу држави и меѓународни организации, како и помеѓу самите меѓународни организации

KVORUM – потребен број на членови за да може некое тело да заседава и да донесува валидни одлуки

LAISSEZ –FAIRE – франц.буквален превод:да се остави секој да работи што сака, политика на немешање на државата во економијата

LAISSEZ-PASSER – франц.документ издаден на лице од страна на меѓународноправно признаена власт, како би се овозможило патување, а воедно овој документ е замена за редовна патна исправа-пасош. ОН издава ваков документ на своите службеници и истиот се признава како валиден пасош.

LAPSUS LINGUAE – лат.грешка при говор, јазична грешка

LETTRE DE RAPPEL – франц.писмо за отповикување од должност

LUKRATIVNA AKTIVNOST – дипломатскиот и конзуларниот преставник не смеат да извршуваат професионална или трговска дејност во државата на прием со цел стекнување финансиски средства.

MANIFEST – лат.свечено писмено прогласување врховна власт на населението, писмено соопштение, покана до општествени организации, политички партии, одредени групи или индивидуи, со излагање на својата програма, предлози, одлуки и надзор. Со манифест се именува и нота чија цел е освен што ќе биде доставена до примателот, да биде и јавно овјавена.

MFN –англ.кратенка за Most-favoured nation, најпривилегирана земја

MODUS VIVENDI – лат.назив за привремена спогодба, која подоцна треба да се промени во постојан и формален договор.

MORATORIUM – лат.одложено

M. P. – англ.кратенка за Member of Parliament-член на парламент (МП без точки кратенка за воена полиција)

NBC – англ.кратенка од Nuclear, Biological, Chemical-нуклеарно, биолошко, хемиско

NGO – англ.кратенка за Non-Governmental Organisation , меѓународна невладина организација

N. N. – лат. nomen nescio, ознака за непознато лице

NOSTRIFIKACIJA – постапка со која диплома или документ стекнат во странство се изедначува со истоимена диплома или документ во сопствената држава(најчесто чколски дипломи)

NULLA OSTA – уверение за слободен брачен статус, со кое се потврдува дека не постојат пречки за склучување брак

DE FACTO ODNOSI – изразот се однесува на држави кои меѓусебно не се признале согласно правилата на меѓународното право и немаат воспоставени дипломатски односи, меѓутоа во реалноста одржуваат економски, културни и други односи, но не и политички

OLIGARHIJA – грч.влaдеење над државата или одредена заедница од страна на мала група привилегирани

OMBDUSMAN – шведски, германски и др.застапник, повереник, представник на парламент на кој му е доверено, покрај редовниот надзор, одредена контрола и над извршната власт, особено во поглед на заштита на индивидуални права

OPINIO JURIS – лат.правно разбирање, во меѓународното право свест и разбирање дека некоја одредба преставува меѓународна обврска чиешто кршење или непочитување би довело до меѓународен конфликт

ORDRE JOUR – франц.дневен ред

P. A. – лат.кратенка per annum, годишен

PACTA CONVENTA - лат.склопени договори, вклучително и неформални

PACTA SUNT SERVANT – лат. договорите треба да се почитуваат, извршуваат

ПАКТ – лат.договор, спогодба

PAR EXCELLENCE – франц.совршено

P. C. – лат.кратенка од per capita, по глава, по лице

PERSONA NON GRATA – непожелно лице за државата примател (P.n.g.), која може да ја извести државата која испраќа дури и пред негово доаѓање, без обврска за оразложение на одлуката

PLUTOKRATIJA – грч.политичка власт на имотни, богати луѓе

P. M. – лат.кратенка за post meridiem, попладне

PONTIFIKAT – периодот на активна должност на папата

PORTE PAROLE – франц.гласноговорник, кој зборува во нечие име, преставник на влада кој јавно ги искажува ставовите на истата и комуницира со средствата за јавно информирање

POST MORTEM – лат.посмртно, вообичаена изрека за додатна анализа на некој настан

PREAMBULA – франц.вовед, предговор, воведен дел на меѓународен договор кој ги образложува општите членови

PRECEDENS – лат.преседан, настан кој веќе се случил и служи како пример за решавање или оправдување за исти или слични случаи.

PATEN LIST – привремена патна исправа која се издава на државјанин што се наоѓа во странство, а е без пасош (изгубен, украден) за да може да се врати во својата држава

P. t. – лат.кратенка за pleno titulo, со полн наслов, односно praemissio titulo – по претпоставен наслов, се користи при адресирање

QUAI D'ORSAY – улица во Париз на која се наоѓа министерството за надворешни работи на Франција, синоним за француска дипломатија

QUID PRO QUO – лат.нешто за нешто, взаемни постапки

RATIFIKACIJA – одобрување, потврда која органите на врховната државна власт ги даваат на меѓународен договор склучен од страна на ополномоштени преставници на договорните држави

REBUS SIC STANTIBUS -лат.додека состојбата остане непроменета, правна одредба според која меѓународниот договор престанува да важи доколку се променат суштински услови под кои договорот бил склучен

RECIPROCITET – принцип на реципроцитет-принцип на меѓународното право според кој една држава и признава на друга односно на нејзините граѓани и правни лица, одредени права, со услов и другата држава да постапи исто, односно да ги признае истите права

REKREDITIV – шефот на државата која прима може да му предаде рекредитив на шефот на дипломатското преставништво наменет за шефот на државата која именува, во кој се наведени пофалби околу ангажманот и личноста на шефот на дипломатското преставништво на кој му престанува должноста

REKVIZICIJA – лат.мерка на одземање на имотот од страна на една држава од физички и правни лица жители на непријателска држава во случај на војна помеѓу двете држави

REPATRIJACIJA – враќање на воени заробеници, бегалци, расселени лица во татковината

REPRESALII – лат.противмерки, одговор на сила со сила, меѓународни средства на присилба со кои една држава применува незаконски мерки кон друга држава која веќе применила незаконски исти или слични мерки

RESTITUCIJA – воспоставување на предходна состојба, враќање во првобитна состојба на нарушени односи, обновување

RETORZIJA – лат.противмерка, возвраќање со иста постапка, самоиницијативни мерки кој ги превзема некоја држава а се слични на постапките на друга држава кон неа, а не се спротивни на меѓународното право, но се штетни и непријателски кон првата држава, правно допуштена, но непогодна мерка

REZIDENCIJA – место на постојан престој на државен поглавар или премиер, како и на лица на висока дипломатска позиција

REZOLUCIJA – одлука, заклучок од некој состанок, собрание и сл.устна команда или писмено решение за претседателот, службен акт кој содржи кратка одлука околу поставеното прашање на тој собир

R.I.P. – лат.кратенка за *requiescat in pace*, почивај во мир

R.S.V.P. – франц.кратенка, молам доставете одговор, обично се пишува на покана

SALVUS CONDUCTUS – лат.ветување за неспорно минување и заштита, документ издаден од надлежните државни органи со кој на корисникот му се гарантира непречено патување на одредено подрачје

SANTA CRUZ – зградата на шпанското министерство за надворешни работи, по истоимениот плоштад во мадрид

SCRIPTA MANENT – лат. напишаното останува да важи

SINECURA – лат.безгрижно, добро платено работно место на кое не се работи многу

SINE QUA NON – лат.основен услов, без кој не се може

S.P.D. – лат.кратенка за *salute plurimum dicit*, изразување на најсрдечен поздрав

STATUS QUO – лат.израз со кој се означува сеагшна состојба, но и предходна положба, првобитна состојба, во дипломатските односи овој израз најчесто се употребува во ситуации кога се изразува постоечката состојба или состојба која не треба да се менува

SUI GENERIS – лат.своевиден, посебен

SUKCESIJA – лат.низа, секвенца, наследство

SUVEREN – франц.носител на врховната власт, неограничен господар, самостоен, независен од друга држава, врховен

TALION – лат.по кривичен закон на некои од старите народи одмазда со исти средства со кои е сторен криминалот, раководејќи се со принципот „око за око, заб за заб“

TERRA NULLIUS – лат.ничија земја

TOTALITARIZAM – начин на владеење при кој државата ги зема под своја контрола сите појави на јавен и културен живот, и со строги мерки спречува било каква приватна иницијатива

TRADE MARK – заштитен знак, марка, жиг

ULTIMATUM – лат.краен, конечен, во меѓународните односи последно, конечно барање кое една држава го упатува кон друга со закана дека доколку не се изврши барањето веднаш ќе се применат одредено мерки, дури и војна

UNION JACK – англ.назив за британското знаме

URBI ET ORBI – лат.известување за цел свет, на сите и на секој (на градот Рим и на светот)

VATIKAN – дворецот и резиденцијата на поглаварот на Римокатоличката црква-папата во Рим, врховна управа на Римокатоличката црква

VETO – лат.забранувам, право на поединци, држави и други да можат со својот глас да оневозможат донесување на некоја одлука, иако останатите учесници кои имаат право на глас, се изјасниле за.

VIP – англ.кратенка за *very important person*, многу угледна личност

V.S.O.P. – англ.кратенка за *very superior old product*, вистински врвен стар производ, обично ова ознака се става на шишиња дваесетгодишен пијалок

WESTMINISTERSKA PALATA – англиски парламент

WHITE HOUS – Белата куќа, службена резиденција на претседателот на САД во Вашингтон, воедно и синоним за врховната американска власт

KORISTENA LITERATURA

- Allen. W. H. „The Abuse of Diplomatic Immunity“ London, 1986
- Armand Jean du Plessis de Richelieu, Cardinal-Duc de Richelieu (1585-1642)
- Ashman, C., Trescott P., „Outrage“ Washington, 1987, Acropolis
- Auswaertigen Amt: Information ueber den hoeheren Auswaertigen Dienst, Konsularrecht, K. Hoffman-H. Glietsch, Percha 1979, T.40
- B. Sen: A Diplomat's Handbook of International Law and Practice, Third Revised Edition, Dordrecht 1988,
- Barston R.P., Modern Diplomacy, London, 1996
- Berridge G. „Diplomacija, teorija i praksa“, Zagreb, 2004,
- Berridge G.R. Diplomacy, „Theory and Practice“, London-New York-Munich, 1995
- Callieres F., „On the manner of negotiating with sovereigns“, translated as The Practice of Diplomacy (1716)
- Chas W.F., The Diplomats Dictionary“, Washington, 1997,
- Denza, 1998
- Dinh K., Daillier A., Pellet A., Droit international public, 5e edition, Paris, 1994,
- Freeman Jr., The diplomatic Dictionary, Washington, 1997
- Hamilton K. and Langhorne R. „Practice of Diplomacy,
- Hamilton K. and Langhorne R. citat. str. 236
- J. Andrassy, Međunarodno pravo, Zagreb 1987,
- John R. Wood i Jean Serres
- Kennan G. „American Diplomacy, University of Chicago Press 1984, str. 101
- Kennan G., „The Curious Evolution of Our Foreign Service, Foreign Affairs, September-October, 1997,
- L. and M. „Privileges and Immunities of International Functionaries, Modern Diplomacy, Malta,
- Luke T. Lee, Consular Law and Practice, Oxford 1991, Second Edition,
- Mareska A., Les fonctions consulaires et fonctions du consul en matière de droit privé, Recueil des Cours. collected of the Haque Academy of International Law, 1971. III Tome 134 de la collection, A.W. 1972, Leise
- McClanahan G., „Diplomatic immunity, Principles, Practices, Problems, London, 1976
- McClanahan G.V. „Diplomatic Immunity, Washington, 1989,
- Morgenthau H. „Politics Among Nations“ New York, 1969,
- Nahlik S., Development of Diplomatic Law, Recueil des cours, Academie de droit international, 1990, III, tome 222,
- Nicolson, 1954
- Ralph George Feltham, Дипломатски приручник, Zagreb, 1996
- Sir Harold Nicolson, Diplomacy, Washington, 1988
- The American Consul, Department of State Publication 5893, Department and Foreign Service Series 43, Released July 1955
- United Nations Legislative Series, Law and Regulations Regarding Consulates
- V. Ibler

- Woods J.Serres J. Diplomatic Ceremony and Protocol, Zagreb,
- Аврамов С. „Меѓународно јавно право“, Белград, 1963
- Андриќ И. „Свеске“ Просвета, Белград, 1982,
- Берковиќ С. „Дипломација и дипломатска професија“ Загреб, 2006,
- Вукадиновиќ Р., Политика и дипломација, Загреб, 2004,
- Габер В. „За македонската дипломатија“, Скопје, 2002,
- Гл. Гершиќ, Данашње дипломатско и конзуларно право, Белград, 1898, Ѓорѓевиќ С., Митиќ М. „Дипломатско и конзуларно право, Белград, 2000,
- Европска конвенција за конзуларни функции од 1967 год., донесена од страна на Советот на Европа
- Закон за надворешни работи на РМ од 2006г. Чл.36
- Иблер, Ријечник меѓународног јавног права, Загреб 1987
- Лопчиќ Џ. „ Југословенска ревија за меѓународно право, бр.1-2/1993
- Магарашевиќ А. „Осново меѓународног јавног права“ Ново Сад, 1961
- Марковски Д. „Дипломатија, организација и практика, Скопје, 2002
- Милан Зечевиќ, Воена дипломатија, Белград, 1990 година
- Мирчев Д.„Macedonian Foreign Policy 1991-2006, Скопје, 2006
- Митиќ М.„Дипломатија, делатност,организација, вештина, професија“, Белград, 1999,
- Павловиќ Б. „Албанизација Косова и Метохије-подривање Југославије“, фељтон во Политика, Белград, 14/02/1995
- Петровски Џ. И Зафировски В., „Прирачник за постапување на работниците на полицијата кон лица со дипломатски или конзуларен статус“Скопје 1995 година
- Пивоваров В. и Богдановски Н., Финансиско право (општ дел и на ЕУ), Скопје 2007 год.
- Пивоваров В., Дипломатско конзуларни односи, Скопје, 2006,
- Резолуција број 257 (III)
- Резолуција на Генерално собрание на ОН бр.3166 од 14/12/1973, на сила од 20/02/1977 (A/RES/3166/XXVIII)
- Тоновски Ѓ.„Современа меѓународна зедница“, Скопје, 2008,
- Хаванска конвенција за дипломатски претставници 1928

Интернет страници

- www.mfa.gov.mk

Податоците кои се однесуваат на број на дипломатски претставништва и број на земји со кои РМ има дипломатски односи или склучено договор се однесува на периодот од осамостојување до 2012 година и е променлив.

ISBN 978-608-244-061-3